

1852

KOLENDAR

MOHORJEVE DRUŽBE

ZA PRESTOPNO LETO

1968

CELJE 1967

VSEBINA

Astronomski in cerkveni koledar	2	Sveti oče na Portugalskem in v Turčiji (-mk)	82
Kalendarij	4	Jubilej velikega Slovenca (Vilko Fajdiga)	84
Kako nastane koledar	28	Iz Baragovih misijonskih poročil	87
Diagram vremena po Herschlovem ključu za leto 1968	29	Baraga — dobrotnik Indijancev	89
Kako nastane koledar (nadaljevanje) ...	30	Znamenito jubilejno leto (-nc)	90
Ob 50-letnici oktobrske revolucije (Ivan Križnar)	34	Ob stoletnici taborov (Silvo Kranjec) ...	94
Program razvoja Slovenije do leta 1970 (F. H.)	43	Spominska plošča Ivanu Preglju	101
Krajevne skupnosti (M. R.)	50	Profesorju Francu Glinšku v spomin	102
Volivci in člani skupščin (M. R.)	54	Na tisti njivi, ki le smrt jo orje (J. Dolenc — L. Zorzut)	103
O zdravstvenem zavarovanju kmetov (J. Č.)	57	Cebelarstvo in zdravje čebeljih družin na Slovenskem (Dr. vet. Leon Kocjan) ...	108
Naše gospodarstvo na razpotju (France Bučar)	61	Naše slikarstvo na panjskih končnicah ..	118
Zapiski o krizi na Bližnjem vzhodu	66	O staranju (M. F.)	120
»Treba je postaviti nov svet bolj človeških razmer« (Vekoslav Grmič)	74	Usoda (Gustav Strniša)	124
Matí hčerki v album (Ludvik Zorzut) ...	77	Kmečka hrana v okolici Višnje gore (Mihaela Jarc)	125
Rim so obiskali Slovenci (mk)	78	Spomin s planine (Marija K. Zavrhar) ..	129
		Razgled po svetu in domovini	130
		Cenik knjig	175

NAZNANILO

Družbeniki dobijo letos za udnino 17 N-din naslednje knjige:

1. Koledar za leto 1968,
2. Josip Jurčič: Deseti brat (Slovenske večernice 118. zv.),
3. Eman in Miša Pertl: Naše življenje,
4. K. Vladimir Truhlar: Pokoncilski katoliški etos.

Knjige po naknadnem naročilu stanejo 21 N-din broširane in 34 N-din trdo vezane.

Naročnino in plačilo za naslednje leto je treba obnoviti do 25. februarja 1968. Zbirka bo stala 20 N-din, trdo vezana 36 N-din. Za redne knjige, naročene pri poverjeniku in plačane do roka, poštnine posebej ne zaračunavamo. Cena 20 N-din ni dokončna, ampak je le predplačilo. V kolikor bo število udov višje kot letos, bodo za kak novi dinar cenejše, ali tudi dražje, če bi število udov padlo.

Knjige za prihodnje leto (1968/69):

1. Koledar za leto 1969,
2. dr. Stanko Cajnkar: Noetova barka (Slovenske večernice 119. zv.),
3. Kramolc-Tomc: Slovenska pesmarica, III. del, narodne pesmi,
4. mag. Janez Kromar: Naše strupene rastline (s slikami),
5. Vladimir Kavčič: Začarani vrt, slovenske narodne pravljice in pripovedke.

Oglejte si cenik na zadnjem listu Koledarja in naročajte pri založbi ali poverjenikih dela naših klasikov in druge knjige iz naših zalog.

PRESTOPNO LETO 1968

ima 366 dni, začne se s ponedeljkom in neha s torkom.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 11. febr.	Angelska nedelja 1. sept.
Pepelnica 28. febr.	Rožnovenska nedelja 6. okt.
Velika noč 14. apr.	Zegnanjska nedelja 13. okt., 3. nov.
Križev teden 20., 21., 22. maja	Misijonska nedelja 20. okt.
Vnebohod 23. maja	Kristus Kralj 27. okt.
Binkošti 2. junija	Zahvalna nedelja 3. nov.
Sv. Trojica 9. junija	1. adventna nedelja 1. dec.
Sv. Rešnje telo 13. junija	
Srce Jezusovo 21. junija	

Nedelj v predpustu je osem, po binkoštih 25.

Z zvezdico (*) zaznamovani prazniki (svečnica, oznanjenje, velikonočni in binkoštni ponedeljek, rojstvo Dev. Marije in sv. Štefan) niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

V vseh slovenskih škofijah imamo zdržek od mesnih jedi (mesna juha je dovoljena) vse petke v letu (znamenje †), strogi post (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi, znamenje ††) na pepelnico in veliki petek.

V NAŠEM KOLEDARJU

se oziramo na svetnike vseh slovenskih škofij. Za vsak dan smo napisali najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti v bogoslužju. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih časti ljudstvo in se jim priporoča. Novorojenecem dajejo najraje imena svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne imena, pojdimo k dušnemu pastirju. Ta nam bo tudi povedal, kako bi se glasilo tuje ime svetnika po slovensko.

GODOVINSKO STEVILO

Zlato število	12	Nedeljska črka	g—f
Sončni krog	17	Rimsko število	6
Epakta	30	Letni vladar	Sonce

Znaki za lunine spremembe

Prvi krajec	☾	Ščip (polna luna)	☽
Mlaj	☾	Zadnji krajec	☾

ZAČETEK LETNIH ČASOV

Začetek pomladi dne 20. marca ob 14. uri 22 minut; Sonce stopi v znamenje Ovna (pomladansko enakonočje).

Začetek poletja dne 21. junija ob 9. uri 13 minut; Sonce na povratniku Raka.

Začetek jeseni dne 23. septembra ob 0. uri 26 minut; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje).

Začetek zime dne 21. decembra ob 20. uri 0 minut; Sonce na Kozorogovem povratniku.

MRKI SONCA IN LUNE

V letu 1968 bosta dva sončna in dva Lunina mrka.

1. Dne 28. marca bo delni sončni mrk, ki bo viden s krajev ob južnem tečaju, iz Patagonije in na južnem Tihem oceanu. Pri nas ne bo viden.

2. Dne 13. aprila bo popolni Lunin mrk, viden iz zahodne Evrope, na Atlantskem oceanu, iz obeh Amerik in na Tihem oceanu. Pri nas bo vidna le prva faza delnega mrka, ker Luna zaide že ob 5. uri 21 minut sr. evr. časa. Posamezne stopnje mrka nastopajo ob naslednjih trenutkih:

začetek delnega mrka ob 4. uri 11 minut sr. evr. č.

začetek popolnega mrka ob 5. uri 23 minut sr. evr. č.

konec popolnega mrka ob 6. uri 13 minut sr. evr. č.

konec delnega mrka ob 7. uri 25 minut sr. evr. č.

3. Dne 22. septembra bo popolni sončni mrk viden iz krajev v ozkem pasu srednje Sibirije in severne Kitajske. Pri nas bo viden kot delni mrk:

začetek delnega mrka ob 10. uri 45 minut sr. evr. č.

sredina mrka ob 11. uri 44 minut sr. evr. č.

konec delnega mrka ob 12. uri 48 minut sr. evr. č.

Ob največji stopnji bo Lunina ploskev zakrila 38 stotink premera sončne ploskve.

4. Dne 6. oktobra bo popolni Lunin mrk viden iz Severne Amerike in iz krajev ob obalah Tihega oceana. Pri nas ne bo viden.

VIDNOST PREMČNIC — PLANETOV

MERKUR je na nebu vedno v bližini Sonca in se od njega lahko oddalji povprečno največ za 18° do 28°; zato ga moremo opazovati samo zvečer na zahodnem nebu po sončnem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred sončnim vzhodom. Na večernem nebu je letos viden ob datumih okoli 31. I., 24. V. in 20. IX.; na jutranjem nebu je viden ob datumih okoli 13. III., 11. VII. in 31. X.

Merkur sreča Luno: 31. I., 26. II., 26. III., 29. V., ... 24. VII., 25. VIII. in 24. IX. Venero sreča 7. III., 31. III., 1. IX. in 21. IX.; Marsa sreča 6. V. in 28. VII.; Jupitra sreča 21. VIII., Urana 31. VIII. Mimo zvezde Aldebaran (v ozvezdju Bika) gre 12. V., mimo Poluksa (v ozvezdju Dvojčkov) 28. VII. in mimo Spike (v ozvezdju Device) 20. IX. ter 2. XI.

VENERA je od začetka leta do konca maja Danica. Sredi januarja vzhaja ob 5. uri, februarja in marca pol ure kasneje, sredi aprila pa spet ob 5. uri. Iz ozvezdja Strelca preide marca v ozvezdje Vodnarja; aprila je v ozvezdju Rib. Junija ni vidna, ker je 20. VI. v zgornji konjunkciji s Soncem, torej v legi, ko je Sonce med njo in Zemljo. Julija se začenja pojavljati na večernem nebu in je posihmal do konca leta Večernica. Sredi julija zahaja ob 20. uri 20 minut. Avgusta preide iz ozvezdja Raka v Leva, toda zahaja že pred 20. uro. Dne 25. VIII. bo Luna na svoji poti zakrila Venero. Pojav zakritja bo viden tudi iz naših krajev. Oktobra in novembra zahaja ob 18. uri 30 minut. Decembra se zadržuje nad horizontom do 19. ure 30 minut.

Venera sreča Luno 26. I., 25. II., 26. III., 26. IV., ... 25. VIII., 24. IX., 24. X., 23. XI. in 22. XII. Merkurja sreča ob datumih, ki so navedeni pri Merkurju; Jupitra sreča 18. VIII., Saturna 23. IV., Urana 31. VIII. in Neptuna 17. X. Mimo zvezde Antares (v ozvezdju Skorpijona) gre 8. I. in 28. X., mimo Regula (v ozvezdju Leva) 8. VIII. in mimo Spike 20. IX.

MARS je do meseca maja viden ob zgodnjih večernih urah nad zahodnim horizontom. Vso to dobo zahaja okoli 20. ure 15 minut. Iz ozvezdja Vodnarja preide februarja v ozvezdje Rib, ter stopi maja iz ozvezdja Oвна v ozvezdje Bika. Junija ni viden, ker je 21. VI. v konjunkciji s Soncem. Sredi julija ga utegnemo zaslediti na jutranjem nebu v ozvezdju Dvojkov: vzhaja okoli 4. ure. Septembra in oktobra se giblje v ozvezdju Leva in gre 20. IX. mimo zvezde Regula. Sredi oktobra vzhaja ob 3. uri. Novembra ga vidimo v ozvezdju Device, kjer sreča 6. XI. Jupitra. Proti koncu leta vzhaja dve uri po polnoči.

Mars sreča Luno 3. I., 1. II., 1. III., 31. III., 29. IV., ... 22. VIII., 20. IX., 19. X., 16. XI. in 15. XII. Merkurja sreča 6. V. in 28. VII., Jupitra 6. XI., Saturna 4. III., Urana 13. XI. Mimo zvezde Poluks gre 27. VII., mimo Spike 16. XII.

JUPITER se od začetka leta do oktobra giblje v ozvezdju Leva. Od januarja do konca marca je praktično vso noč nad horizontom, saj je 20. februarja v opoziciji s Soncem. Giblje se seveda v obratni smeri glede na zvezdno nebo do svojega zastoja dne 22. IV. Medtem je šel 5. III. v majhni kotni razdalji mimo Regula. Ob koncu aprila zahaja ob 3. uri, sredi maja nekaj minut po 1. uri, v začetku junija pa je viden le v prvi polovici noči. Ker je po zastoju spremenil smer navideznega gibanja, gre 9. VI. spet mimo Regula. Proti koncu julija zahaja že ob 21. uri; avgusta in septembra ni viden, ker je 9. IX. v konjunkciji s Soncem. Naslednjega meseca se pojavlja na jutranjem nebu. Novembra prestopi v ozvezdje Device; vzhaja sredi meseca ob 2. uri 15 minut, ob koncu leta pa je viden vso drugo polovico noči.

Jupiter sreča Luno 18. I., 14. II., 12. III., 9. IV., 6. V., 3. VI., 30. VI., 28. VII., ... 19. X.,

16. XI. in 14. XII. Merkurja sreča 21. VIII., Venero 18. VIII., Marsa 6. XI., Urana 9. XII. Mimo Regula gre 5. III. in 9. VI.

SATURN je v začetku leta ob sončnem zahodu visoko nad horizontom. Giblje se v ozvezdju Kita in zahaja sredi januarja ob 23. uri. Približuje se navidezno Soncu in zahaja v naslednjih mesecih vse bolj zgodaj: sredi februarja ob 21. uri, sredi marca ob 19. uri 30 minut. Do sredine maja ni viden, ker je 5. IV. v konjunkciji s Soncem. Zapazimo ga spet ob koncu meseca maja na jutranjem nebu po 3. uri. Giblje se do konca leta v ozvezdju Rib. Sredi junija vzhaja ob 1. uri 30 minut. Sredi julija je nad horizontom vso drugo polovico noči. Dne 8. VIII. je v zastoju in vziđe sredi meseca ob 21. uri 30 minut. Od septembra do konca novembra je praktično viden vso noč, ker je 15. oktobra v opoziciji s Soncem. Sredi decembra zahaja ob 2. uri po polnoči.

Saturn sreča Luno 6. I., 3. II., 1. III., ... 26. IV., 23. V., 20. VI., 17. VII., 13. VIII., 10. IX., 7. X., 3. XI., 30. XI. in 27. XII. Venero sreča 23. IV., Marsa 4. III.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Giblje se do konca leta v ozvezdju Device. Dne 17. III. je v opoziciji s Soncem. Sredi januarja vziđe ob 22. uri 30 minut, sredi februarja nekaj minut po 20. uri. Marca in aprila je viden vso noč. Sredi maja zahaja ob 2. uri 30 minut; junija je viden le v prvi polovici noči. Sredi avgusta zahaja ob 20. uri 30 minut. Septembra in oktobra ni viden, ker je 22. IX. v konjunkciji s Soncem. V naslednjih mesecih je jutranji planet: vziđe sredi novembra ob 2. uri 30 minut, proti koncu leta pa popolnoči.

Uran sreča Luno 20. I., 16. II., 15. III., 11. IV., 8. V., 5. VI., 2. VII., 29. VII., 26. VIII., ... 20. X., 16. XI. in 14. XII. Merkurja sreča 31. VII., Venero 31. VIII., Marsa 13. XI., Jupitra 9. XII.

NEPTUN je 16. V. v opoziciji s Soncem. Giblje se v ozvezdju Tehtnice. Viden je le v zelo močnih daljnogledih.

PLUTON, deveti, najbolj oddaljeni planet, je v opoziciji s Soncem 12. III.

PREGLED

Venera je Danica do maja; junija ni vidna; od julija do konca leta je Večernica.

Mars je v prvi polovici leta viden le ob zgodnjih večernih urah; junija in julija ni viden; po avgustu je nad horizontom rano jutraj.

Jupiter je od januarja do marca viden vso noč; junija samo do polnoči; avgusta in septembra ni viden, decembra pa le v drugi polovici noči.

Saturn je januarja in februarja viden ob zgodnjih večernih urah; aprila ni viden; ob koncu junija je viden samo v drugi polovici noči, od septembra do novembra pa vso noč.

1 Ponedeljek NOVO LETO.¹ OSMINA ROJSTVA GOSPODOVEGA

- 2 Torek Ime Jezusovo; Makarij (Blaženko), opat; Štefanija, devica
 3 Sreda Genovefa, devica; Anter, papež, mučenec; Peter, mučenec
 4 Četrtek Angela Folinjska, žena; Gregorij, škof; Hermes, mučenec
 5 Petek † Telesfor, papež, mučenec; Simeon, spoznavavec

6 Sobota RAZGLAŠENJE GOSPODOVO, SV. TRIJE KRALJI

- 7 Nedelja **1. PO RAZGLAŠENJU, SV. DRUŽINA:** Lucijan, mučenec
 Dvanajstletni Jezus v templju [Lk 2, 42—52]

☞ 15.23

- 8 Ponedeljek Bogoljub, mučenec; Severin, opat; Erhard, škof
 9 Torek Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof; Vital, mučenec
 10 Sreda Viljem, škof; Agaton (Dobroslov), papež; Gregor X., papež
 11 Četrtek Higin, papež, mučenec; Pavlin Oglejski, škof; Teodozij, opat
 12 Petek † Alfred, opat; Tatjana (Tanja), mučenka; Ernest, škof
 13 Sobota Spomin Jezusovega krsta; Veronika Milanska, devica

**14 Nedelja 2. PO RAZGLAŠENJU; Hilarij (Radovan), cerkveni učitelj
 Prvi žudež v Kani Galilejski [Jan 2, 1—11]**

- 15 Ponedeljek Pavel Puščavnik; Maver, opat ☞ 17.12

- 16 Torek Marcel, papež, mučenec; Oton, mučenec; Priscila, devica
 17 Sreda Anton (Zvonko), puščavnik; Marijan, mučenec; Sulpicij, škof
 18 Četrtek Marjeta (Biserka), devica; Priska, devica, mučenka
 19 Petek † Marij in tovariši, mučenci; Pija, mučenka; Knuť, spoznavavec
 20 Sobota Fabijan in Sebastijan (Boštjan), mučenca; Neofit, mučenec

**21 Nedelja 3. PO RAZGLAŠENJU; Neža (Agnes, Janja), devica, mučenka
 Jezus ozdravi stočnikovega služabnika [Mt 8, 1—13]**

- 22 Ponedeljek Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor mučenec ☞ 20.38

- 23 Torek Rajmund Penjafortski, spoznavavec; Zaroka Devica Marije
 24 Sreda Timotej, škof, mučenec; Felicijan, škof, mučenec; Evgenij, mučenec
 25 Četrtek Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, mučenec
 26 Petek † Polikarp, škof, mučenec; Pavla, žena; Alberik, opat
 27 Sobota Janez Krizostom (Zlatousti), cerkveni učitelj; Julijan, mučenec

**28 Nedelja 4. PO RAZGLAŠENJU; Peter Nolasko, spoznavavec
 Jezus pomiri vihar na morju [Mt 8, 23—27]**

- 29 Ponedeljek Frančišek (Branko) Saleški, cerkveni učitelj; Valerij, škof ☞ 17.30

- 30 Torek Marlina, devica, mučenka; Feliks IV., papež; Hiacinta, devica
 31 Sreda Janez Bosko, spoznavavec; Marcela, žena; Ludovika

¹ se praznuje dva dni

1.	7.45	16.26	8.41	9.20	17.41
2.	7.45	16.27	8.42	9.56	18.59
3.	7.45	16.28	8.43	10.23	20.15
4.	7.45	16.29	8.44	10.44	21.27
5.	7.44	16.30	8.46	11.01	22.36
6.	7.44	16.31	8.47	11.17	23.42
7.	7.44	16.32	8.48	11.33	—
8.	7.44	16.33	8.49	11.48	0.47
9.	7.44	16.34	8.50	12.06	1.52
10.	7.44	16.35	8.51	12.26	2.58
11.	7.43	16.36	8.53	12.52	4.06
12.	7.43	16.37	8.54	13.26	5.13
13.	7.43	16.39	8.56	14.10	6.17
14.	7.42	16.40	8.58	15.05	7.14
15.	7.42	16.41	8.59	16.11	8.02
16.	7.41	16.42	9.01	17.24	8.40
17.	7.41	16.44	9.03	18.40	9.10
18.	7.40	16.45	9.05	19.57	9.34
19.	7.39	16.46	9.07	21.13	9.55
20.	7.39	16.48	9.09	22.29	10.13
21.	7.38	16.49	9.11	23.46	10.31
22.	7.37	16.51	9.14	—	10.50
23.	7.36	16.52	9.16	1.05	11.12
24.	7.35	16.54	9.19	2.27	11.40
25.	7.34	16.55	9.21	3.49	12.15
26.	7.33	16.57	9.24	5.07	13.02
27.	7.32	16.58	9.26	6.16	14.03
28.	7.31	17.00	9.29	7.11	15.15
29.	7.30	17.01	9.31	7.51	16.33
30.	7.29	17.02	9.33	8.22	17.51
31.	7.28	17.04	9.36	8.46	19.06

VREMENSKI
PREGOVORI

Prosinec mrzel, da poka,
sadje v jeseni in moka.

Če na sv. Pavla sonce sije,
trikrat žito dobro dozori,
gornik dosti vina v sode vlije
in po volji kmetu se godi.

Če na Vinka sonce sveti,
bo dosti rujnega vinca v kleti.

Sv. Fabijan in sv. Boštjan
sok v drevju poženeta.

V prosincu toplota,
v svečanu mrzlota.

LJUDBSKA
MODROST

Začnimo z Bogom vsako delo, da
bo dober tek imelo. — Boljša je
domača gruda, ko na tujem zlata
ruda. — Bedak zna več vprašati,
kakor deset modrijanov odgovo-
riti. — Kdor nima v glavi, naj ne
išči na visoko.

BOŽJA
MODROST

Polnost modrosti je strah Gospo-
dov, s svojimi sadovi nasičuje
verne (Sir 1, 16). — Poslušaj, moj
sin, svojega očeta pouk in ne za-
metuj nauka svoje matere! (Preg
1, 8). — Po katerikoli poli gre
bedak, mu manjka pameti, in
razodeva vsakemu, da je bedak
(Prid 10, 3). — Zaradi lenobe se
pogreza framovje in zaradi zani-
krnosti rok kaplja v hišo (Prid 10,
18).

SONCE VZIDE

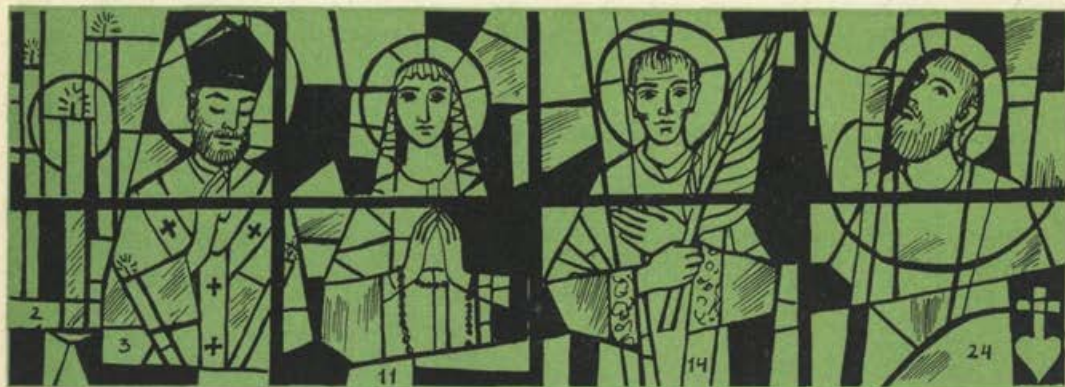
SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

- 1 Četrtek Ignacij (Ognjeslav) Antiohijski, škof, mučenec; Brigita, devica
- 2 Petek Svečnica, darovanje Gospodovo*; Kornelij, škof
- 3 Sobota Blaž (Vlaho), škof, mučenec; Oskar (Ansgar), škof
- 4 Nedelja 5. PO RAZGLAŠENJU; Andrej Korsini, škof
Prilika o dobrem semenu [Mt 13, 24—30]
- 5 Ponedeljek Agata, devica, mučenka; Albuin, škof
- 6 Torek Tiš, škof; Doroteja (Rotija), devica, mučenka ☾ 13.21
- 7 Sreda Romuald, opat; Rihard, spoznavavec; Julijana, žena
- 8 Četrtek Prešernov dan
Janez iz Mate, spoznavavec; Juvencij, škof; Štefan, opat
- 9 Petek † Ciril Aleksandrijski, cerkveni učitelj; Apolonija, mučenka
- 10 Sobota Sholastika, devica; Viljem, spoznavavec
- 11 Nedelja 1. PREDPOSTNA; Lurška Mati božja; Pavel, škof
O delavcih v vinogradu [Mt 20, 1—16]
- 12 Ponedeljek Sedem svetih ustanoviteljev; Damijan, mučenec
- 13 Torek Albin, škof; Katarina de Ricci, devica; Julijan, mučenec
- 14 Sreda Valentin (Zdravko), mučenec; Vital, mučenec; Ivana Valois, žena ☽ 7.43
- 15 Četrtek Favstin in Jovita, mučenca; Georgija, devica
- 16 Petek † Onezim, škof, mučenec; Julijana, devica, mučenka
- 17 Sobota Frančišek Clef, mučenec; Silvin, škof; Hildegarda, žena
- 18 Nedelja 2. PREDPOSTNA; Simeon, škof, mučenec
Prilika o sejavcu in semenu [Lk 8, 4—15]
- 19 Ponedeljek Julijan, mučenec; Konrad, spoznavavec; Marcel, mučenec
- 20 Torek Sadof in tovariši, mučenci; Leon, škof; Eleverij, škof, mučenec
- 21 Sreda Feliks (Srečko), škof; Irena (Miroslava), devica ☽ 4.28
- 22 Četrtek Stol sv. Petra apostola; Marjeta (Biserka) Kortonska
- 23 Petek † Peter Damiani, cerkveni učitelj; Romana, devica
- 24 Sobota Prestopni dan
- 25 Nedelja 3. PREDPOSTNA; Matija, apostol
Jesus ozdravi slepega [Lk 18, 31—43]
- 26 Ponedeljek Valburga, devica; Viktorin in tovariši, mučenci
- 27 Torek Pust; Matilda, devica; Andrej, škof
- 28 Sreda †† Pepelnica; Gabrijel Žalostne Matere božje, spoznavavec ☽ 7.56
- 29 Četrtek Roman, opat; Antonija Florentinska, žena; Makarij, mučenec

	1.	7.26	17.05	9.39	9.05	20.17
	2.	7.26	17.07	9.41	9.21	21.25
	3.	7.24	17.08	9.44	9.36	22.31
	4.	7.23	17.09	9.46	9.52	23.37
	5.	7.22	17.11	9.49	10.09	—
	6.	7.20	17.12	9.52	10.28	0.43
	7.	7.19	17.14	9.55	10.52	1.51
	8.	7.18	17.16	9.58	11.21	1.58
	9.	7.16	17.17	10.00	12.00	4.03
	10.	7.15	17.19	10.04	12.51	5.03
	11.	7.13	17.20	10.07	13.52	5.55
	12.	7.12	17.22	10.10	15.03	6.37
	13.	7.30	17.23	10.12	16.20	7.10
	14.	7.09	17.25	10.16	17.38	7.37
	15.	7.07	17.26	10.19	18.57	7.59
	16.	7.06	17.28	10.22	20.16	8.18
	17.	7.04	17.29	10.25	21.34	8.36
	18.	7.02	17.30	10.28	22.54	8.56
	19.	7.01	17.32	10.31	—	9.17
	20.	7.00	17.33	10.33	0.15	9.42
	21.	6.58	17.35	10.37	1.38	10.15
	22.	6.56	17.36	10.40	2.57	10.57
	23.	6.54	17.37	10.43	4.08	11.52
	24.	6.53	17.39	10.45	5.06	13.00
	25.	6.51	17.40	10.49	5.50	14.15
	26.	6.49	17.43	10.54	6.23	15.32
	27.	6.47	17.44	10.57	6.48	16.47
	28.	6.45	17.45	11.00	7.08	17.59
	29.	6.44	17.47	11.03	7.25	19.09

VREMENSKI PREGOVORI

Ako je pretoplo svečana, malega travna bo še počivala brana;

ako pa je svečana mraz, malega travna se polti obraz.

Ako je svečnica zelena, bo cvetna nedelja snežena.

Če je na Blaževo oblačno, bo o sv. Juriju zelena trava.

Kakršno je vreme sv. Petra stola dan, fako bo potem mesec dan.

Po sv. Matiji, ne gre lisjak čez led domov.

Svečan iztegne dan.

LJUDSKA MODROST

Dobro orodje je pol mojstra. — Bolje je z modrim jokati, kakor z norcem peti. — Kadar ima Bog praznik, tudi hudobec ne pefkuje. — Ni bolj praznega človeka od listega, ki je sam sebe poln. — Kruhova pijanost je najhujša. Lepa beseda nikomur ne prese-da. — Laž je ključ h koncu.

BOŽJA MODROST

Ne snuj zla zoper svojega bližnjega, ki zaupno pri tebi prebiva! (Preg 3, 27). — Potrpežljiv mož je boljši ko močan, in kdor sam sebe brzda, je boljši kot kdor premaga mesta (Preg 15, 22). — Kar je krivo, se ne more zravnati, in kar manjka, se ne more štetli (Prid 1, 15).

SONCE VZIDE

SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

- 1 Petek † Albin, škof; Feliks II., papež; Antonina, mučenka
 2 Sobota Pavel, mučenec; Neža Praška, devica; Milena, vdova
3 Nedelja **1. POSTNA; Kunigunda, žena; Marin, mučenec**
Hudič trikrat skuša Jezusa [Mt 4, 1—11]
 4 Ponedeljek Kazimir, spoznavavec; Lucij, papež, mučenec
 5 Torek Janez Jožef od križa, spoznavavec; Teofil (Bogoljub), škof
 6 Sreda Kvatre; Perpetua in Felicita, mučenki; Fridolin, opat
 7 Četrtek Tomaž Akvinski, cerkveni učitelj; Gaudios (Veseljko), škof 10.21
 8 Petek † Kvatre; Janez od Boga, spoznavavec; Beata (Blažena), mučenka
 9 Sobota Kvatre; Frančiška Rimska, žena; Gregor Niški, spoznavavec
10 Nedelja **2. POSTNA, KVATRNA; Štirideset mučencev**
Jezus se na Gori spremeni [Mt 17, 1—9]
 11 Ponedeljek Sofronij, škof; Krištof Milanski, spoznavavec
 12 Torek Gregorij Veliki, papež, cerkveni učitelj; Bernard, škof
 13 Sreda Kristina, devica, mučenka; Teodora (Božidar), mučenka
 14 Četrtek Matilda, žena; Leon, škof, mučenec; Karel, spoznavavec 19.53
 15 Petek † Klemen Marija Dvořak, spoznavavec; Ludovika Marillac, devica
 16 Sobota Hilarij in Tacijan, mučenca; Herbert, škof
17 Nedelja **3. POSTNA; Patricij, škof; Jedri, devica**
Jezus izžene hudiča [Lk 11, 14—28]
 18 Ponedeljek Ciril Jeruzalemski, cerkveni učitelj; Salvator, spoznavavec
19 Torek **JOŽEF, ŽENIN DEVICE MARIJE**
 20 Sreda Feliks, Larg, Dionizij, mučenci; Klavdija in tovariši, mučenci
 21 Četrtek Benedikt, opat; Nikolaj iz Flüe, spoznavavec; Serapion, škof 12.08
 22 Petek † Lea, žena; Benvenuto, škof; Katarina Švedska, žena
 23 Sobota Viktorijan, mučenec; Jožef Oriol, spoznavavec; Oton, škof
24 Nedelja **4. POSTNA; Gabrijel, nadangel**
Jezus nasiti pet tisoč mož [Jan 6, 1—15]
25 Ponedeljek **Oznanjenje Device Marije; Dizma, desni razbojnik**
 26 Torek Maksima, mučenka; Emanuel, mučenec; Tekla, mučenka
 27 Sreda Janez Damaščan, cerkveni učitelj; Rupert, škof; Lidija, mučenka
 28 Četrtek Janez Kapistran, spoznavavec; Sikst III., papež 23.49
 29 Petek † Ciril, mučenec; Bertold, spoznavavec; Pastor, mučenec
 30 Sobota Kvirin, mučenec; Regalat, spoznavavec; Janez Klimak, spoznavavec
31 Nedelja **5. POSTNA, TIHA; Modest, škof**
Judje hočejo Jezusa kamnati [Jan 8, 46—59]

M A R E C S U Š E C

1.	6.42	17.48	11.06	7.41	20.16
2.	6.40	17.49	11.09	7.56	21.22
3.	6.38	17.51	11.13	8.13	22.29
4.	6.37	17.52	11.15	8.33	23.36
5.	6.35	17.53	11.18	8.52	—
6.	6.33	17.54	11.21	9.19	0.43
7.	6.31	17.56	11.25	9.53	1.49
8.	6.29	17.57	11.28	10.38	2.51
9.	6.28	17.59	11.31	11.33	3.46
10.	6.25	18.00	11.35	12.40	4.32
11.	6.23	18.02	11.39	13.54	5.07
12.	6.21	18.04	11.43	15.12	5.36
13.	6.19	18.05	11.46	16.32	6.01
14.	6.17	18.06	11.49	17.15	6.21
15.	6.15	18.07	11.52	19.12	6.39
16.	6.14	18.09	11.55	20.34	6.59
17.	6.12	18.10	11.58	21.58	7.19
18.	6.10	18.11	12.01	23.23	7.43
19.	6.08	18.13	12.05	—	8.14
20.	6.06	18.14	12.08	0.46	8.54
21.	6.04	18.15	12.11	2.02	9.46
22.	6.03	18.17	12.14	3.04	10.50
23.	6.01	18.18	12.17	3.52	12.03
24.	5.59	18.19	12.20	4.27	13.19
25.	5.57	18.20	12.23	4.53	14.34
26.	5.55	18.22	12.27	5.15	15.46
27.	5.53	18.23	12.30	5.32	16.55
28.	5.51	18.25	12.34	5.48	18.03
29.	5.49	18.26	12.37	6.03	19.09
30.	5.47	18.28	12.41	6.19	20.16
31.	5.45	18.29	12.44	6.36	21.23

VREMENSKI PREGOVORI

Ako sušča grmi,
dobra letina prihiti.

Če breskve pred sv. Gregorjem
cvelo,
trije eno pojedó.

Če je lepo vreme na Jožefovo,
naj veselo bo srce kmetovo.

Če štirideset mučenikov dan
ni lepo,
tudi štirideset dni potem ne bo.

Če sušec z glavo ne zmaje,
z repom rad vije.

Sušča sneg
je setvam kreg.

LJUDSKA MODROST

Brez muke ni moke. — Bolje je bosa trnje mleti, kakor pijanca vzeti. — Vsak dež ima svoj čas. — Molčati ni nobena umetnost, pa vendar je težko. — Nevoščljivci bi rad blagor drugemu z očmi uničili. — Drevo se na drevo naslanja, a človek na človeka. — Iz neumne dupline neumni veter piha.

BOZJA MODROST

Kdor vedno pazi na veter, ne pride do sejanja, kdor vedno gleda na oblake, ne pride do žetve (Prid 11, 4). — Spoznajte, preprosti, modrost, in vi, neumni, spametujte sel (Preg 8, 5). — Kjer se veliko dela, tam je obilnost, kjer je pa preobilno besedi, tam je pogosto revščina (Preg 12, 23).

SONCE VZIDE

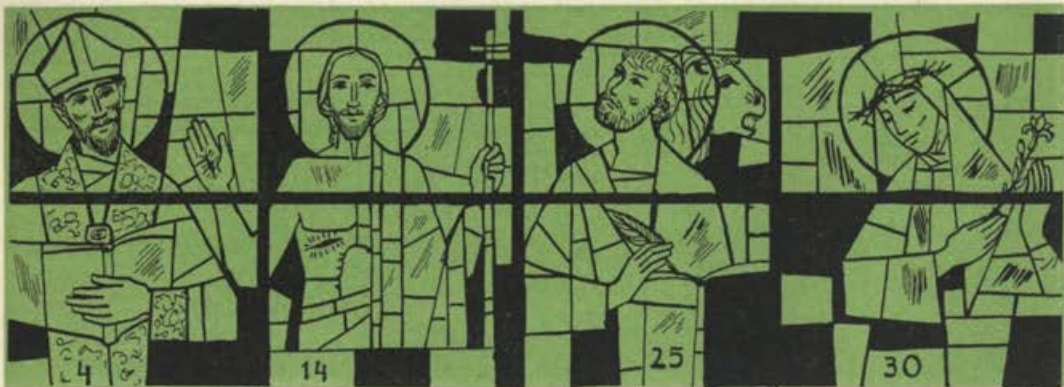
SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

- 1 Ponedeljek Hugon, škof; Venancij, škof, mučenec; Teodora, mučenka
- 2 Torek Frančišek Pavelski, spoznavavec; Marija Egiptovska
- 3 Sreda Rihard, škof; Sikst I., papež, mučenec; Agapa, devica, mučenka
- 4 Četrtek Izidor Seviljski, cerkveni učitelj; Benedikt, spoznavavec
- 5 Petek † Žalostna Mati božja; Vincencij Ferreri, spoznavavec
- 6 Sobota Marcelin, mučenec; Viljem, opat; Timolej, mučenec; Irena, devica ☞ 4.28
- 7 Nedelja **6. POSTNA, CVETNA; Herman Jožef, spoznavavec**
Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem [Mt 21, 1—9]
- 8 Ponedeljek Albert, škof, mučenec; Amancij, škof; Julija, devica
- 9 Torek Marija Kleofova, žena; Tomaž Tolentinski, mučenec
- 10 Sreda Apolonij in tovariši, mučenci; Ezekijel, prerok
- 11 Četrtek Veliki četrtek; Leon Veliki, papež, cerkveni učitelj
- 12 Petek †† Veliki petek; Lazar, tržaški mučenec; Julij I., papež
- 13 Sobota Velika sobota; Hermenegild, mučenec; Ida, devica ☞ 5.52
- 14 Nedelja **VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSPODOVO**
Jezus vstane od mrtvih [Mr 16, 1—7]
- 15 Ponedeljek **Velikonočni ponedeljek^{*}; Peter Gonzales, spoznavavec**
- 16 Torek Bernarda Luška, devica; Kalist, mučenec
- 17 Sreda Anicet, papež, mučenec; Rudolf, mučenec; Robert, opat
- 18 Četrtek Elevterij Ilirski, mučenec; Antija, mučenka; Konrad, spoznavavec
- 19 Petek † Leon IX., papež; Ema, žena; Jurij, škof ☞ 20.35
- 20 Sobota Obletnica ustanovitve KPJ
 Sulpicij, mučenec, škof; Neža Montepulčanska, devica
- 21 Nedelja **1. POVELIKONOČNA, BELA; Anzelm, cerkveni učitelj;**
Jezus se prikaže apostolom [Jan 20, 19—31]
- 22 Ponedeljek Soter in Gaj, papeža, mučenca; Leonida, mučenec
- 23 Torek Vojteh (Adalbert), škof, mučenec; Gerard, škof
- 24 Sreda Jurij (Georgij, Zora), mučenec; Fidelis Sigmarinški, mučenec
- 25 Četrtek Marko, evangelist; Ermin, škof, mučenec; Štefan, škof, mučenec
- 26 Petek † Mati dobrega sveta; Klet in Marcelin, papeža in mučenca
- 27 Sobota Ustanovitev OF
 Hozana Kotorska, devica; Peter Kanizij, cerkveni učitelj ☞ 16.22
- 28 Nedelja **2. POVELIKONOČNA; Pavel od križa, spoznavavec; L. Grignon**
Jezus, dobri pastir [Jan 10, 11—16]
- 29 Ponedeljek Peter, mučenec; Robert, opat; Hugon, opat; Pavlin, škof
- 30 Torek Katarina Sienska, devica; Jožef Kotolengo, spoznavavec

1.	5.43	18.30	12.47	6.55	22.30
2.	5.41	18.31	12.50	7.19	23.37
3.	5.39	18.33	12.54	7.50	—
4.	5.37	18.34	12.57	8.30	0.41
5.	5.35	18.35	13.00	9.21	1.38
6.	5.33	18.36	13.03	10.22	2.26
7.	5.31	18.38	13.07	11.31	3.05
8.	5.30	18.40	13.10	12.46	3.36
9.	5.28	18.41	13.13	14.03	4.01
10.	5.26	18.42	13.16	15.22	4.23
11.	5.24	18.43	13.19	16.42	4.42
12.	5.22	18.45	13.23	18.04	5.01
13.	5.20	18.46	13.26	19.29	5.21
14.	5.18	18.48	13.30	20.57	5.43
15.	5.16	18.49	13.33	22.25	6.12
16.	5.15	18.50	13.35	23.47	6.48
17.	5.13	18.52	13.39	—	7.38
18.	5.11	18.53	13.42	0.57	8.40
19.	5.09	18.54	13.45	1.50	9.52
20.	5.08	18.55	13.47	2.29	11.08
21.	5.06	18.56	13.50	2.59	12.24
22.	5.04	18.58	13.54	3.21	13.37
23.	5.02	18.59	13.57	3.40	14.46
24.	5.01	19.00	13.59	3.55	15.53
25.	4.59	19.02	14.03	4.10	16.59
26.	4.57	19.03	14.06	4.25	18.05
27.	4.55	19.05	14.10	4.42	19.12
28.	4.53	19.06	14.13	5.01	20.19
29.	4.52	19.08	14.16	5.23	21.26
30.	4.50	19.09	14.19	5.52	22.31

VREMENSKI PREGOVORI

Mali traven ima devet vremen na dan.

April sedemkrat na dan kmeta s polja spodi.

Če malega travna grmi, slane več se kmet ne boji.

Ako je na Jurijevo lepo vreme, bo dosti vina.

Če malega travna toplo dežuje, rodovito leto oznanjuje.

Če v dežju drevo cvete, nikdar sadja ne daje.

LJUDSKA MODROST

Ako vesta dva, je med tema; ako trije, je med vsemi. — Bog ima tako dolgo šibo, da z njo vsakogar doseže. — Vsaka povodenj se uteče. — Kdor hoče, temu ni nič težko. — Brez potu ni medu. — Kdor lahko z vedrom zajemlje, ne vpraša po korcu. — Častna obleka sramote ne pokriva.

BOZJA MODROST

Kdor ti kaj dela, mu brž daj plačilo (Tob 4, 15). — Poslušaj, moj sin, in sprejmi moje besede, in pomnožila se ti bodo leta življenja (Preg 4, 10). — Pojdi k mravlji, lenuh, poglej njena pota in postani moder! (Preg 6, 6). — Otroci, pazite na očetovo pravico in tako delajte, da vam bo dobro! (Sir 3, 1).

SONCE VZIDE

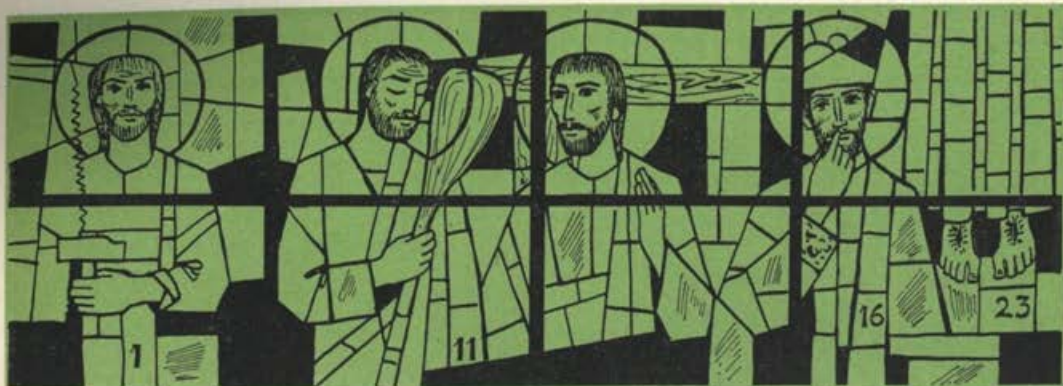
SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

1 Sreda	MEDNARODNI PRAZNIK DELA¹ Jožef Delavec; Jeremija, prerok	¹ se praznuje dva dni
2 Četrtek	Atanazij, cerkveni učitelj; Evgenij, škof; Boris, spoznavavec	
3 Petek	† Aleksander (Saša), papež, mučenec; Emilija, devica	
4 Sobota	Monika, žena; Florijan (Cvetko), mučenec; Gothard, škof	
5 Nedelja	3. POVELIKONOČNA; Pij V., papež; Maksim, škof Jezus napove svoj odhod [Jan 16, 16—22]	☛ 18.55
6 Ponedeljek	Marija, Srednica vseh milosti; Benedikta, devica	
7 Torek	Stanislav, škof, mučenec; Gizela, opatinja; Flavij, mučenec	
8 Sreda	Peter, škof; Viktor, mučenec	
9 Četrtek	Dan zmage Gregorij Nacijanški, škof, cerkveni učitelj; Pahomij, opat	
10 Petek	† Izidor, kmet; Antonin, škof; Blanda, žena; Job, očak	
11 Sobota	Filip (Zdenko) in Jakob (Rado), apostola; Sigismund, mučenec	
12 Nedelja	4. POVELIKONOČNA; Pankracij, mučenec Jezus obljubi Svetega Duha [Jan 16, 5—14]	☺ 14.05
13 Ponedeljek	Robert Belarmin, cerkveni učitelj; Servacij, škof	
14 Torek	Bonifacij, škof, mučenec; Pashal, papež	
15 Sreda	Zofija (Sonja), mučenka; Janez de la Salle, spoznavavec	
16 Četrtek	Kraljica apostolov; Janez Nepomuk, mučenec; Ubald, škof	
17 Petek	† Pashal Bajlonski, spoznavavec; Brunon, škof; Jošt, opat	
18 Sobota	Venancij, mučenec; Erik, mučenec; Aleksandra in tovariši, mučenci	
19 Nedelja	5. POVELIKONOČNA; Peter Celestin, papež Jezus uči o moči molitve [Jan 16, 23—30]	☛ 6.45
20 Ponedeljek	Križev teden; Bernardin Sienski, spoznavavec	
21 Torek	Križev teden; Andrej Bobola, mučenec	
22 Sreda	Križev teden; Emil (Milan), mučenec; Renata, žena; Roman, mučenec	
23 Četrtek	VNEBOHOD GOSPODOV; Janez de Rossi, spoznavavec	
24 Petek	† Marija, Pomočnica kristjanov; Ivana, žena; Suzana, mučenka	
25 Sobota	Rojstni dan maršala Tita Gregorij VII., papež; Urban I., papež, mučenec	
26 Nedelja	6. POVELIKONOČNA; Filip Neri, spoznavavec O pričevanju Svetega Duha [Jan 15, 26—16, 4]	☺ 8.30
27 Ponedeljek	Beda Častljivi, cerkveni učitelj; Janez I., papež, mučenec	
28 Torek	Avguštin, škof; Bernard Mentonski, spoznavavec	
29 Sreda	Maksim, škof, mučenec; Marija Magdalena Paciška, devica	
30 Četrtek	Feliks I., papež, mučenec; Ivana Orleanska, devica, mučenka	
31 Petek	† Marija Devica, Kraljica; Kancij in tovariši, mučenci	

MAJ VELIKI TRAVEN

	1.	4.49	19.10	14.21	6.28	23.31
	2.	4.47	19.11	14.24	7.15	—
	3.	4.46	19.12	14.26	8.11	0.22
	4.	4.44	19.13	14.29	9.17	1.04
	5.	4.43	19.15	14.32	10.28	1.36
	6.	4.42	19.16	14.34	11.42	2.03
	7.	4.40	19.17	14.37	12.57	2.25
	8.	4.39	19.19	14.40	14.14	2.45
	9.	4.38	19.20	14.42	15.33	3.03
	10.	4.36	19.21	14.45	16.55	3.21
	11.	4.35	19.22	14.47	18.22	3.42
	12.	4.34	19.24	14.50	19.51	4.07
	13.	4.32	19.25	14.53	21.19	4.41
	14.	4.30	19.26	14.56	22.38	5.24
	15.	4.29	19.28	14.59	23.41	6.22
	16.	4.28	19.29	15.01	—	7.34
	17.	4.27	19.30	15.03	0.27	8.52
	18.	4.26	19.31	15.05	1.01	10.11
	19.	4.25	19.32	15.07	1.26	11.26
	20.	9.24	19.33	15.09	1.46	12.38
	21.	4.23	19.34	15.11	2.03	13.46
	22.	4.22	19.35	15.13	2.18	14.52
	23.	4.21	19.36	15.15	2.33	15.57
	24.	4.20	19.37	15.17	2.49	17.03
	25.	4.19	19.38	15.19	3.06	18.10
	26.	4.19	19.39	15.20	3.28	19.17
	27.	4.18	19.40	15.22	3.55	20.23
	28.	4.17	19.41	15.24	4.29	21.25
	29.	4.16	19.42	15.26	5.12	22.18
	30.	4.16	19.43	15.27	6.06	23.03
	31.	4.15	19.44	15.29	7.08	23.38

VREMENSKI PREGOVORI

Če je majnika lepo,
je dobro za kruh in seno.

Če Pankraca sonce peče,
sladko vince v klet poteče.

Po sv. Servali
ni mraza se bati.

Če je na sv. Urbana dan lepo,
rado suši se poleti seno.

Če sušec suši,
traven deži,
maj pa hladi,
kmetu se dobro godi.

LJUDSKA MODROST

Mirna vest je najboljša vzglavje.
— Bolezen po vrvi, zdravje po niti. — Življenja razvaline so življenja novine. — Ne hvali dneva pred večerom. — Komur Bog ni dal razuma, temu ga tudi kovač ne skuje. — Kdor hoče, da ga drugi spoštujejo, naj sam sebe spoštuje. — Hvaležnost dobroto razveseli.

BOŽJA MODROST

Karkoli shraniš, preštej in prehetaj, in kar izdaš in prejmeš, vse zapiši! (Sir 42, 7). — Očetov blagoslov utrjuje otrokom hiše, materina kletev pa jih do temeljev podira. (Sir 3, 9). — Pouči modrega in bo še modrejši, pouči pravičnega, in bo napredoval v spoznanju! (Preg 9, 9).

SONCE VZIDE

SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

1 Sobota	Angela Merici, devica; Juvencij, mučenec	
2 Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SVETEGA DUHA O Svetem Duhu in o ljubezni (Jan 14, 23—31)	
3 Ponedeljek	Binkoštni ponedeljek* ; Klotilda, žena; Oliva, devica	
4 Torek	Kvirin, škof, mučenec; Frančišek Kar., spoznavavec	☞ 5.47
5 Sreda	Kvatre; Bonifacij, mučenec; Valerija, mučenka; Ferdinand	
6 Četrtek	Norbert, škof; Bertrand Oglejski, škof; Klavdij, škof	
7 Petek	† Kvatre; Robert, opat; Ana Garzia, devica	
8 Sobota	Kvatre; Medard, škof; Viktorin, spoznavavec	
9 Nedelja	1. POBINKOŠTNA, KVATRNA, SV. TROJICA Jezus razpošlje apostole (Mt 28, 18—20)	
10 Ponedeljek	Marjeta (Biserka), žena; Bogomil, škof; Timotej, škof	☺ 21.14
11 Torek	Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), mučenec	
12 Sreda	Janez Fakundski, spoznavavec; Leon III., papež	
13 Četrtek	SVETO RESNJE TELO ; Anton (Zvonko) Padovanski	
14 Petek	† Bazilij Veliki, cerkveni učitelj; Elizej, prerok	
15 Sobota	Vid, Modest, Krescencija, mučenci; Germana, devica	
16 Nedelja	2. POBINKOŠTNA; Frančišek Regis, spoznavavec Prilika o veliki večerji (Lk 14, 16—24)	
17 Ponedeljek	Gregorij Barbadicij, škof; Rajner, spoznavavec; Adolf, škof	☞ 19.14
18 Torek	Efrem Sirski, cerkveni učitelj; Marko in Marcelijan, mučenci	
19 Sreda	Julijana Falconieri, devica; Gervazij in Protazij, mučenca	
20 Četrtek	Silverij I., papež, mučenec; Makarij, škof	
21 Petek	† Srce Jezusovo; Alojzij (Vekoslav, Slavko), spoznavavec	
22 Sobota	Ahacij, mučenec; Pavlin Nolanski, škof	
23 Nedelja	3. POBINKOŠTNA; Agripina, devica, mučenka Prilika o izgubljeni ovci in denarju (Lk 15, 1—10)	
24 Ponedeljek	Rojstvo Janeza Krstnika; Neronovi mučenci	
25 Torek	Viljem, opat; Henrik, škof; Lucija, devica, mučenka	☺ 23.25
26 Sreda	Janez in Pavel, mučenca; Vigilij, škof, mučenec	
27 Četrtek	Hema Krška, žena; Ladislav, spoznavavec	
28 Petek	† Pavel I., papež; Potamijena, devica, mučenka	
29 Sobota	PETER IN PAVEL, apostola; Marcel, mučenec	
30 Nedelja	4. POBINKOŠTNA; Spomin apostola Pavla Čudežni riblji lov (Lk 5, 1—11)	

J U N I J R O Ž N I K

	1.	4.15	19.45	15.30	8.17	—
	2.	4.14	19.46	15.32	9.30	0.07
	3.	4.14	19.47	15.33	10.43	0.29
	4.	4.13	19.48	15.35	11.56	0.49
	5.	4.13	19.49	15.36	13.11	1.07
	6.	4.12	19.49	15.37	14.29	1.25
	7.	4.11	19.50	15.39	15.50	1.44
	8.	4.11	19.51	15.40	17.16	2.05
	9.	4.10	19.52	15.42	18.45	2.34
	10.	4.10	19.53	15.43	20.10	3.11
	11.	4.10	19.53	15.43	21.22	4.03
	12.	4.10	19.54	15.44	22.18	5.09
	13.	4.10	19.54	15.44	22.58	6.27
	14.	4.10	19.55	15.45	23.27	7.49
	15.	4.09	19.55	15.46	23.49	9.09
	16.	4.09	19.55	15.46	—	20.23
	17.	4.09	19.56	15.47	0.08	11.34
	18.	4.09	19.56	15.47	0.24	12.42
	19.	4.10	19.57	15.47	0.40	13.48
	20.	4.10	19.57	15.47	0.55	14.54
	21.	4.10	19.57	15.47	1.12	16.01
	22.	4.10	19.57	15.47	1.32	17.08
	23.	4.10	19.57	15.47	1.57	18.15
	24.	4.11	19.58	15.47	2.28	19.18
	25.	4.11	19.58	15.47	3.09	20.14
	26.	4.11	19.58	15.47	4.00	21.02
	27.	4.12	19.58	15.46	5.01	21.40
	28.	4.12	19.58	15.46	6.09	22.10
	29.	4.13	19.58	15.45	7.20	22.34
	30.	4.13	19.57	15.44	8.33	22.54

VREMENSKI PREGOVORI

Če rožnika sonce pripeka,
pohlevno deži,
veliko obeta
žita, strdi.

Ako sv. Medarda dan dežuje,
štirideset dni dež še naletuje.

Dež na dan sv. Vida
ječmenu ne kaže prida.

Če sta Peter in Pavel jasna,
bo letina krasna.

Kakršno je vreme kresnic,
takšno bo tudi žanjic.

LJUDSKA MODROST

Kjer vidiš, da je mnogo otrok, za-
klepaj. — Kjer je mnogo besedi,
je mnogo laži. — Polrpljenje je
tista roža, ki je zasajena v bož-
jem vrtu, pa jo nebeški Oče daje
porednim otrokom, da jih pokori.
— Izkušnja je kos preroka. —
Čas vse v kozji rog užene. — Na-
vada je lahka, odvada je težka.

BOŽJA MODROST

Moj sin, podpiraj očeta v njego-
vi starosti, ne žali ga, dokler živi!
(Sir 3, 12). — Sovrašтво vzbuja
prepire, ljubezen pa vse pogre-
ške pokriva (Preg 10, 12). —
Kdor zanemarija svojo hišo, žanje
veter, in neumnež bo sušenj mo-
dremu (Preg 11, 29).

SONCE VZIDE

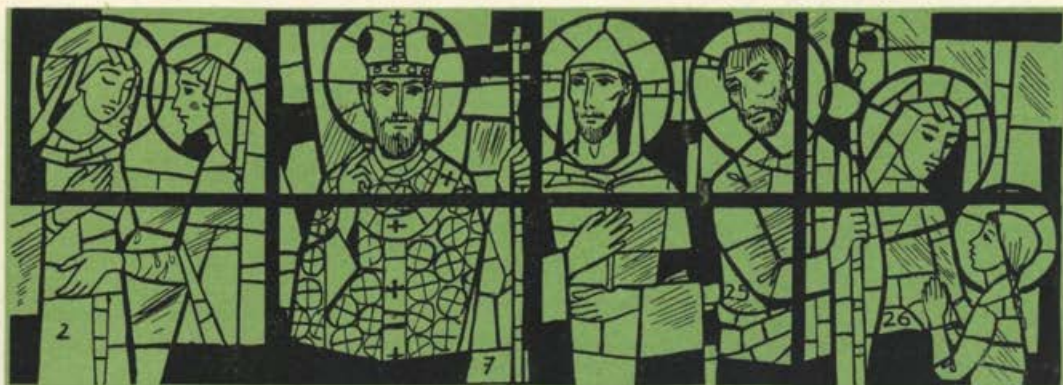
SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

- 1 Ponedeljek Sv. Rešnja Kri; Teobald, spoznavavec
- 2 Torek Obiskovanje Device Marije; Oton, škof
- 3 Sreda Irenej, škof, mučenec; Heliodor, škof; Trifun in tovariši, mučenci ☞ 13.42
- 4 Četrtek **DAN BORCA**
Urh (Ulrik), škof; Berta, žena; Prokop, opat
- 5 Petek Anton Zaccaria, spoznavavec; Vilibald, škof
- 6 Sobota Tomaž Moore, mučenec; Izaija, prerok; Bogomila, žena
- 7 Nedelja **5. POBINKOŠTNA; Ciril in Metod, slovanske apostola**
Jezus obsoja farizeje (Mt 5, 20—24)
- 8 Ponedeljek Elizabeta (Jela, Špela), žena; Hadrijan III., papež
- 9 Torek Kraljica miru; Brikcij, škof; Gorkumski mučenci
- 10 Sreda Sedem bratov mučencev; Amalija (Ljuba), devica ☺ 4.18
- 11 Četrtek Pij I., papež, mučenec; Olga, žena; Janez, mučenec
- 12 Petek Nabor in Feliks, mučenca; Janez, opat
- 13 Sobota Anaklet, papež, mučenec; Evgen, mučenec
- 14 Nedelja **6. POBINKOŠTNA; Bonaventura, cerkveni učitelj**
Jezus nasili štiri tisoč mož (Mr 8, 1—9)
- 15 Ponedeljek Vladimir, spoznavavec; Henrik, spoznavavec
- 16 Torek Karmelska Mati božja; Evstahij, spoznavavec
- 17 Sreda Aleš (Aleksij), spoznavavec; Donata in tovarišice, mučenke ☾ 10.12
- 18 Četrtek Kamil Leljiški, spoznavavec; Miroslav (Friderik), škof, mučenec
- 19 Petek † Vincencij Pavelski, spoznavavec; Avrea (Zlata), devica
- 20 Sobota Hieronim Emiliani, spoznavavec; Marjeta, mučenka
- 21 Nedelja **7. POBINKOŠTNA; Lavrencij Brundizijski, cerkveni učitelj**
O lažnih prerokih (Mt 7, 15—21)
- 22 Ponedeljek **DAN VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA**
Marija Magladena (Majda), spokornica; Teofil, mučenec
- 23 Torek Apolinarij, škof, mučenec; Liborij, škof
- 24 Sreda Kristina, devica, mučenka; Vincencij, mučenec
- 25 Četrtek Jakob (Rado) st., apostol; Krištof, mučenec; Pavel, mučenec ☺ 12.50
- 26 Petek † Ana, mati Device Marije; Valens, škof; Hiacint, mučenec
- 27 Sobota Sergij, mučenec; Natalija (Božena), mučenka
- 28 Nedelja **8. POBINKOŠTNA; Viktor (Zmagoslav) I., papež**
O krivičnem oskrbniku (Lk 16, 1—9)
- 29 Ponedeljek Marta, devica; Olaf, mučenec; Urban II., papež
- 30 Torek Abdon in Senen, mučenca; Julita, mučenka
- 31 Sreda Ignacij Lojolski, spoznavavec; Fabij, mučenec

	1.	4.14	19.57	15.43	9.46	23.12
	2.	4.14	19.57	15.43	10.59	23.29
	3.	4.15	19.57	15.42	12.14	23.47
	4.	4.15	19.56	15.41	13.31	—
	5.	4.16	19.55	15.40	14.52	0.07
	6.	4.17	19.55	15.38	16.17	0.31
	7.	4.18	19.55	15.37	17.42	1.04
	8.	4.19	19.54	15.35	18.59	1.47
	9.	4.20	19.54	15.34	20.03	2.45
	10.	4.21	19.53	15.32	20.50	3.59
	11.	4.22	19.53	15.31	21.25	5.21
	12.	4.22	19.52	15.30	21.51	6.43
	13.	4.23	19.51	15.28	22.11	8.02
	14.	4.24	19.51	15.27	22.28	9.17
	15.	4.25	19.50	15.25	22.44	10.27
	16.	4.26	19.50	15.24	23.00	11.35
	17.	4.27	19.49	15.22	23.17	12.42
	18.	4.28	19.48	15.20	23.36	13.49
	19.	4.29	19.47	15.18	23.59	14.57
	20.	4.30	19.46	15.16	—	16.04
	21.	4.31	19.45	15.14	0.28	17.09
	22.	4.32	19.44	15.12	1.05	18.08
	23.	4.33	19.43	15.10	1.53	18.59
	24.	4.34	19.42	15.08	2.51	19.40
	25.	4.35	19.41	15.06	3.58	20.13
	26.	4.36	19.40	15.04	5.09	20.38
	27.	4.37	19.39	15.02	6.23	21.00
	28.	4.38	19.38	15.00	7.36	21.19
	29.	4.40	19.37	14.57	8.50	21.35
	30.	4.41	19.35	14.54	10.04	21.53
	31.	4.43	19.34	14.51	11.20	22.12

VREMENSKI PREGOVORI

Štirideset dni bo še lepo,
če je drugi dan julija lepo.

Če sv. Marjete deževalo bo,
težko boš pod streho spravil
seno.

Kukavica se glasi do sv. Urha.

Dež na Cirila in Metoda
orehe in kostanj domala ogloda.

O sv. Jakobu pšenica zori ali
zgori.

O sv. Jakobu gre grozdje na
božjo pot,
O sv. Jerneju pa nazaj pride.

LJUDSKA MODROST

Grunt pravi: Obdeluj me, če ne,
bom jaz tebe. — Človek se mora
po ljudeh ravnati, ne ljudje po
človeku. — Dober glas gre v de-
veto vas, slab pa v deveto deže-
lo. — Veselo srce kodeljo prede.
— Na sedem let vsaka reč prav
pride. — Kogar hoče sreča kon-
čati, ga prej razvadi kakor ne-
umna mati.

BOŽJA MODROST

Kdo je, ki načrtno delo zatemnju-
je z govori brez pameti? (Job 38,
2). — Ne ponašaj se z jutrišnjim
dnem, ker ne veš, kaj ti prinese
(Preg 27, 1). — Če razumeš, od-
govori bližnjemu; če pa ne, deni
roko na svoja usta! (Sir 5, 12). —
Železo se brusi z železom, človek
brusi svojega bližnjega (Preg 27,
17).

SONCE VZIDE

SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

1 Četrtek	Makabejski bratje; Fides (Vera) in tovariši, mučenci	☪ 19.35
2 Petek	† Porcijunkula; Alfonz Ligvorij, cerkveni učitelj	
3 Sobota	Julijan Peter Eymard, spoznavavec; Lidija, žena	
4 Nedelja	9. POBINKOŠTNA; Dominik (Vladimil), spoznavavec <i>Jesus joka nad Jeruzalemom (Lk 19, 41—47)</i>	
5 Ponedeljek	Marija Snežna; Ožbalt (Osvald), spoznavavec	
6 Torek	Spremenjenje Gospodovo; Sikst II., papež	
7 Sreda	Kajetan, spoznavavec; Donat, škof, mučenec	
8 Četrtek	Janez Marija Vianney, spoznavavec; Miron, škof	☉ 12.33
9 Petek	† Roman, mučenec; Peter Faber, spoznavavec	
10 Sobota	Lavrencij (Lovro), mučenec; Pavla, devica, mučenka	
11 Nedelja	10. POBINKOŠTNA; Tiburcij in Suzana, mučenca <i>Prilika o farizeju in cestinarju (Lk 18, 9—14)</i>	
12 Ponedeljek	Klara (Jasna), devica; Hilarija, mučenka; Herkulan, škof	
13 Torek	Janez Berhmans, spoznavavec; Hipolit in Kasijan, mučenca	
14 Sreda	Evzebij, spoznavavec; Demetrij (Mitja), mučenec	
15 Četrtek	VNEBOVZETJE DEVICE MARIJE; Tarzicij, mučenec	
16 Petek	† Joahim, oče Device Marije; Rok, spoznavavec	€ 3.14
17 Sobota	Hiacint, spoznavavec; Pavel in Julijana, mučenca	
18 Nedelja	11. POBINKOŠTNA; Helena (Jelena, Alenka), žena <i>Jesus ozdravi gluhtonemega (Mr 7, 31—37)</i>	
19 Ponedeljek	Janez Eudes, spoznavavec; Marijan, spoznavavec	
20 Torek	Bernard, cerkveni učitelj; Samuel, prerok; Lucij, mučenec	
21 Sreda	Ivana Frančiška Šantalska, žena; Fidelis, mučenec	
22 Četrtek	Brezmadežno Srce Marijino; Timotej, mučenec	
23 Petek	† Mohor in Fortunat, mučenca; Filip Benicij, spoznavavec	
24 Sobota	Jernej, apostol; Avrea (Zlata), mučenka; Roman, škof	☉ 0.57
25 Nedelja	12. POBINKOŠTNA; Ludovik IX., spoznavavec <i>Prilika o usmiljenem Samaritanu (Lk 10, 23—37)</i>	
26 Ponedeljek	Ceferin, papež, mučenec; Viktor, mučenec; Rufin, škof	
27 Torek	Jožef Kalasancij, spoznavavec; Ruf, škof, mučenec	
28 Sreda	Avguštin, škof, cerkveni učitelj; Hermes, mučenec	
29 Četrtek	Obglavljenje Janeza Krstnika; Marija, Zdravje bolnikov	
30 Petek	† Roza (Roža) iz Lime, devica; Feliks (Srečko), mučenec	
31 Sobota	Rajmund (Rajko) Nonat, spoznavavec; Pavlin, škof	☪ 0.35

AVGUST VELIKI SRPAN

VREMENSKI PREGOVORI

1.	4.44	19.32	14.48	12.39	22.34
2.	4.45	19.31	14.46	14.00	23.02
3.	4.46	19.29	14.43	15.23	23.40
4.	4.47	19.28	14.41	16.42	—
5.	4.48	19.27	14.39	17.50	0.30
6.	4.49	19.25	14.36	18.43	1.36
7.	4.50	19.24	14.34	19.22	2.53
8.	4.52	19.23	14.31	19.50	4.16
9.	4.53	19.21	14.28	20.13	5.37
10.	4.54	19.20	14.26	20.31	6.54
11.	4.55	19.18	14.23	20.48	8.08
12.	4.57	19.17	14.20	21.04	9.18
13.	4.58	19.15	14.17	21.20	10.27
14.	4.59	19.14	14.15	21.38	11.35
15.	5.00	19.12	14.10	22.00	12.43
16.	5.01	19.10	14.09	22.26	13.51
17.	5.03	19.08	14.05	23.01	14.57
18.	5.04	19.06	14.02	23.44	15.59
19.	5.06	19.05	13.59	—	16.53
20.	5.07	19.03	13.56	0.38	17.38
21.	5.08	19.01	13.53	1.42	18.13
22.	5.10	19.00	13.50	2.53	18.42
23.	5.11	18.58	13.47	4.07	19.05
24.	5.12	18.56	13.44	5.22	19.24
25.	5.13	18.54	13.41	6.37	19.42
26.	5.14	18.53	13.39	7.52	19.59
27.	5.15	18.51	13.36	9.09	20.18
28.	5.16	18.49	13.33	10.27	20.38
29.	5.17	18.47	13.30	11.49	21.04
30.	5.19	18.46	13.27	13.12	21.38
31.	5.20	18.44	13.24	14.31	22.23

Če se avgusta po gorah kadi,
kupi si kožuh za zimske noči.

Sonce srpana grozdje meči,
z medom navdana ajda diši.

O porcijkuli če je vročina,
huda bo v prihodnje zima.

Ako je na sv. Lovrenca dan lepo,
bo vsa jesen lepa.

Kadar velikega šmarna sonce
peče,
tedaj dobro vino v sod poteče.

Kakor zadnji srpan vremenih,
tako vsa jesen drži.

LJUDSKA MODROST

Drži se novega pota in starega
prijatelja. — Poredni otroci pa
slaba mačka naredijo pridno go-
spodinja. — Bog ni dal enemu
človeku vsega, dal je vsem vse.
— Na lesniki nikdar jabolko ne
zraste. — Krivično blago pod
streho, molji v zrnju.

BOŽJA MODROST

Od potrebnega ne odvrčaj oče-
sa in ne dajaj nikomur prilike, da
bi te klel! (Sir 4, 5). — Do smrti
se bojaj za pravico in Gospod
Bog se bo zate boril! (Sir 4, 28).
— Mož nagle jeze dela neumno-
sti, preudaren mož pa potrpi
(Preg 14, 17). — Ne vodi vsakega
človeka v svojo hišo; zakaj mno-
gotera so zalezovanja prekanje-
nega! (Sir 11, 29).

SONCE VZIDE

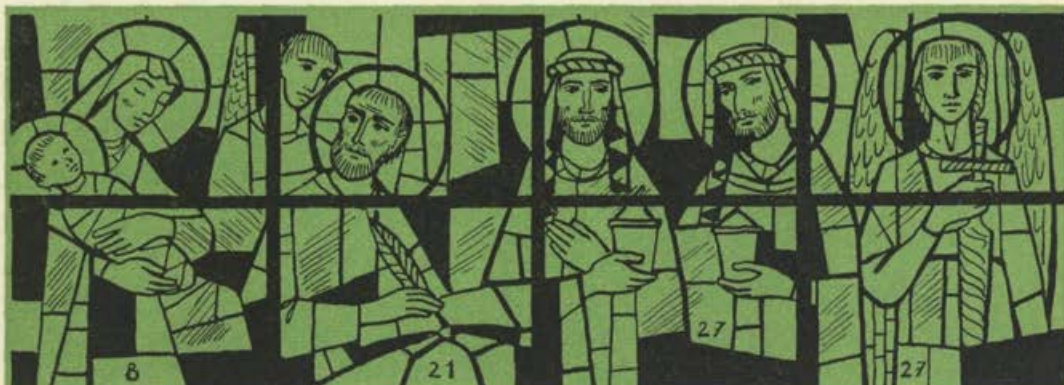
SONCE ZPIDE

DAV TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZIDE

- 1 Nedelja** **13. POBINKOŠTNA, ANGELSKA; Egidij [Tilen], opal**
Jezus ozdravi deset gobavih [Lk 17, 11—19]
- 2 Ponedeljek Štefan, spoznavavec; Maksima, mučenka; Antonin, mučenec
- 3 Torek Pij X., papež; Simeon, spoznavavec; Evfemija in tovarišice, mučenke
- 4 Sreda Rozalija, devica; Mojzes, prerok; Ida, žena
- 5 Četrtek Lavrencij Justiniani, spoznavavec; Viktorin, škof, mučenec
- 6 Petek † Zaharija, prerok; Onezifor, mučenec; Petronij, škof 23.08
- 7 Sobota Marko Križevčan, Štefan Pongrac, Melhior Grodetski, mučenci
- 8 Nedelja** **14. POBINKOŠTNA; Rojstvo Device Marije**
Jezus uči o božji previdnosti [Mr 6, 24—33]
- 9 Ponedeljek Aleksander in Tiburcij, mučenca; Gorgonij, mučenec
- 10 Torek Nikolaj Tolentinski, spoznavavec; Pulherija, devica
- 11 Sreda Proč in Hiacint, mučenca; Erntruda (Erna), devica
- 12 Četrtek Ime Marijino; Gvido, spoznavavec; Silvin, škof
- 13 Petek † Notburga, devica; Filip, mučenec; Mavriliij, škof
- 14 Sobota Povišanje sv. križa; Krescencij, mučenec; Rozula, mučenka 21.32
- 15 Nedelja** **15. POBINKOŠTNA; Žalostna Mali božja**
Jezus obudi mladeniča iz Naima [Lk 7, 11—16]
- 16 Ponedeljek Ljudmila, žena; Edita, devica; Kornelij, papež, mučenec
- 17 Torek Rane sv. Frančiška; Lambert, škof, mučenec
- 18 Sreda Kvatre; Jožef Kupertinski, spoznavavec; Irena in Zofija, mučenki
- 19 Četrtek Januarij in tovariši, mučenci; Suzana, devica, mučenka
- 20 Petek † Kvatre; Evstahij in tovariši, mučenci; Dionizij, mučenec
- 21 Sobota Kvatre; Matej, apostol in evangelist; Jona, prerok
- 22 Nedelja** **16. POBINKOŠTNA, KVATRNA; Tomaž Vllanovski, škof**
Jezus ozdravi vodeničnega, uči o ponižnosti [Lk 14, 1—11]
- 23 Ponedeljek Lin, papež, mučenec; Tekla, devica, mučenka
- 24 Torek Marija Devica, Rešiteljica; Gerard, škof
- 25 Sreda Pacifik, spoznavavec; Kleofa, mučenec; Avrelija, devica
- 26 Četrtek Ciprijan in Justina, mučenca; Kanadski mučenci
- 27 Petek † Kozma in Damijan, mučenca; Hiltruda, devica
- 28 Sobota Venčeslav, mučenec; Lioba (Ljuba), devica; Silvin, škof
- 29 Nedelja** **17. POBINKOŠTNA; Mihael, nadangel**
O največji zapovedi [Mt 22, 35—46]
- 30 Ponedeljek Hieronim, cerkveni učitelj; Gregorij, škof; Zofija, žena 6.07

	1.	5.21	18.42	13.21	15.42	23.23
	2.	5.23	18.40	13.17	16.38	—
	3.	5.24	18.38	13.14	17.20	0.35
	4.	5.26	18.36	13.10	17.52	1.54
	5.	5.27	18.34	13.07	18.16	3.15
	6.	5.28	18.32	13.04	18.36	4.33
	7.	5.29	18.30	13.01	18.53	5.48
	8.	5.31	18.28	12.57	19.09	6.59
	9.	5.32	18.26	12.54	19.25	8.09
	10.	5.33	18.24	12.51	19.42	9.18
	11.	5.34	18.22	12.48	20.02	10.27
	12.	5.35	18.20	12.45	20.26	11.36
	13.	5.37	18.19	12.42	20.56	12.43
	14.	5.38	18.17	12.39	21.36	13.47
	15.	5.39	18.15	12.36	22.26	14.44
	16.	5.41	18.13	12.32	23.25	15.32
	17.	5.42	18.10	12.28	—	16.12
	18.	5.44	18.08	12.24	0.33	16.42
	19.	5.45	18.06	12.21	1.45	17.07
	20.	5.46	18.04	12.18	3.00	17.28
	21.	5.47	18.02	12.15	4.16	17.46
	22.	5.48	18.00	12.12	5.33	18.04
	23.	5.49	17.58	12.09	6.51	18.22
	24.	5.51	17.57	12.06	8.11	18.43
	25.	5.52	17.55	12.03	9.33	19.07
	26.	5.53	17.53	12.00	10.58	19.39
	27.	5.54	17.51	11.57	12.21	20.20
	28.	5.56	17.49	11.53	13.35	21.16
	29.	5.57	17.47	11.50	14.36	22.24
	30.	5.58	17.45	11.47	15.22	23.41

VREMENSKI
PREGOVORI

Kakršno vreme o kimavca mlaji,
takšno vso jesen je najraji.

Ako je na malo mašo lepo,
potem bo dva meseca suho.

Tilen meglen,
grda jesen.

Če na Miholovo sever vleče,
veliko zimo in sneg obeče.

Če se na Marije sedem žalosti na
polju dela,
se letina žalostno drži.

Kdor po mali maši kosi,
ta za pečjo suši.

LJUDSKA
MODROST

Bogu posojuje, kdor revežem da-
ruje. — Pametni se pri ognju
ogreje, nespametni opeče. —
Ako kopuješ, česar ne potrebu-
ješ, boš prodajal, kar potrebuješ.
— Med pravico in krivico ni sre-
de. — Noben dan ni tako dolg,
da bi ne bilo večera. — Brat bra-
tu najgloblje izkoplje oči.

BOŽJA
MODROST

Boljša je zelenjavna jed, kjer je
ljubezen, kakor pitan vol, kjer je
sovrašvo (Preg 15, 17). — Mila
beseda pridobi mnogo prijate-
ljev, vljuden jezik množi te, ki
prijazno pozdravljajo (Sir 6, 5).
— Začeti dražbo je kakor vodo
odjeziti, opusti torej prepir, pre-
den izbruhne! (Preg 17, 14).

SONCE VZIDE

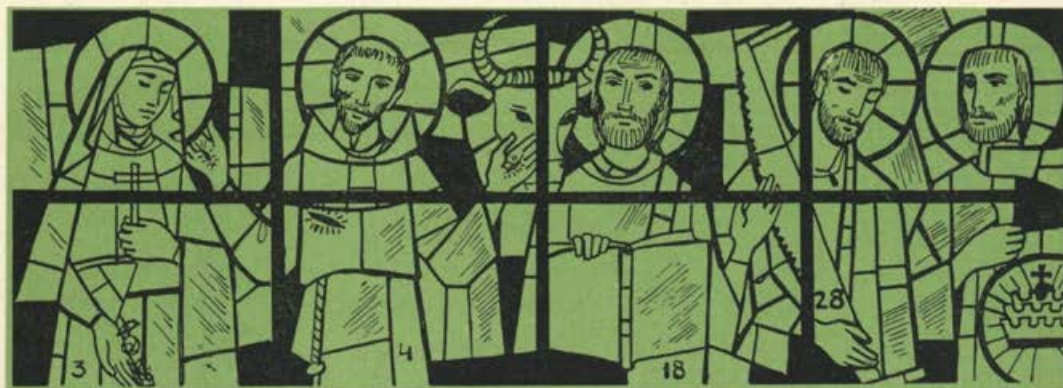
SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

1 Torek	Remigij, škof; Maksima in Julija, mučenki; Donin, mučenec	
2 Sreda	Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), spoznavavec	
3 Četrtek	Terezija Deteta Jezusa, devica; Kandid, mučenec	
4 Petek	† Frančišek Asiški, spoznavavec; Edvin, spoznavavec	
5 Sobota	Placid in tovariši, mučenci; Marcellin, škof; Flavijana, devica	
6 Nedelja	18. POBINKOŠTNA, ROŽNOVENSKA; Bruno, spoznavavec	☉ 12.47
	Jezus ozdravi mrtvoudnega [Mt 9, 1—9]	
7 Ponedeljek	Rožnovenska Mati božja; Marko, papež; Sergij, mučenec	
8 Torek	Brigita, žena; Simeon, starček; Demetrij (Mitja), mučenec	
9 Sreda	Posvečenje cerkva (v ljubljanski nadškofiji); Janez Leonard, spoznavavec	
10 Četrtek	Frančišek Borgia, spoznavavec; Hugolin, mučenec; Pavlin, škof	
11 Petek	† Materinstvo Device Marije; Emilijan, spoznavavec	
12 Sobota	Maksimilijan Celjski, škof, mučenec; Serafin, spoznavavec	
13 Nedelja	19. POBINKOŠTNA [žegnanjska v ljubljanski nadškofiji]; Edvard	
	Prilika o kraljevi svatbi [Mt 22, 1—14]	
14 Ponedeljek	Kalíst I., papež, mučenec; Just, škof; Gaudencij, mučenec	☾ 16.06
15 Torek	Terezija Avilska, devica; Avrelija, devica	
16 Sreda	Hedvika (Jadviga), žena; Gerard Majella, spoznavavec	
17 Četrtek	Marjeta Marija Alakok, devica; Viktor in tovariši, mučenci	
18 Petek	† Lúka, evangelist; Julijan, spoznavavec; Janez, mučenec	
19 Sobota	Peter Alkantarski, spoznavavec; Etbin, opat; Lucij, mučenec	
20 Nedelja	20. POBINKOŠTNA, MISIJONSKA; Janez Kentski, spoznavavec	
	Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika [Jan 4, 46—53]	
21 Ponedeljek	Uršula in tovarišice, mučenke; Hilarion, opat	☉ 22.45
22 Torek	Vendelin, opat; Kordula, mučenka; Marija Salome	
23 Sreda	Posvečenje cerkva (v goriški škofiji); Anton Marija Claret, škof	
24 Četrtek	Rafael, nadangel; Kristina, devica; Feliks, mučenec	
25 Petek	† Krizant in Darija, mučenca; Krispin, mučenec	
26 Sobota	Evarist, papež, mučenec; Lucijan in tovariši, mučenci	
27 Nedelja	21. POBINKOŠTNA. KRISTUS KRALJ; Vincencij in Sabina, mučenca	
	O božjem kraljestvu [Jan 18, 33—37]	
28 Ponedeljek	Simon in Juda, apostola; Cirila, devica; Fidelis, mučenec	☉ 13.40
29 Torek	Posvečenje cerkva (v mariborski škofiji); Narcis, škof	
30 Sreda	Marcel in Kasijan, mučenca; German, škof; Klavdij in tovariši, mučenci	
31 Četrtek	Volbenk, škof; Krištof, mučenec; Antonin, škof	

1.	5.59	17.43	11.44	15.55	—
2.	6.01	17.41	11.40	16.21	1.00
3.	6.02	17.39	11.37	16.41	2.17
4.	6.04	17.37	11.33	16.58	3.32
5.	6.05	17.35	11.30	17.14	4.44
6.	6.07	17.33	11.26	17.30	5.53
7.	6.08	17.31	11.23	17.46	7.02
8.	6.09	17.29	11.20	18.05	8.11
9.	6.11	17.28	11.17	18.28	9.20
10.	6.12	17.26	11.14	19.56	10.29
11.	6.13	17.24	11.11	19.31	11.35
12.	6.14	17.22	11.08	20.16	12.35
13.	6.15	17.20	11.05	21.11	13.26
14.	6.17	17.19	11.02	22.15	14.08
15.	6.18	17.17	10.59	23.25	14.42
16.	6.20	17.15	10.55	—	15.09
17.	6.21	17.13	10.52	0.37	15.31
18.	6.23	17.11	10.48	1.51	15.50
19.	6.24	17.09	10.45	3.07	16.07
20.	6.25	17.07	10.42	4.23	16.25
21.	6.27	17.06	10.39	5.43	16.44
22.	6.28	17.04	10.36	7.07	17.07
23.	6.30	17.03	10.33	8.34	17.36
24.	6.31	17.01	10.30	10.01	18.15
25.	6.32	16.59	10.27	11.21	19.07
26.	6.34	16.58	10.24	12.30	20.13
27.	6.35	16.56	10.21	13.21	21.29
28.	6.36	16.55	10.19	13.58	22.49
29.	6.37	16.53	10.16	14.26	—
30.	6.39	16.52	10.13	14.48	0.07
31.	6.41	16.50	10.09	15.06	1.22

VREMENSKI PREGOVORI

Če vinotoka mraz in burja brijeta,
bo prosinca in svečana ljubo
sonce sijalo.

Sv. Gal suhoten oznanjuje,
da ob letu suša pripotuje.

Ako z drevja zgodaj listje pade,
njive bodo k letu rodovitne rade.

Dan sv. Uršule si zelje z zelnika
spravi,
da ti ga vreme Šimona in Jude
v nič ne pripravi.

Ko žerjav leti na tuje,
zima že se približuje.

LJUDSKA MODROST

V premislekih bodi podoben pol-
žu, v dejanjih ptici. — Od mla-
dega drevesa vejico še lahko od-
česneš, od starega jo moraš od-
sekati. — Pomisli, preden kaj re-
češ: tudi beseda človeka ubije.
— Kdor je zdoma, ima eno misel;
kdor je doma, jih ima sto. — Laž
in zvijača pogineta, samo resnica
in pravica ostaneša.

BOŽJA MODROST

Začetek vsakega dela bodi pre-
udarek, pred vsakim dejanjem naj
bo posvetovanje! (Sir 37, 16). —
Vse ima svoj čas in vsak opravek
ima svojo uro pod nebom (Prid
3, 1). — Oblaki in veter, pa nič
dežja, tak je mož, ki se baha
z darilom, ki ga samo obljublja
(Preg 25, 14). — Vsaka krivica je
dvorezen meč, za njegov udarec
ni zdravila (Sir 21, 3).

SONCE VZIDE

SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

- 1 Petek** VSI SVĚTI; Severin, spoznavavec; Marija, devica, mučenka
- 2 Sobota** Spomin vernih duš; Viktorin, škof, mučenec; Just, mučenec
- 3 Nedelja** **22. POBINKOŠTNA, ZAHVALNA** [žegnanjska v mariborski škofiji]
O davčnem denarju [Mt 22, 15—21]
- 4 Ponedeljek** Karel (Dragotin) Boromejski, škof; Vital, mučenec
- 5 Torek** Zaharija in Elizabeta; Svete moči (relikvije) ☉ 5.25
- 6 Sreda** Leonard (Lenart), opat; Feliks, mučenec; Sever, škof
- 7 Četrtek** Engelbert, škof; Vilibrord, škof; Herkulan, mučenec
- 8 Petek** † Bogomir, škof; Štirje kronani mučenci; Maver, škof
- 9 Sobota** Posvečenje bazilike sv. Odrešenika; Teodor (Božidar), mučenec
- 10 Nedelja** **23. POBINKOŠTNA; Andrej Avelinski, spoznavavec**
Jezus obudi Jairovo hčer [Mt 9, 18—26]
- 11 Ponedeljek** Martin (Davorin), škof; Menas, mučenec; Valentin, mučenec
- 12 Torek** Martin, papež, mučenec; Kuno, škof; Avrelij, škof
- 13 Sreda** Stanislav Kostka, spoznavavec; Didak, spoznavavec ☾ 9.54
- 14 Četrtek** Jozafat Kunčevič, škof, mučenec; Klementin, mučenec
- 15 Petek** † Albert Veliki, cerkveni učitelj; Leopold, spoznavavec
- 16 Sobota** Jedrt, devica; Otmar, opat; Edmund, škof
- 17 Nedelja** **24. POBINKOŠTNA; Gregorij Čudodelnik, škof**
Prilika o gorčičnem zrnju in kvasu [Mt 13, 31—35]
- 18 Ponedeljek** Posvečenje bazilik sv. Petra in Pavla; Roman, mučenec
- 19 Torek** Elizabeta (Jela, Špela), žena; Krispin, škof
- 20 Sreda** Feliks Valois, spoznavavec; Edmund, mučenec; Simplicij škof ☉ 9.02
- 21 Četrtek** Darovanje Device Marije; Kolumban, opat; Alberi, škof
- 22 Petek** † Cecilija, devica, mučenka; Maver, mučenec; Filemon, mučenec
- 23 Sobota** Klemen (Milivoj) I., papež, mučenec; Felicita, mučenka
- 24 Nedelja** **25. POBINKOŠTNA; Janez od križa, cerkveni učitelj**
O razdejanju Jeruzalema [Mt 24, 15—35]
- 25 Ponedeljek** Katarina, devica, mučenka; Erazem, mučenec
- 26 Torek** Silvester, opat; Konrad, škof; Peter Aleksandrijski, škof, mučenec
- 27 Sreda** Virgilij, apostol Koroške; Valerijan, škof; Čudodelna svetinja ☽ 0.31
- 28 Četrtek** Gregorij III., papež; Jakob, spoznavavec; Ruf in tovariši, mučenci
- 29 Petek** **DAN REPUBLIKE¹**
† Saturnin, mučenec; Gelazij, škof; Iluminata, devica
- 30 Sobota** Andrej, apostol; Justina, devica, mučenka

¹ se praznuje dva dni

	1.	6.42	16.48	10.06	15.22	2.33
	2.	6.44	16.47	10.03	15.37	3.42
	3.	6.45	16.45	10.00	15.53	4.51
	4.	6.47	16.44	9.57	16.11	5.59
	5.	6.48	16.42	9.54	16.31	7.07
	6.	6.50	16.41	9.51	16.57	8.16
	7.	6.51	16.39	9.48	17.30	9.23
	8.	6.53	16.38	9.45	18.11	10.25
	9.	6.54	16.37	9.43	19.03	11.20
	10.	6.55	16.36	9.41	20.03	12.05
	11.	6.57	16.36	9.38	21.09	12.41
	12.	6.58	16.34	9.36	22.19	13.10
	13.	6.59	16.33	9.34	23.30	13.33
	14.	7.01	16.32	9.31	—	13.52
	15.	7.02	16.31	8.29	0.43	14.10
	16.	7.04	16.30	9.26	1.57	14.27
	17.	7.05	16.29	9.24	3.14	14.45
	18.	7.06	16.28	9.22	4.34	15.06
	19.	7.08	16.27	9.19	5.59	15.32
	20.	7.09	16.26	9.17	7.27	16.06
	21.	7.11	16.25	9.14	8.55	16.53
	22.	7.12	16.24	9.12	10.12	17.55
	23.	7.14	16.23	9.09	11.13	19.11
	24.	7.15	16.22	9.07	11.57	20.33
	25.	7.16	16.21	9.05	12.29	21.54
	26.	7.18	16.21	9.03	12.53	23.12
	27.	7.19	16.20	9.01	13.12	—
	28.	7.20	16.20	9.00	13.29	0.24
	29.	7.21	16.19	8.58	13.44	1.34
	30.	7.23	16.19	8.56	14.00	2.42

VREMENSKI PREGOVORI

Ako je na dan vseh svetnikov
lepo vreme,
bo drugo leto čuda žira.

Kakršno je vreme na Lenartovo,
tako bo do božiča.

Če Martin sonce ima,
pride rada huda zima.

Sveťa Kafa,
sneg pred vrata.

Sveťa Elizabeta
na belem konju prijezdi.

Sv. Cecilija če hudo grmi,
dosti pridelka ob letu kmet dobi.

BOŽJA MODROST

Starost ne pride sama. — Hišni prag je najvišja planina. — Kdor v jezí pije in v žalosti molči, nikdar dolgo ne živi. — Od žalosti ne moreš v zemljo, ne od radosti v nebesa. — Z lastnimi žulji je malokdo obogatel. — Bog zapre ena vrata, pa odpre stotera. — Kdor se na tujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša.

LJUDSKA MODROST

Kdor sam sebi nič ne privošči, zbira za druge in z njegovimi dobrinami se mastijo tujci (Sir 14, 4). — Dobrohoten pogled razveseljuje srce, vesela novica oživi kosti (Preg 15, 30). — Ne grajaj, preden nisi preiskal; najprej preišči in potem posvaril (Sir 11, 7). — Ne premikaj starega mejnika, ki so ga postavili tvoji očetjel (Preg 22, 28).

SONCE VZIDE

SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

1 Nedelja

1. ADVENTNA; Marijan in tovariši, mučenci

O poslednji sodbi [Lk 21, 25—33]

- 2 Ponedeljek Bibijana, devica, mučenka; Blanka, žena; Pavlina, mučenka
 3 Torek Frančišek (Branko) Ksaverij, spoznavavec; Sofonija, prerok
 4 Sreda Peter Krizolog, cerkveni učitelj; Barbara, devica, mučenka
 5 Četrtek Nikolaj Tavelić, mučenec; Saba (Savo), opat
 6 Petek † Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, mučenec
 7 Sobota Ambrozij, škof, cerkveni učitelj; Agaton, mučenec

0.08

8 Nedelja

2. ADVENTNA, BREZMADEŽNA

Janez Krstnik pošlje svoja učenca k Jezusu [Mt 11, 2—10]

- 9 Ponedeljek Peter Fourier, spoznavavec; Valerija, mučenka
 10 Torek Loretska Mati božja; Melkijad, papež, mučenec
 11 Sreda Damaz, papež; Danijel, spoznavavec; Evlihij, mučenec
 12 Četrtek Aleksander (Saša), mučenec; Maksencij in tovariši, mučenci
 13 Petek † Lucija, devica, mučenka; Otilija, devica, mučenka
 14 Sobota Spiridion (Dušan), škof, mučenec; Just, mučenec

1.50

15 Nedelja

3. ADVENTNA; Anton in tovariši, mučenci

Janez Krstnik pričuje o Kristusu [Jan 1, 19—28]

- 16 Ponedeljek Evzebij, škof, mučenec; Albina, devica; Adon, škof
 17 Torek Lazar, škof; Vivina, devica; Olimpija, žena
 18 Sreda Kvatre; Gracijan, škof; Teotim in Bazilija, mučenca
 19 Četrtek Urban V., papež; Tea, mučenka; Favsta, žena
 20 Petek † Kvatre; Evgenij in Makarij, mučenca; Julij, mučenec
 21 Sobota Kvatre; Tomaž, apostol; Severin, škof; Glicerij, mučenec

19.19

22 Nedelja

Dan JLA

4. ADVENTNA, KVATRNA; Demetrij [Mitja] in tovariši, mučenci

Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot [Lk 3, 1—6]

- 23 Ponedeljek Viktorija, devica, mučenka; Servul, spoznavavec
 24 Torek Sveti večer; Adam in Eva; Hermina, devica
 25 Sreda **BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO; Anastazija, mučenka**
 26 Četrtek Štefan, prvi mučenec; Marin, mučenec
 27 Petek † Janez Evangelist, apostol; Fabiola, žena; Maksim, škof
 28 Sobota Nedolžni otroci; Kastor in tovariši, mučenci; Cezarij, mučenec

15.15

29 Nedelja

NEDELJA V BOŽIČNI OSMINI; Tomaž Beckel, škof

Simeon in Ana oznanjata Gospoda [Lk 2, 33—40]

- 30 Ponedeljek Evgenij, škof; Liberij, škof; Rajnerij, škof
 31 Torek Silvester I., papež; Katarina Labouré, devica

	1.	7.24	16.18	8.54	14.17	3.49
	2.	7.25	16.18	8.53	14.37	4.57
	3.	7.26	16.18	8.52	15.00	6.06
	4.	7.27	16.17	8.50	15.30	7.13
	5.	7.28	16.17	8.49	16.09	8.17
	6.	7.29	16.17	8.48	16.58	9.14
	7.	7.30	16.17	8.47	17.56	10.02
	8.	7.31	16.16	8.45	19.00	10.41
	9.	7.32	16.16	8.44	20.08	11.12
	10.	7.33	16.16	8.43	21.18	11.36
	11.	7.34	16.16	8.42	22.28	11.57
	12.	7.35	16.17	8.42	23.39	12.14
	13.	7.36	16.17	8.41	—	12.31
	14.	7.37	16.17	8.40	0.51	12.48
	15.	7.37	16.17	8.40	2.07	13.06
	16.	7.38	16.17	8.39	3.27	13.28
	17.	7.39	16.18	8.39	4.52	13.57
	18.	7.39	16.18	8.39	6.19	14.37
	19.	7.40	16.18	8.38	7.43	15.31
	20.	7.41	16.19	8.38	8.54	16.43
	21.	7.41	16.19	8.38	9.47	18.05
	22.	7.42	16.20	8.38	10.26	19.31
	23.	7.42	16.20	8.38	10.54	20.53
	24.	7.43	16.21	8.38	11.16	22.09
	25.	7.43	16.21	8.38	11.33	23.23
	26.	7.43	16.22	8.39	11.50	—
	27.	7.44	16.23	8.39	12.05	0.32
	28.	7.44	16.23	8.39	12.22	1.40
	29.	7.44	16.24	8.40	12.41	2.48
	30.	7.44	16.25	8.41	13.04	3.56
	31.	7.44	16.26	8.42	13.32	5.04

VREMENSKI PREGOVORI

Ako se grudna bliska in grmi, drugo leto vetrov dosti buči.

Grudna mraz in sneg, žita dosti prek in prek.

Lucija kratki dan, je znano vsem ljudem.

Če na Štefanje burja buči, rta prihodnjič nič kaj ne obrodi.

O božiču zeleno, o veliki noči sneženo.

Vefer na sveti dan obeta dosti sadja drugega leta.

Gruden — malo vljuden.

LJUDSKA MODROST

Marsikdo je že dejal: Jaz sem ti prijatelj zvest — v potrebi pa je naredil iz dlani pest. — Bog je star gospodar. — Nekateri človek je tako visok, kakor bi svet na njem stal. — Za krta ni treba ploča okrog vrta. — Bog nikogar ne vleče za lase v nebesa. — Srečna smrt je lepega življenja dozorek.

BOŽJA MODROST

Blagor človeku, ki ga njegova vest ne obtežuje in ki ne izgubi svojega upanja! (Sir 14, 2). — Kjer ni pametnega vodstva, propade ljudstvo, blaginja pa je, kjer je mnogo svetlovavcev (Preg 11, 14). — Brez razodetja ljudstvo podivja, a blagor mu, če se drži postave (Preg 29, 18). — Modri si pridobi zaupanje pri svojem ljudstvu in njegovo ime živi na veke (Sir 37, 26).

SONCE VZIDE

SONCE ZAIDE

DAN TRAJA

LUNA VZIDE

LUNA ZAIDE

KAKO NASTANE KOLEDAR

Ob pravi poplavi koledarjev, ki izhajajo pri nas, se človek čudi tolikšni neskladnosti med njimi, če jih primerja s koledarjem, ki ima že dokončno, ustaljeno obliko, kot jo ima na primer mohorski s svojo stoletno tradicijo cerkvenega koledarja. Seveda se tudi ta spreminja; svetniške podobe cerkvenega leta je treba dopoljevati z novimi imeni, seznam svetnikov se izpopolnjuje, hkrati pa prilagaja liturgičnim potrebam in navadam posameznih dežel, oziroma škofij, ustrežno z obnovo in rastjo Cerkve. Ob novem letu se ti primeri, da dobiš ducat koledarjev, pa je vsak drugačen. Nekateri imajo imena, pobrana kdove od kod, druga imajo samo vrstni red dni, tednov in mesecev, večina med njimi ne navaja niti velikih praznikov, kot so velika noč, binško, božič, torej praznikov, ki jih obhajajo skoraj povsod po svetu. Taki koledarji so kakor nalašč, da v mnogih družinah niti ne vedo ne le za glavne cerkvene praznike v letu, ampak tudi za godove staršev, otrok, bratov in sester. Ob takih koledarjih so v zadregi tudi starši, ki se največkrat ne znajdejo, kakšno ime naj dajo pri krstu svojemu otroku ali pa mu izberejo »svetniško ime«, katerega nosilec morda sploh ni živel, ali nikoli ni bil svetnik. V koledarjih take vrste kar mrgoli godov z napačnimi dnevi.

Sestava vsakoletnega koledarja ni tako preprosta stvar. Sestavljač mora poznati vrsto premakljivih praznikov, po katerih se ravna precejšnji del cerkvenega leta, število nedelj v predpustu in po binškosti, predvsem pa taki pomembni prazniki, kot so velika noč, vnebohod, binško, sv. Trojica, sv. Rešnje telo. Stalni so vsi prazniki svetnikov, razen nekaj sprememb v prestopnem letu. Po našem kalendariju bi vsak sestavljač koledarja lahko napravil pregleden koledar, ki bi bil za splošno rabo. Trdna opora za to je najprej pregled datumov velike noči od 1900 do 2050. Nedelje in prazniki so ogrodje cerkvenega leta. Dalje je sestavljačju potreben koledar nepremičnih praznikov, zgradba cerkvenega leta, evangeliji cerkvenega leta; prav je seveda, če pozna nekoliko tudi zgodovino koledarja in zgodovino cerkvenega leta.

ZGODOVINA KOLEDARJA

Ime koledar izhaja iz latinske besede *calendae*, tako se je namreč imenoval prvi dan v mescu pri starih Rimljanih. Beseda *calendae* je izpeljanka od besede *calare*, kar pomeni izklicati, zaklicati, ker so datume kalend prvotno naznanili z glasnimi klici.

PREDKRŠČANSKA ZGODOVINA

Stari Egipčani so preračunali leto na 365 dni. Ker pa jim je bilo leto za četrto dneva prekratko, je po 4 krat 365 = 1460 letih prišlo novo leto spet na prvotni letni čas. To razdobje 1460 let so imenovali »sotis periodo«.

Taka se je začela v letu 4236, 2776, 1318 pred Kr. in 139 po Kr. Sotis se je pri Egipčanih imenoval Sirius, najsvetlejša zvezda stalnica na nebu; istovetili so jo z Isis, egipčansko boginjo neba. Isis, mati sončnega boga Horosa je bila namreč boginja zaščitnica Sotisovega (Siriusovega) ozvezdja in so jo slavili kot »začetnico leta«, če se je sončno leto začelo z vzhodom zvezde Sotis (Sirius) 19./20. julija. Po najnovejših podatkih je prvi zgodovinski datum vpeljave koledarja v Egiptu 29. avgust 4241 pred Kr. in je hkrati najstarejši datum, kar jih poznamo v svetovni zgodovini.

Grkom pa so bile mesečne mene za osnovo njihovega izračunavanja leta. Atenci so imeli 12 mesecev, izmenoma po 29 in 30 dni. Njihov državnik Solon je 594 pred Kr. dopolnilno vpeljal prestopni mesec za po 2 leti. Njihov astronom Meton je 432 pred Kr. izračunal poleg tega 7 prestopnih mesecev po 30 dni za vsakih 19 let. Kajti 235 luninih mesecev (z izpustitvijo vsakega 63. dneva) je toliko kot 19 sončnih let, to je 6940 dni. Ta 19-letni »Metonov ciklus« (prestopni ciklus) je izboljšal Kallipos in so ga okoli 340 verjetno sprejeli v Atenah in potem tudi v ostali Grčiji. Ta Metonov ciklus, po katerem lunine mene po 19 letih pridejo na isti datum, je pozneje aleksandrijska Cerkev vzela za podlago za izračunavanje velike noči, pred njo pa že učeni sveti laodicejski škof Anatolij okoli 270, doma iz Aleksandrije. Kajti na tem ciklu sloni izračunavanje epakt za določitev vsakoletnega velikonočnega praznika.

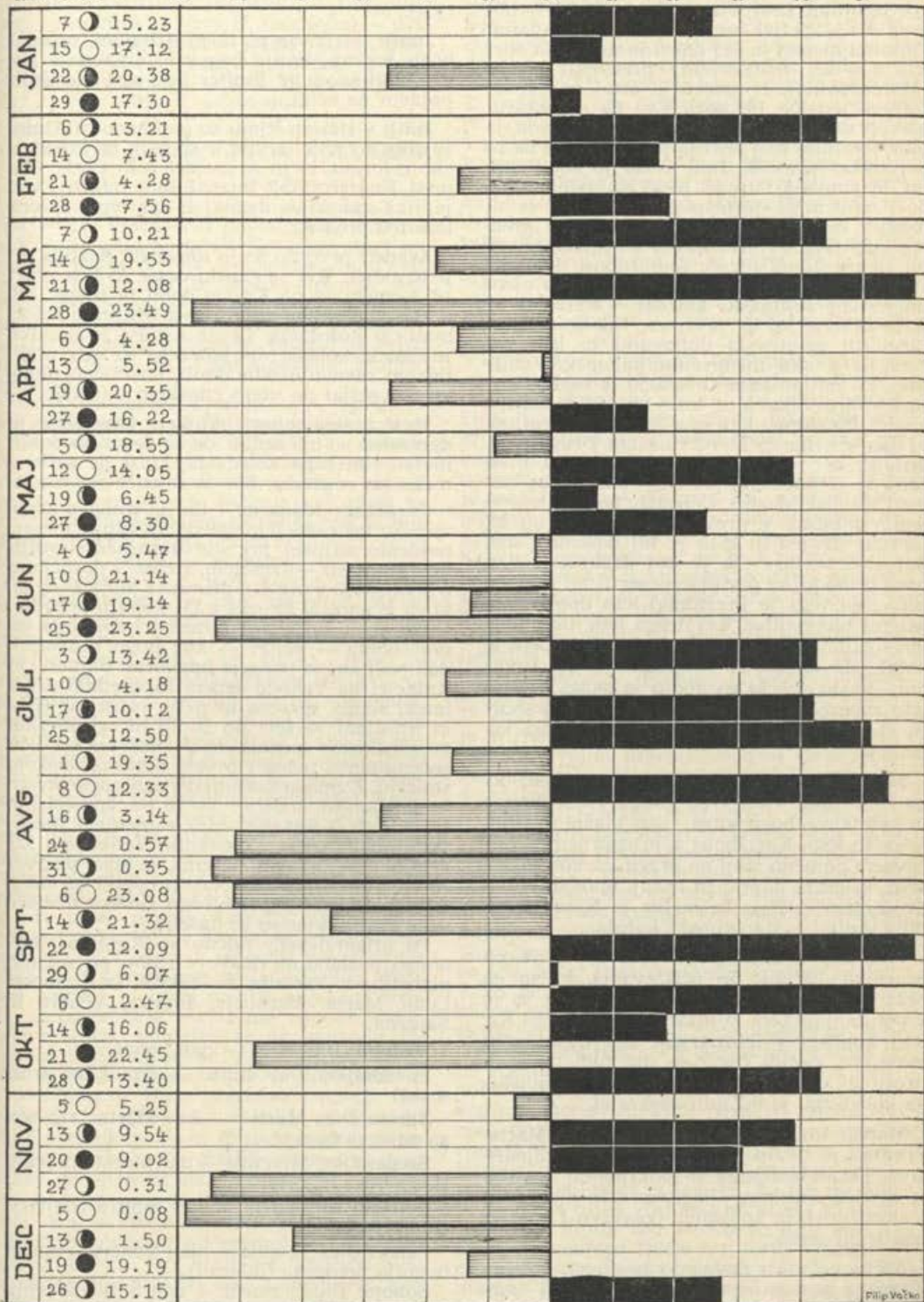
Stari Rimljani so imeli najprej 10 mesecev na leto, z marcem kot prvim mesecem. Potem so se zvrstili njihovi meseci od julija do decembra z imeni: Quintilis — 5. (julij), Sextilis — 6. (avgust), September — 7. mesec,

Diagram je sestavljen po Herschlovem vremenskem ključu. Razdeljen je z navpičnicami na dva krat po šest enakih delov. Te navpičnice označujejo čas — ure, in sicer srednja črta ob šestih zjutraj in osemnajstih zvečer, levi rob polnoč (24. uro), desni pa poldne (12. uro). Pet vmesnih črt na levi strani označujejo čas petih, štirih, treh, dveh in ene ure pred polnočjo (24. uro). Pet vmesnih črt na desni strani pa ravno tak čas pred poldnevom (12. uro).

Krajišča travok na levi (svetlejši) in na desni strani (temni), ki so bolj ali manj oddaljena od polnoči (24. uro) oziroma od poldneva (12. uro), označujejo čas ob kateri uri in minuti se luna spremeni.

Herschlov ključ si na kratko takole zapomnimo:

Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bliže polnoči se spremeni luna, tem bolj gotovo pa bo grdo, čim bliže poldneva se spremeni luna.

☉ Prvi kraječ ○ Ščip (polna luna) ● Zadnji kraječ ● Mlaj

October — 8. mesec, November — 9. mesec in December — 10. mesec. Kakor poroča Livij, je njihov kralj Numa Pompilij (715—674 pred Kr.) vpeljal lunino leto z dvanajstimi luninimi meseci in 355 dnevi in na vsaka štiri leta (za 23. februarjem) prestopni mesec (Mercedonius). 1. marec je ostal še naprej začetek leta do 153 pred Kr., ko so določili nastop službe konzulov s 1. januarjem in je bil s tem tudi dan novega leta preložen na ta pomembni praznik. Julij Cezar je kot Pontifex Maximus v letu 46. pred Kr. »leto zmede« reformiral starorimski koledar, ki je bil tedaj v resnici v precejšnji zmedi. Na predlog egiptskega zvezdoslovca Sosigena je vrnil za prestopni mesec mercedonij dva prestopna meseca s 67 dnevi in vpeljal po njem imenovani **Julijanski koledar** s sončnim letom, ki šteje 365 in $\frac{1}{4}$ dneva. Tak koledar so razglasili egiptovski duhovniki že leta 238 pred Kr. s tako imenovanim kanopskim ediktom. Po julijanskem koledarju je vsako četrto leto prestopno leto, torej ono, ki je deljivo s štiri. Prestopno leto ima 366 dni in prestopni dan se vrine za 23. februarjem. Drugače povedano: ker je 24. februar 6. dan pred 1. marcem, se je imenoval pri Rimljanih »dies sextus Calendae Martii«. Calendae pomenijo prvi dan v mesecu. V prestopnem letu je bil 24. februar dvojen in zato je bil naslednji dan kot »bis sextus« (to je kot dvakrat 6. dan pred prihodnjim prvim v mesecu) ali »bissextilis«; od tega je prestopno leto dobilo ime »annus bissextilis«. Vsa druga leta, tako imenovana navadna leta, štejejo 365 dni. Tako je ostalo do danes. 12. mesecem je dal Cezar ono število dni, ki ga imajo še danes in tudi isto zaporednost. Imena dvanajstih mesecev je prevzel iz dotedanjega starorimskega koledarja:

Januar: imenovan po **Janusu**, rimskem bogu in varuhu vseh vrat, »bogu vseh vhodov in začetkov«, bogu jutra, čigar glavni praznik je novo leto. Ker Janus v prostornem in časovnem pomenu stoji na pragu, ga kot božanstvo, ki gleda naprej in nazaj, upodabljajo z dvojnimi obrazom. Ta mesec je Numa Pompilij vpeljal v starorimski koledar.

Februar: imenovan po **februa**, to je po prazniku čiščenja in očiščevanja, ki so ga obhajali proti koncu tega meseca, ker se je v pompilijanskem koledarju do 153 pred Kr. leto končalo s februarjem kot dvanajstim mesecem, zaradi česar so mu tudi dodajali prestopni dan. Ta, zadnji mesec starorimskega koledarja, je bil tudi najkrajši.

Marec: ime ima po vojnem bogu Martu. Prvotno je bil to starolatinski bog poljedelstva, hkrati zaščitnik in pokrovitelj v vojni in praoče rimskega ljudstva; zato mu je bil v starorimskem koledarju posvečen 1. mesec, pomladni mesec.

April: nekateri razlagajo ime tega meseca v zvezi z besedo »apricus«, kar pomeni »sončen«.

Maj: imenovan po bogu Maju(su), ki so ga častili stari Latinci, katerim je bil varuh rasti.

Junij: imenovan po boginji **Junoni**, soprogi boga **Jupitra**, kralja bogov in državnega boga. Rimljanom je Jupiter bog atmosferskih pojavov na nebu.

Julij: v starem Rimu so ga imenovali **Quintilis**, to je 5. mesec; v spomin na koledarsko reformo, ki jo je izvedel Julij Cezar (46. pred Kr.) je dobil ime »Julius« (Julij), ker je bil Cezar rojen dvanajsti dan tega meseca leta 100 pred Kr.

Avgust: prvotno se je imenoval **Sextilis**, to je 6. mesec. Ker je rimski cesar Avgust umrl 19. avgusta 14 po Kr., je dobil ta mesec dodatno ime »Augustus« v čast drugemu reformatorju koledarja. Cesar Avgust je namreč julijanski koledar, od katerega so se v praktičnem ravnanju odmaknili, dokončno obnovil in vpeljal po vsem rimskem imperiju.

Meseci **september**, **oktober**, **november** in **december** so bili sedmi, osmi, deveti in deseti mesec rimskega koledarja, ki se je začel z mesecem marcem, kot je bilo že povedano.

Razdelitev tedna na 7 dni in njihova zaporednost brez vrzeli, ne glede na leto in mesec, najdemo najprej pri starozaveznem izvoljenem ljudstvu — Izraelcih, v zvezi s poročilom o stvarjenju v svetem pismu (1 Mojz 1—2, 4), ki ga je napisal Mojzes v 15. stoletju pred Kr. Vtem ko je imela pri Izraelcih svoje ime samo sobota — šabat — kot Bogu posvečeni dan počitka, so pozneje imenovali Sumerci in Kaldejci na Vzhodu sedem zaporednih dni z imeni sonca, meseca in petih planetov. Grki in Rimljani so šele po Judih in egiptovskih zvezdoslovcih spoznali in v splošnem sprejeli sedemdnevni teden v prvem predkrščanskem stoletju. Z zmago krščanstva nad poganstvom je krščansko nedeljo, ki je od apostolskih časov kot »Gospodov dan« zamenjala judovski »šabat«, cesar Konstantin Veliki leta 321 vpeljal kot državni praznik in dan počitka za vso rimsko državo. Naši predniki so teden s sedmimi dnevi sprejeli kot rimsko dediščino v krajih, kjer so se naselili.

Po orientalskem zgledu so Rimljani imenovali posamezne dneve v tednu po sedmih planetih, h katerim so takrat štelii Sonce, Luno, Marta, Merkurja, Jupitra, Venero in Saturna:

Nedelja: Dies solis — dan Sonca.

Ponedeljek: Dies lunae — dan Lune (meseca).

Torek: Dies Martis — dan Marta (rimskega vojnega boga).

Sreda: Dies Mercurii — dan Merkurja (rimskega boga trgovine).

Četrtek: Dies Jovis — dan Jupitra (najvišji rimski bog).

Petek: Dies Veneris — dan Venere (rimska boginja zakonske ljubezni).

Sobota: Dies Saturni — dan Saturna (rimski bog setve).

Posamezni dnevi v tednu so dobili v krščanski dobi sledeče cerkveno-latinske oznake: Nedelja — Dominica (sc. dies) — Gospodov dan; ponedeljek — feria II. (secunda) — drugi dan v tednu; torek — feria III. (tertia); sreda — feria IV. (quarta); četrtek — feria V. (quinta); petek — feria VI. (sexta); sobota — dies sabbati, sabbatum.

ZGODOVINA KRŠČANSKEGA KOLEDARJA

V rimskem cesarstvu živeči kristjani so uporabljali julijanski (rimski) koledar, ki je s širjenjem krščanstva postal polagama last vseh krščanskih narodov. Nekatere stare poganske praznike so polagama zamenjali krščanski prazniki in godovi in jim dali krščansko vsebino, kot nam je znano iz zgodovine posameznih krščanskih praznikov. Najstarejši znani krščanski koledar je priredil leta 354 po Kr. zgodovinar Dionizij Filokalus.

Temeljni dogodek krščanstva — zgodovinsko vstajenje Jezusa Kristusa, božjega Sina in Odrašenika — je bil odločilen za razdelitev tedna in leta. Ker je Kristus od smrti vstal prvi dan po judovski soboti, se že od apostolskih časov sem začenja krščanski teden z nedeljo. Zgodovinska velika noč je bila od vsega začetka odločilna za ureditev cerkvenega leta za naprej in za nazaj.

Po izročilu je bil Kristus križan 14. nisanu po judovskem letu, in sicer na petek. Mesec nisan je trajal po našem koledarju od srede marca do srede aprila. Tretji dan po 14. nisanu je bila nedelja, 16. nisanu. Torej je Kristus vstal na nedeljo. Mesec nisan se je pri Judih začel s prvim mlajem spomladi. Potemtakem je morala biti ob Kristusovem križanju 14. nisanu polna luna. Tako so bile tri možnosti določiti krščansko veliko noč: 16. nisanu ali na nedeljo po 14. nisanu oziroma na nedeljo po pomladni polni luni. Vtem ko so maloazijske cerkve obhajale veliko noč tretji dan po 14. nisanu, so jo vse druge cerkve obhajale prvo nedeljo po 14. nisanu. Sredi 2. stoletja je bil celo spor glede praznovanja velike noči. Tako nam poroča sv. Irenej, da je za papeža Aniketa (154/55—167) Polikarp, tedaj škof v Smirni in poznejši mučenec, prišel v Rim, in se glede praznovanja velike noči s papežem nista pogodila. Polikarp namreč ni hotel pustiti azijskega izročila, da se obhaja 14. nisanu spomin Zveličarjeve smrti, sklicujoč se na apostola Janeza in druge apostole, Aniketosa pa se je držal zapadne navade, da se je prvo nedeljo po pomladnem ščipu praznoval spomin Gospodovega vstajenja, in se oziral na izročilo svojih prednikov. Da bi to zadevo glede praznovanja velike noči uredili enotno za vso Cerkev, je cerkveni zbor v Niceji 325 določil prvo nedeljo po pomladanski polni luni za veliko noč in hkrati za tisti dan v letu, po katerem se ravna vsi premakljivi prazniki cerkvenega leta. Ker kljub tej določitvi izračunavanje dneva velike noči še vedno ni bilo popolnoma jasno, je moral papež Janez I. od-

ločno posredovati. Na priporočilo učenega meniha Dionizija Eksigua (Dionysius Exiguus), ki je okoli 497 do 540 živel v Rimu, je leta 525 vpeljal v rimsko cerkev aleksandrijsko določitev velikonočnega dneva, ki je še danes v veljavi in po kateri pride velika noč v čas med 22. marcem kot najzgodnejšim in 25. aprilom kot najpoznejšim datumom na prvo nedeljo po prvi pomladanski polni luni. To izračunavanje temelji na 95-letnem ciklu, kateremu je osnova 19-letni Mentonov cikel. Šele v začetku 9. stoletja je obveljalo v vsej katoliški cerkvi enotno (Dionizijevo-aleksandrijsko) izračunavanje velikonočnega praznika. Razpon velike noči od 22. marca do 25. aprila obsega 35 dni, to se pravi, da je možnih 35 različnih datumov velikonočnega praznika in potemtakem 35 različnih razvrstitev od velike noči odvisnega dela cerkvenega leta.

Dotlej so v rimskem cesarstvu šteli leta »od ustanovitve Rima«, latinsko »ab urbe condita«, skrajšano »u. c.«. Isti učeni menih, ki je postal zaslužen zaradi dokončne ureditve izračunavanja velike noči, je dal pobudo tudi za krščansko štetje let. Leta 532 je namreč nadomestil dioklecijansko ero, ki se je začela z letom 754 pred Kr., z letom ustanovitve mesta Rima, z dionizijskim ali krščanskim štetjem let, ki šteje leta »od Kristusovega rojstva«, pa je z računsko napako dejansko Kristusovo rojstvo postavil za kakšnih pet let pozneje. To se pravi, da je bil Kristus rojen kakšnih pet let pred začetkom našega štetja let. Ameriški zvezdoslovec Levitt si to Dionizijevo napako v izračunanju razlaga takole: 1. Dionizij je našel v nekem spisu iz 2. stoletja, da je bil Kristus rojen v 28. letu vladanja cesarja Avgusta, prezrl pa je pri tem štiri leta, v katerih je Avgust vladal pod svojim pravim imenom Octavianus (od pomorske bitke pri Actiumu 31. pred Kr. do oklicanja za Avgusta 27. pred Kr.). S tem je Dionizij postavil Gospodovo rojstvo najmanj za štiri leta nazaj. 2. Zraven tega se je še zmotil pri štetju, ker je pozabil šteti leto nič, ki bi ga moral vriniti med letom ena pred in letom ena za novim štetjem. To pa ni bila njegova krivda, ker takrat v Evropi pojma in znamenja za nič (0) še niso poznali. Ta računski znak, ki so ga izmislili Indijci, so šele nekaj stoletij pozneje vpeljali Arabci. Tako se je Dionizij zmotil v celem za približno pet let. Ta domneva se ujema z izsledki drugih znanosti (svetopisemska, zgodovinska in druge). Po današnjih računih je bil Kristus rojen torej najbrž l. 748 od ustanovitve Rima ali šest let pred začetkom sedanjega štetja let. Tudi poznejši računi, temelječi zlasti na podatkih judovskega zgodovinarja Jožefa Flavija o življenju in smrti Heroda Velikega, so pokazali, da se je Dionizij zmotil najmanj za šest let. Po teh računih je bil Jezus rojen vsaj šest let pred začetkom sedanjega štetja let. — Ko je Rim sprejel novo, Dionizijevo štetje let, torej krščansko ero »od Gospodovega učlovečenja«, tj. od 25. marca 754 od ustanovitve Rima, se je ta kmalu uveljavila povsod.

S pokristjanjenjem celotnega življenja v srednjem veku so tedaj hoteli opustiti praznovanje novega leta na dan 1. januarja, kot je bilo to pri starih Rimljanih od leta 153. pred Kr. splošna navada. Nekateri so hoteli, naj bi začeli novo leto s praznikom Marijinega oznanjenja 25. marca, ker se je z angelovim oznanjenjem Mariji začela nova zaveza; spet drugi so želeli, da bi začeli novo leto z božičem 25. decembra, ker se je s Kristusovim rojstvom v resnici začela nova krščanska era; zopet drugi so predlagali z dnem sv. Treh kraljev 6. januarja, s praznikom razglasenja kot liturgičnim viškom božične dobe; drugi zopet so dajali prednost veliki noči, kot glavnemu prazniku krščanstva: z njim naj bi začeli novo leto.

Vtem ko je v srednjem veku cerkveno leto prevladalo v vsem zasebnem in javnem življenju, je bilo po reformaciji, ki je povzročila razkol na Zahodu, to povsem drugače. Konec 16. stoletja so začeli razlikovati med cerkvenim in navadnim letom. S prevzemom gregorijanskega koledarja, ki je postavil novo leto 1. januarja, je bila razlika med navadnim in cerkvenim letom praktično dana sama od sebe. Tako je polagoma prišlo v splošno navado, da so začetek navadnega leta obhajali 1. januarja, kot nekoč Rimljani.

Julijanski koledar je veljal za določanje krščanskih praznikov tja do 16. stoletja. V stoletjih se je namreč pokazalo, da so v julijanskem koledarju še zmerom računске napake; spomladansko enakonočje se je namreč čedalje bolj odmikalo od 21. marca. Ugotovili so, da leto ni dolgo natanko 365 dni in 6 ur, ampak je za 11 minut in 14 sekund krajše. Ta razlika je sicer malenkostna, a je v 128 letih narasla za en dan, za papeža Gregorija XIII. (1572—1585) je ta razlika narasla že za deset dni, to se pravi, da je koledar zastajal za astronomskim koledarjem 10 dni in začetek pomladi, označen v koledarju 21. marca, je bil dejansko 11. marca. Zato je papež Gregor XIII. z bulo »Inter gravissimas« z dne 24. februarja 1582 sklenil julijanski koledar za krščanstvo reformirati. Po tej reformi je 4. oktobru takoj sledil 15. oktober, 21. marec pa naj velja za začetek pomladi. V letih, ki imajo po dve ničli -00-, naj se izravnava nastale razlike. Ta stoletna leta so bila do takrat zmerom prestopna leta. Poslej naj bodo prestopna samo tista stoletna leta, ki so deljiva s 400, torej 1600, 2000, 2400 itd., medtem ko naj leta 1700, 1800, 2100

itd. ostanejo kot navadna leta. Ta reformirani koledar, ki je še danes v veljavi, se imenuje po reformatorju papežu Gregoriju gregorijanski koledar ali »koledar novega stila« za razliko od »koledarja starega stila«, julijanskega koledarja. Po tej reformi je gregorijanski koledar le še za 26 sekund daljši kot naravno sončno leto, tako da bo razlika enega dneva nastala šele po več ko 3300 letih. Matematično povedano ima gregorijansko leto 365,2425 dneva, to se pravi, da je le še za 0,0003 dneva daljše kot leto narave, ki je dolgo 365 dni, 5 ur, 48 minut in 45,82 sekunde.

Gregorijanski koledar so še isto leto (1586) sprejele Italija, Spanija, Portugalska, Francija in Poljska, Ogrska 1587, nemški protestantski stanovi, Danska in Švica 1700, Nizozemska 1710, Anglija 1752, Švedska 1753, Bolgarija 1916, Rusija in ločene dežele na Vzhodu (vzhodna Cerkev) 1923. Zanimivo je, da so protestanti iskali svojo rešitev za ureditev koledarja in so do leta 1700 po svoje urejali koledar in začetek pomladi. Ker se je pa napaka vlekla iz leta v leto, iz stoletja v stoletje, so se 1700 odločili, naj 18. februarju takoj sledi 1. marec, naposled so leta 1776 v celoti sprejeli gregorijanski koledar.

KOLEDAR CERKVENEGA LETA

Koledar cerkvenega leta se začne s prvo adventno nedeljo in končuje s soboto po zadnji pobinkoštni nedelji. Označujeta ga božični in velikonočni bogoslužni krog. Božični bogoslužni krog obsega: 1. advent: od prve adventne nedelje do 24. decembra; 2. božični čas: od 24. decembra do 13. januarja z dvema velikima praznikoma: božič in Razglasenje Gospodovo; 3. čas po Razglasenju Gospodovem: od 14. januarja do 1. predpostne nedelje (sedemdesetnice).

Razpored velikonočnega bogoslužnega kroga je takle: 1. a) predpost: od prve predpostne nedelje (sedemdesetnica) do pepelnice; b) post: od pepelnice do tihe (pete postne) nedelje; c) čas trpljenja: od tihe nedelje do velikega petka; 2. velikonočni čas: od velike sobote do sobote po binkoštih; 3. nedelje po binkoštih: od praznika presv. Trojice do 18. nedelje po binkoštih; 4. od 18. do zadnje nedelje po binkoštih.

KOLEDAR NEPREMAKLJIVIH PRAZNIKOV

Koledar nepremakljivih praznikov sestavljajo prazniki in svetniki, kot so navedeni v rimskem misalu. To so prazniki in svetniki, ki imajo v koledarju svoje stalne dneve. Če izločimo premakljive praznike, so sestavljalvcu vsakoletnega koledarja nepremakljivi prazniki trdno ogrodje za sestavo koledarja, ki ga dopolni s premakljivimi prazniki. Ti so sedemdesetnica, pepelnica, velika noč, križev teden, vnebohod, binkošti, sv. Trojica, sv. Rešnjje Telo, Srce Jezusovo, angelska nedelja, rožnovenska nedelja, žegnanjska nedelja, misijonska nedelja, Kristus Kralj,

zahvalna nedelja, 1. adventna nedelja. Po veliki noči se ravna število nedelj po razglašenju in pobinkoštnih nedelj: čimprej je velika noč, tem manj je nedelj po razglašenju in tem več pobinkoštnih in narobe. Ker imamo že v kalendarskem delu pregled vseh nepremičnih praznikov od 1. januarja do 31. decembra, jih ne bi še enkrat navajali. Za sestavo preprostega stenskega ali žepnega koledarja, v katerem je za vsak dan samo eno ime, zadostuje, če vzamemo prvo ime svetnika za tisti dan, ki je v kalendarju oziroma v rimskem misalu. Pregled datumov velike noči od 1900 do 2050 pa nam omogoči, da po

njih uravnamo vse druge premakljive praznike in vse nedelje. Tudi evangelijev cerkvenega leta ne bi navajali, ker so že spredaj v kalendarskem delu. O zgodovini cerkvenega leta pa bi kaj več napisali v katerem prihodnjih koledarjev.

DATUM VELIKE NOČI OD 1900—2050

Če hočemo sestaviti koledar cerkvenega leta, moramo vedeti najprej datum velike noči, po katerem se ravnaajo vsi drugi premakljivi prazniki.

1900	15. 4.	1930	20. 4.	1960	17. 4.	1990	15. 4.	2020	12. 4.
01	7. 4.	31	5. 4.	61	2. 4.	91	31. 3.	21	4. 4.
02	30. 3.	32	27. 3.	62	22. 4.	92	19. 4.	22	17. 4.
03	12. 4.	33	16. 4.	63	14. 4.	93	11. 4.	23	9. 4.
04	3. 4.	34	1. 4.	64	29. 3.	94	3. 4.	24	31. 3.
05	23. 4.	35	21. 4.	65	18. 4.	95	16. 4.	25	20. 4.
06	15. 4.	36	12. 4.	66	10. 4.	96	7. 4.	26	5. 4.
07	31. 3.	37	28. 3.	67	26. 3.	97	30. 3.	27	28. 3.
08	19. 4.	38	17. 4.	68	14. 4.	98	12. 4.	28	16. 4.
09	11. 4.	39	9. 4.	69	6. 4.	99	4. 4.	29	1. 4.
1910	27. 3.	1940	24. 3.	1970	29. 3.	2000	23. 4.	2030	21. 4.
11	16. 4.	41	13. 4.	71	11. 4.	01	15. 4.	31	13. 4.
12	7. 4.	42	5. 4.	72	2. 4.	02	31. 3.	32	28. 3.
13	23. 3.	43	25. 4.	73	22. 4.	03	20. 4.	33	17. 4.
14	12. 4.	44	9. 4.	74	14. 4.	04	11. 4.	34	9. 4.
15	4. 4.	45	1. 4.	75	30. 3.	05	27. 3.	35	25. 3.
16	23. 4.	46	21. 4.	76	18. 4.	06	16. 4.	36	13. 4.
17	8. 4.	47	6. 4.	77	10. 4.	07	8. 4.	37	5. 4.
18	31. 3.	48	28. 3.	78	26. 3.	08	23. 3.	38	25. 4.
19	20. 4.	49	17. 4.	79	15. 4.	09	12. 4.	39	10. 4.
1920	4. 4.	1950	9. 4.	1980	6. 4.	2010	4. 4.	2040	1. 4.
21	27. 3.	51	25. 3.	81	19. 4.	11	24. 4.	41	21. 4.
22	16. 4.	52	13. 4.	82	11. 4.	12	8. 4.	42	6. 4.
23	1. 4.	53	5. 4.	83	3. 4.	13	31. 3.	43	29. 3.
24	20. 4.	54	18. 4.	84	22. 4.	14	20. 4.	44	17. 4.
25	12. 4.	55	10. 4.	85	7. 4.	15	5. 4.	45	9. 4.
26	4. 4.	56	1. 4.	86	30. 3.	16	27. 3.	46	25. 3.
27	17. 4.	57	21. 4.	87	19. 4.	17	16. 4.	47	14. 4.
28	8. 4.	58	6. 4.	88	3. 4.	18	1. 4.	48	5. 4.
29	31. 3.	59	29. 3.	89	26. 3.	19	21. 4.	49	18. 4.
								2050	10. 4.

POTREBUJETE MORDA

strokovni nasvet za delo na polju, na vrtu, v vinogradu, v sadovnjaku, v hlevu ali v hiši? Radi bi prebrali, kaj je novega v kmetijstvu doma in po svetu, kako živijo kmečki ljudje drugod? Že doslej ste si morda izposodili **Kmečki glas** pri sosedu, prijatelju in znancu ter prebrali, kar vas je zanimalo in vam koristilo? Če ste se odločili, da boste postali reden naročnik »Kmečkega glasa«, zadostuje, da napišete dopisnico ter jo odpošljete na naš naslov:

Kmečki glas, LJUBLJANA, Miklošičeva 4.

Takoj, ko bomo prejeli vašo dopisnico, vam bomo začeli pošiljati **Kmečki glas**

OB 50-LETNICI OKTOBRSCKE REVOLUCIJE

Minilo je pol stoletja, odkar so revolucionarni delavci, kmetje, vojaki in mornarji, rojeni in odrasli v bedi in pomanjkanju, pod vodstvom boljševikov strmo glavili oblast ruskih veleposestnikov in kapitalistov ter njihovih odkritih in prikritih zaveznikov, in začeli uresničevati na šestini zemeljske krogle težnje izkoriščanih in zatiranih ljudi vsega sveta. Oktobrska revolucija se je porajala in zmagala kot močan, odločen protest delovnih ljudi proti izkoriščevalcem, proti narodnemu zatiranju in imperialistični vojni. Prvič po nastanku razredne družbe so delovni ljudje na širšem območju odpravili posebne pravice bogatinov, ki so živeli od dela drugih. Taka zasebna lastnina sredstev za proizvodnjo, ki je terjala zaposlovanje tuje delovne sile in omogočala izkoriščanje človeka po človeku, se je morala umakniti družbeni lastnini, ki je postala osnova sovjetske družbe. Zemlja, za katero so kmetje v carski Rusiji stoletja težili, je bila vzeta plemičem in veleposestnikom in dana v uporabo tistim, ki so jo obdelovali. Tovarne in druge gospodarske objekte, ki so jih zgradili proletarci in v njih delali za skrajno nizke mezde, so prevzeli njihovi ustvarjalci in jih spremenili v vir napredka in blaginje vseh delovnih ljudi. Delo, osnovni pogoj za obstoj človeške družbe, ki so ga pred revolucijo vladajoči šteli za nečastno in poniževalno, je postalo v novi družbi splošno priznana temeljna odlika vsakega človeka.

Tako organizirati gospodarstvo in vso drugo družbeno dejavnost, da bo prinašala blaginjo vsem delovnim ljudem, enakomerno porazdeliti bremena in pravice na vse ljudi, to so bile težnje ljudskih množic v carski Rusiji. Da pa jih je bilo mogoče uresničiti, je bilo treba vreči z oblasti gospodo in jo prisiliti, da se preživlja s svojim delom, povsem enakopravno z vsemi drugimi ljudmi. Končati je bilo treba vojno, ki jo je hotela gospoda, prinašala pa je nepopisno gorje predvsem delovnim ljudem, ki so hoteli živeti v miru s svojimi sosedi. Za mir pa se je bilo treba boriti. Toda ne proti siromakom drugih dežel, temveč proti brezdelni gospodi lastnega naroda. Ko vladajoči niso hoteli opustiti življenja po starem, delovni ljudje pa tako več niso mogli živeti, je prišlo med njimi do spopada in boja.

Kdo tedaj sme tistim, ki živijo od svojega dela in hočejo le enakopravnost vseh ljudi

in narodov ter mir med njimi, odrekati pravico do revolucionarnega nasilja, ki se ga poslužijo v skrajni sili!

V razvoju človeške družbe je bilo mnogo velikih dogajanj, ki so prinašala napredek z uveljavljanjem takih družbenih odnosov, ki so bolj ustrezali vsakokratnemu načinu proizvodnje. Iz težnje, da bi imeli vsi ljudje enake pravice v proizvodnji, so se v dolgoletnih izkušnjah oblikovale zamisli o nasilni spremembi družbene ureditve, ki je varovala kopičenje sredstev za proizvodnjo v rokah posameznikov in s tem omejevala mnogim ljudem pravico do dela in preživljanja. Upori sužnjevi in tlačanski punkti so pripomogli h globokim spremembam, ki so omogočile družbeni napredek. Tudi v meščanskih revolucijah so izkoriščani in zatirani s silo odvzeli vladajoči fevdalni gospodi njene privilegije. Vendar so se vedno znova pojavljale nove skupine ljudi, ki so se polastile najpomembnejših sredstev za proizvodnjo in posebnih pravic na škodo delovnih ljudi. Tako so se izkoriščevalci menjavali, izkoriščanje in zatiranje pa se je v različnih oblikah javljalo vedno znova. Izkoriščevalci so brezobzirno dušili upore delovnih ljudi. V krvi je bila zadušena tudi prva socialistična revolucija in njen sad Pariška komuna.

Oktobrska revolucija je nova stopnja v tem razvoju, saj so z njo prevzele oblast ljudske množice, ki so začele ustvarjati družbo enakopravnih ljudi. Oktobrska revolucija 1917. leta, največja pa po svojem prostranstvu in najgloblja po svojih namelih, je razglasila odpravo slehernega socialnega in nacionalnega zatiranja ter izkoriščanja, sovjetska oblast delavcev in kmetov pa je pod Leninovim vodstvom začela te plemenite zamisli takoj uresničevati. Nadaljnji razvoj je dokazal, da delovni ljudje bolje gospodarijo, kot sta gospodarili carska ali buržoazna oblast. Ni pa se spremenilo življenje le v prvi deželi socializma, Sovjetski zvezi, temveč je oktobrska revolucija vplivala tudi na borbena zavest delovnih ljudi vsega sveta, ki je že marsikje rodila globoke družbene spremembe in uveljavila bolj humane odnose med ljudmi.

Oktobrska revolucija je bila neizogibna posledica zaostrovanja protislovij kapitalistične družbene ureditve. Mogočen tehnični razvoj in boljša organizacija dela, posebno v velikih podjetjih, sta omogočila večjo produktivnost, kar bi moralo zelo zvišati življenjski standard vsega prebi-

valstva. Vendar so se premoženjske razlike med delavci in njihovimi delodajalci pa tudi med razvitimi in nerazvitimi deželami samo še povečevale. Krize, brezposelnost in osvajalne vojne so zagrenile življenje siromakom, zaposlenim ob tujih delovnih sredstvih. Medtem ko sta Karl Marx in Friedrich Engels sredi 19. stoletja pokazala proletariatu pot v novo, socialistično družbo, je Vladimir Iljič-Lenin njune zamisli uporabil v imperialistični dobi in v razmerah takratne Rusije. Pravilno je sodil, da je treba in tudi mogoče vrhilo buržoazijo z oblasti najprej v eni deželi, ta zmaga delovnih ljudi pa bo uvod v socialistične revolucije v drugih deželah sveta.

Oktohrska revolucija je bila prva družbena revolucija, v kateri si je stranka delavskega razreda na osnovi napredne družbene znanosti in izkušenj Pariške komune zadala jasen načrt o obliki in vsebini boja za osvoboditev delovnih ljudi in ta namen tudi dosegla. Boljševiška partija je z dolgoletnim požrtvovalnim delom, s pojasnjevanjem svojih daljnosežnih namenov pridobila za svoj revolucionarni program množice, ki so trpele sredi prve svetovne vojne, vojne med imperialističnimi državami za ponovno razdelitev že razdeljenega sveta. Boljševiki so pozvali k vstaji v času, ko je nezadovoljstvo množic z začasno vlado v Rusiji doseglo višek. Ljudje, ki jim je gospoda naložila pretežka bremena, so neomajno verovali v svojo osvoboditev, zato so odločno strli okove. Medtem ko so pred prvo svetovno vojno in med njo mnogi voditelji mednarodne zveze delavskih strank (II. internacionale) podprli svoje vlade v njihovih osvajalnih težnjah ter opustili misel na revolucionarni boj, je oktohrska revolucija znova uveljavila mednarodno solidarnost delovnih ljudi in njihovo revolucionarno družbeno vlogo pod vodstvom delavskega razreda. Dokazala je pravilnost izvirnega marksističnega nauka, ki je napovedoval zmago socializma in dokazoval, da je delovno ljudstvo zmožno vzeti svojo usodo v lastne roke, zlasti če upošteva posebnosti razmer v svoji deželi. Zato je oktohrska revolucija obogatila marksizem z novimi spoznanji.

Oktohrska revolucija je pretresla kapitalistični svet v njegovih temeljih in je bila silovit uvod v socialistično družbo. Bila je plamen, ki ni zagorel le v prostrani Rusiji, temveč je prižgal revolucionarnega duha v milijonih zatiranih in izkoriščanih po vsem svetu. Stradajoči delavci v vojskujočih se deželah in vojaki v strelskih jarkih, med katerimi je bilo največ kmečkih ljudi, do kraja izmučenih od večlet-

nega vojskovanja, so se vzradostili ob novici, da je v Rusiji zmagalo ljudstvo in da so njegovi predstavniki predlagali konec vojne brez pripojitve tujih ozemelj in vojnih odškodnin. Oktohrska revolucija je odkrila milijonom nesmisel imperialistične vojne, nesmisel medsebojnega pobijanja delavcev in kmetov za koristi svojih gospodarjev. Dnevi Velikega oktobra so okrepili zaupanje v uspeh boja za resnično osvoboditev delovnih ljudi, ki ni več zamrlo. Zato je bila oktohrska revolucija tudi korenit prelom v mišljenju in izkušnjah izkoriščanih množic vsega sveta, saj jih je navdala z zavestjo o nujnosti in o smislu njihovega boja za enakopravnost med ljudmi in narodi in za mirno sožitje med njimi. Prav s tem jim je odkrila nova obzorja bojev in zmag.

Ni naključje, da je prva država delavcev in kmetov nastala prav na ozemlju nekdanje carske Rusije. Tam so namreč bili delovni ljudje strahotno izkoriščani. Milijoni ruskih kmetov so životali brez zemlje, izkoriščali so jih plemiči in veleposestniki. Zaostala obdelava zemlje je povzročala revščino. Ruski kapitalisti so hoteli nadomestiti zaostalo tehniko in odplačevanje visokih obresti od vloženega tujega kapitala s skrajnim izkoriščanjem delavcev. Delovni čas v tovarnah je bil daljši kot v deželah zahodne Evrope, mezde delavcev pa dokaj nižje. Proletariat se je zbiral v nekaj večjih industrijskih središčih. V Rusiji je bilo mnogo brezposelnih. O socialni zaščiti skoraj ne moremo govoriti. Dvorjani in visoki uradniki pa so živeli skrajno potratno in tudi buržoazija ni hotela živeti manj razkošno kot v razvitejših kapitalističnih državah.

Carska Rusija je bila ječa narodov, saj mnogim narodom, ki so živeli na njenem ozemlju, ni dala niti osnovnih narodnih pravic in ne možnosti za hitrejši gospodarski in kulturni razvoj. Carizem je imel smrtni strah pred vsem novim. V Rusiji je bilo mnogo nepismenih. Vladajoči so hoteli držati delovne ljudi v nevednosti, da bi jim laže vladali. Oblast ni dopuščala še tistih skromnih pravic, katere so si že priborili delovni ljudje v drugih kapitalističnih deželah na zahodu. Ječe so bile polne delavcev in naprednih izobražencev, ki so se upirali izkoriščanju in zatiranju; transport za transportom borcev za napredek so oblasti pošiljale v Sibirijo. Toda upornost je naraščala. Leta 1905 je carizem revolucionarnemu sunku še kljuboval in še je okrepil policijski despotizem.

Položaj je postal težji med prvo svetovno vojno, ki so z njo vladajoči tudi

skušali obrniti pozornost ljudi od notranjih težav k zunanjim sovražnikom Rusije. Vendar so se s tem hudo zmotili. V Rusiji, kjer so mobilizirali nad 9 milijonov ljudi, je kmalu nastalo pomanjkanje. Januarja 1917 je zajel deželo val stavk in demonstracij proti lakoti in vojni. 23. februarja (po pravoslavnem koledarju) je organizirala boljševiška partija veliko politično stavko. In ko se je po nekaj dneh vojska povezala z delavci, so revolucionarji strmoglavili carsko oblast.

Vendar se je oblasti polastila buržoazija. Morala je sicer dati ljudem dokaj več političnih pravic, ni pa končala vojne, čeprav so ljudje to zahtevali, odlašala je z razlastitvijo veleposestniške zemlje in ni odpravila izkoriščanja delavcev.

Boljševiki, ki so zagovarjali težnje delovnih ljudi, so začeli javno delovati. Aprila se je vrnil v Rusijo Lenin in v znamenitih aprilskih tezah nakazal program, po katerem naj bi prevzeli vso oblast sovjeti (sveti) delavskih, kmečkih in vojaških odposlancev in uresničili zahteve delovnih ljudi. Poudarjal je, da morajo delavci in kmetje enotno nastopati v boju za uresničitev skupnih teženj. Spoznal je, da bo revolucija uspela, zakaj družbena kriza je zajela vse sloje in zato ni bilo treba čakati, da dobi proletariat v Rusiji parlamentarno večino.

Po porazih na fronti v juniju 1917 je vse bolj prodiral revolucionarni duh tudi v vojsko in boljševiki so razširili med vojake geslo: »Vojna je potrebna buržoaziji, zato naj se ta sama vojskuje!« Množične protivojne demonstracije je buržoazna vlada kruto zadušila in začela boljševike preganjati. Lenin se je umaknil na Finsko. Nezadovoljstvo delovnih ljudi pa je naraščalo in že sredi leta so se občasni vladi vse bolj uveljavljali sovjeti, v katerih se je razplamteval boj med ruskimi socialnimi demokrati-menjševiki, ki so popuščali buržoaziji, in med boljševiki, ki niso več dovoljevali kompromisov zčasno vlado. General Kornilov si je hotel prigrabiti diktatorsko oblast, a ni uspel, ker so se njegovi vojaki temu upirali. Kriza časne vlade se je poglobljala. Kmetje so si prilaščali veleposestniško zemljo in spopadi med delavci in lastniki tovarn so postajali vse pogostejši. Množice so vse bolj sledile boljševikom; spoznale so, da le-ti pripravljajo izpopolnitev njihovih zahtev. Dobili so večino v petrogradskem in moskovskem sovjetu, pa tudi drugod je revolucionarnost množic naraščala.

Boljševiki so si prizadevali na čimbolj miren način in s čim manjšimi žrtvami

uresničiti zahteve delovnih ljudi, zato so zahtevali, naj prevzamejo vso oblast sovjeti. Ker pa menjševiki in socialni revolucionarji (eserji) niso hoteli prekiniti sodelovanja z buržoazijo in se kapitalisti in veleposestniki niso hoteli zlepa odreči privilegijem, so morali tudi boljševiki nastopiti s silo in orožjem. Ljudje so se oprijeli Leninove zamisli, da morajo sredi imperialistične vojne obrniti orožje proti lastni izkoriščevalski gospodi, ki jih poganja umirat na fronto.

Ko se je Lenin v začetku oktobra vrnil v Petrograd, je ocenil, da so nastali ugodni pogoji za začetek revolucije. Boljševiški voditelji so izdelali načrt za vstajo in poslali svoje zastopnike po vseh večjih mestih prostrane Rusije. V Petrogradu, kjer so se delavci začeli oboroževati, so boljševiki ustanovili Vojaško revolucionarni komite, ki je poslal v vojaške enote komisarje, s katerimi si je zagotovil vpliv v vojski in mornarici.

Začasna vlada je zvedela, da nameravajo boljševiki pričeti z vstajo, zato je hotela revolucionarje prehiteti in je poklicala svoje čete pred Petrograd. Zjutraj 6. novembra (24. oktobra po pravoslavnem koledarju) je poslala vojsko v tiskarno boljševiškega časopisa »Delavske poti«, da bi preprečila tiskanje tega revolucionarnega glasila. Petrogradski delavci so se temu nasilju uprli in vladne vojake pregnali. Zdaj ni bilo mogoče več odlašati. Ob 11. uri je izšla »Delavska pot« s pozivom na vstajo. Po mestu so se oboroženi delavci spopadali z vladi zvestimi vojaki. Vlada se je zatekla v Zimski dvorec pod zaščito udarnih bataljonov. Ponoči je prišel Lenin v Smolnij in prevzel vodstvo vstaje. Zjutraj 7. novembra je bil Petrograd že v rokah revolucionarjev. Istega dne so topovi s križarke Avrore in s Petropavlovske trdnjave omogočili revolucionarjem, da so osvojili Zimski dvorec in zajeli začasno vlado.

Po zmagi množic na petrogradskih ulicah je 7. novembra začel zasedati II. kongres sovjetov delavskih, kmečkih in vojaških odposlancev. Potem ko so menjševiki, bundovci in desni eserji zapustili kongres z izjavo, da odklanjajo sodelovanje, in jim je Trocki odgovoril, da lahko gredo, ker so svojo vlogo odigrali, so boljševiki nadaljevali s kongresom. Pokazalo se je, da ni toliko pomembna številčnost udeležencev kongresa kakor njihova pravilna ocena položaja in teženj delovnih množic ter izbira najprimernejše poti za njihovo uresničitev. Kongres je sprejel razglas z naslednjo vsebino:

Sovjetska oblast bo predložila takojšen demokratičen mir vsem narodom in takojšnjo premirje na vseh frontah. Zagotovila bo, da se bo vsa veleposestniška, carska in samostanska zemlja brez odškodnine dala na uporabo kmečkim komitejem; zavarovala bo pravice vojakov s tem, da bo izvedla popolno demokratizacijo armade; uvedla bo delavsko kontrolo nad proizvodnjo, zagotovila bo pravočasno sklicanje ustavodajne skupščine, poskrbela bo, da bodo mesta dobila žito, vasi pa nujne potrebščine; vsem narodom, ki prebivajo v Rusiji, bo zagotovila resnično pravico do samoodločbe. Kongres odreja: vsa oblast v posameznih krajih preide na sovjete delavskih, vojaških in kmečkih odposlancev, ki morajo zagotoviti resnični revolucionarni red.

Vojaki v strelskih jarkih naj bodo budni in trdni... dokler ne bo vlada dosegla, da se sklene demokratičen mir... Nova vlada bo ukrenila vse, da bo z odločno politiko rekvizicij in z obremenitvijo imovitih razredov oskrbela revolucionarno armado z vsem potrebnim in izboljšala tudi položaj družin vojakov... Železničarji naj ustavi vse transporte, ki jih pošilja Kerenski proti Petrogradu!...

Zategli klici oblegovalcev Zimskega dvorca so se razširili po vsej Rusiji. Njihov glas je zadonel povsod, kjer so delavci prezdgodaj hirali pod pretežkimi bremenami, slišali so ga lačni ljudje v predmestjih in vaseh, kjer je še gospodaril plemičev birič, pridružili so se mu vojaki v strelskih jarkih in sestradani v kasarnah. Njihovo geslo »Mir, svoboda, kruh!« je našlo odmev v srcih milijonov ljudi. Revolucija se je razširila po vsej prostrani deželi. Večina vojske je prišla na stran revolucionarjev. Seveda so se plemiči, veleposestniki, industrialci in bankirji skupno s svojo gosposko družino visokih državnih uradnikov in oficirjev uprli zahtevam delovnih ljudi. Podprli so jih tudi nekateri menjševiški voditelji, ki so spoznali, da so jih množice zapustile. Nahujskani kozaki so prodirali proti Petrogradu, vendar so bili zaustavljeni in razbiti.

Ameriški žurnalist in pisatelj John Read, avtor knjige »Deset dni, ki so pretresli svet«, je zapisal o teh dogodkih naslednje: ... Torek zjutraj. Kako je to mogoče? Še pred dvema dnevoma so se potikale okoli Petrograda tolpe brez vodstva, brez načrtov, hrane in topništva. Kateri skrivnostni sili je uspelo to dezorganizirano in nedisciplinirano množico rdečih gardistov in vojakov, brez častnikov spremeniti v armado, ki uboga voditelje, ki jih je sama

izvolila, ki je vzdržala — ne samo vzdržala — ampak celo zmagovito odbila besen napad topov in kozaške kavalerije?...

Kolone delavcev, ki so se valile po velikih cestah, so pospešile korak. Na vseh važnih točkah so se avtomatsko zbrale množice navdušenih ljudi, ki so jih le s težavo zadrževali. Komisarji so jih sprejemali in jih odpravljali ali na položaje ali za utrjevanje. Vsi so vedeli, da je to njihova borba, da se bore za svoj lastni svet in ena sama edinstvena volja je rasla iz posameznih hotenj.

Vsi očitvidci so mi pripovedovali iste dogodke: kako so mornarji streljali do poslednjega naboja in nato jurišali, kako so neizvežbani delavci odbijali besne napade kozakov, tako da so jih vlekli iz sedel, kako so se zbrale okoli bojišča v temi nepregledne množice in potem nenadoma kot vihar planile na sovražnika. Še pred polnočjo v ponedeljek je bil upor kozakov zlomljen. Bežali so, pustili topove, armada proletariata pa je v široki fronti udarila naprej...

Odpor protirevolucionarjev je bil 13. novembra tudi v Moskvi strt. Sovjetski oblasti so se upirali le še donski kozaki. Sprva državni uradniki niso hoteli prihajati na delo, toda kmalu so spoznali, da povratek na staro ni več mogoč. V začetku decembra je bila oblast po vsej Rusiji že trdno v sovjetskih rokah.

Delovni ljudje so zmagali v nekaj tednih po vsej prostrani Rusiji. V oktobrski revoluciji so sodelovali stotisoči, žrtev pa je bilo neprimerno manj, kot bi jih terjali boji na frontah, kamor je pošiljala vojake bivša, začasna vlada.

Sovjetska delavsko-kmečka vlada je pod Leninovim vodstvom takoj začela uresničevati težnje množic. Z razglasom »pravice narodov Rusije« je bila že nekaj dni po zmagi revolucionarjev v Petrogradu razglašena samoodločba narodov kot temeljno načelo o bodočem urejanju razmerja med narodi bivše carske Rusije. S posebnimi dekreti so bili nato razlašeni vsi industrialci, bankirji, veletrgovci in lastniki železnic.

»Sovjetska oblast,« je pisal Lenin, »je pot k socializmu, ki so ga odkrile množice delovnega ljudstva in zato je ta pot pravilna. V kapitalističnih deželah delovne množice ne sodelujejo pri upravljanju države. Državo upravlja razred kapitalistov. Milijonske armade delavcev proizvajajo materialne dobrine, ki so lastnina male skupine lastnikov proizvodnih sredstev...«

Seveda s tem, da so delovni ljudje pod vodstvom proletariata prevzeli oblast, revolucija še ni bila končana. Težave so nastopile z organiziranjem proizvodnje in potrošnje na novih osnovah, pa tudi z Nemčijo je bilo težko doseči mir, ker je zahtevala velika področja sovjetskega ozemlja. Po dolgih pogajanjih je bil marca 1918 le sklenjen mir v Brest Litovskem, s katerim so si Nemci obdržali veliko zasedenega ozemlja. Nujno je bilo utrditi mlado sovjetsko oblast, preprečiti sabotaže, zarote in upore kontrarevolucionarjev.

Sovjetsko ljudstvo je hotelo mirno ustvarjalno delo, proti njemu pa so se združile vse sile starega sveta: domači veleposestniki, tovarnarji in generali, pa tudi vlade kapitalističnih držav. Združilo jih je skupno sovrašтво do mlade sovjetske države in strah pred nevarnostjo, da bi se revolucija razširila po Evropi. Ker ruski kontrarevolucionarji za državljansko vojno niso našli doma dovolj pristašev, so bili pripravljene prodati svojo domovino tujim kapitalistom, samo da bi zrušili sovjetsko oblast. Sprva so ruske kontrarevolucionarje podpirale buržoazne države z vojaškim materialom, nato pa jim je 14 buržoaznih vlad poslalo v pomoč tudi svoje vojake.

Nemci so vdrli v Ukrajino in pomagali belogardistom na Donu, Turki v Tiflis in Baku, Francozi in Angleži so se izkrkali na Murmanu in v Arhangelsku, Japonci pa na Daljnem vzhodu. Upor korpusa čeških vojnih ujetnikov na pobudo antante je bil znak za upor vse kontrarevolucije. Mnogi vojni ujetniki, ki jih je revolucija osvobodila, med njimi tudi številni Jugoslovani, pa so se pridružili revolucionarjem. Najtežji položaj je nastal za sovjete poleti 1918, ko so kontrarevolucionarji napadli Caricin na Volgi. Pokroviteljstvo nad pohodi proti sovjetski vladi so prevzele zmogovite antantne sile in sicer v začetku 1919. leta s prodorom kontrarevolucionarjev pod poveljstvom Kolčaka iz Sibirije na Ural in k Volgi, Judeniča proti Petrogradu, Denikina proti Moskvi ter kasneje poljske vojske v Ukrajino. Vsa svetovna reakcija je napadala in obrekovala sovjetsko oblast. Zanj pa so se zavzeli delavci in napredni ljudje vsega sveta in tako preprečevali učinkovitost intervencije.

Boljševiki so za obrambo revolucije in Sovjetske Rusije ustvarili Rdečo armado in z obvezno oddajo organizirali preskrbo prebivalstva.

V letih 1919-1920 je Rdeča armada porazila vojske Kolčaka, Judeniča in Denikina, poleti 1920 zaustavila poljsko vojsko in

s Poljaki sklenila mir. Tako so ob podpori, ki so jo sovjetskemu ljudstvu nudili napredni ljudje vsega sveta, propadla prizadevanja svetovne reakcije, ustaviti razvoj in preprečiti zmago socialističnih sil.

Lenin je o boju sovjetskega ljudstva proti kontrarevolucionarjem in tujim interventom dejal: »Nikoli ne bo premagan narod, v katerem je večina delavcev in kmetov spoznala in občutila, da brani svojo — sovjetsko oblast — oblast delovnih ljudi, da brani stvar, katere zmaga je omogočila, da oni in njihovi otroci uživajo vso kulturo in vse pridobitve ljudskega dela.«

Revolucionarni val ob koncu prve svetovne vojne, ki ni uplahnil nekaj let, pa se ni omejil le na Rusijo, temveč se je razlil po vrsti evropskih dežel in odmeval tudi po drugih kontinentih. Prav zato revolucionarnost v Rusiji ni bila osamljen pojav v svetovnem dogajanju takratne dobe. Revolucionarno vrenje v Evropi, ki je sledilo Oktobru, je povzročila predvsem huda gospodarska in družbeno-politična kriza ob koncu prve svetovne vojne, toda oktobrska revolucija in povratniki iz Sovjetske zveze so mu dali poleta in jasnejšo smer.

Protivojne demonstracije, stavke in vojaški upori so bili v evropskih deželah zadnji dve leti vojne vse pogostejši, zlasti v Nemčiji in Avstro-Ogrski. Na Finskem so bili že januarja 1918 boji med rdečo gardo in buržoazno vojsko. Po kapitulaciji Nemčije je bila vzpostavljena sovjetska vlada v Estoniji, revolucionarji pa so zmagali tudi v Litvi in Letoniji. Vendar so kontrarevolucionarji s podporo antantnih sil sovjetsko oblast v baltičskih deželah v nekaj mesecih zrušili. V začetku novembra 1918 so se uprli mornarji in delavci v raznih nemških mestih. Ti upori so pospešili kapitulacijo Nemčije, nakar so mnogi vojaki podprli delavce, ki so zasedli urade, ustanavljali nove organe oblasti in zahtevali podružbljenje sredstev za proizvodnjo. Vendar nemške množice niso imele dovolj borbene in močne organizacije, z jasnimi ciljem in uspešnim razvijanjem boja za oblast. Oblasti so se polastili socialni demokrati, ki so popuščali buržoaziji in bili za sklicanje parlamenta, da ta na zakonit način izvede družbeno reformo. V januarju 1919 so v Berlinu stotisoči demonstrirali in čakali na direktivo, da prevzamejo oblast, vendar je revolucionarni komite izgubljal čas z izdelovanjem vojaških načrtov za revolucijo in čakal, kakor da so za njeno uresničitev že dovolj »zreli pogoji«. To počasnost je izkoristila

buržoazija, izrinila socialne demokrate z oblasti, sovjete razpustila, nekatere borbene delavske voditelje pa usmrtila. Sledile so stavke in vstaje po industrijskih središčih, kjer so delavci razglasili sovjetske republike, vendar revolucionarno gibanje ni bilo dovolj povezano, zato ga je buržoazija zadušila. Spomladi 1919 so revolucionarji zmagali na Bavarskem, vendar so tudi tu revolucijo zatrli. Zaradi podaljšanega delovnega časa in skromnih mezd so izbruhnile številne stavke. In buržoazija je 1919. leta le s težavo strla splošno stavko nemškega proletariata. Še leta 1923 je bila na Saksonskem začasno vzpostavljena delavska vlada.

Velik razmah revolucionarnega gibanja je zajel tudi Avstro-Ogrsko. Mogočne delavske stavke in upori vojakov — predvsem slovanskih narodnosti — vstaja mornarjev v Boki Kotorski in pa močno nacionalno gibanje so izpodkopali habsburško monarhijo. Na parlamentarnih volitvah marca 1919 so dobili v Avstriji večino socialni demokrati, oblast pa so si delili z buržoazijo, češ da pogoji za zmago proletariata še niso dozoreli. Buržoazija pa jih je kmalu izrinila z oblasti in ljudstvo razorožila.

Tudi na Madžarskem je buržoazija obdržala oblast s pomočjo socialnodemokratske stranke. Ko pa so buržoazni predstavniki izstopili iz vlade, so marca 1919 komunisti in socialni demokrati sestavili sovjetsko vlado, ustanovili rdečo vojsko in podržavili rudnike, tovarne, banke, železnice in plemiška veleposestva. Podržavljene zemlje pa niso razdelili kmetom, zato ti revolucionarne oblasti niso dovolj podprli, ko sta julija 1919 poslali romunska in češkoslovaška vlada na Madžarsko kontrarevolucionarjem v pomoč orožje in vojsko ter revolucijo zadušili. Med intervencijo na Madžarskem pa so na Slovenskem razglasili sovjetsko republiko s središčem v Košicah.

Revolucionarno vrenje na Poljskem so pomagale zadušiti francoske čete, ki so se tam pripravljale na pohod proti Sovjetski Rusiji. V Bolgariji, premagani v vojni, je prevzela vodstvo kmečka stranka, ki pa se ni dovolj prizadevala, da bi uresničila še težnje delavcev; zato so zarotniki z britansko in italijansko pomočjo kmečko vlado uknili in se sami polastili oblasti. Revolucionarno razpoloženje je bilo zelo močno tudi med italijanskimi delavci, vendar so finančni mogotci podprli fašiste, ki so z lažnimi obljubami ljudstvu in z najtršim nasiljem zatrli sleherni odpor.

Se marsikje drugod so se upirali izkoriščani ljudje svoji gospodi. Revolucionarni delavci in kmetje v Rusiji so jim bili v tem boju vzor. Delovni ljudje so se upirali vmešavanju svojih vlad v državljansko vojno v Rusiji proti sovjetskemu ljudstvu. André Marty je dvignil upor francoskih mornarjev pred Odeso. Pod rdečo zastavo so se zbirali tudi norveški ribiči, španski tkalci, livarji Pittsburga, mehiški kmetje...

Revolucionarni val je pljusnil tudi na ozemlje današnje Jugoslavije in razvnel tudi slovensko ljudstvo. V stiski je poiskalo pot, ki mu jo je pokazal že Ivan Cankar, pot, po kateri naj si delovni ljudje sami poiščejo svojo pravico. Oktobrska revolucija jim je bila pri tem krepka vzpodbuda. V enotah Rdeče armade je bilo več jugoslovanskih odredov in polkov. Na tisoče osvobojenih vojnih ujetnikov jugoslovanskih narodnosti se je od 1917. do 1921. leta borilo v Rusiji za sovjetsko oblast. Posebno sta se izkazala Aleksa Dundić in Danilo Srdić. Ko so se vojni ujetniki po sklenitvi brestlitovskega miru začeli vračati domov, so širili zamisel o miru, razlastitvi veleposestniške zemlje in vzpostavitvi delavsko-kmečke oblasti. Po vrnitvi so jih znova uvrstili v nadomestne bataljone, kjer so sredi utrujenih in sestradanih mož pričakovali skorajšnje bremestitev na fronto. V takih razmerah je prišlo sredi maja 1918 do upora enot 17. pešpolka v Judenburgu in Murau in enot 97. pešpolka v Radgoni, ki so jih po večini sestavljali Slovenci. Ni dokazov, da bi bili ti upori med seboj povezani in vnaprej pripravljeni, saj tudi niso nastali istočasno. Vse upore so po dveh dneh zadušili in voditelje usmrtili. Alojz Stefančič je pred ustrelitvijo v Judenburgu pisal svoji materi: »... Če nismo mogli mi doseči svojega cilja, pridejo za nami drugi, ki bodo to delo nadaljevali in dovršili. Naša kri bo prelita za to, da se bo bolje godilo našim potomcem...« In res so se upori vojakov nadaljevali.

Oblastem pa se niso upirali le vojaki, temveč je bilo na Slovenskem vse več tudi izgredov delavcev in kmetov proti nosilcem osovražene oblasti in proti vsem, ki so silili ljudi, da bi vse žrtvovali za tuje interese, ali so na račun ljudskega trpljenja med vojno hoteli grabiti dobičke. Delavci so ustavljali stroje in se na shodih in demonstracijah izrekli za mir in svobodo. Sredi marca 1918 so žene železničarjev z rdečo zastavo v Ljubljani zahtevale svoje pravice. Ker se prehrana ni izboljšala, so se protivojne demonstracije stopnjevale.

Kljub tveganju, da bi oblast stavko razglasila za vojaški upor in stavkajoče poslala na fronto, so rudarji v Trbovljah, v Mežici, Crni, Plajberku, pa tudi v Idriji in drugod stavkali. Stavke mariborskih železničarjev, delavcev in uslužbencev komunalnih podjetij v Trstu, primorskih učiteljev in drugih so dobivale mimo gospodarskega tudi politični značaj. — Ni pa vrelo le med delavci in naprednimi slovenskimi izobraženci. Vesti o padlih na frontah, neprestane rekvizicije za vojsko, slaba in nepravilna preskrba, vse to je gnalo tudi slovenske kmečke ljudi na mirovne shode v delavskih središčih. Vaško revščino je seveda zelo razgibala vest o tem, da so v Rusiji razlastili veleposestniško zemljo. Protiavstrijsko razpoloženje pa so širili tudi vojni ubežniki.

Po končani svetovni vojni, ko so se slovenski socialni demokrati odkrito povezali z meščanstvom, se je v množicah nakopičena revolucionarnost začela sproščati. Ker tudi v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev niso bile rešene težnje delovnih ljudi, so se stavke nadaljevale z nezmanjšano silo, čeprav so prišle v delavska središča močne vojaške enote. Dvodnevna politična stavka (21. in 22. julija 1919) proti kontrarevolucionarnemu posegu jugoslovanske vlade v državljansko vojno na Madžarskem in v Rusiji, je pokazala solidarnost slovenskega proletariata z revolucionarno oblastjo delavcev in kmetov. Samo od maja 1919 do aprila 1920 je bilo na Slovenskem nad 50 stavk, med temi ena splošna in ena mednarodna. Višek je doseglo stavkovno gibanje na Slovenskem v splošni stavki železničarjev aprila 1920. Železničarje je podprlo ostalo delavstvo z enodnevno, rudarji pa z večdnevno solidarnostno stavko. Tedaj so trboveljski rudarji zasedli pošto, občinski urad in železniško postajo ter prevzeli oblast v revirjih. Ko je 24. aprila 3.000 demonstrantov korakalo v Ljubljani po Zaloški cesti v mesto, je pred kordonom policije obležalo 13 ljudi, nad 30 pa je bilo ranjenih. Vojski so vdrli tudi v Trbovlje in zadržali upor. Kljub porazu so še isto leto stavkali rudarji v Kočevju, Rajhenburgu, Sentjanžu in tudi delavci v Mirni.

Slovenski proletariat po prevratu ni ostal osamljen. Ponekod so ljudje odstavljali avstrofilske župane in uradnike. Kmetje v Vinici so 1. novembra 1918 prisegli republiki in niso priznali več stare oblasti. Oblast so prevzemali narodni sveti, ki so ponekod prišli v spore s stariimi občinskimi odbori in podpirali revolucionarno ljudstvo. Vojni begunci in

kmetje s Krškega polja so 1. novembra 1918 razorožili orožnike v Cerkljah in napadli orožniško postajo v Čatežu. V Brešanici so ljudje prisilili trgovce, da so prodajali blago po starih cenah. Kmetje iz okolice Cerknice so začeli sekati les v graščinskih gozdovih. V Loško dolino so se mnogi vrnili s front z orožjem. Sredi novembra so se polastili živine v gradu Snežnik ter začeli kmetom deliti graščinsko zemljo. Bogataši so zbežali v Ljubljano in Zagreb in prosili za vojaško pomoč. Šele 24. novembra je vojaštvo upor zadušilo.

V občini Smihel-Stopiče je več sto kmetov prisililo župana, da je odstopil, nakar so izvolili začasno upravo. Konec decembra so kmetje v topliški občini pozvali župana na odgovor, ker jih je med vojno silil podpisovati vojna posojila. Ponekod so kmetje zahtevali, naj osovraženi duhovnik zapusti faro. V začetku januarja 1919 so kmetje demonstrirali v Krškem, nato pa tudi v okoliških vaseh.

Pod okriljem revolucije na Madžarskem so 22. marca 1919 v Murski Soboti ustanovili revolucionarni odbor, ki je v Prekmurju izvedel več ukrepov v korist delovnih ljudi, ni pa razdelil veleposestniške zemlje kmetom in zato tudi ni našel med njimi dovolj opore, ko so vdrle na Madžarsko tuje čete in revolucijo zadušile.

V Vinici so 21. aprila 1919 izvolili začasni odbor, ki je prevzel oblast. Šele po 14 dneh so srbski vojaki upor zadržali. Maja so nastali upori vpoklicanih na orožne vaje v Dobovi, Škofji Loki, v Moravčah in na Krškem polju. V Kostanjevici so se odborniki uprli uvedbi novih davkov in govorili, da ne priznajo srbskega kralja, ki ga nihče ni izvolil. Nato so ljudje napadli orožniško postajo v Kostanjevici in osvobodili več zaprtih vojnih ubežnikov. V Halozah so viničarji zahtevali razdelitev vinogradov. Nemiri so nastali v posadkah slovenskih vojakov v Ptujju in Mariboru. Še decembra 1919 so kmetje razorožili orožnike v Hajdini pri Ptujju.

Slovenski kmetje so torej odločno posegali v agrarne odnose in se borili proti vojnim dobičkarjem in špekulantom ter rušili osovražene organe oblasti. Do upora je prišlo iz neposrednih teženj delovnih kmetov, zato so vzplamtevali zdaj tu, zdaj tam, kar pa je omogočilo buržoazni oblasti, da je drugega za drugim zadušila. Kmečko gibanje je bilo premalo povezano z revolucionarnimi nastopi delavstva, saj so voditelji slovenske socialne demokracije reševanje kmečkih teženj zanemarjali ali pa povsem puščali v nemar.

Voditelji slovenske socialne demokracije, takratne politične predstavnice delavstva, so taktizirali z meščanskimi strankami in niso hoteli, oziroma niso tvegali, da bi izkoristili položaj, ki je bil po razpadu Avstro-Ogrske tudi pri nas ugoden za socialni prevrat. Tako je ostalo ljudstvo, ki se je hotelo maščevati za prestane krivice in ponižanja in ki je odločno zavračalo stare družbene razmere, brez resnično revolucionarne stranke, ki bi razpoložene množice usmerjala in njihov boj organizirano vodila. Množice so bile predolgo prepuščene same sebi. Revolucionarna levica se je na Slovenskem izvila iz socialne demokracije šele spomladi 1920. leta, to je tik pred spopadom na Zaloški cesti, po katerem je revolucionarni val na Slovenskem začel slabeti.

Vse to revolucionarno gibanje delovnih ljudi pri nas in drugod v Evropi je pričalo, da je kapitalizem v hudi krizi. Vendar je buržoaziji povsod, razen v Sovjetski zvezi, uspelo revolucijo preprečiti, kjer pa so revolucionarji zmagali, pa spet prigrabiti oblast nad ljudstvom.

Vendar so vsa ta gibanja rodila velike uspehe. Pomagala so preprečiti svetovni reakciji, da bi strla prvo deželo socializma, Sovjetsko zvezo. Delavski razred si je priboril svoje mesto v družbi, marsikje pa tudi 8-urni delavnik ter sploh delovno in socialno zakonodajo. Revolucionarno gibanje v Evropi je rodilo v mnogih deželah komunistične stranke, ki so pod vplivom Oktobra zavrgle neučinkovite oblike boja socialne demokracije. Ob svojem nastanku so bile sicer prešibke, da bi mogle dovolj uspešno usmerjati revolucionarno razpoloženje množic, toda dovolj blizu borbemim težnjam delovnih ljudi in dovolj vztrajne, da so boj nadaljevale in dosegle v naslednjih desetletjih velike uspehe.

Med take stranke sodi tudi Komunistična partija Jugoslavije. Učila se je iz izkušenj mednarodnega delavskega gibanja in Leninovih boljševikov. Borci oktobrske revolucije so bili zaradi svoje požrtvovalne dejavnosti in revolucionarnosti vzor tudi našim komunistom. V Sovjetski zvezi so se šolali tudi nekateri jugoslovanski komunisti in oblikovali svoja stališča in načrte za enotno dejavnost vseh protifašistov. Jugoslovanski komunisti so vse globlje spoznavali nerešena družbena in mednarodna vprašanja in začeli iskati najustreznejše oblike boja za njihovo razrešitev. Čeprav so Komunistično partijo Jugoslavije preganjali vsi protiljudski režimi, ni postala le voditeljica boja delavskega razreda, ampak voditeljica vsega

delovnega ljudstva za njegovo osvoboditev. V najtežjih dneh fašistične okupacije so jugoslovanski komunisti stopili na čelo osvobodilnega boja, trdno prepričani v nepremagljivo moč in zaveznitvo Sovjetske zveze. V tem boju je delovne ljudi vodila misel, da se izkoriščanje in zatiranje ne sme povrniti, da se mora uveljaviti novo, tisto, kar bo resnično ustrezalo njihovim težnjam. Zato so delovni ljudje izvojevali vzporedno z nacionalno tudi socialno osvoboditev. Brez oktobrske revolucije in njenih pridobitev ne bi mogli takrat uveljaviti ljudske demokracije in socialističnih odnosov v Jugoslaviji.

Pol stoletja je v zgodovini človeštva kratka doba in vendar, kakšen nesluten razvoj je že sprostil Oktober. To je prelomno obdobje, ko napredne sile rušijo na izkoriščanju in zatiranju temelječi svet in grade novega, ki jim odpira obzorja za srečnejšo prihodnost.

V pol stoletja so sovjetski ljudje spremenili zaostalo in v vojni opustošeno Rusijo v eno izmed gospodarsko najrazvitejših dežel sveta. Seveda je mogoče različno ocenjevati uspehe sovjetskega ljudstva, toda veličasten gospodarski in kulturni napredek ne more biti sporen. Uspehi bi bili še večji, če bi Stalin dosledno spoštoval in uresničeval načela o socialističnih odnosih, za katera so šli v boj sovjetski delovni ljudje pod Leninovim vodstvom.

In vendar se je podoba Sovjetske zveze naglo spreminjala. Načrtno gospodarstvo je preprečevalo krize in brezposelnost, ki v kapitalistični družbi tako prizadenejo delovnega človeka. Hkrati je omogočalo skladno razvijanje vseh strok družbene dejavnosti in zagotavljalo vsem ljudem ne le pravico do dela, temveč tudi socialne pravice in možnosti za izobraževanje. Tudi znanost in kultura sta dosegli nesluten razvoj. Sovjetska zveza je v mnogih znanstvenih strokah dohitela in prehitela kapitalistične dežele. Fantastični uspehi v odkrivanju vesolja nam to znova in znova potrjujejo.

Silno mnogo naporov je bilo treba za tak uspeh. Sovjetsko ljudstvo je moralo graditi svoje gospodarstvo brez tuje pomoči in posojil, ob nasprotovanju vseh kapitalističnih vlad. Ljudje so se morali nesebično odrekati marsičemu, da so ostala sredstva za hitrejši gospodarski razvoj domovine. Ni pa mogoče zanikati, da so marsikdaj iskali pravo pot, da so se učili iz napak in slabosti. Morda se v zgodovini nobena družba ni porajala v takih težavah kakor sovjetska. Zaostalost, ki je spočetka revolucionarnost stopnjevala, je povzro-

čala kasneje silne težave. Vsak napredek materialne in duhovne kulture sovjetskega ljudstva pa je postal uspeh za napredne ljudi vsega sveta, vsak neuspeh je izkoristila mednarodna reakcija in skušala prikazati delovnim ljudem, kako nesmiseln je njihov boj za socializem. Česa vsega ni počela svetovna reakcija, da bi zmanjšala vrednost uspehov, ki so jih petdeset let ustvarjale žuljave roke sovjetskih delovnih ljudi!

Dve desetletji in pol je bila Sovjetska zveza edina socialistična dežela in zato svetilnik in opora delovnim ljudem vsega sveta. Človeštvo nikoli ne bo pozabilo junaštva in požrtvovalnosti sovjetskih ljudi v boju proti nemškemu nacizmu. Vse, kar ni bilo oziroma ni v skladu s plemenitimi nameni oktobrske revolucije, kar je nasprotovalo in nasprotuje osvoboditvi delovnih ljudi in narodov, njihovi enakopravnosti in skrbi za njihovo blaginjo, se je že moralo in se bo še moralo umakniti resničnim težnjam delovnih ljudi.

Oktobrska revolucija je dokazala, da kapitalizem ni končna oblika družbenega razvoja. Zavrgla je tudi buržoazne teorije o večnosti in nujnosti družbenih odnosov, ki temelje na zasebni lastnini, pokazala je, da je postala zmaga socializma zgodovinska nujnost. Oktobrska revolucija pa je tudi potrdila, da morejo socialistične odnose uveljaviti le politično osveščeni ljudje pod vodstvom delavskega razreda in njegove revolucionarne organizacije. Brez dejavnosti teh družbenih sil ni mogoče pričakovati, da bi kapitalistični družbeni red prerastel v socialističnega.

Valovi oktobrske revolucije že 50 let prodirajo v vse dežele sveta in spreminjajo njegovo podobo. Z oktobrsko revolucijo se je bistveno spremenil položaj v svetu. Uspešne so postale in postajajo vedno nove oblike socialističnih revolucij, nove oblike boja za socializem. Izkušnje kažejo, da bo revolucijo težje začeti v visoko razvitih deželah, kjer bodo imeli delovni ljudje opravka z resnejšim in bolj izkušenim sovražnikom kot v nerazvitih deželah, zato pa bodo mogli hitreje uveljaviti resnično enakopravnost in doseči blaginjo vseh prebivalcev. Strah pred revolucijo sili buržoazijo v kapitalističnih deželah, da popušča zahtevam delovnih ljudi, hkrati pa se ponekod ne odreka niti najbolj nečloveških oblik nasilja, da bi preprečila pot delovnih ljudi k svobodi in enakopravnosti. To nasilje vzbuja odpor vsega svobodoljubnega človeštva in ustvarja enotno fronto ljudskih množic. Izid druge svetovne vojne, ki so jo zanetile naj-

reakcionarnejše sile, je postavil na glavo pričakovanja njenih netilcev. Fašizem je bil premagan in nove milijonske množice so začele uveljavljati socialistične odnose. Sovjetska zveza ni več obkoljen otok socializma, ker so njene zmage in zmage drugih naprednih sil spremenile družbene odnose v mnogih deželah srednje in južne Evrope, pa tudi vzhodne Azije. Po uspešnih protikolonialnih in narodnoosvobodilnih gibanjih v Afriki, Aziji in Ameriki so si tudi mnogi porajajoči se narodi izbrali pot socialistične graditve. Ideje socializma, ki so istovetne s težnjami delovnih ljudi, pronicajo v poslednjo deželo sveta in se uveljavljajo v neprestanem boju z nasprotniki enakopravnosti med ljudmi in narodi. S tem prerašča socializem v svetovni proces, ki ga reakcija ne more več zaustaviti, čeprav pošilja proti delovnim ljudem svoje vojake, ne izbira sredstev in izziva nevarnost novega svetovnega spopada, ki bi utegnil imeti za človeštvo katastrofalne posledice.

Hiter gospodarski razvoj socialističnih dežel, ki so ga omogočili socialistični družbeni odnosi, dokazuje prednost socialistične družbene ureditve pred kapitalistično. Socialistične dežele vplivajo na svetovni razvoj predvsem s svojim zgledom, s svojimi uspehi v korist delovnih ljudi. V socialistični družbi se vse več ljudi vključuje v upravljanje družbenega življenja, zakaj socializem morejo, po Leninovih besedah, uresničiti le desetine milijonov ljudi. Mednarodno delavsko gibanje je našlo v sebi dovolj moči, da je v svojih vrstah odklonilo ravnanje tistih, ki so na to pozabili. Tudi delovni ljudje Jugoslavije so prispevali svoj delež v boju za dosledno uveljavljanje idej oktobrske revolucije.

V 50 letih po oktobru je postal socializem sila, ki je nihče več ne more vzeti delovnim ljudem, sila, ki je neuničljiva prav zato, ker uresničuje težnje najširših plasti delovnega ljudstva. Brez pridobitev oktobrske revolucije in brez njenega revolucionarnega vpliva, brez moralne opore Sovjetske zveze, brez zmage nad fašizmom, h kateri je sovjetsko ljudstvo pripomoglo največ, ne bi mogle zmagati socialistične sile v deželah ljudske demokracije in tudi socialistične ideje se ne bi mogle tako hitro uveljavljati v deželah, kjer se delovni ljudje še niso uspeli otresti kapitalističnega izkoriščanja. Boj za dosledno osvoboditev človeka in enakopravnost med narodi pa ne poteka v enakih razmerah in na enak način. Kljub razlikam v poteh, po katerih uveljavljajo napredne družbene sile težnje delovnih ljudi, pa je le potreb-

na enotnost teh sil v reševanju protislovij sodobne družbe. V sedanjih razmerah težkih mednarodnih zapletov morajo pridobitve oktobrske revolucije še posebej služiti njenemu velikemu namenu — miru in sodelovanju med svobodnimi in enakopravnimi narodi vsega sveta. To pa so osnovne zahteve vsega naprednega človeštva.

Doba socializma dobiva vse jasnejše in popolnejše oblike, zato je dolžnost vseh naprednih ljudi, ki so spoznali nujnost tega razvoja, da uveljavljajo vse tiste napredne zamisli, ki so jih sprejele v svoj

program delovne množice v oktobrski revoluciji. Prav zato, ker je oktobrska revolucija prva začela uresničevati težnje delovnih ljudi po svobodi in enakopravnosti in je s svojim zgledom spodbudila vse delovne ljudi sveta, ki teže k družbenemu napredku, je najpomembnejša prelomnica v zgodovini človeške družbe. »Mi smo to stvar začeli,« je zapisal Lenin. »Kdaj, v kakšnem času in katerega naroda proletarci bodo to stvar izvedli do kraja — ni bistveno vprašanje. Bistveno je to, da smo prebili led, da smo utrli, pokazali pot.«

Ivan Križnar

PROGRAM RAZVOJA SLOVENIJE DO LETA 1970

Po letu 1960 pa vse do sedaj v Sloveniji nismo imeli srednjeročnega plana razvoja. V pripravi je že bil 7-letni plan, vendar ni bil sprejet. Družbeni razvoj se je usmerjal z letnimi družbenimi plani in resolucijami o nadaljnjem razvoju. Za tako stanje so razni razlogi. Že v predustavnih razpravah so ugotavljali, da dosežena stopnja gospodarskega razvoja in dosežena stopnja razvoja demokratičnosti v družbenih odnosih zahtevata odločno spremembo v vodenju vseh družbenih zadev. Planiranje kot eden poglobitvenih načinov modernega vodenja družbe je zaradi tega moralo dobiti novo vlogo, nove metode in obliko. Za opredelitev vloge planiranja in njegove družbene funkcije so bila potrebna daljša proučevanja.

Drugi razlog, da smo bili nekaj let brez srednjeročnega plana, je v nekaterih negativnih posledicah dosejanega hitrega in vsestranega razvoja: nesorazmerja v gospodarskem razvoju, nesorazmerja med gospodarstvom in družbenimi službami, pa ne na koncu tudi nesorazmerja med načeli o družbenih odnosih in resničnimi odnosi itd. Opisani položaj ni omogočal, da bi se izdelali ekonomsko in politično zanesljivi in uresničljivi plani — plani, ki bi v resnici zagotavljali skladen, hiter, neprestan in zanesljiv razvoj. Potrebna je bila poprejšnja temeljita sprememba v ekonomskih odnosih in vsaj groba izravnavna omenjenih in drugih neskladij. Ta namen je imela gospodarska reforma. Po dveh letih intenzivnih naporov za uresničitev osnovnih smotrov reforme so se odnosi v gospodarstvu toliko uredili, uskladili in stabilizirali, da je sedaj že mogoče in tudi že nujno postaviti srednjeročni plan razvoja Slovenije, ki bo realen, ures-

ničljiv in ki bo omogočil dosego dolgoročnih ciljev gospodarske in družbene reforme.

Imamo izdelan »Predlog družbenega plana razvoja SR Slovenije v letih 1966 — 1970«. Pričakuje se, da bo z manjšimi popravki in dopolnitvami — predvsem takimi, ki bodo določali ukrepe za njegovo bolj zanesljivo izvršitev — tudi sprejet. Zaradi tega ga lahko vzamemo kot osnovo za pogovor o razvoju Slovenije v obdobju do leta 1970.

TEMELJI NADALJNJEGA RAZVOJA SLOVENIJE

Ne da bi navajali posamezne podatke o uspešnosti razvoja Slovenije od leta 1945 do sedaj (te podatke glej v koledarju MD za leto 1966), moramo vendar poudariti, da je podlaga za zanesljiv in hiter nadaljnji razvoj ravno vse to, kar smo do sedaj ustvarili. Osnovo torej že imamo. Imamo pa še tolikšne možnosti — kar zadeva prirodne pogoje, delovne možnosti in sposobnosti itd. — in tolikšne »rezerve« — v pogledu večjega izkoriščanja obstoječih zmogljivosti, možnosti za hitro modernizacijo, integracijo in specializacijo, za pospešen izvoz itd. — da v resnici lahko planiramo in dosežemo razvoj, ki bo zagotovil realno povečanje življenjske ravni vsega prebivalstva.

Med osnove prihodnjega razvoja moramo šteti tudi vse ukrepe, ki jih obsega gospodarska reforma, in ukrepe, ki jih predvideva plan razvoja SFRJ. Ti ukrepi so že dali prve rezultate in omogočajo delovnim organizacijam gospodarjenje, ki mora nujno dati v prihodnosti boljše poslovne rezultate in večje dohodke. Seveda bodo potrebni skrajni naporji za organiza-

cijo visoko produktivne in rentabilne proizvodnje — le taka proizvodnja je perspektivna in le tako proizvodnja reforma spodbuja in pospešuje. Nova delitev ustvarjenega dohodka med družbo in gospodarskimi organizacijami pušča slednjim toliko več ustvarjenega dohodka, da jim bo omogočeno resnično samoupravno in smotrno gospodarjenje. Ta delitev torej povečuje ekonomsko sposobnost delovnih organizacij, obenem pa povečuje tudi vpliv kolektivov na razpolaganje s sredstvi, ki jih ustvarjajo.

Posebej kaže tu omeniti še zmogljivost strokovnih kadrov in ustanov, ki jih ustvarjajo. Razvoj šolstva, posebno strokovnega in visokega, in pa raziskovalnih in znanstvenih ustanov je že dosegel stopnjo, ki zagotavlja strokovne kadre, neobhodno potrebne za uresničitev planiranega razvoja.

Naposled moramo upoštevati še resne napore vseh delovnih ljudi, vseh organov oblasti in uprave, pa tudi organiziranih političnih sil, in njihovo trdno odločenost izpeljati gospodarsko reformo do konca in za vsako ceno doseči zastavljene razvojne smotre. Menimo, da je to ljudsko pripravljenost šteti za objektivni pogoj trajnega in zanesljivega napredka.

ZNAČILNOSTI DRUŽBENEGA PLANA RAZVOJA SLOVENIJE

Plan razvoja ima vse značilnosti, ki označujejo razvoj do leta 1970 kot prehod iz ekstenzivnega in naglega razvoja gospodarstva in družbenih služb v mirnejši, toda intenzivni razvoj. Zato so tudi vsi ukrepi, ki jih plan predvideva za njegovo izpolnitev, usmerjeni v to, da se doseže stabilizacija gospodarstva, zagotovi skladnejši razvoj, ustvarijo enake možnosti za nadaljnji razvoj. Zaradi take usmeritve tudi ni predviden skokovit napredek v prvih planskih letih, ampak se realno računa z večjimi premiki šele v letih 1969 in 1970.

Druga značilnost plana je, da predvideva različen napredek v posameznih panogah. Pri tem so upoštevane možnosti za dolgoročni razvoj posameznih panog glede na dejanske pogoje (dosedanja razvitost in struktura, prirodni pogoji, geografski položaj itd.).

Plan skoraj v nobeni panogi ne predvideva gradnje gigantov — kar je bilo značilno za programe in razvoj v preteklem obdobju — pač pa v sleherni panogi teži

h kar najbolj smotrному izkoriščanju že obstoječih zmogljivosti. Prav zaradi tega se daje pri vseh nalogah in ukrepih, ki so poverjeni posameznim družbeno-gospodarskim dejavnikom (republika, občine, banke, zbornice itd.), poudarek modernizaciji opreme, uvedbi nove tehnologije, specializaciji, uvajanju novih tehnično sodobnih proizvodov, moderni organizaciji proizvodnje itd. S takimi ukrepi se želi in mora doseči — v vseh gospodarskih panogah in v družbenih službah — produktivnost na evropski ravni. Računa se, da je samo tako možno bistveno povečati proizvodnjo, tako po obsegu kot tudi po kakovosti in strukturi, ki jo zahteva sodobna potrošnja. Zato plan predvideva, da bo večina sredstev za naložbe v tem planskem obdobju šla za modernizacijo obstoječih proizvodnih zmogljivosti.

V okviru skupnih postavk obravnava plan tudi vse gospodarske in druge veje družbenih dejavnosti. Vendar predvideva za posamezne veje tudi posebne programe, pa tudi organe in ustanove, ki jih bodo izdelali in ki bodo s svojo dejavnostjo zagotovili njihovo uresničitev. Družbeni plan našteva te organe konkretno in jih tako neposredno in nedvoumno zadolžuje. Predvideni so tudi potrebni ukrepi, ki jih posamezni organi v planskem obdobju morajo izvršiti, da bi plan zagotovo izpolnili. Ta metoda in pa realnost planskih postavk sta ne le značilnost, pač pa tudi pogoj, ki jamči izpolnitev plana. Mirno lahko rečemo, da družbeni plan razvoja Slovenije do leta 1970 ni plan želja, ampak plan uresničljivih smotrov.

Povsem normalno je, da plan šteje med osnovne pogoje — in to je ena od odlik plana — zagotovitev potrebnih strokovnih kadrov. Zaradi tega je velik del plana posvečen vzgoji strokovnih kadrov vseh vrst in nadaljnjemu intenzivnemu razvoju znanstvenih ustanov. Jasno je izražena ugotovitev, da brez strokovnih kadrov in znanosti ni mogoče uresničiti razvojnega programa, ki temelji na modernizaciji proizvodnje, modernizaciji opreme, tehnologije, modernizaciji prometa in trgovine, modernizaciji vseh gospodarskih in negospodarskih vej.

Pomembna značilnost in sestavina smotrnega planiranja je kar največje prizadevanje po uskladitvi bodoče potrošnje z ustvarjenimi dohodki. S tem bodo doseženi stabilnost in realni odnosi ter odpravljena nesorazmerja, značilna za dosedanja razvoj.

TEMELJNI DRUŽBENO-EKONOMSKI SMOTRI

Zamisel plana SR Slovenije temelji na politiki gospodarskega in družbenega razvoja, začrtani v družbenem planu razvoja Jugoslavije do leta 1970 in sklepu o smernicah družbeno-gospodarske politike za obdobje do leta 1970, ki ga je sprejela skupščina SR Slovenije. V skladu s temi dokumenti sta trajna smotra družbeno-ekonomskega razvoja: a) hitra rast življenjskega standarda, predvsem osebne potrošnje, in to ob nadaljnjem povečevanju deleža osebnih dohodkov v delitvi narodnega dohodka; in b) nadaljnji razvoj samoupravnih odnosov in krepitev materialnih osnov samoupravljanja na vseh področjih.

Da bi dosegli zastavljene cilje družbeno-ekonomske politike, je v letih 1966—1970 potrebno:

— doseči optimalno gospodarsko rast ob usmeritvi od ekstenzivnega na intenzivno gospodarjenje in trdnost glede gospodarskih gibanj;

— uveljaviti takšno investicijsko in proizvodno politiko, ki bo omogočala: modernizacijo in racionalizacijo proizvodnje in gospodarjenja; boljše izkoriščanje naravnih pogojev, pravočasno dograditev energetskih osnov, tržišča in smotrnejše vključevanje gospodarstva v mednarodno delitev dela;

— intenzivirati razvoj raziskovalnega dela;

— racionalizirati družbene službe in povečati njihovo učinkovitost;

— ustrezno izpopolniti gospodarski sistem.

ZAPOSLOVANJE — SESTAVINA IN PROBLEM RAZVOJA

Zaposlovanje ni osrednje vprašanje družbenega plana samo zato, ker ima sleherni član naše skupnosti po ustavi pravico do dela, pač pa je izredno pomembna sestavina politike družbeno-ekonomskega razvoja. V minulem obdobju je zaposlovanje zelo hitro naraščalo (na leto za 5,6%). Samo družbeni sektor je pobral ves naravni prirastek, pa še velik del kmečkega prebivalstva in delavce iz drugih republik. V letih 1956—1964 se je v družbenem sektorju v Sloveniji zaposlilo skoraj 200.000 novih delavcev.

Pri tako hitrem zaposlovanju je prihajalo do nesorazmerij z dejanskimi potrebami. Zaposlenost je najhitreje naraščala v industriji, najbolj počasi pa v storitvenih dejavnostih. Naloga, ki jo želi opraviti

družbeni plan, je dvojna: pravilno zaposliti (drugačna razmestitev po dejavnostih) že zaposlene in omogočiti zaposlitev naravnega prirastka.

Upoštevajoč razvoj gospodarstva do leta 1970 je treba računati, da se bo število zaposlenih v družbenem sektorju povečalo za približno 55.000 oseb ali za 1,5 do 2 odstotka na leto. V zasebnem kmetijstvu naj bi se predvidoma povečalo število zaposlenih za 9 tisoč (leta 1965 — 32 tisoč, leta 1970 — 41 tisoč) ali za 5,1 odstotka na leto. S tem bo pokrit naravni prirastek prebivalstva v Sloveniji. Istočasno se bo zaradi spremenjenih odnosov v razvoju posameznih panog spremenila zaposlenost v njih, pri čemer se računa s hitrejšim zaposlovanjem v storitvenih dejavnostih, saj so le-te že sedaj premalo razvite, potreba po njihovem hitrejšem razvoju pa se bo še povečala v prihodnjih letih.

Ob bolj umirjenem zaposlovanju in ob prevrščanju zaposlenih (glede na različne panoge) se bo spreminjala tudi kvalifikacijska sestava. Računa se, da se bo zaradi priliva diplomantov iz šol povečal delež visokih, višjih in srednjih strokovnih kadrov v letu 1970 na okoli 19% nasproti 15% v letu 1964. Posebne možnosti zaposlovanja za strokovne kadre bodo nastajale v gospodarstvu, brž ko se bodo začele uresničevati težnje plana glede modernizacije proizvodnje in poslovanja.

Ob teh splošnih prizadevanjih bo potrebno reševati številne posebne probleme: drugačno zaposlitev sedanjih kadrov — s prekvalifikacijami, dopolnilnim izobraževanjem itd.; vedno bolj bodo omejene možnosti zaposlitve nekvalificiranih kadrov; zaposlovanje v tujini — potrebno ga bo z zaposlovanjem doma čimbolj omejiti, preostanek pa organizirano razmestiti in zaščititi. Z vsemi temi problemi družbeni plan računa, zato tudi predvideva ukrepe za njihovo reševanje.

PERSPEKTIVE ZBOLJSANJA ŽIVLJENJSKE RAVNI

Rekli smo, da je izboljšanje življenjskega standarda osnovna naloga gospodarskega in družbenega razvoja do leta 1970. Ob predvideni rasti družbenega proizvoda za okoli 7,5 do 8,5% na leto se računa, da bodo sredstva za življenjski standard naraščala nekoliko hitreje — 8,5 do 9% na leto. V delitvi družbenega proizvoda bi se tako sredstva za življenjski standard povečala od 67% v letu 1965 na 69% v 1970. letu.

Te spremembe v delitvi družbenega proizvoda bodo omogočile, da se bo spreminjala tudi potrošnja. Predvideva se, da bo vedno večji del osebnih dohodkov šel za potrošnjo, ki se je do sedaj financirala iz družbenih skladov; taka sprememba je predvidena predvsem glede izdatkov za stanovanja in zdravstveno varstvo, kar naj bi racionaliziralo potrošnjo na teh področjih.

V skladu z rastjo osebnih dohodkov bo rasla tudi osebna potrošnja, in to za okroglo 9 % na leto. To pomeni, da bi se povečala do leta 1970 za več kakor 50 %. Realni osebni dohodki se bodo predvidoma povečali od 790 N-din (mesečno povprečje konec leta 1965) na 1100 do 1200 N-din (mesečno povprečje ob koncu leta 1970).

Glede na predvideni razvoj gospodarstva in povečanje produktivnosti na srednjeevropsko raven je realno računati, da se lahko približamo takim osebnim dohodkom za strokovne delavce, kakršne imajo strokovni delavci v bolj razvitih evropskih državah.

Stanovanjsko gospodarstvo je po letu 1956 močno napredovalo, saj so vloge v stanovanjsko gradnjo hitreje rastle kot naložbe v gospodarstvu. V letih 1957—1965 smo v Sloveniji sezidali nad 66.000 stanovanj. Do leta 1970 se računa, da bi bilo mogoče sezidati okrog 50.000 novih stanovanj ali za 17 % na leto več kot v minulih petih letih. Povečal se bo tudi delež zasebne gradnje — od sedanjih 25 % na 50 % vseh novih stanovanj.

Taka predvidevanja so realna, saj delovne organizacije razpolagajo z večino sredstev za stanovanjsko gradnjo. Poleg tega tudi banke uvažajo varčevanje kot element za dajanje kreditov, s čimer se bo, skupno s sredstvi stanovanjskih podjetij (od ekonomskih najemnim), ustvarila potrebna denarna podlaga. Pri tem je treba računati na cenejšo industrijsko gradnjo, na ustrežnejšo urbanistično politiko, na večjo udeležbo zasebnikov pri investiranju gradnje stanovanj, kar bo gradnjo vsekakor pospešilo.

Socialno zavarovanje je zaradi nenormalnega razvoja postalo poseben problem. Izdatki zanj so se od leta 1960 do 1965 povečali za 240 % in so naraščali mnogo hitreje kot narodni dohodek. To je posledica hitrega povečanja števila upravičencev do starostnih pokojnin posebnih kategorij zavarovancev. K temu je prispevala še valorizacija pokojnin v letu 1965 — z reformo — za 25 %. V zadnjih letih je bilo uvedeno še zdravstveno zava-

rovanje kmetov, ki je od leta 1963 dalje povzročalo stalne primanjkljaje.

Današnji sistem socialnega zavarovanja ne ustreza ustavnim načelom o družbenem in materialnem položaju človeka in pravi proizvajalcev, da odločajo o delitvi ustvarjenega dohodka. Novi sistem socialnega zavarovanja naj prepreči nesmotrne izdatke in zadrži potrošnjo v okviru že dosežene udeležbe v narodnem dohodku.

V letih 1958—1964 je število upokojencev naraslo za 76,6 %. Do leta 1970 se pričakuje bolj umirjeni vzpon — do 5 % na leto. Tako povečanje je še vedno veliko. Če upoštevamo tako rast in do 2 % letno povečanje zaposlenih, bo leta 1970 prišlo na 100 aktivnih zaposlenih 29,5 upokojencev, medtem ko jih je bilo leta 1965 na 100 — 24,2. Vse to narekuje spremembo sistema pokojninskega zavarovanja, ki naj bi temeljilo na delitvi po delu, ter revizijo vseh pokojnin, priznanih do 1. januarja 1965, kar republiški plan predvideva.

Nekateri podatki **zdravstvenega stanja** našega prebivalstva kažejo, da smo v zdravstvenem varstvu že dosegli razvite evropske države. Poraba družbenih sredstev za zdravstvo je v zadnjih letih dosegala 5 % narodnega dohodka. Vlaganja so bila pogosto nesmotrna, zaradi česar se je širilo predvsem osnovno zdravstveno omrežje, vtem ko je število postelj v bolnišnicah zaostajalo.

Prav zaradi tega bo v prihodnje posebna skrb posvečena povečanju bolnišničnih postelj — npr. izgradnji kliničnega centra v Ljubljani in dograditvi bolnišnic v drugih večjih središčih (finančna sredstva se zagotavljajo s posebnim republiškim zakonom).

Otroško varstvo zajema številne dejavnosti — od skrbi za zdravstveno varstvo otrok, vzgojno-učno delo, celodnevno bivanje otrok v šoli, predšolsko vzgojo, zdravo prehrano otrok pa do organiziranja prostega časa in rekreacije. Plan posveča dokaj pozornosti predvsem tem področjem skrbi za otroke. Žal le deklarativno in tako, da naroča delovnim (posebno gospodarskim) organizacijam, občinskim skupščinam in krajevnim skupnostim, kaj vse morajo storiti za pospešitev varstva otrok. Vloga republike je sicer tudi omenjena; ta bo izdala program, ki bo v nacionalnem obsegu zagotavljal, da bodo tudi uresničene vse naloge, ki naj zagotove popolnejše otroško varstvo, in sicer takšno, kakršno zahteva in omogoča prihodnji gospodarski razvoj.

Na enak način kot otroško varstvo obravnava plan razvoja tudi **socialno varstvo**, pri čemer je močno poudarjena skrb za socialne probleme borcev NOV.

Na področju **kulturnih dejavnosti** teži plan k pospešitvi razvoja kvalitetnih kulturnih stvaritev ter tistih kulturnih ustanov, ki lahko množično razširjajo in posredujejo kulturne storitve. Sem sodita predvsem radio in televizija. Ni pričakovati kakega povečanja števila radijskih naročnikov (sedaj pride na 4 prebivalce en radijski sprejemnik), pač pa izboljšanje programov. Občutno se bo povečalo število televizijskih naročnikov — od 100.000 v letu 1965 na 200.000 v letu 1970. Tako bosta dopolnilno izobraževanje in kvalitetna kulturna dejavnost posredovani širokemu krogu prebivalstva.

V založniški dejavnosti se računa, da se bo ob povečanju obsega tudi spremenila struktura knjižnih zvrsti — v korist poljudno-znanstvenih, zdravstvenih in strokovnih publikacij. Se naprej bo založniško dejavnost pospeševal republiški založniški sklad.

Poleg tega plan opozarja na izredno pomembnost razvoja **tehnične kulture in telesne kulture** kot sestavin hitrejšega družbeno-ekonomskega razvoja in določa organe in ukrepe, da se zaželeni razvoj zagotovi (gradnja telovadnic v šolah, uvedba aktivnega odmora v delovnih organizacijah, razvoj množične telovadbe itd.).

SPLOSNI POGOJI RAZVOJA

Osnovna značilnost razvoja proizvodnje do leta 1970 so spremembe v gospodarskem sistemu in ukrepi gospodarske reforme, usmerjeni v to, da se doseže največja intenzivnost v gospodarjenju. Modernizacija gospodarstva in družbenih služb postaja nujnost. Da bi jo zagotovili, morajo biti ustvarjeni določeni pogoji. Predvsem gre za nadaljnje izpopolnjevanje družbeno-ekonomskega sistema, za zagotovitev potrebnih kadrov, okrepitev znanstveno-raziskovalnega dela, izvedbo potrebnih geoloških raziskav, zagotovitev energetske osnove in ustvaritev sodobnega prometnega omrežja.

Strokovnost je gotovo eden najpomembnejših faktorjev za uspešno gospodarjenje in rast produktivnosti dela. Že v dosedanjem razvoju se je precej zvišala izobrazbena raven prebivalstva (od leta 1953 do 1961 se je odstotek delavcev, ki imajo več kot osnovno izobrazbo, dvignil od 25,6 % na 35 %; število visoko izobraženih pa se

je povečalo za 1,6-krat itd.). Vpliv višje strokovnosti pa ni bil sorazmerno enako visok, ker niso bile uskladene potrebe po kadrih, slabo pa vpliva tudi neustrezna razmestitev strokovnih kadrov. Kljub vsem pomanjkljivostim v šolskem in vzgojnem sistemu je bila v preteklih letih le ustvarjena široka in kakovostna šolska osnova, da bo ob ustreznih ukrepih in politiki omogočila zaposlenim takšno izobrazbeno raven, kakršna je potrebna za izvršitev planiranih razvojnih nalog.

Zaradi tega je realno pričakovati, da se bo do leta 1970 število zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo v primerjavi z letom 1961 podvojilo, število srednjih strokovnih kadrov pa potrojilo. Istočasno se bo, ne glede na občutno povečanje števila vseh zaposlenih, odstotek delavcev z osnovno ali nižjo šolo zmanjšal od 65 % na 47 %. Predvideva se, da bo te spremembe v strukturi zaposlenih mogoče doseči že s sedaj vpisanimi generacijami.

Težišče investicijskih vlaganj na področju šolstva bo do leta 1970 na gradnji osnovnih šol v mestnih in industrijskih središčih, razširitvi in modernizaciji srednjih šol, gradnji predšolskih ustanov za otroke in mladino ter dokončanju nekaterih visokošolskih objektov.

Kot že rečeno, spada ob strokovnih kadrih **znanstveno-raziskovalno** delo med osnovne pogoje hitrega družbenega napredka. V dosedanjem razvoju se je število znanstvenih zavodov in kadrov hitro večalo, manjkalo pa je pri tem povezave s prakso, povezave, ki bi zagotavljala večjo uporabo znanosti v proizvodnji. Tudi Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU) ni odigrala svoje vloge — vloge spodbudnika in organizatorja razvoja in uporabe znanosti; omeniti pa je pomembne uspehe nuklearnega inštituta Jožefa Štefana ter povečano dejavnost sklada Borisa Kdriča. Šele v zadnjih letih se kaže povečan vpliv gospodarstva na razvojne raziskave, zaradi česar so tudi izdatki zanje hitro naraščali.

Družbeni plan nalaga predvsem republiki skrb za nenehno naraščanje celotnih sredstev za raziskovalno delo (skladno s stopnjo rasti narodnega dohodka — delež v narodnem dohodku naj bi se povečal do leta 1970 od 1,9 na 2,1 %). Tako so poverjene naloge SAZU, skladu Borisa Kidriča in upravnim organom republike ter bankam, da bi se zagotovili taka rast znanstvenih ustanov in uporaba znanosti, ki ustreza splošnemu razvojnemu programu, temelječemu na modernizaciji.

Zanimivo je, da najdemo med osnovnimi pogoji za nadaljnji razvoj proizvodnje tudi **geološke raziskave**. To ne preseneča, saj je geološko raziskana komaj kakšna tretjina slovenskega ozemlja. Zaradi tega plan predvideva nadaljnje raziskovanje — predvsem zalog premoga, nafte in plina, svinčenih, cinkovih in živosrebrnih rud ter drugih rud metalov in nekovin. Za nove raziskave bo skrbela predvsem republika.

Se pomembnejša za nadaljnji razvoj kot geološke raziskave je **energetska osnova**. Plan predvideva odločne ukrepe za zagotovitev potrebne energije, pri čemer računa tudi s spremembo strukture potrošnje. Tako se bo poraba električne energije v skupni potrošnji vse energije povečala od sedanjih 15 na 18 %, poraba premoga (brez termoelektrarn) se bo zmanjšala od 68 na 38 %, poraba naftinih derivatov in plinov pa se bo povečala od 17 % v letu 1965 na 44 % v letu 1970. Glavne gradnje na področju energetike: TO Ljubljana, TE Trbovlje, HE Srednja Drava in nova TE Šoštanj; nadalje še izgradnja potrebnega visokonapetostnega omrežja.

Ker se računa, da bo kljub vsem možnim ukrepom za dograditev energosistemov in zmogljivosti v letu 1970 še vedno primanjkovalo energije, se še naprej pričakuje možnost graditve plinovoda po ozemlju Slovenije. Izvajajo se že projekti za modernizacijo premogovnikov, republiški upravni organi skupaj z gospodarsko zbornico pa pripravljajo dolgoročni program razvoja energetike v Sloveniji. Povedati je še, da so s posebnimi republiškimi zakoni predpisani načini zbiranja sredstev, potrebnih za izvršitev programa razvoja energetike.

Izgradnja **prometnega omrežja** je usmerjena na modernizacijo in rekonstrukcijo sedanjega cestnega in železniškega omrežja s ciljem boljše povezave s prometnimi žilami v državi, in povezave na važnejše evropske prometne komunikacije.

Glede železnic se računa, da bodo obremenitve v prihodnjih letih naraščale predvsem na magistrali Jesenice—Ljubljana—Zagreb ter delno Sežana (Koper)—Ljubljana—Šentilj. Zaradi tega se bosta v tem času predvsem nadaljevali modernizacija in elektrifikacija proge Ljubljana—Dobova ter nove proge Koper—Prešnica, ki bo razbremenila cestni promet v tej smeri.

V dosedanjem razvoju je najhitreje naraščala obremenitev cestnega prometa. V zadnjih 10 letih se je povečalo število mo-

tornih vozil v Sloveniji za 7-krat, povprečni promet na celotnem cestnem omrežju pa se je povečal za 4,4-krat. Predvideva se, da se bo cestni promet do leta 1970 v primerjavi z letom 1965 še več kot podvojil. Na to bodo vplivali tudi novi cestno-prometni sistemi v vsej Evropi, ki bodo s svojimi kraki, zaradi povečanja gospodarskega in turističnega prometa, vplivali tudi na promet na naših cestah.

Vse to narekuje dolgoročnejše odločitve glede gradnje celotnega cestnega omrežja v Sloveniji. Taki dolgoročni projekti so v pripravi. Predvsem sta v načrtu dograditev ceste bratstva in enotnosti ter projekt glavne tranzitne magistrale Gorica—Ljubljana—Maribor.

ZNAČILNOSTI RAZVOJA POSAMEZNIH GOSPODARSKIH PANOG

Predvidevani razvoj posameznih gospodarskih panog temelji na ugotovljenih osnovah nadaljnjega razvoja (obstoječe zmogljivosti, naravni in geografski pogoji) ter na podmeni, da bodo ustvarjeni tudi programirani splošni pogoji razvoja. Preobširno bi bilo na tem mestu in v odrejenem obsegu posamezne gospodarske panoge natančneje obravnavati, velja pa omeniti nekatere značilnosti.

Ugodnejši položaj **kmetijstva** po reformi in nadaljnji ukrepi v kmetijski politiki (ugodnejša kreditna politika, boljša preskrba s kmetijskimi stroji, razširitev plantažnih nasadov — do leta 1970 bo novih 2.500 ha sadovjakov, 1.800 ha vinogradov in 2.000 ha drugih zemljišč — povečana poraba umetnih gnojil — od 120 tisoč ton sedaj na 250 tisoč ton v letu 1970) bodo omogočili, da se bo kmetijska proizvodnja povečala za 25 %. K temu bo gotovo prispevala večja povezava kmetijskih proizvajalcev s predelovalno industrijo, zakaj predvideno je, da se bo proizvodnja sadnih in vrtninskih izdelkov povečala od 12 na 18 tisoč ton letno, obseg predelave mleka pa se bo povečal za okoli 60 %. Ni potrebno poudarjati, kako pomembno je za dosego takega plana vzajemno sodelovanje, predvsem proizvodno-tehnično in prodajno sodelovanje kmetijskih proizvajalcev s predelovalno industrijo in trgovino.

V **gozdarstvu** bo mogoče povečati izkoriščanje gozdov samo na račun listavcev in pa s sečnjo na negozdnih tleh. Prav zaradi tega bo tudi lesno-predelovalna industrija lahko povečevala proizvodnjo le na račun predelave listavcev (ta naj bi se po-

trojila) in z modernizacijo in specializacijo proizvodnje, pri čemer ima prednost proizvodnja pohištva. Za gradnjo novih lesno-predelovalnih zmogljivosti pa glede na stanje lesne mase ni možnosti.

Podobno usmeritev ima industrija celuloze in papirja, ki bo s povečano eksploatacijo listavcev in odpadnega lesa, in to ob temeljiti modernizaciji, proizvodnjo celuloze in papirja povečala za 42 %, izvoz pa celo za 180 %.

V industriji je temeljna sestavina razvoja modernizacija. Kot primer je omeniti železarne, ki bodo pretežno z modernizacijo in specializacijo povečale proizvodnjo do leta 1970 za 80 %, pri tem pa se bo izvoz jekla povečal za 3-krat. Podobno velja za izkoriščanje rud in predelavo barvastih kovin. Tudi kemična industrija lahko po ocenah potreb in proizvodnih možnosti z rekonstrukcijami in uvajanjem nove tehnologije poveča obseg proizvodnje za 80 %.

Skoro povsem enako obravnava družbeni plan razvoja Slovenije do leta 1970 **kovinsko in elektro predelovalno industrijo**, proizvodnjo gospodarskih vozil, strojegradnjo, pa tudi **tekstilno, usnjarsko in gumarsko** industrijo. Zastarelost in razdrobljenost te industrije zahtevata, da z integracijo, specializacijo in modernizacijo v okviru sedanjih zmogljivosti poveča proizvodnjo, posodobi svoje izdelke in predvsem tudi poveča izvoz. Primeroma naj omenimo gumarsko industrijo, ki se je že proizvodno povezala in se razvija v vsej državi na osnovi skupnega proizvodnega programa, specializirane proizvodnje, v katerega spada tudi sedanja modernizacija tovarne Sava v Kranju. Samo ta bo z modernizacijo povečala proizvodnjo pnevmatik 3-kratno, proizvodnjo tehničnega blaga bo podvojila, izvoz pa povečala za okoli 300 %.

Med **storitvenimi dejavnostmi** je omeniti predvsem razvoj trgovine, ki že sedaj zavzema glede na ustvarjeni družbeni proizvod drugo mesto med gospodarskimi panogami.

Vrsto let je trgovina v razvoju zaostajala, zadnja leta, posebno po reformi, ko ima večje možnosti akumulacije, se je njen razvoj pospešil. Pričakuje se, da bo njena vloga še narasla z vplivom na proizvodnjo ob sodobnem delovanju trga; postati mora tudi organizator proizvodnje ter pobudnik poslovnega sodelovanja z vsemi področji gospodarstva. Močno se bo lahko vključila v turizem, posebno z ustrežno izbiro in organizacijo maloprodajnega omrežja v turističnih okoliših.

Nadalje se računa, da se bo trgovina usmerila na koncentracijo blaga v trgovskih središčih, organizacijo servisov za vzdrževanje proizvodov trajnejše uporabe itd. Na osnovi splošnih gospodarskih gibanj se predvideva, da se bo njen promet povečal za skoraj 50 %.

Podobno vlogo in možnosti kot trgovina ima **gostinstvo**, posebno glede na predvideni razvoj turizma. Pri tem bo potrebno dati več možnosti za razvoj zasebnega gostinstva in turistične dejavnosti, za kar naj bi skrbele občine s primerno davčno politiko.

Enake razvojne možnosti ima **obrt**. Potrebe pa so še mnogo večje kot v gostinstvu. Tudi na tem področju naj bi občinske skupščine vodile spodbudno davčno politiko, ki naj doseže, da se odpravi veliki zaostanek v razvoju obrti.

MEDNARODNA DELITEV DELA

O tem, kako izrednega pomena za hitrejši razvoj je vključevanje v mednarodno delitev dela, je bilo v zadnjih letih zelo veliko pisanega in govorjenega. Plan razvoja SRS do leta 1970 predvideva zaradi tega ne le povečanje deleža Slovenije v mednarodni menjavi, pač pa tudi ukrepe, ki naj bi zagotovili tako povečanje. Ti ukrepi so ekonomske narave, kažejo se pa predvsem v prizadevanjih za povečanje proizvodnosti na višjo raven (modernizacija, strokovni kadri, zagotovitev energetske in surovinske osnove itd.). Sprememb v deviznem in zunanjetrgovinskem sistemu, ki bodo mednarodno menjavo pospeševale, niti ni potrebno posebej poudarjati.

Slovensko gospodarstvo je bilo leta 1965 vključeno v mednarodno menjavo z vsega 11 % vrednosti celotne proizvodnje in storitev. Plan zato predvideva, naj bi do leta 1970 povečali izvoz blaga in storitev za 13 do 15 % na leto. S tem bi se delež Slovenije v mednarodni menjavi povečal od 11 % na 14—15 % celotne vrednosti proizvodnje blaga in storitev.

V pričakovanem razvoju mednarodne menjave naj bi se hitreje večal delež neblagovnega prometa. Pri tem se računa predvsem z bistvenim povečanjem dohodkov od **tranzitnega prometa** ter od **turizma**. Ker je turizem v zadnjih 10 letih dosegel izreden razvoj, obenem pa vemo, da še zdaleč niso izkoriščene vse možnosti, ki jih dajejo podnebje, geografski položaj in prirodne lepote, ga je potrebno tu posebej omeniti. Skupno število prenočišč

se je povečalo za 180 % in je naraščalo po stopnji 10 % na leto. Pri tem se je naglo večal delež inozemskih turistov (od 17 % v letu 1955 na 35 % v letu 1965). Ne glede na to pa v Sloveniji še zdaleč niso izkoriščene vse možnosti za razvoj turizma. Ponudba turističnih storitev ne dohiteva povpraševanja, prav to pa daje velike možnosti za povečanje turističnega prometa. Pomembnost turizma je jasno izražena v dohodku, saj daje 10 % celotnega deviznega priliva, posebno pa vpliva na pospeševanje številnih drugih panog. Prav zato ima razvoj turizma v našem razvoju prvenstveno mesto. Republiški organi bodo do konca leta 1968 izdelali dolgoročen program razvoja turizma in predvideli ukrepe, ki bodo zagotovili največji možni razvoj te panoge.

Razen obmorskega, planinskega in zdraviliškega turizma, ki vsak zase nudi velike razvojne možnosti, ima velike možnosti tudi **tranzitni turizem**, saj gre 80 % vseh turistov v Jugoslaviji čez Slovenijo. Z izgradnjo tranzitnih središč bo možno turistične zmogljivosti bistveno povečati. Enako velike možnosti nam daje izletniški turizem, ki ga omogočajo bližnja meja sosednjih držav in odlične možnosti kombinacij izletov morje — planine; zdravilišča — morje — planine.

Da bi razvoj turizma pospešili, predvideva republiški plan razvoja številne

ukrepe (predvsem kredite, devizne ugodnosti, davčne olajšave itd.), ki naj spodbujajo turistične organizacije in zasebnike k večjemu vlaganju v turistične objekte. Plan računa, da bi lahko s sodelovanjem bank, republike in turističnih ter gostinskih organizacij investirali do leta 1970 okrog 530 milijonov N-din. S tem se bodo turistične zmogljivosti povečale za okoli 10.000 ležišč in 10.000 dodatnih sedežev s pripadajočo infrastrukturo. V teh okvirih naj bi se število nočitev povečalo za okoli 40 % nasproti letu 1965. Devizni učinek se bo lahko povečal od sedanjih 23 na več kot 70 milijonov dolarjev.

Zunanjetrgovinski in devizni sistem sta usmerjena v to, da bi se pri razvoju in izvozu dala prednost tistim panogam, ki imajo glede na domačo surovinsko osnovo določene prednosti. Sem sodijo predvsem predelava lesa, barvastih kovin ter nekovin in nekateri kmetijski pridelki. Pričakuje se, da se bo povečal tudi izvoz industrijskega potrošnega blaga, zlasti tekstilne konfekcije in obutve.

Seveda bo morala postati odločilna oblika povezovanja s tujino uporaba sodobne tehnologije v naši industriji, ob tem pa tudi izvoz intelektualnih storitev. Na tem področju so resnično velike razvojne možnosti.

F. H.

KRAJEVNE SKUPNOSTI

Vsebina dela krajevnih skupnosti na podeželju ima prav gotovo globoke korenine. Življenje v vaški skupnosti je pač vedno zahtevalo stalno sodelovanje ljudi in njihovo solidarnost pri reševanju raznoterih vprašanj, ki so se pred njimi pojavljala. Prostovoljno sodelovanje vseh prebivalcev pri zbiranju sredstev in opravljanju del, ki so na ta ali oni način potrebna in koristna vsem, sta osnovna značilnost skupnega življenja med sosedi, ki ga naj omogočajo in razvijajo današnje krajevne skupnosti. Skupna zavzetost ljudi pri reševanju vsakodnevnih potreb njihovih družin in naselja je seveda potrebna v vsakem naselju bodisi v mestu bodisi na podeželju. Pri tem se nujno pojavljajo razlike v načinu zadovoljevanja potreb, ki jih poraja različni način življenja in dela v enem in drugem okolju. Preseglo bi namen in možnosti tega prispevka obravnavati vsa vprašanja, ki se odpirajo v zvezi s krajevno skupnostjo, kakor tudi iskati izčrpen odgovor na vsa vprašanja. Zato se bomo omejili le na nekatera vprašanja, na katera se mi zdi vredno opozoriti v takem okviru.

OBMOČJE KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Krajevne skupnosti nahajamo v vseh slovenskih občinah, kar že samo na sebi kaže, da so bili povsod storjeni vsaj osnovni koraki za njihovo delo. S tem seveda ni rečeno, da so krajevne skupnosti organizirane na vseh območjih, kjer bi bilo to mogoče in potrebno. Neutemeljeno pa je tudi pričakovati, da bo ravno vsaka vasica ali oddaljena skupina hiš tudi formalno ustanovila krajevno skupnost, sprejela statut in izvolila svoje organe. Praksa kaže, da se ponekod prav dobro pomenijo, kako stvari urediti, kar na zboru volivcev, ne čutijo pa potrebe posebej ustanavljati krajevno skupnost. Dostikrat namreč krajevne skupnosti obsegajo taka območja, kot so jih imele bivše občine, z večjim številom med seboj sorazmerno precej oddaljenih vasi. Ni pa nujno, da se tako območje pokriva s tradicijo in željami vse okolice. Zato so se zlasti v oddaljenih krajih marsikje odločili, da se ne bodo vključili v tako »veliko« krajevno skupnost. Taka izločena naselja so seveda pogosto premajhna, da bi čutila potrebo po

formalnem ustanavljanju krajevne skupnosti, ampak enostavno s sprotnimi dogovori na zborih volivcev ali drugače urejujejo, kar je treba urediti. Ali ustanovijo krajevno skupnost, je po ustavi popolnoma stvar odločitve samih občanov neposredno. Občinska skupščina sicer z občinskim statutom lahko predpiše način ustanovitve krajevne skupnosti, njeno območje in organizacijo, ustanavljajo pa jo le prebivalci sami. Območje krajevne skupnosti je v občinskem statutu lahko pravilno določeno le takrat, če je v celoti upoštevano mnenje prebivalstva. Praksa je pokazala, da tam, kjer ni bilo zadostne predhodne razprave o območju krajevne skupnosti oziroma ni bilo doseženo splošno soglasje prebivalstva, krajevne skupnosti niso začele. Naknadno je prihajalo do ločitve in ustanovitve novih krajevnih skupnosti, ki so ustrezale potrebam ljudi.

DOSEŽKI IN PROBLEMI

Sodelovanje občanov in praktični dosežki so v različnih občinah in tudi med krajevnimi skupnostmi ene občine zelo različni. Na to vplivajo pripravljenost samih občanov, pa tudi pripravljenost in praktična dejavnost občinske skupščine. Pri tem ne bi smeli podcenjevati vrste objektivnih okoliščin (predvsem materialno zmogljivost občine, tj. občanov neposredno, občinskega proračuna in delovnih organizacij). Upravičena je splošna ocena, da požrtvovalnost in veliki naporji družbeno aktivnih občanov v krajevnih skupnostih in občinah dajejo precejšnje rezultate. Za financiranje dejavnosti krajevnih skupnosti v 1966. letu so zbrali občani kot samoprispevek skupno 1.688.315,926 S-din (od tega so zbrali v denarju 965.725.726 S-din, prostovoljnega dela so opravili v vrednosti 513 milijonov 476.800 S-din, v materialu so prispevali 121.761.800 S-din, ostalo pa so prispevali v drugi obliki). Delovne organizacije so prispevale za delo krajevnih skupnosti v 1966. letu 630.002.000 S-dinarjev, občinske skupščine pa 1.507.613.000 S-din. Tako je v 1966. letu vseh 910 krajevnih skupnosti razpolagalo s 3.825.930.926 S-dinarjev. Največ sredstev so torej prispevali neposredno občani sami. Znano je, da je uporaba sredstev v krajevni skupnosti zelo smotrna, k čemur prispevajo tako neposredni interes širokega kroga ljudi kot njihovo neposredno sodelovanje in nadzorstvo pri izvajanju del. Doseženi rezultati potrjujejo osnovno usmeritev, da gre pri krajevnih skupnostih za avtonomno, iz potreb občanov izviračo dejavnost. Ta dejavnost sloni na njihovih interesih za urejanje posameznih vprašanj v okviru krajevne skupnosti, kar je potem tudi element oblikovanja politike v komunih in celotnega samoupravnega družbenega sistema.

Ob dosežkih je treba omeniti tudi nekatere pojmovanja in težnje, ki ne prispevajo k nadaljnjemu uspešnemu razvoju krajevnih skupnosti ali pa ga celo ovirajo. V nekaterih občinskih skupščinah še ni v praksi povsem

prevladalo naziranje, da je dejavnost krajevne skupnosti tudi stvar občinske skupščine in ne samo občanov v krajevni skupnosti. Kakšna bo vloga občinske skupščine, je seveda zadeva, ki jo morajo odborniki samostojno presoditi, upoštevajoč potrebe in materialne možnosti, vendar v tesni povezanosti in sodelovanju z občani — svojimi volivci. Povezanost z občani pa je bistvenega pomena tudi v sami krajevni skupnosti. Ponekod je opaziti težnjo, da bi se svet krajevne skupnosti ali še raje kak posameznik v vodstvu krajevne skupnosti (predsednik ali tajnik) oddaljeval od občanov in se postavljaj nanje. Velja poudariti, da je lahko le neposredno izhajanje iz interesov občanov in njihove udeležbe pri reševanju perečih vprašanj jamstvo za to, da se bodo krajevne skupnosti razvijale kot njihovi organizmi. Z ustavno zamisljivo krajevne skupnosti je nezdržljivo, da bi bila krajevna skupnost lahko mesto, kjer bi se kdorkoli postavljaj nad občana in predstavljal ostanke ali pa nove zarodke oblasti v malem na ravni krajevne skupnosti. Če tako poudarjamo interes občanov in njihovo tako ali drugačno udeležbo v delu krajevne skupnosti, s tem kot že rečeno, ni mišljeno, da so krajevne skupnosti le stvar občanov, ki v njih živijo. Krajevne skupnosti morajo biti ves čas tudi sestavni del politike, dejavnosti in odgovornosti občinske skupščine kot osrednjega organa družbenega samoupravljanja v komunih. Gre za organizirano pomoč in spodbujanje občanov, da se posamezne njihove potrebe uspešno zadovoljujejo v krajevnih skupnostih.

Če je sedaj za dovršen del krajevnih skupnosti značilno, da so usmerjene v tako imenovana komunalna dela, potem to samo na sebi najbrž še ne more biti razlog za negativne ocene in trditve, da se nezadovoljivo razvijajo. Izhajati moramo pač iz sedanje materialne osnove družbe, posameznih območij, prebivalcev in delovnih organizacij ter — kar ni najmanj pomembno — tudi iz moči občinskega proračuna. Vzdrževanje vaških poti, vodovodov, pokopališč in opravljanje drugih komunalnih del je za prebivalce slehernega območja izredno pomembna stvar in marsikje še dalj časa ne bo potrebe niti možnosti, da bi dejavnost krajevnih skupnosti bistveno razširili glede na sedanje stanje. Splošnega pravila za vsebino in obseg dela krajevne skupnosti seveda ni. V praksi razvijajo krajevne skupnosti tudi v isti občini zelo različno dejavnost, kar je odvisno tako od volje in sposobnosti prebivalcev kot njihove materialne osnove ter finančne zmogljivosti in pripravljenosti občinske skupščine in delovnih organizacij. Nedvomno je najvažnejše, da se v krajevni skupnosti vsakdo živo zanima za urejanje perečih vprašanj in da se ta interes povezuje s pripravljenostjo občinske skupščine in delovnih organizacij, da tudi same pomagajo in prispevajo potrebno. Ponekod je npr. velik problem, da po cestah, ki jih vzdržujejo prebivalci ob minimalni udeležbi občinskega proračuna, vozijo težki

kamioni ali traktorji gospodarske organizacije, ki pa za vzdrževanje le-te ničesar neposredno ne prispeva, čeprav jo prav njena vozila veliko uporabljajo. Ni mogoče pričakovati, da bi povsod lahko krajevne skupnosti same uspešno urejale to vprašanje v neposrednem razgovoru z gospodarsko organizacijo. Uspeh je bil dosežen tam, kjer je bil aktiven npr. svet kooperantov te gospodarske organizacije, zlasti pa tam, kjer je bila aktivna občinska skupščina oziroma več občinskih skupščin, če gre za gospodarske organizacije, ki delujejo na območju več občin.

Vrsta občutenih pa še nezadovoljenih potreb in na splošno dokaj skromne možnosti, da bi že sedaj mnogo več uredili v krajevni skupnosti, imajo ponekod za posledico, da gledajo na krajevno skupnost kot na neki izhod za silo v sedanjih razmerah, ko še nimamo razvitih raznih služb in dejavnosti, sicer pa brez večjih perspektiv. Taki pogledi ne prispevajo k uspešnejšemu reševanju perečih vprašanj, ampak le krepijo razumevanje nekaterih posameznikov, da je krajevna skupnost le organizacija za prihranek v občinskem proračunu, npr. na področju izvajanja potrebnih komunalnih del. Prav tako ne morejo biti v prid nadaljnje razvoja krajevnih skupnosti posamezna mnenja, da je krajevna skupnost le oblika za izvajanje pritiska na sredstva občinskega proračuna. Z družbenega vidika bi bilo morda še slabše, če bi skušali v krajevni skupnosti postavljati neke forume, ki bi do prebivalcev svojega območja nastopali kot oblast, v občinskih skupščinah pa kot demokratični samoupravni predstavniki občanov določenega območja.

PROGRAMI

Večina krajevni skupnosti opravlja svojo dejavnost na osnovi letnih delovnih programov. Tako je v letu 1966 od 910 krajevni skupnosti 728 ali 80 % vseh krajevni skupnosti izdelalo svoje letne delovne programe. Programi 200 krajevni skupnosti so bili v celoti vključeni v razvojne programe občin in so bila za njihovo izvajanje zagotovljena tudi ustrezna sredstva (iz občinskega proračuna in skladov, s prispevki občanov in delovnih organizacij). 399 krajevni skupnosti pa je v 1966. letu le manjši del svojih programov lahko vključilo v družbene plane občin. Ostale krajevne skupnosti programov bodisi nimajo bodisi pa niso vključeni v občinski program. V nekaterih krajevni skupnosti posebej ne sprejemajo letnega programa, ampak si enostavno prizadevajo urediti čimveč vprašanj, ki so jim že več let dobro znana in so stalno predmet razprav na zborih volivcev in podobnih sestankih. Največje število krajevni skupnosti programira dejavnost na komunalnem področju, sledijo pa področja otroškega varstva, socialnega varstva, kulture in prosvete, šolstva, zdravstvenega varstva, telesne vzgoje, pomoči hišnim svetom, poravnalnih svetov, spomeniškega

varstva, urbanizma, preskrbe, rekreacije, požarne varnosti in druga vprašanja.

Načrti in dejavnost krajevni skupnosti so torej zelo pestri. Razumljivo je, da so ti programi v posameznih krajevni skupnosti dostikrat tudi zelo različni. Se bolj pa je razumljivo in povsem naravno, da vseh potreb ali želja ni mogoče takoj uresničiti. Ureditev nekaterih stvari pa prav gotovo še v daljšem času ne bo prišla na vrsto. Temu niso vzrok samo nerazviti samoupravni odnosi, ampak gre tu predvsem za še premalo razvito materialno osnovo naše družbe kot celote, ne glede na to, da bodo potrebe vedno prehitovale možnosti. Pri programiranju je najbrž med najpomembnejšimi nalogami prav ta, da zaradi prevelikega razkoraka med načrti in dejanskimi možnostmi občanov, delovni organizaciji in občinskega proračuna ne izgubimo poguma za uresničevanje tistega, kar bi bilo mogoče s skupnimi naporii vseh zainteresiranih dejavnikov realizirati. Pri tem tudi ne gre podcenjevati pomena povezanosti programiranja v krajevni skupnosti s programiranjem v občini, ampak ravno nasprotno. Tu mora iti za medsebojno zelo povezan proces, pri čemer je najbrž odveč izgubljeni čas v razmišljanju, kaj je poglobitveje, ali program krajevni skupnosti ali program občine. Gotovo pa ne more biti dobrega programiranja v krajevni skupnosti, če niso upoštevani programi občine. Občina pa tudi ne more postaviti dobrih programov, če ni pri tem sodelovanja vseh samoupravni organizacij v komuni. To se pravi, da mora imeti tudi najširša javnost možnost udeležbe v oblikovanju takšnih programov, v njihovem obravnavanju in sprejemanju oziroma potrjevanju. Občan najbrž lahko drugače, z drugačnim razumevanjem in globino, ocenjuje občinski program, če je aktiven v krajevni skupnosti ali ne. Kake mehanične formule o občinskem programu kot seštevku programov krajevni skupnosti tu gotovo ne morejo mnogo pomagati, kot velja podobno tudi za odnos občinskih programov do programov delovni organizacij na območju občine.

Pri razvoju programiranja v krajevni skupnosti smo dejansko še zelo na začetku. Podobno velja, če upoštevamo potrebe današnjega časa v luči reformni prizadevanj, tudi za programiranje v občini in na širših območjih. Potrebno bo še precej naporov in časa za nadaljnji napredek tudi na tem področju.

POVEZAVA KRAJEVNIH SKUPNOSTI Z OBČINSKO SKUPŠČINO

Pri povezavi in sodelovanju krajevni skupnosti z občinsko skupščino so se v praksi razvile različne oblike:

- posebni sveti oziroma komisije občinskih skupščin za krajevne skupnosti;
- povezava prek koordinacijskih odborov, v katerih so samo predstavniki krajevni skupnosti;

— sestanki predsednika občinske skupščine s predsedniki krajevnih skupnosti;

— sodelovanje krajevnih skupnosti prek upravnih organov oziroma uslužbencev občinske skupščine ipd.

Menim, da je ob vseh oblikah, ki se v različnih občinah tako ali drugače medsebojno dopolnjujejo, osrednjega pomena povezava občanov v krajevni skupnosti z občinsko skupščino prek njihovega odbornika. Prej navedene in še druge oblike, ki so seveda koristne in jih bo treba še naprej razvijati, ne morejo nadomestiti povezanosti odbornika z občani, njegovimi volivci. Po drugi strani pa je sodelovanje občanov z odbornikom ne samo način za obravnavanje in reševanje njihovih vsakodnevnih problemov v krajevni skupnosti, ampak naj bi bila taka živa vez občanov z odbornikom pri reševanju teh problemov tudi spodbuda za udeležbo občanov pri obravnavanju problemov komune kot celote. Tako bi delo odbornika na področju krajevnih skupnosti prispevalo tudi k mobilizaciji ljudi za njihovo sodelovanje pri reševanju širših problemov, kot so problemi krajevnih skupnosti. Ze na prvi pogled je jasno, da se npr. vprašanja šolstva in otroškega varstva neposredno povezujejo ne samo s politiko občinske skupščine na teh področjih, ampak tudi z našo nacionalno, splošno družbeno politiko na teh področjih. Prav tako so npr. različna pereča vprašanja komunalnega gospodarstva sestavni del našega gospodarskega sistema in jih je treba reševati v tem okviru, pa čeprav tudi na poseben način. Skratka, problematika krajevnih skupnosti ni zadeva, ki bi jo lahko reševali izolirano. To velja tako v občinskem merilu, za odnos do občinske skupščine in delovnih organizacij, kot v medobčinskem in širšem pogledu. Zato lahko upravičeno vidimo v povečevanju udeležbe občanov v življenju krajevnih skupnosti ne samo možnost za dobro reševanje vrste konkretnih dnevnih potreb, ampak tudi pomemben element razvijanja našega samoupravnega sistema.

MATERIALNA OSNOVA

Glede materialne osnove za delo krajevnih skupnosti lahko ugotovimo, da gre tu predvsem za vprašanje, kakšna naj bo osnova za udeležbo v financiranju, in to najprej občanov neposredno, delovnih organizacij in končno občinske skupščine. Skupen vsem tem dejavnikom mora biti brez dvoma njihov interes za razvoj posamezne dejavnosti, za zadovoljitev konkretnih potreb. Občani se odločajo, kot kaže praksa, za neposredno udeležbo s samopriskom takrat, ko gre za ureditev posameznih pomembnih vprašanj za vso sosesko. Podobno velja tudi za udeležbo delovnih organizacij. Tu je potem naloga tako imenovanih občinskih sredstev, da tako dejavnost s svojo udeležbo spodbujajo, usmerjajo, dopolnjujejo in omogočajo. Odločitve krajevnih skupnosti o uvedbi samopriskevka morajo temeljiti na privolitvi večine vpisanih

volivcev. Ponekod so se sveti krajevnih skupnosti — v veliki vnemi za čimprejšnjo ureditev stvari — zadovoljevali le z večino na zborih volivcev navzočih občanov, pa čeprav je bilo morda tam le 10% vseh volivcev. Taka praksa pa ni v skladu z ustavo, kar je sedaj že splošno spoznano. Vse kaže, da je za sprejemanje samopriskevka najprimernejša oblika glasovanje na referendumu, do katerega je do sedaj le izjemoma prišlo. Uporabo referendumov izrecno priporoča tudi resolucija VI. kongresa Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije iz aprila 1966. Referendum bo najlaže zagotovil tudi to, kar si občani najbolj želijo ob plačevanju samopriskevka, da bi bil res namensko uporabljen samo za tisto, za kar so se ljudje odločili.

Glede samih sistemov financiranja krajevnih skupnosti so se v praksi izoblikovale različne rešitve, npr. na območju Kranja, Ljubljane, Nove Gorice in Maribora. Za te sisteme je značilno, da skušajo upoštevati različne pogoje in potrebe v krajevnih skupnostih, pripravljenost občanov, da tudi sami neposredno prispevajo, in pa občinske programe razvoja posameznih področij. Z različnimi praktičnimi prijemi skušajo občinske skupščine zagotoviti uresničevanje svoje politike s tem, da spodbujajo napore krajevnih skupnosti oziroma občanov v njih, da se pereča vprašanja krajevnih skupnosti, ki so obenem tudi pereča vprašanja komune, čimbolj učinkovito rešujejo. V praksi so marsikje opozorili, da ni prav upoštevati samo programe krajevnih skupnosti, ampak tudi potrebe, objektivne okoliščine, pripravljenost in tudi možnost za udeležbo občanov. Vse kaže, da tiste občinske skupščine, ki stanje, pripravljenost in akcijo krajevnih skupnosti povezujejo s stanjem, načrti in možnostmi v vsej komuni v skladu s splošno sprejeto družbeno politiko, dejansko lahko najbolj uspešno izvršujejo z ustavo postavljene naloge občine pri uresničevanju pogojev za zadovoljevanje skupnih potreb občanov in usklajevanje posameznih interesov s skupnimi interesi.

NALOGE SOCIALISTIČNE ZVEZE

Pri razvoju krajevnih skupnosti lahko mnogo pomaga dejavnost organizacij Socialistične zveze. To se v vsakodnevni praksi tudi stalno izpričuje. Organizacije Socialistične zveze imajo pri razvoju krajevnih skupnosti, ki so oblika samoupravnega urejanja družbenih zadev, nalogo, da podpirajo vsa tista prizadevanja, ki težijo za popolnejšo vlogo občanov v krajevnih skupnostih. V resoluciji VI. kongresa SZDL Slovenije je glede krajevnih skupnosti rečeno: »Še naprej se bomo morali zavzemati za to, da bodo krajevne skupnosti postale najširša oblika samoupravljanja občanov. Krajevne skupnosti lahko delujejo po dogovorih in potrebah ljudi kot njihovo sredstvo za urejanje perečih problemov in zadovoljevanje vsakodnevnih potreb; tu gre zlasti za otroško in socialno varstvo

ter za pomoč družini. Za uspešnejši razvoj krajevnih skupnosti in njihove samouprave je potrebna močnejša materialna osnova, ki naj jo zagotovijo z dogovori občanov o prostovoljnem delu in prispevkih, dogovori z občinsko skupščino za sredstva iz proračuna in z dogovori s samoupravnimi organi delovnih organizacij. Pri urejanju skupnih zadev naj krajevne skupnosti sprejemajo in razvijajo

pobude občanov, delovnih in drugih organizacij ter s tem tudi prispevajo k oblikovanju občinske politike.«

Glede na to, da poteka v času od maja 1967 do septembra 1968 »leto akcij krajevnih skupnosti«, ki naj spodbudi hitrejši razvoj vseh krajevnih skupnosti, so naloge Socialistične zveze še toliko aktualnejše.

M. R.

VOLIVCI IN ČLANI SKUPŠČIN

Spomladanske volitve polovice odbornikov in poslancev občinskih skupščin, republiške skupščine in zvezne skupščine so za nami. S tem pa ne pojenjuje zanimanja za delo odbornikov in poslancev. V vsakdanjem življenju imamo skoraj vedno priložnost opaziti za posameznika in družbo bolj ali manj pereča vprašanja. Pri tem marsikdo pomisli na odbornike in poslance, se vpraša, kaj so ali bodo glede tega ukrenili, dostikrat pa tudi že izreka sodbo, zadovoljivo ali nezadovoljivo, o njihovem delu in delu skupščin. Opomnim naj le npr. na splošno znana vprašanja na področju zdravstvenega zavarovanja, šolstva, zaposlenosti, gospodarjenja v družbenem in zasebnem sektorju.

Ob koncu leta oziroma začetku novega leta postajajo aktualni proračuni občin, ko bo na zborih volivcev tekla beseda ne toliko o tem, kaj je treba storiti, ker je to večinoma že dobro znano, ampak predvsem o tem, kje dobiti za to potrebna sredstva. Glede na potrebna in razpoložljiva sredstva se bodo volivci lahko izrekli, kaj je mogoče napraviti, ali so pripravljeni reševati stvari tudi s samopriskom, kaj je važnejše, kaj pa lahko oziroma mora še počakati ipd. Marsikje se, po dosedanjih izkušnjah sodeč, razprava ne bo omejila le na krajevno ali vaško pot, vodovod, domačo šolo, poslovanje v tistem kraju delujoče gospodarske organizacije, ampak bodo ljudje vsa ta vprašanja povezovali s stanjem v celotni občini, pa v mejah republike in vse jugoslovanske države. Pri takih razpravah je nepogrešljiv odbornik občinske skupščine, pa tudi poslanec naj se pokaže neposredno med svojimi volivci, kolikor je le največ mogoče.

POSAMEZNI IN SKUPNI INTERESI

Delo in položaj odbornika ali poslanca pa ni tako lahko in preprosto seštevanje potreb na eni strani in razpoložljivih sredstev na drugi strani. Sprejemati odločitve o razvoju občine za obdobje enega ali več let, o tem, kako pospeševati gospodarski razvoj občine s pravilno urbanistično politiko, z razvojem šolskega omrežja, trgovine in storitvenih dejavnosti, cestnega omrežja in drugimi ukrepi, je zelo zahtevna zadeva.

Upoštevati je treba in se povezovati tudi s sosednjimi občinami, voditi računa o na-

črtih in dogajanju ne samo v republiki in naši državi, ampak tudi pri sosedih onstran državne meje. Življenje v svetu prek domačega plota, v domačem ali tujem svetu, se ne ozira na krajevne, vaške, občinske ali kake druge meje. Zelo kratkoviden bi bil tisti občan, ki bi se brigal le za urejevanje svojih krajevnih, če že ne samo hišnih zadev, ne da bi se zanimal tudi za potrebe širšega okolja. Odbornik, ki bi v občinski skupščini hotel za vsako ceno uveljaviti le interese svojih volivcev, nič pa bi ga ne zanimali prav taki ali drugačni interesi sosednjih občanov, bi hitro spoznal, da ne bo imel veliko uspeha.

Občinska skupščina, kjer bi se namreč srečavali le trmasti zagovorniki posameznih interesov, ki bi hoteli le vsak svoje spraviti »skozi«, bi se lahko spremenila iz telesa za skupno iskanje najboljših rešitev v prid vseh občanov v prostor za mešetarjenje z drobnarijami. Odločanje o pomembnih zadevah vse občine bi tako utrpelo škodo, bilo bi zane-marjeno in slabo, povečale pa bi se tudi možnosti, da bi kdo drug dejansko odločal o občinski politiki namesto občinske skupščine, npr. njen predsednik (morebiti v povezavi s še kakim posameznikom iz okolja, v katerem se samoupravljanje premalo uveljavlja). Za kratek čas bi se morda zdela, da je uspešen odbornik, ki bi uspel pridobiti, neupoštevajoč potrebe drugih in celote, kakšno korist za svoje volivce. Prej ali slej bi se pokazale škodljive posledice takega ravnanja. Skupščina, kjer bi se uveljavljale le ozke koristi volivcev posameznih krajev ali posameznih delovnih organizacij, in to ne glede na ostale, ne bi mogla uspešno uravnati razvoja občine kot celote v prid vseh njenih prebivalcev in delovnih organizacij.

Ce tako opozarjam na škodljivost enostranskega uveljavljanja posameznih interesov, to seveda ne pomeni, da odbornik sploh ne bi smel uveljavljati konkretnih interesov svojih volivcev ali da bi bil vsak konkretni interes že vnaprej nekaj napačnega in v nasprotju s skupno koristjo prebivalcev nekega območja, npr. občine. Opozoriti je treba le na to, da je treba na vsako posamezno zahtevo gledati v luči potreb in zahtev celote. V korist celote pa ie tista rešitev, ki najhitreje pospešuje napredek v danem okolju. Taka najboljša rešitev seveda ni seštevek raznih posameznih predlogov in interesov in je po

navadi treba opraviti kar precejšnje delo, da se do nje pride. Tako delo se lahko uspešno opravi le tedaj, če odborniki (enako tudi poslanci) dobro prisluhnejo potrebam in mnenju občanov, upoštevajo potrebe in razpoloženje v širšem okolju in že sprejete načrte in usmeritev v občini oziroma širši družbi (republiki in federaciji). To delo seveda ne opravljajo samo odborniki (ali poslanci), ampak je potrebno tudi strokovno proučiti vso stvar, posledice, ki jih povzroča kaka rešitev, in način, kako, s kakšnimi organizacijskimi in finančnimi sredstvi stvar izpeljati. Končno se bo seveda o družbeni koristnosti odločitve izrekla le praksa, ko se bodo dejansko videle posledice sprejete odločitve.

POVEZANOST Z VOLIVCI

Prej nakazane misli o vprašanju, kako usklajevati posamezne interese v skupnem interesu, nakazujejo eno od ključnih vprašanj v delu vsakega odbornika in poslanca in vsake skupščine. Izhodišče za celotno delo odbornikov, poslancev in skupščin je v njihovi povezanosti z volivci, gospodarskimi in negospodarskimi delovnimi organizacijami, družbeno-političnimi organizacijami, zlasti s Socialistično zvezo, drugimi oblikami združevanja občanov po njihovih interesih in javnostjo sploh.

Odborniki se srečujejo z volivci predvsem na zborih volivcev, pa na sestankih Socialistične zveze in krajevne skupnosti. Marsikateriga odbornika volivci na cesti ob naključnem srečanju seznanijo s tem ali onim vprašanjem. Pri srečanjih z volivci odborniki marsikdaj pridejo tudi v zadrego. Volivci sprašujejo npr. za zelo natančnimi informacijami o porabi občinskega proračuna, o izvajanju komunalnih del, o minuli in bodoči politiki, kritizirajo izvajanje neke zamisli, izrekajo mnenja o občinski politiki na tem ali onem področju, zahtevajo hitro ureditev ne samo kake drobne stvari, ampak celotnih področij. Volivce marsikdaj pri tem ne zanima dosti in ne razmišljajo posebej o tem, kdo je pristojen za ureditev stvari, kakšne so tu naloge občinske skupnosti, ali je morda za stvar pretežno odgovorna republika ali je morda celo predpis federacije stvar tako postavil.

Še tisti odbornik, ki je zelo razgledan, stalno spremlja dogajanje zunaj občinskih meja in ima stalne stike z volivci, bo lahko katerikrat prišel v zadrego, pogosto pa bo moral reči, da se bo za stvar podrobneje pozanimal in odgovoril na prihodnjem zboru. Zbori volivcev in podobni sestanki pa potekajo v razdobju več mesecev in bi bilo zelo nepraktično čakati odgovor tako dolgo. Zato v mnogih občinah odgovarjajo občanom prek lokalnega časopisja. Občani so najbolj veseli odgovora, da je ureditev kake zadeve že vključena v tekoči občinski program. Kolikor gre za stvari, ki zahtevajo nove izdatke iz občinskega proračuna, kateri pa ob sestavljanju proračuna niso bili predvideni, je se-

veda razumljivo, da bo odgovor najčešče tak, da se bo o stvari razpravljalo ob pripravah novega občinskega proračuna. Nedokončani pa so odgovori, da se zadeva odstopa pristojnemu svetu ali upravnemu organu, da je obveščena delovna organizacija (npr. komunalno ali trgovsko podjetje) ali da se zadeva odstopa republiškem ali drugemu organu. V vseh teh primerih volivci upravičeno pričakujejo, da bodo obveščeni o dejanskem izidu in ne samo o tem, da se kak predmet formalno odstopa temu ali onemu organu oziroma organizaciji. V posameznih primerih lokalno glasilo celo objavi, da na vprašanje občinski organi ne bodo odgovorili, ker da so na isto vprašanje že prej odgovorili. Slednji primeri kažejo na pomanjkanje tiste vztrajnosti in potrpežljivosti, ki ju predstavniki temu organu ne sme nikdar zmanjkati, kadar ima opravka z volivci, pa če je treba še in še ponovno pojasnjevati tudi že pojasnjena vprašanja.

Tu imajo seveda veliko nalogo zlasti organizacije Socialistične zveze. Te naj omogočajo občanom, da temeljito pretresejo splošno politiko in problematiko, da bolje spoznajo skupna prizadevanja, cilje in težnje razvoja, da jih tudi ocenijo ter da se v razpravah z odborniki in poslanci usmerijo na obravnavanje tistega, kar sodijo, da morajo odborniki in poslanci še obravnavati ali drugače obravnavati, dopolniti ali spremeniti sprejeto usmeritev in razne ukrepe ali pa oblikovati nove rešitve.

SPOSOBNOST NEPOSREDNEGA NASTOPA

Z vso to problematiko se kajpada srečuje le aktiven odbornik, tisti, ki se pojavlja neposredno pred volivci in poroča o svojem delu in delu skupščine ter se ves čas zaveda, da je odposlanec volivcev in njim odgovoren. Obenem mora imeti zavest, da je samostojen in sprejme le tisto odločitev, za katero meni, da je v danem trenutku v največjo splošno korist in za katero je potem tudi pripravljen odgovarjati in jo utemeljevati pred volivci. So tudi primeri, ko se odbornik ne čuti sposobnega, da bi razpravljal z občani o občinskih problemih in načrtih za njihovo reševanje. Taki odborniki so neredko mišljenja, da je njihova naloga skrbeti samo za to, da bodo njegova volilna enota, njegovo naselje ali vas dobili kar največ mogoče za ureditev kakega komunalnega objekta (poti, vodovoda, mosta ipd.), ostalo pa mu ni dosti mar.

V teh primerih potem nastopajo namesto odbornika na zboru volivcev tisti, ki so najbolj aktivni v občinski skupščini, bodisi odborniki iz drugih volilnih enot, predsedniki svetov, predsednik in podpredsednik skupščine, ljudje iz občinske uprave pa tudi vodilni funkcionarji družbeno-političnih organizacij iz občinskega središča. Ni mogoče trditi, da je ta praksa slaba. Gotovo je namreč, da zlasti v gospodarsko in tudi sicer manj razvitih predelih še lep čas ne bo mogoče najti

tam prebivajočih odbornikov, ki bi si upali odgovorno nastopiti pred volivci glede vsega, kar se v občini dogaja. Slabo bi pa bilo, če bi se volivci sami zadovoljili s tem, da njihov odbornik v takih primerih pravzaprav ni v stanju polnopravno nastopati ne samo pred njimi, ampak tudi v občinski skupščini, v svetih občinske skupščine in drugih njenih organih ter na raznih posvetih v občini. Z ene strani je tu velika naloga zlasti organizaciji Socialistične zveze, da pomagajo obogatiti znanje in sposobnost odbornikov, z druge strani pa se mi zdi najvažnejše, da volivci postanejo zahtevnejši do svojih odbornikov. To se pravi, da se ne zadovoljijo s tem, da odbornik le začne zbor volivcev, potem pa prepusti besedo »tovarišu iz občine«, kot da ne bi bil prav on tisti, ki je pred volivci najbolj naravnost »iz občine«, to je iz občinske skupščine, kamor so ga z izvolitvijo poslali. Večja občutljivost volivcev glede tega, da bo njihov odbornik sposoben resnično posegati polnopravno v občinsko dogajanje, bo morala priti do izraza tako v predvolivnih pripravah kot med mandatno dobo, ko morajo od odbornika zahtevati vse odgovore in imeti podrejeno vlogo odbornika za svojo lastno podrejeno vlogo.

Ce sem prej rekel, da mora biti odbornik sposoben za obravnavanje občinskih zadev, pa to nikakor ne pomeni, da so to le zadeve, ki so zaprte za občinsko mejo. Tako rekoč vsaka pomembnejša stvar je na svoj način urejena v republiki in federaciji in se vsako pomembnejše vprašanje v občini na ta ali oni način povezuje z njegovo osnovno ureditvijo v širši družbeni skupnosti. Zato so tudi volitve republiške in zvezne skupščine tako urejene, da volijo poslance občinski odborniki (za republiški in zvezni zbor je potrebna še potrditev na neposrednih volitvah). Z izvolitvijo poslancev pa se naloge odbornikov niso končale, ampak šele začele. Občinska skupščina mora namreč stalno posredovati od nje izvoljenim poslancem utrip življenja v občini, kakor ga pač sama občuti, poslanci pa morajo poročati, kako potem te stvari obravnavajo v skupščini in sploh kaj in kako tam delajo. Občinska skupščina seveda ni edina, ki ima nalogo posredovati republiškim in zveznim poslancem mnenja in predloge za delo republiške in zvezne skupščine. Tu so še mnenja gospodarskih organizacij in njihovih združenj, delovnih organizacij in samoupravnih skupnosti na področju šolstva, zdravstva in socialnega zavarovanja, družbeno-političnih organizacij (Socialistične zveze, Zveze komunistov, sindikatov), družbenih organizacij in društev. Osnovo za delo odbornika in poslanca predstavljajo tudi mnenja volivcev samih, izražena bodisi v osebnih razgovorih bodisi prek raznih anket, časopisov, referendumov in na drug način.

SAMOSTOJNOST IN ODGOVORNOST

Odbornik ali poslanec mora razpoloženje volivcev, pa naj bo izraženo v taki ali drugačni obliki, stalno spremljati in voditi o tem

računa pri svojem delu v skupščini. To ne pomeni, da mora odbornik ali poslanec avtomatično zastopati tiste rešitve, za katere so se izrekli njegovi volivci ali občinska skupščina, delovne organizacije itd. Če bi bilo tako, potem bi bil odbornik ali poslanec le poštni nabiralnik različnih želja in predlogov. Posamezne zahteve so si namreč navadno med seboj zelo različne, pa tudi nasprotno. Njihova zadovoljitev zahteva sredstva, ki bi jih potrebovali drugi ali pa bi jih bilo treba vzeti tam, kjer se že trošijo po prejšnjih odločitvah oziroma bi bilo treba spreminjati že sprejete načrte za prihodnje. Vse to in še marsikaj drugega mora odbornik in poslanec pretehtati, preden se odloči. Volivcem mora potem tudi znati pojasniti, zakaj morebiti njihov predlog ni sprejel oziroma se je tako odločil in ne drugače. Volivci pa imajo potem tudi možnost, da v primeru, če odbornik ali poslanec ne uživa več njihovega zaupanja, začnejo postopek za njegov odpoklic in izvolijo drugega. Do sedaj so bili zelo redki in res izjemni primeri, da so volivci odpoklicali odbornika, ki ni več užival njihovega zaupanja.

Pričakovati je, da se bo v prihodnje še okrepil občutek odgovornosti odbornikov in poslancev do volivcev. Skupščine vseh družbeno-političnih skupnosti namreč v obdobju uresničevanja gospodarske in družbene reforme, ki se je začela leta 1965, kažejo čedalje bolj svoj delovni značaj, svojo dejansko odgovornost za dogajanje in odločitve, čedalje manj pa je le potrjevanja tistega, kar so pripravili izvršni sveti oziroma upravni organi. V zvezni skupščini se npr. pripravljajo na proučitev celotne dosedanje zakonodaje. Sedanja in bodoča zakonodaja nameravajo postaviti tako, da bo v skladu s spremenjenimi razmerami. V današnjih razmerah sta potrebni kar največja pobuda in dejavnost posameznika na njegovem delovnem mestu in v kraju, kjer živi. Zato bo federacija (zvezna skupščina) določala le tisto, kar je treba enotno urediti za vso državo, do polnega izraza pa naj pride samostojno urejevanje v republiki, občini in delovni organizaciji v skladu z vsemi njihovimi posebnostmi.

Značilno za dosedanja prakso je namreč, da je zvezna skupščina predpisovala skoraj vsako zadevo do kar največjih podrobnosti. Tako republiki, občini in delovni organizaciji skoraj ni ostalo drugega, kakor predpis izvajati, niso pa mogle urejevati v okviru potrebne enotne osnove stvari tako, kot najbolj ustreza razmeram na posameznih območjih. Ta ugotovitev velja praktično za vsa področja. Posebej naj zaradi primera omenim le področje samostojnega razpolaganja z narodnim dohodkom, potem ko je določen delež za skupne stroške federacije. Sedaj namreč občine in republika ne morejo predpisovati višjih prispevkov in davkov, kot je dogovorjeno v federaciji.

To je sicer v današnjem obdobju zaradi ohranitve stabilnosti gospodarstva še nujno, vendar omejuje možnosti občanov, da bi z odločitvami svojih skupščin samostojno raz-

polagali s sredstvi za kritje svojih skupnih potreb nad mejo, ki je določena v federaciji. Pričakovati je, da bodo rezultati gospodarske reforme, predvsem dosežena splošna stabilnost gospodarstva, omogočili, da bodo že za leto 1968 te omejitve odpravljene. Vsakemu je pri tem lahko jasno, kako se bo s tem povečala odgovornost odbornikov in poslancev, da bodo o tako življenjsko pomembnem vprašanju, kot je stopnja obdavčitve, sklepali na osnovi tesne povezanosti z volivci.

INTEGRACIJA DRUŽBE

O samostojnejši vlogi občinskih skupščin in delovnih organizacij razmišljajo tudi v republiški skupščini. V teku so napori, da bo tudi republika bolj samostojno odločala o tistih vprašanih in do take mere, kakor je to najboljše za hiter razvoj nacionalne skupnosti kot celote. Obenem bodo imele občinske skupščine in samoupravni organi delovnih organizacij čim bolj proste roke, da v okviru nujno potrebne osnovne enotnosti kar najbolj samostojno lahko rešujejo svoje zadeve glede na konkretne potrebe. Sedaj se npr. nanaša na delo občinske skupščine in njenih organov kar 1.168 zveznih in 545 republiških predpisov. Prav tako množica predpisov ureja delo gospodarskih in drugih delovnih organizacij. Vsa ta množica predpisov je nastajala v obdobju miselnosti in prakse, da je treba vsako stvar kar se da najbolj podrobno urediti z oblastnim aktom, po možnosti kar v federaciji za vso državo enako. Stevilni predpisi urejajo obnašanje vseh in vsakogar tako v zadevah, ki jih je res treba enotno urediti v federaciji, pa tudi v tistih zadevah, ki bi jih lahko boljše uredile bodisi republike bodisi občine bodisi delovne organizacije ali sami občani.

Z razvojem samoupravljanja na vseh področjih, čeprav smo pravzaprav povsod še

na začetku, in z razvojem gospodarske reforme je postalo čedalje bolj jasno, da je nadaljnji napredek mogoč le, če država urejuje le tisto, kar je zaradi skupnih interesov vseh ljudi potrebno urejati s prisilnimi predpisi, ki naj jih bo zato čim manj. Osnovno vodilo naj bo samostojno ravnanje vsakega posameznika, delovne organizacije in samoupravne skupnosti. Družba naj predpisuje in omejuje njihovo ravnanje le takrat, ko je prav v interesu, da se zagotovita svobodno življenje in delo vsakomur, potrebno predpisati osnovna pravila obnašanja tudi z oblastnim aktom. Skupščine družbeno-političnih skupnosti, občine, republike in federacije bodo seveda še naprej, kakor to delajo že do sedaj, na marsikateri družbeni problem opozorile le z neobveznimi priporočili. Priporočila naj služijo le za usmeritev, kako si zamišlja kak oblastni in samoupravni organ urejanje zadev na določenem področju.

Samostojnejša vloga skupščin tako glede materialne osnove za njihovo delo kot glede ostalih pristojnosti zahteva v smislu našega ustavnega sistema še večjo povezanost skupščin z volivci in večjo povezanost skupščin vseh družbeno-političnih skupnosti — občine, republike in federacije — med seboj. Sicer bo namreč veliko število mest, kjer se odloča, lahko pomenilo le krepitev od občanov odtrgane dejavnosti in cepljenje sil za skupni napredek slovenskega naroda in vseh narodov in narodnosti socialistične Jugoslavije. Pri povezovanju vseh občanov in drugih samoupravnih dejavnikov v enotno zavest in napore za socialistično izgradnjo vse naše skupnosti, pri integraciji družbe kot pogosto pravimo, so po našem ustavnem sistemu in vsakodnevni praksi volivcem, odbornikom in poslancem, kot je že prej rečeno, v osnovno pomoč organizacije Socialistične zveze. Le-te pa lahko svoje naloge uspešno opravljajo toliko in takrat, kolikor so občani sami v njih zainteresirani in dejavni.

M. R.

O ZDRAVSTVENEM ZAVAROVANJU KMETOV

Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo kmetov sta zelo pomembni dejavniki v socialnih in prav tako gospodarskih razmerah na vasi. Razvoj te dejavnosti med kmečkim prebivalstvom pa je predvsem odvisen od dejanske gospodarske moči kmetov samih in od stopnje njihove pripravljenosti, da jo na osnovi vzajemnosti in solidarnosti sami financirajo ter skozi samoupravne oblike odločanja tudi čim uspešneje uresničujejo.

Politika zdravstvenega zavarovanja si je v vseh povojnih letih prizadevala nenehno širiti materialno osnovo zdravstvenega varstva, čim širše zaobseči prebivalstvo in razširiti njihove pravice. Brez dvoma je imela zelo

pomembno vlogo pri izredno hitrem gospodarskem razvoju. Ta razvoj je bil posebno nagel v industriji, torej prav tam, kjer je bilo zdravstveno zavarovanje najprej in najboljše urejeno. Socialna politika, katere del je zdravstveno zavarovanje, pa v svojem bistvu ne more biti drugačna v industriji kot v kmetijstvu, kajti celotna družba je enoten organizem, ki terja skladno reševanje nasprotij in problemov na posameznih področjih gospodarske in družbene dejavnosti ljudi. Za povojno obdobje lahko ugotovimo, da se je zdravstveno zavarovanje razvijalo v skladu z gospodarskimi in političnimi doganjanji.

Zdravstveno zavarovanje kmetov se je pri nas vpeljalo razmeroma pozno. Vzroke za to, da smo dobili prvi zakon o zdravstvenem zavarovanju kmetijskih proizvajalcev šele leta 1959, je treba iskati predvsem v značilnostih

smeri razvoja našega gospodarstva; deloma pa so ti vzroki tudi čisto politične narave. Po letu 1959 so se namreč vedno pogosteje pojavljale ugotovitve, da zaostajanje kmetijstva za drugimi gospodarskimi panogami postaja problematično ne le za samo kmetijstvo, ampak je tudi eno glavnih ovir za hitrejši razvoj gospodarstva nasploh. Po znanem IX. plenumu zveznega odbora SZDLJ, ki je pomemben mejnik v razvoju našega kmetijstva, se vedno bolj uveljavlja mnenje, da je za povečanje kmetijske proizvodnje poleg družbenega sektorja treba čimbolj aktivirati tudi zasebnega proizvajalca. Vse dotlej je bilo močno zakoreninjeno mnenje, da je razvoj kmetijstva v socializmu mogoče izključno v veliki družbeni proizvodnji, da kmeta ni mogoče šteti za pomembnega dejavnika v celotni kmetijski proizvodnji in zato tudi ne za enakovrednega delavca — proizvajalca z delavci v industriji in drugih panogah gospodarstva. Če k temu dodamo še dejstvo, da je naša industrija rabila ogromno delovne sile, ki je v največji meri dotekala ravno iz kmetijstva, je razumljivo, da ni bilo niti gospodarske niti politične nuje, da bi celotna družba zdravstvenemu zavarovanju kmetov posvečala večjo pozornost tudi že poprej.

S tem seveda ni rečeno, da pred letom 1960 družba ni posvečala nikakršne pozornosti zdravstveni in socialni problematiki kmečkega prebivalstva. Gre predvsem le za to, da kmetje sami pred sprejetjem prvega zakona niso imeli nikakršne neposredne možnosti vplivati na kvaliteto in obseg njihovega zdravstvenega varstva.

Danes je v Sloveniji zdravstveno zavarovanih že nad 99 % prebivalcev. Od tega zajema delavsko zdravstveno zavarovanje 94 %, kmečko pa 5 % vsega prebivalstva. Uvedba tega zavarovanja za kmečko prebivalstvo pomeni torej pomemben napredek v prizadevanjih naše družbe, da zaobseže vse državljanke v sistematično in organizirano zdravstveno varstvo. Prvi zakon o zdravstvenem zavarovanju kmetijskih proizvajalcev je začel v Sloveniji veljati s 1. januarjem 1960. Približno dveletna praksa v izvajanju tega zakona je pokazala, da ga je potrebno spremeniti skladno z delavskim zavarovanjem. Bistvo teh sprememb, ki so začele veljati v začetku leta 1962, je bilo v tem, da se zdravstveno zavarovanje kmetov čimbolj ekonomsko osamosvoji in še v večji meri približa zavarovancem samim. Naslednjo spremembo je doživelo to zavarovanje konec leta 1965, ko je bil sprejet nov zakon o zdravstvenem zavarovanju kmetov. Ta zakon prinaša predvsem naslednje novosti: dosledno uresničuje načelo, da zavarovanci sami v celoti financirajo svoje zdravstveno varstvo. Zakon je tudi določil, da se ustanovi skupnost socialnega zavarovanja kmetov s skupščino, ki jo volijo zavarovanci in je najvišji samoupravni organ skupnosti.

Uvedba zdravstvenega zavarovanja kmetov omogoča, da so tudi kmetje in člani njihovih

gospodinjev deležni zdravniške in druge pomoči, kadar so je potrebni. Res pa je, da še ne obsega vseh oblik zdravstvenega varstva, kot jih pozna zdravstveno zavarovanje delavcev. Vsa leta nazaj se bori tudi s finančnimi težavami. Prav te težave in nekatere druge pomanjkljivosti ali nerazrešena vprašanja že danes narekujejo ponovno spremembo zakonodaje na tem področju in bo do nje verjetno prišlo v letu 1968.

Za celovitejši vpogled v nekatera bistvena vprašanja zdravstvenega zavarovanja kmetov je prav, da si najprej ogledamo nekatere osnovne podatke o tem zavarovanju.

Število nosilcev zavarovanja in kmetijsko zavarovanih oseb se je v letih 1960 do 1966 gibalo takole:

Leto	Nosilci zavarovanja	Kmetijsko zavarovane osebe
1960	122.635	387.267
1961	122.315	384.610
1962	120.894	382.956
1963	119.477	375.767
1964	117.082	360.082
1965	117.031	359.240
1966	110.700	344.176

Števila zavarovanih oseb rahlo in dokaj enakomerno upadajo spričo normalnega zmanjševanja kmečkega prebivalstva v korist delavskega.

Koliko in kakšne storitve zdravstvene službe so v osnovnem zavarovanju uživali kmečki zavarovanci, kaže naslednja razporednica:

Leto	Štev. ambul. pregledov in storitev	Bolnišnično zdravljenje		Zdravila (izdani recepti)	Štev. prevozov z rešilnim avtomobilom
		Štev. primerov	Štev. oskrbnih dni		
1960	502.967	32.323	635.886	347.227	4.716
1961	933.631	36.836	804.814	639.744	6.410
1962	919.354	37.935	784.982	768.890	6.764
1963	1.052.863	35.312	729.295	691.521	6.703
1964	1.247.280	35.011	784.532	781.748	9.703
1965	1.357.166	36.023	777.722	787.980	9.888
1966	1.315.861	42.297	780.505	846.433	11.497

Za leto 1960 so nesorazmerno nizki podatki zaradi tega, ker so kmečki zavarovanci lahko uživali pravice iz zavarovanja šele s 1. aprilom 1960, sicer pa podatki kažejo, da so zavarovanci v vedno večjem obsegu koristili storitve zdravstvene službe.

Finančno stanje v skladih zdravstvenega zavarovanja kmetov je bilo v zadnjih letih naslednje:

Leto	Dohodki skladov N-din	Izdatki skladov N-din	Primanjkljaja N-din
1960	11,798.000	13,166.000	1,368.000
1961	15,812.000	22,066.000	6,254.000
1962	22,677.000	23,975.000	1,298.000
1963	25,315.000	26,919.000	1,604.000
1964	31,516.000	35,119.000	3,603.000
1965	37,401.000	47,757.000	10,356.000
1966	55,955.000	58,941.000	2,986.000

Podatki kažejo, da so primanjkljaji iz leta v leto naraščali. Izjemi sta samo leti 1962 in 1966, torej leti, ko sta začela veljati nova zakona. Tendenco po naraščanju primanjkljaja se nadaljuje, saj npr. v prvih osmih mesecih leta 1967 znaša že 4,603.956 N-din. Med poglavitnimi vzroki za primanjkljaje se navadno navaja to, da so cene zdravstvenim storitvam zelo hitro naraščale, da je bil dotok sredstev v sklade šibek in neenakomeren in da je skoraj 60% zavarovancev neaktivnih, saj iz skladov več jemljejo kot vanje prispevajo.

Ti primanjkljaji so se v glavnem pokrivali s predpisovanjem dodatnih premij ali dodatnih prispevnih stopenj od katastrskega dohodka, deloma pa tudi iz občinskih proračunov. Za leto 1960 so izgubo krili iz republiškega sklada za pozavarovanje.

Zdravstveno zavarovanje kmetov je gotovo zelo specifično področje družbenih odnosov. Vendar morajo tudi zanj veljati nekatera osnovna načela slehernega socialnega oziroma zdravstvenega zavarovanja. Zaradi posebnosti kmetijstva in specifičnih odnosov, ki vladajo znotraj kmetijstva ter med kmetijstvom in drugimi gospodarskimi panogami, imajo ta načela nujno nekoliko drugačen pomen. To seveda ne pomeni, da bi morali od njih odstopati v kmečkem zavarovanju ali jih bistveno spreminjati. Gre le za to, da jih pravilno ovrednotimo in prilagodimo potrebam časa in prostoru, kjer jih skušamo uveljaviti. Sem sodi načelo vzajemnosti in solidarnosti, načelo samoupravljanja, načelo osnovnega in razširjenega zdravstvenega zavarovanja ter načelo samofinansiranja. Oglejmo si ta načela nekoliko podrobneje.

Vzajemnost in solidarnost. Bistvo tega načela v zdravstvenem zavarovanju je, da zavarovanci prispevajo v sklade sredstva sorazmerno z višino svojih dohodkov, pravice iz tega zavarovanja oziroma zdravstvene storitve pa koristijo po potrebi in pod enakimi pogoji, ne glede na višino v naprej vplačanega deleža. Taka vzajemnost in solidarnost je seveda možna v okviru celotne družbe. Kaže se v tem, da je zavarovanje obvezno, in pa v okviru manjših združenj, ki se oblikujejo po proizvodnem in teritorialnem načelu. Po proizvodnem načelu na primer ločimo delavsko, kmečko in druga zavarovanja; po teritorialnem načelu pa imamo danes komunalne skupnosti socialnega zavarovanja. Osnovna merila, po katerih se te skupnosti ustanavljajo, določajo zakonski

predpisi. Pri tem je pomembno, da obsegajo taka področja, kjer načelo vzajemnosti in solidarnosti lahko najbolj učinkovito deluje, tako na razvoj zdravstvenega varstva kakor tudi na splošen gospodarski in družbeni razvoj posameznega področja.

Nekateri sodijo, da obstoj raznih vrst zavarovanja (delavsko, kmečko itd.), predvsem pa ustanavljanje komunalnih skupnosti socialnega zavarovanja, ruši načelo vzajemnosti in solidarnosti, in to še posebej, ker so velike razlike glede kakovosti in obsega zdravstvenega varstva tako med delavci in kmeti kakor tudi med posameznimi področji v naši republici. Ta mnenja bi bila popolnoma pravilna, če ne bi upoštevali dejstva, da je raven zdravstvenega varstva navzlic zakonski enakosti objektivno odvisna po eni strani od splošne razvitosti posameznega kraja (socialne razmere ljudi, razvoj zdravstvenega omrežja, tehnična opremljenost te službe, število zdravnikov itd.), po drugi strani pa od višine dohodka, ki ga zavarovanec, delavec ali kmet, lahko doseže glede na svojo storilnost, ki je predvsem odvisna od danih delovnih okoliščin.

Razlike v ravni zdravstvenega varstva so pač objektivno pogojene in jih ni možno čez noč odpraviti z nikakršno organizacijo zdravstvenega zavarovanja. Realno jih je mogoče odpravljati in s tem čim boljše uresničevati načelo vzajemnosti in solidarnosti na mnogo širši osnovi, kot pa je zdravstveno zavarovanje. Odpravljati razlike v ravni zdravstvenega varstva pomeni istočasno odpravljati razlike v gospodarskem in družbenem razvoju posameznih območij in razlike v standardu med posameznimi sloji prebivalstva. To je stvar celotnega družbenega, gospodarskega in političnega sistema; zdravstveno zavarovanje je le eden od instrumentov tega sistema. Če imamo pred očmi zdravstveno zavarovanje kmetov, kakršno pač je in kakor je organizirano, in razmere na vasi, potem lahko rečemo, da je to zavarovanje kljub nekaterim pomanjkljivostim pomemben instrument kmetijske politike, ki bo pomagal odpravljati obstoječe razlike v ravni zdravstvene zaščite med posameznimi področji in tudi med delavci in kmeti.

Samoupravljanje. V zdravstvenem zavarovanju kmetov teži razvoj samoupravljanja k temu, da zavarovanci sami čimbolj neposredno odločajo o obsegu in vrsti zdravstvenih storitev, o načinu zbiranja in porabe sredstev in o drugih vprašanih, ki so pomembna za čim boljše zdravstveno varstvo. V tem pogledu je treba nedvomno podčrtati, da je za razliko od zdravstvenega zavarovanja delavcev, v katerem so pravice in dolžnosti pretežno urejene s predpisi, celo zveznimi, zdravstveno zavarovanje kmetov že od vsega začetka zasnovano tako, da se z zveznimi in republiškimi predpisi zagotavlja le splošen in okvirni program zdravstvenega varstva. Vse drugo pa je prepuščeno ne le republici ali drugim oblastvenim organom, ampak po letu 1965 predvsem zavarovancem

samim. Zato lahko zavarovanci glede na svoje potrebe, specifičnosti posameznih območij in glede na svoje finančno sposobnost ter doseženi življenjski standard organizirajo tako zdravstveno varstvo, ki jim najbolj ustreza.

To ne pomeni, da sta zvezna in republiška zakonodaja manj pomembni, spreminja se samo njun značaj. Nobenega dvoma ni, da je stvar republike in tudi federacije, da določi družbena načela o obveznosti, vzajemnosti in solidarnosti pri zavarovanju, da določi osnovne postavke o virih in instrumentih za finansiranje zdravstvenega varstva, da postavi osnovne pogoje za združevanje zavarovancev in da zagotovi nujno potrebne norme za enotnost sistema.

Širše možnosti za razvoj samoupravljanja so bile dane z organizacijo zdravstvenega zavarovanja po komunalnih skupnostih. Najvišji samoupravni organ komunalne skupnosti zdravstvenega zavarovanja kmetov je skupščina, ki jo sestavljajo izvoljeni predstavniki zavarovancev. Skupščina izvoli izmed svojih članov predstavnike v republiško skupščino zdravstvenega zavarovanja kmetov in svoj izvršilni organ. To je že v formalnem pogledu zelo velik napredek, če vemo, da so po prvotni zakonodaji imeli kmetje v upravnem odboru sklada zdravstvenega zavarovanja kmetov le tri voljene predstavnike od skupaj 11 — 13 članov.

Neposredna vključitev zavarovancev v najvišje upravne in vodstvene organe zdravstvenega zavarovanja kmetov in večje pristojnosti, ki jih imajo ti organi, omogočajo, da širok krog neposredno zainteresiranih ljudi neposredno ureja ali sodeluje pri urejanju vseh vprašanj, ki zadevajo zbiranje in porabo sredstev za zdravstveno varstvo kmetov. Prek te porabe lahko v znatni meri tudi vplivajo na smer razvoja zdravstvene službe na področju komunalne skupnosti. Zavarovanci so namreč zainteresirani, da je zdravstvena služba čim bolj organizirana, da so storitve na čim višji etični in strokovni ravni in da je ta služba čim cenejša.

Osnovno in razširjeno zdravstveno zavarovanje kmetov. To pravzaprav ni načelo, ki bi veljalo v zdravstvenem zavarovanju nasploh. V zdravstvenem zavarovanju kmetov je že od vsega začetka podana možnost, da se poleg obveznega osnovnega zavarovanja lahko za ožja območja uvede tudi razširjeno zdravstveno zavarovanje. Prav razširjeno zavarovanje kmetov bi bila lahko pot za razvoj čim popolnejšega sistema zdravstvenega in celo socialnega varstva kmečkega prebivalstva in pot k postopnemu izenačevanju tega zavarovanja z delavskim. Toda razširjeno zavarovanje se je v Sloveniji razvijalo dokaj neenakomerno in počasi, kar kaže, da zdravstveno zavarovanje kmetov morda nima zadostne ali pa tudi ne ustrezne materialne podlage.

Potrebe in želje po socialno-zdravstvenih storitvah so, resnici na ljubo, vedno večje, kot jih je mogoče uresničiti, če nečemo ogro-

ziti skladnega razvoja vseh gospodarskih in negospodarskih dejavnosti. Če bi preveč porabili za zdravstvo, bi nam manj ostalo za šolstvo, kulturo, znanost itd. na eni strani, ali pa na drugi strani za nova vlaganja v razvoj gospodarstva. Zdravstveno varstvo ni pomembno le za dobro počutje posameznika, ampak je prav tako pomembno tudi za celotno družbo. Zato je v interesu vseh, da se obvezno zajamči osnovno oziroma minimalno zdravstveno varstvo prebivalstva. Program tega zdravstvenega varstva mora biti temeljito proučen in uskladen s potrebami prebivalstva in z materialnimi možnostmi.

Naloga predstavniških in oblastvenih organov je, da zagotove vsaj tiste oblike zdravstvenega varstva, ki so splošnega pomena, kot na primer temeljna preventiva, varstvo otrok, žensk med nosečnostjo in ob porodu, preprečevanje epidemij in podobno. Prav tako pa je stvar posameznih združenj zavarovancev ali celo posameznikov, da si skušajo organizirati tako zdravstveno ali socialno varstvo, kot si ga želijo oziroma so ga sposobni organizirati. Zato dobiva v razmerah samoupravljanja in samofinansiranja razširjeno, lahko bi rekli tudi dopolnilno zdravstveno zavarovanje vse splošnejši pomen.

Samofinansiranje. Samofinansiranje v zdravstvenem zavarovanju pomeni, da zavarovanci sami vplačujejo del svojega dohodka v skupni sklad, iz katerega potem na osnovi vzajemnosti in solidarnosti plačujejo vse v naprej določene zdravstvene storitve, ki jih potrebujejo. Na splošno, pravzaprav z vidika narodne skupnosti, je samofinansiranje po svoji vsebini edino razumljivo in stvarno. Načelo samofinansiranja namreč postavlja zdravstveno zavarovanje na lastne noge, ga ločuje od proračunske potrošnje in s tem osvobaja morebitnih administrativnih in birokratskih vplivov oblastvenih ali drugih organov. Prav tako to načelo omogoča jasnejše materialne odnose med posameznimi področji družbenih dejavnosti, s tem pa posredno tudi lahko vpliva na razumnejšo porabo.

Samofinansiranje nikakor ne sme izključevati načela vzajemnosti in solidarnosti. To načelo se stežka uveljavi ali je celo neuresničljivo, če ga hočemo uvajati v ozkih skupinah približno enako premožnih ljudi, se pravi, posebej med delavci in posebej med kmeti, poleg tega pa še posebej na posameznih področjih. Svoj pravi pomen lahko dobita vzajemnost in solidarnost le tedaj, kadar veljata pod enakimi pogoji za tako širok in toliko raznovrsten krog ljudi, da uresničevanje tega načela služi nacionalnim koristim.

Zdravstveno zavarovanje kmetov se vsa leta nazaj bori s finančnimi težavami, čeravno so prispevki kmetov zavarovancev razmerno visoki in četudi zdravstveno zavarovanje daje kmetom veliko manj pravic kot zdravstveno zavarovanje delavcev. Res je, da delavci plačujejo večji odstotek svojega dohodka v sklade zdravstvenega zavarovanja, res pa je tudi, da dohodek kmetov v današ-

njih razmerah le malo kje dosega takšno višino, da bi ga bilo mogoče večji del kot doslej namenjati za zdravstveno zavarovanje. Za primer naj navedemo, da delavci v Sloveniji dajejo v sklade zdravstvenega zavarovanja približno 7,9% ustvarjenega dohodka, medtem ko kmečki zavarovanci le približno 2,7%.

Razlogi za to so številni, vendar se zdi, da je pglavitni vsekakor ta, da je produktivnost dela v kmetijstvu mnogo nižja kot na primer v industriji. Toda za nižjo produktivnost nikakor ne moremo kriviti le tistih kmetov, ki danes delajo na svojih kmetijah. Nasprotno, le-ta je odvisna od vrste objektivnih okoliščin. Sem prav gotovo sodi dejstvo, da je bil vsa povojna leta odliv delovne sile iz kmetijstva v industrijo izredno velik, da je danes veliko število ostarelih ter socialno ogroženih kmetov in da je bilo vse doslej le malo takih gospodarsko-političnih ukrepov, ki bi spodbujali hitrejšo modernizacijo in razvoj zasebnega kmetijstva. Če k temu dodamo še to, da v Sloveniji velikih, dejansko premožnih kmetov praktično ni — že zaradi zakona o zemljiškem maksimumu — in da je v Sloveniji le okrog 100.000 pravih kmetov, ob njih pa še okrog 150.000 tako imenovanih polproletarcev, ki imajo zemljo, zdravstveno pa so zavarovani glede na redno zaposlitev po delavskem zavarovanju, se nedvomno postavlja vprašanje, ali ni opravičljivo in zelo nujno, da se za finansiranje zdravstvenega varstva kmečkega prebivalstva iščejo poleg lastnih še dodatni viri.

Današnje razmere v gospodarstvu nasploh in posebej v kmetijstvu, ki jih na tem mestu sicer nismo naddrobneje analizirali in podprli s podatki, nedvomno kažejo na to, da je utemeljena zahteva kmečkih zavarovancev, da naj v sklad njihovega zavarovanja prispevajo

delež tudi tisti lastniki zemlje, ki so zaposleni drugod, in pa občina, ki je v vsakem primeru dolžna reševati socialne probleme. Ta zahteva je toliko bolj utemeljena, ker zdravstveno zavarovanje kmetov ni le socialna ustanova, ampak tudi zelo pomemben instrument kmetijske politike, ki lahko v znatni meri pospešuje ali pa zavira razvoj te panoge gospodarstva. Brez uresničitve vsaj teh dveh dodatnih virov finansiranja zdravstvenega varstva kmečkega prebivalstva ne more biti govora o vsaj minimalni vzajemnosti in solidarnosti med kmeti in delavci, ki pa je nujna, če naj bo v perspektivi osnovno zdravstveno varstvo enotno za vse prebivalce.

Taki dodatni viri zdravstvenega zavarovanja kmetov navidezno rušijo načelo samofinansiranja. Če pa upoštevamo, da je zemlja osnova za kmetijsko proizvodnjo in da odtod izvira dohodek kmetov, potem je samo stvar tehnike, ne pa vsebine, kako se bodo zbirala sredstva, ki so potrebna za zdravstveno varstvo kmečkega prebivalstva, ustrezno družbenemu in gospodarskemu razvoju.

Vsa ta načela od vzajemnosti in solidarnosti pa do samofinansiranja, ki veljajo v današnji socialno-zdravstveni politiki, morajo najti svoj odsev predvsem v zdravstveni službi sami, tam, kjer se zavarovanec kot bolnik sreča z zdravnikom. Dobro organizirana zdravstvena služba, dobri odnosi med zdravstvenim zavarovanjem in zdravstveno službo, kar najbolj human odnos do človeka, potrebnega zdravniške pomoči, in dviganje moralnih in etičnih vrednot v zdravstvu — so nedvomno pglavitni smotri, za katere se mora prizadevati ne le tisti, ki ima na skrbi zdravstveno varstvo, ampak prav tako tisti, ki na družbena dogajanja gleda s strogega gospodarskega vidika.

J. Č.

NAŠE GOSPODARSTVO NA NOVEM RAZPOTJU

I.

Pričujoče razmišljanje se navezuje na prispevek v Mohorjevem koledarju za leto 1967. (Naše gospodarstvo po reformi). V tistem sestavku je bilo prikazano, kako so se izjalovili upi, da bi mogli gospodarstvo urejati po administrativnih receptih, kako smo hočeš nočeš morali pogledati resnici v oči in se sprijazniti z dejstvom, da se mora gospodarstvo podrežati zakonitostim trga in kako smo se tem spoznanjem prilagodili, v čem se še nismo in kako se mislimo.

Ob tem smo lahko pokazali, kako je šla naša pot, kakšne težave so se pokazale, kaj smo že napravili, da bi jih premagali in tudi kakšne načrte imamo za bodoče. To so vprašanja, kako naj delamo, da bo gospodarstvo sploh šlo. V tem sestavku pa bomo obravnavali vprašanje, ki je sicer s prvim neposredno povezano, ki bistveno vpliva na to, ali se dobro gospodari ali ne, a ki je vendarle tudi nad vse pomembno socialno

vprašanje: kako odpraviti izkoriščanje delovnega človeka. Torej vprašanje, ki je za socialistični sistem bistvenega pomena. Če socializem ne bi odpravil izkoriščanja delovnega človeka ali ga vsaj bistveno omilil, tedaj tega imena sploh ne zasluži. Če pa ga ne bi odpravili ali vsaj bistveno omilili in pri tem še slabše gospodarili, tedaj bi imeli pokazati manj kot kapitalistični sistem, ki se vsaj po drugi svetovni vojni lahko ponaša z velikimi gospodarskimi uspehi.

Treba je priznati, da je odpraviti izkoriščanje delovnega človeka tisti cilj, ki ga vsako socialistično gibanje mora skušati doseči. Brez tega socializem kot gibanje izgubi vsak smisel. Pa ne samo to. Socializem mora v gospodarstvu doseči tudi take uspehe, da bodo vsi ljudje imeli vedno več materialnih dobrin. Nič nam ne pomaga, če smo odpravili izkoriščanje, če pa nimamo kaj jesti. Oba cilja sta tedaj nerazdružno povezana. Pa tudi medsebojno pogojena. Socializem trdi, kar vemo vsi tudi iz vsakdanjega življenja, da človek,

ki dela zase, tudi več naredi in bolje gospodari. Če človek ne bo izkoriščen, če bo delal zase, bo tudi najboljši gospodar in najbolj priden delavec. V tem naj bi bile nesporne prednosti socializma.

II.

Tako smo torej določili cilj socializma. Cilj je seveda bistvenega pomena. Toda nič manj pomembno ni vprašanje, kako do tega cilja priti.

Ko je socializem kritiziral kapitalizem, mu je očital v prvi vrsti to, da izkorišča delovnega človeka. Delovni človek se vdnja pri kapitalistu, delodajalcu, ki mu daje mezdo, plačo za njegovo delo. Delavčeva plača je tolikšna, da delavec lahko za silo živi s svojo družino. Toliko mu kapitalist mora dati, sicer bi delavci izumrli in kdo naj potem dela. Torej čista računica. Delavec pa s svojim delom za kapitalista ustvari večjo vrednost, kot pa jo je on dobil povrnjeno v obliki svoje plače. Razlika med tem, kar je delavec ustvaril, in tistim, kar mu kot plačo da kapitalist, je tako imenovana presežna vrednost. To pospravi kapitalist. V tem je izkoriščanje.

(Tudi sodobni kapitalistični misleci priznavajo, da je v kapitalizmu izkoriščanje. Vendar upanja v kapitalizem ne izgublajo. Po njihovem je kapitalizem gospodarsko tako zelo sposoben, da tako izredno hitro povečuje proizvodnjo in s tem splošno izobilje dobrin, da je teh dobrin za vsakega vedno več na razpolago, tako da izkoriščanje vedno bolj izgublja pomen kot socialno vprašanje. Nismo sicer vsi enaki, tudi ustvarjeno bogastvo si delimo neenako. Če pa imamo kljub temu vsi vsega zadosti, so vse to vedno bolj postranska vprašanja.)

Ko so socialisti razmišljali o tem, zakaj taka neenakost in izkoriščanje, so skušali dognati, v čem je moč kapitalista, da lahko delavca izkorišča, da mu daje manj za več. Vsi so prišli do istega odgovora: Kapitalist ima zemljo, tovarne, stroje (sredstva za proizvodnjo), delavec pa samo svoje roke. Če hoče delavec živeti, mora sprejeti pogoje, ki mu jih nudi kapitalist. Iz tega pa nujen zaključek: Če hočemo odpraviti izkoriščanje, moramo odvzeti kapitalistu njegovo lastnino, sredstva za proizvodnjo, in jih dati delavcem. Delavci, ki bodo delali s temi sredstvi, si bodo lahko razdelili vse tisto, kar so s svojim delom ustvarili, torej vso ustvarjeno vrednost.

Če je ta odgovor na videz tako zelo jasen, pa je treba kljub temu rešiti najprej še nekaj vprašanj. Kdo je kapitalist in komu je treba dati lastnino, ki smo jo odvzeli kapitalistu.

III.

Pri nas smo se postavili na stališče, da je po svojem bistvu kapitalist ali da vsaj teži h kapitalizmu vsak, kdor samostojno opravlja neko dejavnost z namenom, da si s tem pridobiva dohodek. To je seveda zelo široka razlaga pojma kapitalist. Na podlagi tega ima težnje, da postane kapitalist prav vsakdo, ki opravlja neko samostojno dejavnost katerekoli vrste: tudi kmet, obrtnik, gostilničar, mali trgovec, zdravnik, odvetnik itd. Pa čeprav nima niti enega zaposlenega delavca (nima torej možnosti, da bi koga neposredno izkoriščal), in čeprav nima nobenih po-

sebnih sredstev za proizvodnjo (npr. odvetnik, ki rabi samo papir in kvečjemu še pisalni stroj).

Dokler smo imeli pri nas tak gospodarski sistem, ki je zanikal obstoj trga in tržnih zakonitosti in ki se je boril, da bi tržne zakonitosti vsaj premagal (administrativni sistem), je bilo tako stališče še nekako v skladu s tem sistemom. Vsi ti mali proizvajalci so v svojem bistvu blagovni proizvajalci. S samim svojim obstojem in načinom delovanja so predstavljali tuje telo v tem sistemu, ker se niso dali in jih ni bilo mogoče vključiti v administrativno blansko gospodarstvo. Zato smo jih z vsemi silami zatirali. Kmeta smo poizkušali spraviti v kmetijske obdelovalne zadruge po sovjetskem vzorcu, obrtnike smo zatirali zlasti z davčno politiko, nismo mu omogočali zdravstvenega in starostnega zavarovanja, zasebno trgovino smo sploh prepovedali, kmet še danes lahko prodaja le preko kmetijske zadruge, zasebno delo zdravnikov smo prepovedali itd.

To stališče se je opiralo na marksistično leninistično stališče, da »drobna blagovna proizvodnja vsako minuto, vsako uro poraja kapitalistične elemente«. Naša politika in naša praksa sta bili povsem vsklajeni.

Mi sami pa smo pozneje uvideli, da se administrativni sistem v gospodarstvu ne obnese in razglasili, da je blagovni način proizvodnje (proizvodnje, ki dela za prodajo na trgu) edini možni način gospodarjenja. Administrativni sistem smo opustili in prešli na nov sistem gospodarjenja, ki upošteva delovanje tržnih zakonitosti. Naša gospodarska reforma se opira prav na tak blagovni sistem.

Če pa smo razglasili blagovni sistem v gospodarstvu kot temelj našega gospodarstva, je s tem samim prišla v slepo ulico dotedanja politika od drobnega blagovnega proizvajalca. Zakaj naj bi ga zatirali in preganjali, če je po svoji naravi kot blagovni proizvajalec prav tak, kot je vse naše gospodarstvo po svojem bistvu: blagovni proizvajalec. Dotlej smo ga preganjali ne zato, ker bi koga neposredno izkoriščal, ampak zato, ker je kot blagovni proizvajalec ogrožal družbeno gospodarski sistem. Sedaj se je pa družbeni sistem postavil na isto osnovo, na kateri je bil drobn blagovni proizvajalec že poprej.

Med njima ni več nasprotij. Naša politika pa je ta nasprotja umetno zadrževala skoraj do danes in se še danes ni poslovila od njih, vsaj ne popolnoma. Do kmeta še vedno vodimo politiko, ki jo v najboljšem primeru lahko označimo kot politiko »pusti ga pri miru«, ne pa politike pospeševanja kmetijstva (in to ob dejstvu, da je 88 % vse obdelovalne zemlje v rokah zasebnih kmetov), še prav do nedavnega smo preprečevali kmetu nabavo strojne opreme itd.; zasebna trgovina je še vedno prepovedana; zasebna zdravniška praksa je še vedno prepovedana; za zasebne gostilničarje je še vedno v veljavi določba, da ne smejo imeti več kot 70 m² poslovnega prostora; do obrtnika imamo nekoliko bolj širokogrudno politiko, pa se mnoge občine še vedno nočejo z njo sprijazniti itd.

Hkrati pa je vse bolj jasno, da kmetijstva, ki je za naše gospodarstvo tako odločilnega pomena, ne moremo razvijati brez kmeta ali celo proti kmetu; turizma, na katerega stavimo toliko upanja

in ki resnično lahko postane ena najbolj pomembnih postavk v narodnem dohodku, si ne moremo zamisliti brez množice malega gostinstva; življenjskega standarda ni, če ni na razpolago obrtniških storitev (kaj ti pomaga moderen stroj, avto, vodovod s sodobno kopalnico, če ti tega nima kdo popraviti); vse polno je raznih drobnih potrebščin, ki se za industrijo ne izplačajo, na trgu jih pa ni itd. Drobna blagovna proizvodnja je kot podrast v travi. Sena ne dajo samo visoke bilke, ampak zlasti podrast. Gospodarstvo, ki ima samo velika podjetja, ne pa tudi množice malih, ni sposobno za življenje.

Ta naša stališča do drobne blagovne proizvodnje pa so kot že davno pokopani mrliči, ki pa še iz svojega groba drži roko nad nami in nam ne pustijo, da bi svobodneje zadihali. In če je prišlo na tem področju do nekega popuščanja in olajšanja, posebno v zadnjem času, do tega ni prišlo zato, ker bi bili v temelju spremenili svoja stališča, ampak bolj iz praktičnih razlogov ali celo nemoči. Nismo namreč mogli preprečiti določenega razvoja, ki se je vsiljeval sam po sebi. To velja zlasti za kmetijstvo, pa tudi za obrt in gostinstvo.

To je prvo veliko razpotje, pred katerim stoji naše gospodarstvo: ali vskladiti odnos do drobne blagovne proizvodnje s stališči, za katerih temelji naš celotni gospodarski sistem, z blagovnim značajem našega gospodarstva — ali pa se vrniti v bistvu nazaj na administrativni sistem po sovjetskem vzoru. Oboje skupaj pa ne gre. In tudi gospodarske reforme verjetno ni mogoče izpeljati, če tega odnosa ne spremenimo.

IV.

Vprašanj izkoriščanja pa s tem še v nobenem primeru nismo rešili, niti se jih dotaknili. Če smo prenesli sredstva za proizvodnjo, s katerimi je nekoč razpolagal kapitalist, na državo, nismo še odpravili tudi kapitalističnih odnosov. Namesto množice kapitalistov, smo lahko dobili enega velikega: državo. Država se lahko obnaša do delavca tako, kot se je poprej kapitalist. Stvar pa je lahko celo še hujša. Ta veliki kapitalist, država, je hkrati tudi monopolist. En sam ima v rokah prav vsa sredstva za proizvodnjo, tako da prepreči tudi tisto konkurenco, ki so ji bili prej izpostavljeni kapitalisti; hkrati pa ima v rokah še politično oblast, ki je posamezni kapitalist poprej nikoli ni imel. Država postane popolni gospodar položaja, ki ima vse v svojih rokah, in je istočasno tudi edini delodajalec. Ne nujno, ampak lahko je taka država hujši kapitalist, kot je bil kdajkoli katerikoli kapitalist.*

To resnico pa smo pri nas sorazmerno zelo zgodaj spoznali. Prisilni prenos lastnine nad proizvodnimi sredstvi na državo se imenuje nacionalizacija. Ugotovili smo, da zgolj nacionalizacija ni sredstvo, s katerim naj bi uresničili cilje socializma. Država pa ni socialistična zato, ker se imenuje socialistična, ampak samo, če je to res: če je odpravila ali bistveno omilila izkoriščanje.

* Francoski socialist Pierre Bonnel je dejal, da moderna država razpolaga tudi s takimi propagandnimi sredstvi, da zasužnjeni in izkoriščani delavec celo prikivava in ploska lastnemu zasužnjenju.

Da bi odpravili državno lastnino nad sredstvi za proizvodnjo, smo že leta 1950 prenesli upravljanje s podjetji na delavce, ki delajo v takih podjetjih. Državna lastnina naj bi se na podlagi tega spremenila v družbeno. Kaj pomeni izraz družbena lastnina? Pravniki poznajo pojem lastnine samo v tistem smislu, kot so ga opredelili že rimski pravniki pred 2000 leti. Lastnina je absolutna pravica, da z neko stvarjo povsem svobodno razpolagaš, da jo uporabljaš ali pa tudi uničiš, če hočeš. Nihče ti tega ne more braniti. Če ima država tako pravico, je država tak lastnik. Družbena lastnina pa pomeni, da so pravice razpolaganja z neko stvarjo razdeljene med različne nosilce: delno na državo, delno na podjetje, delno na posameznika itd. Nobeden od njih nima absolutne pravice razpolaganja, kakor po rimskem pravu. Vsi smo odvisni drug od drugega, vsi moramo zato pri uporabi svojih pravic gledati na to, da s tem ne delamo škode drugemu, ampak težimo za skupnimi koristmi.

Sedaj smo šele prišli do bistva vprašanja. Kako naj te pravice razdelimo, kaj in koliko od tega naj dobi eden, kaj drugi. Če si država npr. prihrani vse pravice, in ne pozabimo, da ima država oblast, nismo na stvari nič spremenili, razen imena. Namesto državna lastnina, pravimo družbena, v resnici pa nismo ničesar spremenili. Vse je samo besedna igra. Zato družbene lastnine ne more biti tam, kjer ni demokratične oblasti, kjer država dejansko ni v rokah ljudi, ki o splošnih družbenih zadevah svobodno odločajo neposredno ali preko svojih predstavnikov, ki so njim odgovorni. Družbene lastnine ni tudi tam, kjer bi npr. delavci, ki upravljajo s podjetjem, delali brez ozira na koristi vseh drugih in bi jih pri takem početju niti država ne omejevala. Družbene lastnine zlasti ni tudi tam, kjer bi v imenu skupnih koristi in družbene lastnine jemali delavcu sadove njegovega dela.

Družbena lastnina pomeni torej take družbene odnose, odnose med ljudmi, da im vsakdo sam in v celoti dobil tisto, kar je sam ustvaril, sadove svojega dela. Tako smo se po ovinku vrnili tja, od koder smo začeli: kako doseči, da ne bo nihče izkoriščan, kar se z drugimi besedami pravi, kako doseči, da bo vsakdo dobil v celoti sadove svojega dela.

V.

Preden bomo skušali to vprašanje naprej razvzljati, moramo ponovno spomniti na to, da je ravno uvedba delavskega samoupravljanja sprožila, da smo pri nas priznali mesto blagovnemu gospodarstvu. Kaj naj bi pomenila delavcem pravica upravljanja s podjetjem, če se morajo pri svojih odločitvah ravnati po tem, kakor je že prej odločila država. Če upravljajo, morajo imeti tudi potrebno svobodo, da sami odločajo. Odločajo pa tako, kakor od njih zahteva trg, torej zakonitosti blagovne proizvodnje.

Blagovno gospodarstvo pa ni gospodarstvo popolne pravičnosti. V tem sistemu naj dobi vsakdo tisto, kar je bil sposoben ustvariti. To pa je odvisno najprej od naših sposobnosti. Sposobnosti pa so v veliki meri že prirojene. Dostikrat je veliko odvisno od sreče in vrste drugih okoliščin.

In kar je še bolj pomembno, blagovno gospodarstvo omogoča tudi izkoriščanje. Kmet, ki dela

sam na svoji zemlji, nikogar ne izkorišča neposredno. Lahko pa izkorišča posredno. Lahko npr. izkoristi splošno pomanjkanje na trgu in prodaja svoje pridelke po naravnost oderuških cenah. Izkorišča lahko druge ljudi zaradi splošnega pomanjkanja. Obrtnik, ki dela sam, ne izkorišča neposredno, lahko pa posredno. Ljudje so se zelo pogosto upravičeno zgražali nad takimi obrtniki, ki niso bogateli zaradi svojega dela, ampak zaradi premetenega izkoriščanja tržnega položaja in špekulacije. Zdravnik, ki ima svojo privatno prakso, ne izkorišča nikogar neposredno. Lahko pa bi izkoristil bedo tistih ljudi, ki so najbolj potrebni pomoči, ki so ob svoje zdravje in za katerega so pogosto pripravljene vse žrtvovali itd.

Toda možnost posrednega izkoriščanja drugih ni omejena samo na drobnega blagovnega proizvajalca. Kot blagovni proizvajalci lahko posredno izkoriščajo druge tudi državnna podjetja, saj prav tako lahko izkoriščajo splošno pomanjkanje in nenormalen položaj na trgu.

In nasprotno. Država lahko izkorišča kmeta, obrtnika itd. in tudi delovni kolektiv podjetja, če ga obremenjuje z nepravilno visokimi davki oziroma drugimi družbenimi dajatvami. Saj denar iz teh družbenih dajatev in davkov porabijo drugi, ki morda niso opravili dosti družbeno potrebne dela.

Ko se pojavi blago na trgu, od krompirja do stroja, so v njegovi ceni vsebovani vsi stroški, ki so bili potrebni za njegovo ustvaritev. Stroški za proizvodnjo krompirja ali stroja pa niso samo tisti, ki jih je ugotovil kmet oziroma podjetje. Potrebna je bila tudi dejavnost drugih. Potrebna je bila splošna varnost in pravni red, potrebna je bila določena izobrazba, ustrezne zdravstvene razmere, potrebne so bile ceste in različne druge javne naprave, da omenimo samo nekaj stvari. Za te stvari pa je poskrbela država. Država je zato prav tako prispevala k ustvarjanju dobrin. In to je treba državi plačati v obliki davkov in prispevkov. Če kdo tega ne da, kar bi državi moral dati, izkorišča državo, torej druge državljane.

Država je ustvarila celo vrsto drugih pogojev, da je proizvodnja in prodaja katerekoli dobrine sploh mogoča. Država je npr. ustvarila take pogoje, da se neko blago lahko dobro prodaja. Ni samo zasluga proizvajalca, da je blago lahko dobro prodal. Do izkoriščanja na podlagi teh posebnih pogojev pa nima pravice itd.

Kaj smo s tem ugotovili? Da je izkoriščanje še vedno mogoče, tudi če so sredstva za proizvodnjo v rokah države, in sicer na osnovi zakonitosti blagovne proizvodnje, ne glede na lastnino. Samo s prenosom lastnine se vprašanje izkoriščanja ne da rešiti.

In tegobe, ki izvirajo iz blagovnega načina proizvodnje, so za delovnega človeka lahko celo hujše kot neposredno izkoriščanje. Delavec je najbrže še vedno bolj zadovoljen, če ima delo, tudi če mu kapitalist ne da vsega, kar je s svojim delom ustvaril, kot pa da je brez dela. Veliko število naših delovnih ljudi odhaja na delo v inozemstvo, kjer jim v obliki plače ne dajo vsega, kar so s svojim delom ustvarili — so torej izkoriščani — pa so kar zadovoljni. Golovo je tako izkoriščanje veliko boljše, kot da so brez dela oziroma če lahko zaslužijo več, kot pa bi mogli doma.

Blagovni sistem gospodarstva tudi omogoča, da se tisti, ki je bolj razvit, še hitreje razvija kot tisti, ki je manj razvit. Po domače povedano, pomaga tistemu, ki je že na konju, zelo pa otežkoča tistemu, ki gre peš, da bi zlezal na konja. To resnico vedo vsi naši ljudje iz vsakdanjih izkušenj, to vedo naše republike v medsebojnih odnosih, to ve tudi naša država v odnosih z drugimi gospodarstvi.

Blagovni sistem gospodarstva pa je dejstvo, ki ga ne moremo spremeniti. Naš cilj mora biti, da v takih pogojih dosežemo, da bo vsak dobil tisto, kar je s svojim delom ustvaril.

VI.

Predvsem mora dobiti delavec vse tisto, kar je s svojim delom ustvaril v podjetju. Vzemimo dohodek podjetja. Ko je podjetje poravnalo svoje obveznosti nasproti svojim dobaviteljem in ko je poravnalo svoje obveznosti do skupnosti, je preostali del celotnega dohodka dohodek podjetja. Ta dohodek so ustvarili delavci podjetja (vsí, ki delajo v podjetju) in je torej njihov dohodek. To naš zakon jasno določa. Stvar podjetja samega je, kako bodo ta dohodek delili.

Podjetje je najprej pred vprašanjem, ali ves dohodek razdeliti delavcem za njihov osebni dohodek, ali pa en del tega dohodka vložiti v podjetje in šele drugi del razdeliti med delavce za njihov osebni dohodek. Koliko bo šlo za en del, koliko za drugi, je stvar gospodarske presoje. Navadno bo dober gospodar delal tako, da ne bo vse sproti pojedel, ampak bo vlagal tudi v svoje podjetje.

Podjetje ima po zakonu možnost, da ves dohodek razdeli med delavce za osebni dohodek. Dohodek podjetja se tako spremeni v osebni dohodek delavcev. Če pa ravna gospodarno, in en del vложи v podjetje, se ta del ne bo spremenil v osebni dohodek, ampak v splošno družbeno premoženje. Del dohodka, ki je bil prej lahko del osebnega dohodka delavcev, se spremeni v last družbe, torej vseh, ne samo delavcev, ki so ga ustvarili. Ker pa nihče neče zgubiti tega, kar je sam ustvaril, imamo v podjetjih stalen pritisk, da se ves dohodek razdeli za osebni dohodek in da se torej slabo gospodarji. Za slabo gospodarjenje je delavec nagraden z večjim dohodkom, za dobro gospodarjenje pa je kaznovan z izgubo dela dohodka, ki ga je ustvaril. Torej sam sistem delitve dohodka sili v slabo gospodarjenje. Ali naj delavci kot upravljalci podjetja sprejemajo odločitve, ki so njim osebno v škodo?

In tudi pravično ni, da delavec izgubi del svojega dohodka, ki ga je sam ustvaril. Rešitev vprašanja je samo v tem, da uporabimo za to delitve resnično socialistično načelo: vsakemu po njegovem delu. Delavec mora dobiti sadove svojega dela v vsakem primeru, če jih neposredno porabi ali če jih vложи v podjetje. Ta dohodek je njegov. Če pa bo ves ta dohodek njegov, je zanj manj važno vprašanje, ali ga bo takoj porabil, ali pa ga naloži v podjetje. Bistveno je, da je njegov. In samo v takem primeru bo imel interes, da se v podjetju sprejemajo dobre gospodarske odločitve. Če se dobro gospodarji, bo lahko del svojega dohodka varno naložil v pod-

jetje, dobro podjetje je zanj jamstvo, da bo tudi v prihodnje s svojim delom lahko več zaslužil.

Ce pa tega ni, mu je v glavnem za to, da iz podjetja čim več potegne; kaj bo pa s podjetjem, mu ne more biti dosti mar. To pa seveda ni osnova za dobro gospodarjenje.

Jemati delavcu sadove njegovega dela, se pravi izkoriščati ga. Pa čeprav v imenu družbene lastnine. Taka lastnina seveda ne more biti družbena, ker družbena lastnina ne more nastajati na osnovi izkoriščanja. Taka lastnina je državna. Dali smo ji samo drugo ime.

Ce pa damo delavcu vse, kar je s svojim delom ustvaril, dobimo podjetja, na katerih bodo imeli delavci svoje deleže. In delavci bodo postali najboljši gospodarji, ker bodo delali zase. Življenjsko bodo zainteresirani, da se v podjetju sprejemajo najboljše gospodarske odločitve. Ali bodo tako postali delničarji? Ali ni to stari kapitalizem? Biti delničar ni popolnoma nič takega, kar bi bilo v nasprotju s socializmom. V nasprotju s socializmom je izkoriščanje. V socializmu ne sme biti le takega delničarja, ki bi na osnovi svoje delnice kot lastnik proizvodjalnih sredstev izkoriščal drugega. Tak delavec bi postal kapitalist, ki bi izkoriščal druge delavce. Če pa uživa samo to, kar je ustvaril s svojim delom, s tem še nikogar ne izkorišča. Saj tudi ne pravimo, da izkorišča druge, če svoje prihranke vloži v hranilnico in dobiva zanje obresti. Če bi bili tako pravoverno dosledni, bi morali potem tudi obrestovanje hranilnih vlog in sploh vseh denarnih sredstev odpraviti.

VII.

Ta stališča pri nas niso sprejeta. Vprašanje pa je, koliko časa bomo še mogli odpraviti rešitev teh tako pomembnih vprašanj, čeprav bi rešitev teh vprašanj v navedenem smislu pomenila pravo revolucijo v naših dosedanjih stališčih. Dobro gospodarjenje namreč ne more biti skregano z neposrednimi koristmi proizvajalcev.

Taka osebna lastnina delavcev nad svojimi deleži v podjetju ni v nasprotju s pojmom družbene lastnine, ampak ga le potrjuje. Družbena lastnina pomeni, da je treba dati vsakemu tisto, kar mu gre, skupnosti tisto, kar pripada skupnosti, delavcu tisto, kar pripada njemu in kar je vsak ustvaril s svojim delom. Družbena lastnina nadalje pomeni, da s svojim premoženjem ne more vsakdo gospodariti samo tako, kot se njemu zdi, ampak da ima pri upravljanju sredstev za proizvodnjo svojo besedo tako država kot podjetje, delavec itd. Kmet ne sme npr. svojega polja poplaviti in ga spremeniti v močvirje. Ne bi smel izsekati svojega gozda in ga spremeniti v kras. Podjetje, ki proizvaja železo, ne more kar čez noč ustaviti proizvodnje in reči, zdaj imamo pa zadosti in bomo delo ustavili. Železnice ne morejo reči, letos pa ne bomo več prevažali, itd.

Naloga družbe in njena pravica, ki izhaja iz družbenega značaja lastnine nad proizvodjalnimi sredstvi, je ravno v tem, da skuša vsem zagotoviti enake pogoje za delo in da odpravlja, kolikor zmore, krivice in izkoriščanje, ki izhaja iz blagovnega načina proizvodnje.

Ce pa smo se dokopali do teh spoznanj, izgubi vprašanje lastnine tisti pomen, kot smo ga ji pripisovali kot sredstvu za izkoriščanje. Ni več raz-

loga, da bi se borili proti lastnini sami na sebi, ampak proti slehernemu izkoriščanju. To pa, kot smo videli, izvira pri nas iz drugih virov, ne toliko iz lastnine.

Ce vsakdo dobi vse, kar je ustvaril s svojim delom, je s tem odpravljen mezdni odnos. Ni važno, kolikšno lastnino ima, ampak je važno samo vprašanje, ali koga izkorišča ali ne. Če se postavimo na takšno stališče, se postavlja vprašanje, ali je sploh potrebno omejevati obseg zasebne lastnine. To pa je za nas tudi izrednega praktičnega pomena.

Veliko je že takih zasebnikov, zlasti obrtnikov, ki bi se lahko hitro razvili v male podjetnike, širili svoje proizvodne zmogljivosti, večali družbeno bogastvo. Ker pa vsak ve, da se ne sme širiti preko ozkih okvirov, ki jih je postavil zakon, se ustavi na neki zelo nizki stopnji. Svoj odvečni dohodek pa zapravlja na najbolj nerazumen način: kupuje vikende, luksuzne avtomobile itd. Kdor ima več denarja kot za svoje vsakdanje potrebe, ga je prisiljen zapravljati. In to v deželi, ki ji tako strahovito primanjkuje kapitala. Namesto sistema, ki bi spodbujal k največji varčnosti, imamo sistem, ki naravnost sili vse od kraja k zapravljanju.

Ce sprejmemo tako stališče, bi se lahko tudi v temelju spremenil odnos do kmeta. Na gospodarsko naraven način bi prišlo do prepotrebni sprememb v kmetijstvu. Začelo bi se razvijati tudi pravo združništvo.

Med vsem najvažnejše pa je to, da bi se spremenili odnosi tudi v industriji. Če bi imeli delavci svoje deleže v podjetju, bi bili nad vse zainteresirani za dobro gospodarjenje. Zlasti pa bi prišlo do tega, da bi se kapital prelival tja, kjer je najbolj potreben in kar danes ni mogoče. Na takih osnovah lahko odpremo tudi pot tujemu kapitalu, da pride k nam. Tudi brez tujega kapitala bo pri nas šlo težko.

Ali pomeni vse to, da odstopamo od socializma in se vračamo v kapitalizem?

Znano je, da so stvari to, kar so po svojem bistvu, ne po svojem zunanem videzu. Socializem je socializem ne zato, ker bi mu dali tako ime, ampak samo, kolikor je uspel odpraviti izkoriščanje. Ni važna oblika, kako do tega cilja pridemo. Kapitalizem je sistem izkoriščanja zato, ker se vrši izkoriščanje na osnovi lastnine nad sredstvi za proizvodnjo. Če pa ta sredstva podružbimo, kar pomeni, da damo vsakemu tisto, kar je ustvaril na podlagi svojega dela, ne pa da lastnino enostavno prenesemo od zasebnika na državo, izkoriščanje na tej osnovi ni več mogoče. Kot smo videli, je možno na druge načine. Država pa ima ravno nalogo, da poskrbi, da bi bilo to čim manj mogoče: s pravičnim porazdeljevanjem skupnih bremen za skupne potrebe in z odvzemanjem za skupne potrebe tistega dohodka, ki je nastal zaradi okoliščin, ki jih je ustvarila ali povzročila družba in z zagotavljanjem, da dobi vsak tisto, kar je sam ustvaril. Lahko razpravljamo o tem, kaj in koliko je kdo ustvaril, ne moremo pa razpravljati o tem, ali naj nekdo dobi vse tisto, kar je ustvaril.

Vse, kar smo tu navedli, so samo razmišljanja. Ne že izvršena dejstva. Zelo mnogi se s temi razmišljanji tudi ne bodo strinjali. Vendar pa niso to razmišljanja kar v prazno. To so razmišljanja

o nekaterih temeljnih vprašanjih, ki nas neposredno tarejo in ki zahtevajo rešitev. Če trdimo, da v tej smeri že nismo sprejeli nikakih odločitev, pa se o teh vprašanjih pri nas že na veliko uradno razpravlja. To pomeni, da ta vprašanja vsaj formalno že priznamo. Obstajajo že predlogi za delne rešitve teh vprašanj, čeprav prihajajo na dan s hudimi porodnimi krči. Vsak tak predlog je v nevarnosti, da ga bodo razglasili za vračanje v kapitalizem. Vendar si življenje sicer počasi, a neizprosno utira svojo normalno in naravno pot.

Morda ne bomo šli ravno tako, kot je rečeno v teh razmišljanjih. A v tej smeri bomo nujno morali iti. Druga pot je lahko samo vračanje na stari administrativni sistem, ki smo ga že preskusili in ga torej že dobro poznamo.

Bralec si bo lahko sam sproti ustvarjal sodbo o tem, kakšne korake na tej poti smo že napravili, koliko so ustrezni in kam nas bodo pripeljali.

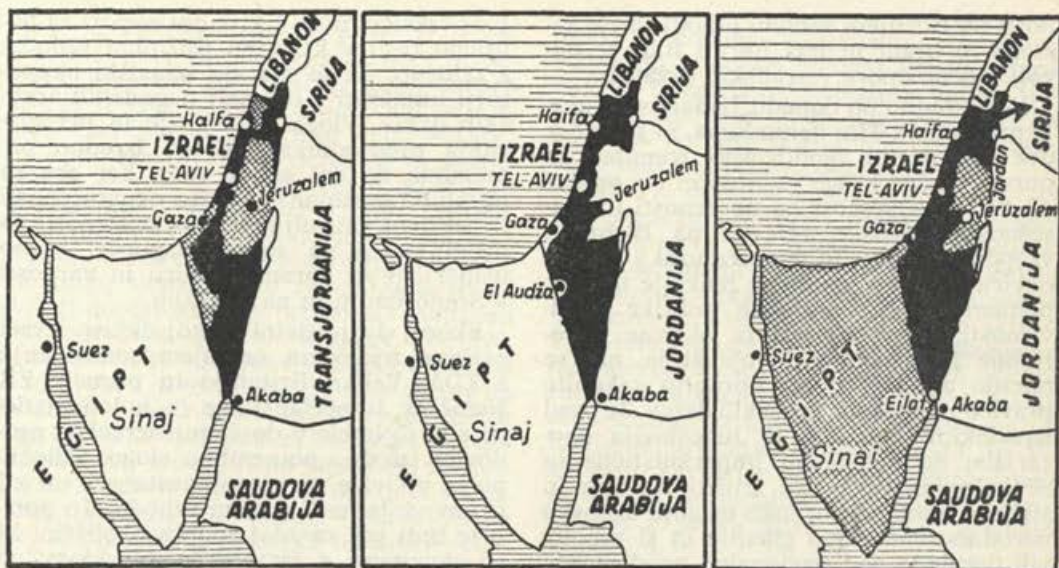
France Bučar

ZAPISKI O KRIZI NA BLIŽNJEM VZHODU

Izraelska agresija 5. junija 1967 na arabske države se je začela z glavnim udarcem proti poveljstvu nasprotniku, Egiptu. Kriza pa je dozorevala že aprila in maja zaradi incidentov na izraelsko-arabskih mejah in močnega pritiska Izraela proti Siriji z namenom zrušiti vlado in ustanoviti v Siriji prozahodno postojanko. Egipt je takoj priskočil na pomoč Siriji na podlagi sporazuma o vzajemni vojaški pomoči. Žarišče krize se je tako preneslo na izraelsko-egiptovske meje. Iz varnostnih razlogov je Egipt na podlagi svojih suverenih pravic zaprl plovbo za izraelske ladje skozi Akabski zaliv, ki sicer za izraelsko gospodarstvo v mirnem času ni velikega pomena, kajti poleg petroleja gre le 5 odstotkov izraelskega izvoza v smeri proti Aziji. Vse drugo namreč izvažajo predvsem v Evropo in drugam. V hipu so nastopile ZDA in Velika Britanija z obtožbo, da je Egipt s tem dejanjem prekršil načela svobodne plovbe. Vmešavanje ZDA in Velike Britanije ni bilo učinkovito. Toda vprašanje svobodne plovbe skozi Akabski zaliv je bilo samo dobrodošel povod za izraelsko agresijo. Kakor 1956. leta je tudi tokrat Izrael nenadoma napadel letališča v Egiptu, Jordaniji, Siriji in Iraku ter dobesedno razbil vojno letalstvo arabskih držav. S tem je bil izid bitke odločen, kajti vojskovanje s tanki in tudi drugim orožjem na puščavskem ozemlju z neugodnimi zvezami je brez letalstva neučinkovito oziroma vnaprej preprečeno. Izraelci so imeli natančno izdelan načrt. Zavedali so se, da egiptovsko letalstvo pomeni resno nevarnost za Izrael in je njegova ohromitev in uničenje vnaprejšnji pogoj za nadaljnji uspešen potek operacij izraelskih kopenskih sil pod zaščito svojega letalstva. Hkrati se je začel boj še na izraelsko-jordanski in izraelsko-sirijski fronti. Vojaški strokovnjaki bodo še dolgo raziskovali vse okoliščine kopenskih in letalskih operacij ter vzroke porazov in zmag.

Toda »vojaški bliskoviti vojni« na Bližnjem vzhodu ni sledila »politična bliskovita vojna«. Političnih ciljev Izraelci niso dosegli in vse kaže, da so začeli izgubljeni politični boj s svojimi zahtevami po ustvaritvi velikega Izraela »od Nila do Evfrata«. Tisti, ki so morda takoj na začetku izbruhov sovražnosti z usmiljenjem gledali na Izrael, misleč, da gre za obrambo njegovega življenjskega obstoja, so začeli spoznavati in ugotavljati, da Izrael še kar naprej nastopa napadalno, da vzemirja in ogroža arabski svet in da si to drzne, ker živi v varuštvo anglosaksonskega imperializma in neokolonializma. Anglosaksonska propaganda je načrtno spodbujala sočustvovanje z židovskim ljudstvom in gradila mit o Izraelu, ki da je država, ki je v nenehni nevarnosti pred Arabci, in je znala spretno porabiti izjave posameznih skrajnejšev iz arabskih dežel, ki so v resnici z gesli o »sveti vojni« delali protiarabski propagandi samo uslugo. Glede tega je treba pojasniti, da gre za dve povsem različni stvari: eno je zgodovinska usoda židovskega ljudstva in njegovo strašno trpljenje pod fašizmom, drugo pa je napadalna politika sodobne izraelske države in njene vlade. Britanski filozof Russel je v trenutku, ko je izbruhnila vojna, utemeljeno dejal: »Tisti, ki po pravici obžaluje žrtve Židov, katere so pretpeli zaradi hitlerjevskih preganjanj, ne smejo misliti, da sta obstoj Izraela in politika osvajanja ozemlja ena in ista stvar.«

Arabski svet je ves prežet z nasprotji. Podoba je: največje revščine in pravljice nega bogastva. Podoba je: puščavskega nomada in sodobnega industrijskega delavca. Podoba je: družbenih ureditev od fevdalne monarhije do napredne republike. V stoletnem kolonialnem gospodstvu je bil razklan naravni zgodovinski razvoj arabske civilizacije. Desetletja nazaj, ko se je uveljavila petrolejska revolucija, se

Na prvem zemljevidu je črno pobarvano ozemlje Izraela na podlagi razdelitve, ki jo je izvedla OZN leta 1947. Pikčasto pa so označena področja, ki so jih zasedle izraelske čete v vojni leta 1948. Drugi zemljevid kaže stanje po premirju leta 1949 do napada 5. junija 1967. Na področju Gaze in El Audža so se namestile sile OZN po napadu leta 1956, ko so se izraelske čete na ukaz varnostnega sveta umaknile z zasedenega ozemlja. Sile OZN so bile tudi v Sarm el Sejku na koncu Sinajskega polotoka. Na tretjem zemljevidu je črno pobarvano ozemlje Izraela, črtkano pa egiptovsko in jordanško ozemlje, ki ga je Izrael zasedel med vojno junija 1967.

je začelo pretakati »črno zlato« preko Sredozemlja v Evropo, arabska ljudstva pa so bila prepuščena nepopisni revščini in zaostalosti. Ni prav nikakršno naključje, da je stari, modri Clémenceau nekoč dejal, »da je vsaka kaplja petroleja vredna kaplje krvi.« Smisel tega kratkega stavka preprosto pove, kako globoki so razlogi nekdanjega kolonializma in sodobnega anglosaksonskega neokolonializma za ureditev položaja na Bližnjem vzhodu. Petrolej je pač petrolej. Izgubljeni dobički petrolejskih družb bi se že dali preboleti, toda petroleja kot energetskega vira vsaj za zdaj ni mogoče popolnoma nadomestiti.

Dogodkov na Bližnjem vzhodu ni mogoče vrednotiti ločeno od splošne ofenzive imperialističnih, kolonialističnih in neokolonialističnih sil v zadnjih nekaj letih. Navzlic temu, da je področje delovanja imperializma po drugi svetovni vojni utinjeno in da se krepijo miroljubne in socialistične sile, so postala velikanska območja Azije, Afrike in Latinske Amerike nevarni poligoni politike sile. Tako rekoč iz dneva v dan se zapletajo mednarodni odnosi zaradi grozljive vojne v Vietnamu, pritiska na Kubo, nemirov v Kongu, vme-

šavanje v Dominikansko republiko, oboroženih spopadov v Nigeriji, državnega udara v Grčiji, dogodkov v Gani, pritiska na Indijo, spopadov na indijsko-kitajski meji, spora med Sovjetsko zvezo in Kitajsko, kronične tekme v oboroževanju, nevarnosti hromitve delovanja Združenih narodov, nemškega revanšizma, stopnjevanja razlik v gospodarskem razvoju industrijskih držav in držav v razvoju. Neizčrpen je zemljevid mednarodnih napetosti, zaostritev, spopadov, državnih udarov pa tudi vojnih žarišč in celo možnosti za lokalne vojne. Očitno je, da se zlasti na afro-azijskem področju pogosteje ostrijo napadalni manevri imperialističnih in neokolonialističnih sil. Z gledišča ameriške strategije je namreč po umiku klasičnih kolonialnih sil z njihovih kolonialnih posesti nastal prazen prostor, ki ga je treba zapolniti s politiko sile, pritiska in razdorov, z novo neokolonialistično vsebino. S takšno imperialistično taktiko poskušajo vezati in povezovati dežele v razvoju v globalno strateško mrežo ZDA. Gibanje neuvrščenih bi prav tako radi omejili in zatrli, ker jih pri njihovem načrtovanju ovira. Zato je tudi bil poglobitveni udarec usmerjen na Egipt, ki politiko neuvršče-

nosti na Bližnjem vzhodu najodločneje zastopa in brani in ima hkrati tudi že dovolj močne opore v arabskih državah.

Neposredno po napadu Izraela na Egipt je predsednik Tito nemudoma, in sicer čez dve uri, ocenil zgodovinski trenutek in pozval vladne kroge vseh dežel ter opozoril svetovno javnost na nevarnosti in razsežnosti izraelske agresije na Bližnjem vzhodu. To agresijo je ovrednotil v širšem okviru napadov svetovne reakcije na najpomembnejše postojanke politike neodvisnosti, neuvrščenosti in aktivne miroljubne koeksistence. Zahteval je, naj se obrzda agresija in se obranijo zakonite pravice napadenih arabskih držav. Že pred izraelskim napadom je Jugoslavija opozarjala, da poskušajo imperialistične in neokolonialistične sile zrušiti Naserja in sirijsko vlado, da bi tako oslabili arabsko narodnoosvobodilno gibanje in si zagotovili prevlado nad nacionalno neodvisnimi državami. Ko na izrednem zasedanju generalne skupščine OZN niso sprejeli ustreznih odločitev in ukrepov, ki bi bili potrebni ob izraelski agresiji, je predsednik Tito sprožil široko državniško akcijo za politično reševanje krize na Bližnjem vzhodu. Jugoslovanska vlada je nastopila s predlogom petih točk kot priporočilom za akcijo. Točke vsebujejo:

1. umik vseh čet z ozemlja, ki je bilo okupirano po 4. juniju, pod nadzorstvom opazovalcev OZN;

2. garancije varnosti in meja z dne 4. junija vsem državam tega področja od varnostnega sveta ali štirih velikih sil do dokončne rešitve spornih vprašanj, in v ta namen eventualno stacioniranje sil OZN na obeh straneh meja;

3. svobodno plovbo skozi Tiransko ožino za vse ladje, do odločitve mednarodnega sodišča;

4. plovbo po Sueškem prekopu kot do 5. junija;

5. po uresničitvi teh ukrepov bi si varnostni svet prizadeval ob sodelovanju neposredno zainteresiranih strani za rešitev drugih spornih vprašanj, v prvi vrsti problema palestinskih beguncev in tudi vprašanja plovbe izraelskih ladij skozi Suez.

Jugoslovanska prizadevanja so dobila velik odmev ob obisku predsednika Tita v Egiptu, Siriji in Iraku. Arabski voditelji so jih načeloma podprli tudi na konferenci v Kartumu avgusta 1967. leta. Vloga Združenih narodov, ki so jo v prvih tednih po izraelski agresiji izigravale predvsem ZDA in Velika Britanija, so začele znova utrajevati vlade neuvrščenih držav s svo-

jimi resničnimi in iskrenimi napori za politično rešitev krize na Bližnjem vzhodu, z zahtevo, da se morajo izraelski okupatorji umakniti z ozemelj napadenih arabskih držav. Vloga Jugoslavije in prizadevanja predsednika Tita so izredno pomembna na eni strani zato, ker gre za obrambo postojank politike neuvrščenosti in aktivne miroljubne koeksistence, na drugi strani pa zaradi naporov, ki so usmerjeni za ohranitev miru in varnosti v Sredozemlju in na Balkanu.

Skoraj dvajsetletni obstoj države Izrael priča o njegovem najožjem sodelovanju z ZDA, Veliko Britanijo in pozneje ZR Nemčijo. Imperialistične in kolonialistične sile so imele v dosednji izraelski zgodovini izredno pomembno vlogo. Odločilno so vplivale na njegov nastanek, razvoj in ravnanje na Bližnjem vzhodu. To potrjuje tudi več za zdaj znanih okoliščin, ki so povezane z izraelskim napadom na arabske dežele 5. junija 1967. leta. Vladni in nevladni krogi ZDA, Velike Britanije in ZR Nemčije so dajali in dajejo Izraelu tako ali drugače, v takšni ali drugačni obliki velikanska denarna in druga gmotna sredstva. Gospodarsko so ga utrdili in vojaško oborožili, da bi zavarovali svojo vlogo in svoje možnosti na Bližnjem vzhodu. V dvajsetih letih je prejel Izrael pomoč in kredite, ki dosegaajo vsoto 8 milijard dolarjev. Na vsakega Izraelca pride tako 4 tisoč dolarjev pomoči. Znano je tudi, da so marca in maja 1967. leta v trenutkih največje napetosti na Bližnjem vzhodu prejeli Izraelci od Amerike 400 novih tankov in okoli 250 vojaških letal. Ameriško šesto ladjevje je križarilo v vodah Bližnjega vzhoda skupaj s četrtino vseh vojaških pomorskih sil Velike Britanije. V ZR Nemčiji se je samo v zadnjih letih šolalo kakih 500 aktivnih oficirjev izraelske armade. Nekaj tednov pred agresijo je bonska vlada dala Izraelu kredit dveh milijard zahodnonemških mark za deset let. Takoj po izbruhu vojaških sovražnosti so sionistične organizacije in mednarodni židovski kapital v dokaj kratkem času v ZDA nabrale 120 milijonov dolarjev, v Veliki Britaniji pa 3,5 milijona funtov šterlingov, samo Rotschildova banka je prispevala milijon funtov šterlingov za pomoč Izraelu, kajti agresija je tudi sicer finančno draga reč.

Po izraelski vojaški avanturi, ki je značilna za prvo obdobje krize, je nastopilo drugo obdobje, za katero je značilna državniška in diplomatska ofenziva, ki vsebuje zahtevo po umiku napadalcev in političnem reševanju spornih vprašanj. Ne

glede na vojaško bitko, ki jo je Izrael dobil, je očitno, da poglavitnih ciljev ni dosegel. Ameriški gospodarski krogi so prisiljeni že treznejše razmišljati, kar se razločuje od ravnanj ameriške vlade. »Arabci ne bodo zmeraj ostali nerazviti in nesposobni« — piše v ugledni reviji ameriških gospodarstvenikov »Fortune« septembra 1967 Dan Cordtz — da učinkovito uporabijo sredstva za vojskovanje. Navzlic številnim napakam in zaostajanju so že doslej dosegli velik napredek na področju izobraževanja. Se več. Arabcev bo 1990. leta okoli 200 milijonov, Izrael pa bo štel 6 milijonov prebivalcev. Tak bo razvoj na podlagi sedanje rasti. Če se ne bodo nasprompta nekako razrešila, bo Izrael nekega dne soočen z nadmočno silo. Celo in tudi če bo zaščiten z jedrskim orožjem in tujimi zavezniki, bo Izrael takrat lahko uničil sovražnika samo, če bo uničil sebe.

Vse to dokazuje, da so vzroki za kronično krizo na Bližnjem vzhodu globlji. Gre za napore, da bi se uresničili imperia-listični cilji in za napad na neodvisne arabske države in njihov progresivni razvoj. Kakšni so bili ti cilji? Utrditi in zavarovati položaj petrolejskega kapitala; preprečiti nacionalizacijo; zavzeti geostrateške poligone pomorskih in zračnih poti Bližnjega vzhoda in zagotoviti popoln nadzor nad Suezom; brzdati arabsko narodnoosvobodilno gibanje; zrušiti postojanke neangažiranosti in tako osamiti napredne arabske države in si jih podrediti. Vse to se ni uresničilo.

V ozadju krize na Bližnjem vzhodu leta 1967 sta predvsem dosedanje reševanje palestinskega vprašanja in pomen arabskega petroleja za svetovno gospodarstvo.

PALESTINSKO VPRAŠANJE IN SIONIZEM

Palestinsko vprašanje sodi med najdolgotrajnejše med vsemi problemi, ki tarejo Bližnji vzhod, in diplomatska igra, v kateri so ga velike sile reševale, med najbrezobzirnejše. V obdobju prve svetovne vojne je razpadel Otomanski imperij, katerega sestavni del je bila tudi Palestina. Leta 1917 so britanske kolonialne enote zavzele Palestino. Že drugega novembra istega leta je bila objavljena deklaracija zunanjega ministra Velike Britanije lorda Balfoura, ki je v imenu svoje vlade izjavil, da je Velika Britanija »naklonjena ustanovitvi nacionalnega ognjišča židovskega naroda v Palestini«. Balfourovo izjavo je kmalu podprl tudi tedanji predsednik ZDA Wilson z utemeljitvijo, da gre »za te-

melj židovskega sodelovanja narodov«. Naposled je dobila mandat Društva narodov za upravljanje Palestine Velika Britanija 1920. leta na podlagi mirovne pogodbe s Turčijo; pogodbi je bila priključena tudi Balfourova deklaracija.

Tako je dobil sionizem kot gibanje, ki si prizadeva uresničiti nacionalni preporod židovstva in zbiranja Židov v obnovljeni nacionalni državi, v nekem smislu mednarodno pravno potrditev. Pobudnik sionizma je Theodor Herzl, ki je sklical 1897. leta v Baslu prvi sionistični kongres, na katerem so sprejeli program in organizacijo sionističnega gibanja. Med številnimi razlogi za nastanek sionističnega gibanja je preganjanje Židov v 18. in 19. stoletju, kar se je dogajalo v Evropi pod pritiskom nacionalno šovinističnih izbruhov, ki so zajeli zlasti Nemčijo, Francijo in Rusijo.

Prva pogajanja s turškim sultanom o naselitvi Židov v Palestini niso uspela. Zato je britanska vlada ponudila sionistični organizaciji ozemlje v svoji koloniji Ugandi. Čeprav je del sionistov bil za ta načrt, ga je večina iz vzhodnoevropskih dežel zavrnila. Znotraj sionističnega gibanja sta nastali dve struji. Praktični sionisti, večinoma iz Rusije, so zahtevali, naj se takoj začne naseljevati manjše skupine v Palestino. Politični sionisti pa so menili, da je potrebno celotno vprašanje najprej v celoti politično urediti. Prodornejša je bila struja praktičnih sionistov, ki je 1908. leta v Jaffi ustanovila palestinski odbor za naseljevanje. Že leta 1909 so začeli graditi Tel Aviv, ki je kasneje postal največje židovsko mesto v Palestini.

Ob podpori britanske vlade in s sredstvi mednarodne sionistične organizacije se je po prvi svetovni vojni naseljevanje Židov iz raznih dežel v Palestino stopnjevalo. Theodora Herzla so kot pobudnika sionistične zamisli pozneje počastili s tem, da so njegov pepel pokopali na enem izmed jeruzalemskih gričev. Leta 1920 je živelo na ozemlju Palestine 650 tisoč Arabcev in samo 50 tisoč Židov. Do leta 1937 se je naselilo že 460 tisoč Židov. 1947. leta, ko so začeli razpravo o palestinskem vprašanju pred Generalno skupščino Združenih narodov, je živelo na ozemlju Palestine že 608 tisoč Židov in milijon 237 tisoč Arabcev.

Britanski kolonizatorji so spodbujali židovsko naseljevanje v Palestini z namenom, da bi si zagotovili trdnjše opore za svoj položaj na Bližnjem vzhodu. Britanske oblasti v Palestini so dovoljevale neomejeno naseljevanje Židov, ki so si z

lahkoto pridobili palestinsko državljanstvo. Poleg tega pa je Velika Britanija nudila mednarodnim sionističnim organizacijam različne olajšave in koncesije. Sionistične organizacije so imele tako rekoč na voljo neomejena sredstva — podpiral jih je tudi mednarodni židovski kapital — in so za smešne cene kupovale od arabskih fevdalcev velikanska zemljišča, s katerih so pregnali revne arabske poljske delavce.

Taka ravnanja so povzročila nemir med arabskim prebivalstvom v Palestini in po drugih arabskih deželah. V obdobju med dvema vojnama se je napetost stopnjevala vse do oboroženih in krvavih spopadov. Stopnjevalo pa se je tudi nezadovoljstvo arabskega prebivalstva z britansko kolonialno oblastjo. Arabce, ki so se že od vsega začetka upirali naseljevanju Židov v Palestino, so kolonialne sile s spretnostjo in brezobzirnostjo izigravale in poniževale. Zgodovinska priča teh dogajanj, indijski voditelj Džavaharlar Nehru, je v svojem delu »Pogledi na svetovno zgodovino« leta 1933 v zaporu pikro pisal o Balfourovi deklaraciji:

»Ta deklaracija je imela samo eno majhno napako. Ni namreč spoznala dokaj važnega dejstva. Palestina ni bila divjina ali prazen, nenaseljen prostor. Bila je že dom nekoga drugega in tako je bila ta radodarna poteza britanske vlade pravzaprav storjena v škodo ljudstva, ki je živel v Palestini, in ti ljudje, vštevi Arabce in nearabska ljudstva, muslimane, kristjane in dejansko vsakogar, ki ni Žid, so odločno protestirali proti tej deklaraciji. Šlo je za gospodarsko vprašanje. Ti ljudje so čutili, da jim bodo Židje v vseh dejavnostih konkurirali in da bodo z velikimi bogastvi za sabo dejansko postali ekonomski gospodarji dežele. Bali so se, da jim bodo Židje odjedli kruh in kmetom odvzeli zemljo.«

O takratni britanski kolonialni politiki na Bližnjem vzhodu je Nehru zapisal tudi tole:

»Tako je britanska politika ustvarila v Palestini poseben manjšinski problem, problem Židov. Židje pa so se postavili na stran Britancev in nasprotujejo svobodi Palestine, ker bi to pomenilo vladanje Arabcev... In tako postavlja Britanija židovski verski nacionalizem proti arabskemu nacionalizmu. S tem je dosegla, da je videti njena navzočnost potrebna, da bi mogla biti razsodnik in obdržati mir med obema stranema... To je ista stara igra, kakršno smo videli v drugih deželah pod imperialističnim gospostvom. Kratko in

malo presenetljivo je, kako pogosto se to ponavlja...«

Nehru, ki je že tiste čase pozorno spremljal dogodke po svetu, je imel tesne stike tudi z arabskimi nacionalisti, s katerimi ga je povezoval skupen boj proti britanskemu kolonialnemu imperiju. O njihovih stališčih, ki jih je dobro poznal, ugotavlja:

»Arabci so skušali pridobiti Žide za boj za nacionalno svobodo in demokratično vladanje. Toda Židje so te poskuse zavrnili. Rajši so se postavili na stran tujevladajoče sile in ji tako pomagali preprečiti osvoboditev večine ljudstva. Človeka ne preseneti to, da ta večina, sestojeca se večidel iz Arabcev in kristjanov, ogorčeno gleda na takšno stališče Židov... Tragedija je v tem, da se ta dva zatirana naroda — Arabci in Židje — medsebojno spopadata, namesto da bi uspešno sodelovala v svobodni Palestini. Britanci so izrabljali Žide in Arabce, da bi še bolj utrdili svojo kolonialno nadvlado.«

Nehrujeva osvetlitev zgodovinskih okoliščin, ki so bile značilne za palestinsko vprašanje med dvema vojnama, ne izčrpa vseh dogajanj na Bližnjem vzhodu. Razgali pa bistveno jedro arabsko-židovskih sporov in spopadov v zadnjih nekaj desetletjih. Britanci so bili izkušeni kolonialni gospodarji. V Palestini so podpirali zdaj eno zdaj drugo stran, bolj pa so bili naklonjeni Židom. Palestina je ostajala kolonija brez samouprave, ki so jo zahtevali Arabci. Mednarodne sionistične organizacije so zahtevale od britanske vlade, naj ustanovi močno židovsko državo, ki bi bila protiutež prebujajočemu se arabskemu nacionalizmu. Takrat je bila tudi izrečena sodba, da je sionizem »sodelavec britanskega imperializma«.

V obdobju po drugi svetovni vojni so začeli reševati palestinsko vprašanje v OZN. Arabci so zahtevali ustanovitev neodvisne palestinske države, v kateri bi imeli Židje in Arabci enake politične in državljanske pravice. Toda mednarodni sionizem, ki se je ob podpori najprej britanskih, pozneje pa zlasti ameriških imperialistov že zakoreninil v Palestini, je zahteval, naj bo Palestina izključno židovska država. Gospodarsko, politično in kulturno sodelovanje med naseljenci in domorodci je postalo nemogoče. Nastali so v nekem smislu novi kolonialni odnosi: Židje so postali novi kolonialni gospodarji nad arabskim življem. Politika voditeljev sionističnih organizacij je ustrezala koristim ZDA, ki so izrabljale splošno slabitev britanskega kolonialnega imperija po drugi svetovni vojni z namenom, utesniti

Britance in jih izriniti z Bližnjega vzhoda. ZDA so se zmeraj bolj neposredno vmešavale, izrabljajoč arabsko-židovska nasprotja v Palestini, da bi tako ovirale in preprečevale narodnoosvobodilni boj in prot imperialistična gibanja med arabskimi narodi. Temu so spretno dajale zunanji videz, češ da gre za religiozne in nacionalistične spore in spopade med Arabci in Židi in so tako celo opravičevale svoje posege. Nema lokrat se jim je tako posrečilo tudi izpodkopati enotnost ne preveč trdnega prot imperialističnega gibanja med Arabci glede na palestinsko vprašanje. Takšna imperialistična igra je bila značilna za 1947. leto, ko je začela palestinsko vprašanje obravnavati Generalna skupščina OZN. Vlada Sovjetske zveze se je zavzemala za ustanovitev neodvisne demokratične arabsko-židovske države na ozemlju Palestine na temelju enakopravnosti obeh etničnih skupin. Vladi ZDA in Velike Britanije sta pod vplivom mednarodnega sionističnega vodstva ta predlog zavrnili. Indija, Iran in Jugoslavija so dale predlog za ustanovitev enotne federativne države z glavnim mestom Jeruzalemom, ki bi pa kot sveto mesto imel nekakšen mednarodni status. Tudi ta predlog je bil zavrnjen. Sprejet je bil načrt o delitvi Palestine na židovsko in arabsko državo; po tem načrtu bi imel Jeruzalem mednarodni status. Ta predlog je bil sprejet v resolucijo Generalne skupščine navzlic nasprotovanju Arabcev. Velika Britanija, ki je bila najbolj odgovorna za dotedanji razvoj v Palestini, saj ji je bil zaupan mandat nad njeno upravo, ni uradno podprla nobenega izmed predlogov. Značilno pa je, da so ZDA in SZ skupaj z večino članic OZN v načelu sprejele razdelitev. Poudariti je treba, da so vse takratne azijske in afriške države, članice Združenih narodov, glasovale proti ustanovitvi Izraela. Morda ni ravno naključje, da se je zasedanje Generalne skupščine o palestinskem vprašanju končalo 14. maja 1948. leta. Še istega dne je potekel britanski mandat nad Palestino in zadnji britanski vojak je zapustil palestinsko ozemlje. Sočasno so razglasili ustanovitev države Izrael. Že drugega dne je izbruhnila arabsko-izraelska vojna, v kateri je sodelovalo nad 30.000 Arabcev in 80.000 Izraelcev. Po hudih vojaških spopadih je Izraelcem uspelo zavzeti 6,7 tisoč km² ozemlja, ki je bilo po odločitvah ZN dodeljeno arabski državi v Palestini; preostali del Palestine, 4,3 tisoč km², je pripadel Jordaniji. V ozadju tega spopada so bili ameriški in britanski imperialistični krogi, ki so podpirali Izrael.

Izraelska vojska je načrtno izganjala arabsko prebivalstvo z zemlje, na kateri so arabski predniki živeli stoletja. Izgnanih je bilo več ko milijon Arabcev, ki so se začasno naselili pretežno ob mejah izraelske države v Egiptu, Jordaniji, Siriji in tudi Libanonu. Arabska naselja so bila razrušena, premoženje beguncev pa je postalo vojaški plen. Izraelska vlada je odločno nasprotovala sklepu OZN, ki je bil sprejet 12. decembra 1948. leta o vrnitvi izgnancev na njihova prebivališča. Nikoli ni pokazala dobre volje za rešitev tega problema, ki je zmeraj bolj razkrajal arabsko-izraelske odnose. Cinično je izjavljala, da so arabski izgnanci zapravili pravico do vrnitve na svoje domove. Mednarodne sionistične organizacije s sedeži v ZDA in Veliki Britaniji so sočasno pospešile naseljevanje Židov v Izrael. V te namene so porabile vsako leto na stotine milijonov dolarjev. Vprašanje arabskih izgnancev je v resnici eno najtežje rešljivih vprašanj v arabsko-izraelskih odnosih. Večinoma so bili pregnani kmetje, ki so porto, toda tudi uporno gledali čez izraelsko mejo svojo zemljo, ki so jo zdaj obdelovali Izraelci. Ta problem je postal po agresiji Izraela na arabske države junija 1967 še hujši. Arabsko-izraelska vojna se je končala s sporazumom o premirju, posebna komisija pa naj bi ukrepala v smeri sklenitve mirovne pogodbe, ki pa za zdaj še ni bila sklenjena zaradi nenehnih zaostritev v arabsko-izraelskih odnosih in zaradi vmešavanja velikih sil v zadeve Bližnjega vzhoda.

Izrael se je udeležil napada na Egipt skupaj z Veliko Britanijo in Francijo že 1956. leta, ko je egiptovska vlada nacionalizirala Sueški prekop in prevzela njegovo upravo v svoje roke. Velika Britanija in Francija sta obtožili Egipt zaradi odprave mednarodne uprave nad Suezom, češ da bi to moglo ogroziti svobodno plovbo in mednarodni mir. Egipt pa je obtožil Veliko Britanijo in Francijo zaradi dejavnosti, ki pomenijo nevarnost za mednarodni mir in varnost. To je bil seveda samo povod za imperialistično in neokolonialistično agresijo, ki je bila uperjena proti narodnoosvobodilnemu gibanju arabskih narodov, posebej pa proti Egiptu, okoli katerega so se zbirale najnaprednejše arabske sile. Izraelci so zahrbtno napadli in zasedli Sinajski polotok. Britanci in Francozi so se izkrcali v območju Port Saida in bombardirali egiptovska mesta. V dogajanja je posegla Generalna skupščina skupaj z Varnostnim svetom. Navzlic zavlačevanju in izigravanju odločitev

in priporočil Generalne skupščine in Varnostnega sveta sta se Velika Britanija in Francija morali decembra 1956. leta umakniti. Izraelci pa so umaknili svoje čete šele marca 1957. leta. Obrzdana je bila agresija, vzpostavljen je bil mir. Suverene pravice Egipta so bile ohranjene navzlic vojaški premoči Velike Britanije, Francije in Izraela.

ARABSKI PETROLEJ IN SUEZ

Odkar so na pragu 20. stol. odkrili na Bližnjem vzhodu prve vrelce petroleja, so se zanj začele zmeraj bolj zanimati velike sile. Že v pogajanjih ob delitvi Otomanskega imperija po prvi svetovni vojni se je uveljavljalo prizadevanje velikih sil, da bi si zagotovile petrolejske vrelce. Prevladala je Velika Britanija. Po drugi svetovni vojni je boj za petrolej odločilno vplival tudi na ustanovitev države Izrael. Prodirajo ZDA s svojim kapitalom. Ni torej naključje, da prav na Bližnjem vzhodu prihaja že desetletja do tako pogostnih in tako ostrih spopadov. Krize na Bližnjem vzhodu zmeraj dišijo po petroleju, čeprav je videz dostikrat popolnoma drugačen.

Na petrolejskem zemljevidu sveta je zarisanih pet pglavitnih območij: Severna Amerika, Antili, Bližnji vzhod, Sovjetska zveza s kaspjskimi ležišči pa tudi Sibirijo, in Daljni vzhod. Med proizvajalci petroleja so na prvem mestu ZDA z okoli 420 do 450 milijonov ton. Na drugem mestu je Sovjetska zveza, ki proizvaja nad 250 milijonov ton. Tretja je Venezuela z okoli 190 milijoni ton. Takoj nato sledijo države Bližnjega vzhoda. Med njimi so najpomembnejše: Saudova Arabija, ki proizvaja 119 milijonov ton, Kuvajt 114 milijonov ton, Libija 72 milijonov ton, Irak 68 milijonov ton, Alžirija 33 milijonov ton, Egipt okoli 9 milijonov ton. V Perzijskem zalivu je pomemben še Iran, ki proizvaja več ko 90 milijonov ton petroleja letno.

Bližnji vzhod ima po splošno priznanih ocenah 60 odstotkov svetovnih zalog petroleja, njegova proizvodnja pa obsega 30 odstotkov svetovne proizvodnje, brez socialističnih dežel. Arabske dežele niso gospodarice svojih lastnih naravnih bogastev, kajti proizvodnjo petroleja imajo v rokah mednarodni petrolejski karteli, v katerih je najmočnejše zastopan ameriški kapital, ki postopoma izpodriva britanskega. Po objavljenih podatkih zaslužijo ameriške petrolejske družbe z arabskim petrolejem milijardo 200 milijonov dolarjev, britanske pa 600 milijonov dolarjev letno.

V arabskih deželah je proizvodnja petroleja veliko cenejša kot drugod po svetu. Geološke prednosti in geografske razmere omogočajo silovito proizvodnjo. Petrolejska polja so razsežna, bogata in petrolej ni globoko. Delovna sila je cenena. Proizvodnja enega barela petroleja je na Bližnjem vzhodu trikrat cenejša kot v Venezueli, petkrat kot v Indoneziji, štirinajstkrat cenejša kot v Kanadi, devetnajstkrat kot v ZDA. Ugodna zemljepisna lega vrelcev je prikladna za svetovno trgovino s petrolejem, v kateri pride na arabski petrolej 50 odstotkov. Skoraj milijon ton petroleja z Bližnjega vzhoda se dnevno pretaka v zahodno Evropo, predvsem v Anglijo. Z arabskim petrolejem se oskrbujejo Severoatlantska zveza, šesto in sedmo ameriško ladjevje, ki križari po Sredozemlju in Daljnem vzhodu, ter britanska in ameriška vojaška oporišča.

Ceprav so ZDA na prvem mestu svetovne proizvodnje, jim letno primanjkuje okoli 113 milijonov ton petroleja; uvažajo ga pretežno iz Latinske Amerike, ki ima v svoji proizvodnji presežke okoli 150 milijonov ton. Zahodna Evropa kupuje še okoli 290 milijonov ton, pretežno z Bližnjega vzhoda in iz Severne Afrike. Bližnji vzhod ima na voljo za izvoz 300 milijonov ton, Severna Afrika pa okoli 50 milijonov ton petroleja. Sovjetska zveza skupaj z vzhodnimi, socialističnimi deželami izvažata okoli 40 milijonov ton. Med zahodnoevropskimi deželami so največji uvozniki Velika Britanija in Zahodna Nemčija, ki potrebujeta letno vsaka po kakih 70 milijonov ton. Sledijo Francija, ki uvažata 50 milijonov ton, Italija okoli 40 milijonov ton, dežele Beneluxa preko 35 milijonov ton, Skandinavija več kot 31 milijonov ton. Japonska uvažata okoli 60 milijonov ton, dežele ob Indijskem oceanu in Avstralija pa približno 40 milijonov ton.

Po splošnih ocenah znašajo svetovne zaloge petroleja 48 milijard ton: od tega v ZDA 5,7 milijarde, v Latinski Ameriki 3,5 milijarde, na Daljnem vzhodu 1,5, na Bližnjem vzhodu pa nad 29 milijard ton.

Boj za nacionalno neodvisnost in napori za gospodarsko samostojnost večine arabskih dežel so povezani s proizvodnjo petroleja. ZDA skupaj z Veliko Britanijo si preko Izraela posredno zagotavljajo petrolej, varujejo velikanska vlaganja mednarodnega kapitala na Bližnjem vzhodu, nadzorujejo petrolejska polja in bedijo nad mirnim pretakanjem petroleja.

Arabsko petrolejsko bogastvo daje vsakodnevno pravljico dobičke petrolejskim kraljem. Takšni so razlogi imperialistične,

kolonialistične in neokolonialistične politike na Bližnjem vzhodu. Zato tudi ne izbirajo sredstev pri zatiranju narodnoosvobodilnih gibanj arabskih narodov, zlasti jih pa ovirajo Egipt, Sirija, Jemen in Irak, s katerimi so v ostrih spopadih.

Položaj, v katerem so se znašle ZDA skupaj z Veliko Britanijo po agresiji Izraela junija 1967, že dela preglavice petrolejskim mogulom. V časniku ameriških gospodarskih krogov »Fortune« je bilo septembra 1967 prav v tej zvezi zapisanih nekaj resnih opozoril, ki naj bi narekovala temeljito spremembo ameriške politike do arabskega sveta. »Naš interes in naša vlaganja na Bližnjem vzhodu so prevelika in daleč presegajo naše interese glede varnosti Izraela. V svetu medcelinskih balističnih projektilov je Bližnji vzhod sicer izgubil nekaj na svoji zgodovinski vrednosti kot pomembno geostrateško območje. Nekaj, toda ne vse. Čez to območje še vedno vodijo najhitrejše in najcenejše zračne in morske poti iz zahodne Evrope v Azijo. In kar je še pomembnejše, pod puščavskim peskom leži okoli 300 milijard barelov petroleja... Končni rezultat celotne krize bo verjetno pomenil zmanjšanje dobičkov in povečanje glavobola petrolejskim družbam. Toda če pride do večjih vojaških operacij ob ameriški podpori Izraelu, bo nastopila resnična možnost, da bodo ameriške firme ne glede na možno škodo vržene z Bližnjega vzhoda. Izrael izvaja politiko, ki ni v njegovem dolgoročnem interesu. ZDA so podpirale to nemodro politiko s svojo nesposobnostjo, da bi spoznale za objektivnega stališča problem Bližnjega vzhoda.«

Dejstvo je, da ima Suez še zmeraj izreden geostrateški pomen za svetovno gospodarstvo in globalno strategijo. Sueški prekop, dolg 173 km, je preplulo samo 1966. leta 21.250 ladij.

Po preudarnih ocenah strokovnjakov bi bilo potrebnih najmanj deset let, da bi mogli zmanjšati pomembnost arabskega petroleja za svetovno gospodarstvo. Za zdaj je popolnoma nenadomestljiv. Zaradi krize na Bližnjem vzhodu se že zvišujejo cene petroleja in njegovega transporta, ker je Sueški prekop zaprt. Samo Velika Britanija ima dnevno večje stroške za okoli milijon dolarjev.

Arabski petrolej je predmet tako rekoč vsakodnevnih razprav med arabskimi državniki, gospodarstveniki in vojaki. Znani »arabski nacionalist«, kot ga zlobno imenujejo, ker se zavzema za nacionalizacijo petrolejskih vrelcev na arabskih tleh, Abdulah Tariki, je spomladi 1967. leta na

posvetovanju arabskih socialistov v Alžiriji predlagal in zahteval, da je nujno uskladiti arabsko petrolejsko politiko. »Prepričan sem — zagotavlja Tariki — da bodo arabske države čez deset ali petnajst let lahko napravile konec vsem tujim koncesijam, kolikor jim že normalno ne bo potekel rok.« Toda arabska petrolejska industrija se more osvoboditi prevlade ameriških in britanskih petrolejskih družb samo z združenimi naporii vseh arabskih vlad. Taka je tudi vsebina Tarikijevega predloga, naj bi arabske države na podlagi skupno izdelane metode usklajevanja dolgoročno načrtovale in skupno učinkoviteje nastopale na svetovnih tržiščih, kjer je zmeraj zadosti povpraševanja po petroleju. Veliko pozornost je ob tej priložnosti sprožil tudi njegov predlog, naj bi arabske države uskladile svojo petrolejsko politiko s Sovjetsko zvezo, ker bi to omogočilo izpodriniti monopol petrolejskega kapitala ZDA in Velike Britanije na Bližnjem vzhodu.

Po junijski agresiji Izraela na arabske države je znova postalo pereče vprašanje usklajevanja arabske petrolejske politike. Vnaprejšnji pogoj je seveda, da morajo pri tem vsi sodelovati in podpreti politično akcijo za rešitev krize. Gospodarska podpora držav, ki črpajo petrolej, naj bi omogočila tistim državam, ki so bile z izraelsko agresijo najbolj prizadete, da bi odstranile posledice agresije. Državniki in gospodarstveniki so se preudarno odločili, ko so izbirali: ali ustaviti črpanje petroleja ali črpanje nadaljevati. Arabci se že dolgo zavedajo, kaj pomenijo in kakšne možnosti jim nudijo njihova petrolejska bogastva. Arabske dežele imajo letno skupaj okoli 2 milijardi dolarjev dohodka: Saudova Arabija okoli 800 milijonov dolarjev, Kuvait okoli 700, Irak pa kakih 800 milijonov dolarjev. To so velikanske vsote, ki imajo v naporih za utrditev arabske enotnosti in v boju za obrambo arabskih interesov izreden pomen. Zavrjnjeni so bili posamezni predlogi, ki so zahtevali popolno prepoved izvoza petroleja zahodnim državam. Na konferenci v Kartumu konec avgusta 1967. leta so voditelji arabskih držav ugotovili, da je ustavitev črpanja petroleja sicer teoretično mogoče, vendar pa zaradi posledic, ki bi jih povzročila, praktično ni izvedljiva. Sprejeli so najbolj ustrezno rešitev: črpanje petroleja naj se nadaljuje, vendar mora ta petrolej poravnati del stroškov za vojaški in politični boj. Najbogatejše petrolejske države, Saudova Arabija, Libija in Kuvait, so se določno obvezale, da bodo dale Egiptu, Jor-

daniji in Siriji 140 milijonov funtov šterlingov kot svoj prispevek za odpravo posledic vojne. Tako je arabska enotnost v hudih trenutkih za nadaljnji razplet krize na Bližnjem vzhodu dobila svojo potrditev. Petrolej je tako v konkretni arabski politiki postal dokaj učinkovito orožje v rokah naprednih arabskih sil za premagovanje posledic izraelske agresije in politično reševanje krize na Bližnjem vzhodu.

Cetudi je torej položaj na Bližnjem vzhodu do skrajnosti zapleten in ni pričakovati skorajšnjega izboljšanja, so pa stališča zelo preprosta in jasna. Nič nam morda bolj natančno ne odkriva ozadij dolgotrajnih kriz na Bližnjem vzhodu kot pismo, ki ga je že ob trojni agresiji na Egipt 1956. leta napisal takratni premier Velike Britanije Eden predsedniku ZDA Eisenhowerju: »Če nam ne uspe odstraniti Gamala Abdela Naserja in ga ne uničimo, bo Velika Britanija izgubila svoj izjemni položaj na tem področju. Vsa njena oporišča bodo izročena na milost in

nemilost sodrgi. Njeni prijatelji bodo drug za drugim izginili. Arabski vpliv se bo razširil vse do petrolejskih vrvelcev. To bi pomenilo konec Velike Britanije in velika zahodna zveza bi se zrušila do temelja.« To pismo je bilo objavljeno v Edenovih spominih, ki jim bo tudi zgodovina udarila svoj pečat. V celoti so namreč odsev zatona britanske kolonialne metropole in njenega spopadanja z narodnoosvobodilnimi gibanji med arabskimi deželami, ki vztrajajo na odstranitvi dediščine kolonialnega gospodarstva. Če se pa imperialistične in kolonialne metropole ne morejo sprijazniti z novim političnim zemljevidom, ki se zrcali in jih zbada na njihovih nekdanjih kolonialnih posestih, se bodo pač morale slej ko prej sprijazniti z učinkovitimi pridobitvami protikolonialne revolucije, ki je doživela zmago v obdobju po drugi svetovni vojni, ter polagoma, toda vztrajno dobivajo svojo potrditev in uresničitev v deželah Azije, Afrike in Latinske Amerike.

»TREBA JE POSTAVITI NOV SVET BOLJ ČLOVEŠKIH RAZMER«

(Okrožnica papeža Pavla VI. »O delu za razvoj narodov — Populorum progressio«)

Na veliko noč 26. 3. 1967 je papež Pavel VI. izdal okrožnico »O delu za razvoj narodov (Populorum progressio)«, ki je našla silen odmev v svetu. Večinoma so jo »vsi ljudje dobre volje«, katerim je namenjena, sprejeli z odobravanjem, pa naj gre za »levo« ali bolj »desno« usmerjene, kar zadeva njihovo svetovnonazorsko, politično in gospodarsko orientacijo. Kljub temu nespornemu dejstvu pa ni manjkalo tudi takšnih, ki so zavzeli do nje pretežno odklonilno stališče. Ti so bili predvsem iz vrst zagovornikov gospodarskega liberalizma v kapitalističnih deželah. Zopet drugim se je zdela okrožnica še vse prema- lo »napredna«. Nekateri so tudi poskušali zmanjšati njeno vrednost po indirektni poti in so prav v času njene objave in razprav o njeni vsebini napihovali podatke o »silnem bogastvu« in raznih »finančnih nepravilnostih« Vatikana, ki bi si naj torej z lepimi besedami le poskušal pomiriti svojo vest. Kakorkoli že, poleg odobravanja in dobronamernih pripomb ni manjkalo zlonamerne kritike in povsem odklonilnih stališč, čeprav so bila ta v primeri s pozitivnimi ocenami od začetka v manjšini. Ker pa so se takšna mnenja končno pojavljala na »desno« in »levo«, je prav to dokaz, da sloni okrožnica na trdnih temeljih krščanskega pogleda na svet, na človeka in vse, kar je z njim v zvezi, kar pa je nujno za ene preveč »levičarsko«, »komunistično«, nerealno, za druge pa premalo

»napredno« ali celo neiskreno. Vsekakor je torej prav, da si nekoliko ogledamo to okrožnico.

Takoj v začetku moramo reči, da okrožnica »O delu za razvoj narodov« ni dokument, ki bi bil popolnoma osamljen, ki bi bil nekaj čisto nenavadnega po vsebini, kar zadeva papeževe okrožnice. Spomnimo se samo okrožnic, kakršni sta bili v zadnjem času »Mati in učiteljica (Mater et magistra)« in »Mir na zemlji (Pacem in terris)« papeža Janeza XXIII., da ne omenjamo socialnih okrožnic Leona XIII. (Rerum novarum) in Pija XI. (Quadragesimo anno). Neposredni temelji in pobude za nauk, kakršen je podan v omenjeni okrožnici, pa so gotovo izraženi v dokumentih 2. vatikanskega cerkvenega zbora, posebno v dogmatski konstituciji o Cerkvi, v pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu in v odloku o laičkem apostolatu.

Čeprav v okrožnici ni ničesar, kar bi Cerkev v zgodovini naravnost in popolnoma zanikala ali zavračala kot zmoto, moramo priznati, da nekatere trditve vendarle zvenijo kot nekaj novega. V resnici so seveda to samo na novo osvetljena in v novi luči prikazana ali poudarjena dokaj stara spoznanja, ki jih je Cerkev že zdavnaj izvajala iz razodete nauka, čeprav jih ni vedno z enako jasnostjo učila. So pa tudi v okrožnici spoznanja, ki so tako odvisna od razvoja, da jih Cerkev preprosto ni mogla prej učiti, ker ni

bilo dejstev, na katera se nanašajo, ali pa ta dejstva niso bila tako izrazita, da bi mogla vplivati na njena spoznanja oziroma jo prisiliti, da zavzame do njih določeno stališče. Vse to nas ne sme motiti, ker Cerkev neprestano napreduje v spoznavanju razodetega nauka in bo napredovala do konca sveta. Posebno pa se ta napredek čuti v spoznanjih, ki jih bolj ali manj samo posredno izvaja iz razodetih resnic. Bog se tudi ne razodeva človeku samo na izreden, nadnaraven način, ampak prav tako naravno, po stvareh, njihovem razvoju in po človeku ter njegovem spoznanju in sploh dejavnosti. Oboje razodetje ni brez zveze in ne brez medsebojnega vpliva, kar zadeva spoznavanje ali osvajanje njune vsebine. Zato se pač ne smemo čuditi, če Cerkev danes nekatere resnice bolj poudarja, kakor jih je poudarjala včasih, ali jih bolj vsestransko osvetljuje, kakor jih je osvetljevala včasih, zato pa tudi izvaja iz njih popolnejše sklepe, kakor jih je izvajala nekoč. Pavel VI. pravi takoj v začetku okrožnice: »Ker po sklepu 2. vatikanskega cerkvenega zbora Cerkev jasneje in globlje spoznava in presoja, kaj o tej stvari (o razvoju) nujno terjaja Kristusov evangelij, je čutila dolžnost, da se ponudi ljudem v službo...« (1).

Po teh uvodnih besedah se sedaj pomudimo pri sami okrožnici. Najprej si oglejmo njeno vsebino. Potem pogledjmo, kakšna so njena osnovna in »nova« spoznanja. Končno pa si še pokličimo v spomin resnice, na katerih ta spoznanja slonijo oziroma iz katerih izhajajo.

1. Okrožnica poudari v začetku, da je socialno vprašanje danes svetovno. To pomeni, da se ne more in ne sme noben narod in nobena država izolirati pri reševanju vprašanj gospodarskega in družbenega razvoja od ostalega sveta, ker bi to prinašalo škodo temu narodu in tej državi sami, pa tudi drugim narodom in državam. Vsi narodi in vse države so se dolžni med seboj podpirati in si pomagati kot člani ene velike skupnosti, ki jo imenujemo človeštvo.

Toda v tej veliki človeški družini vladajo tudi velike razlike: nekateri narodi in države naglo napredujejo, drugi pa so močno zaostali in nimajo niti najpotrebnejšega. Razen tega se dogaja, da ponekod »peščica izvoljenec« uživa vse dobrine v izobilju, ostalo ljudstvo pa nima nobenih pravic in tudi pogreša najosnovnejša sredstva za življenje. Zato večkrat pride do naglih sprememb, ki uničijo tudi vse tisto, kar je bilo v starem redu dobrega in koristnega.

Cerkev se Cerkev zaveda, da je njena prvenstvena naloga, »da ustanavlja nebeško kraljestvo že tukaj na zemlji« (13), vendar ne more in ne sme mimo zemeljskih vprašanj, ne da bi jih presojala »v luči evangelija« in doprinesla svojega deleža k njihovega reševanju. Seveda pa je treba, kar zadeva razvoj, upoštevati celega človeka, vse njegove zmožnosti, dolžnosti in potrebe, upoštevati posameznega človeka in človeško družbo. Človek je dolžan, da se osebno razvija in

izpopolnjuje, in je prav tako dolžan, da dela za razvoj vsega človeštva, pri čemer pa se mora globoko zavedati, da ne gre samo za iskanje gospodarskih dobrin, ampak tudi za duhovne dobrine, ker bo le tako prišlo do resnično bolj človeških razmer na zemlji, kar je bistvo pravega razvoja.

Da se bo mogel uresničiti tako vsestranski in splošen razvoj, moramo priznati pravico vsakega človeka, da na zemlji »najde, kar mu je potrebno«. »Vse druge pravice, katerekoli bodi, tudi pravica lastništva in svobodnega trgovanja so tej podrejene« (22). Zato je glede zasebne lastnine še posebej rečeno: »To se pravi, da zasebna lastnina ne pomeni za nikogar brezpogojne in absolutne pravice. Nihče ni upravičen, da si pridržuje za izključno svojo uporabo to, kar presega njegove potrebe, če drugi nimajo potrebne« (23). Okrožnica priznava tudi javnim oblastem pravico, »da posežejo vmes in spor rešijo z dejavno udeležbo posameznikov in socialnih skupin« (23), tako da je večkrat razlastitev popolnoma upravičena in jo skupna blaginja lahko naravnost zahteva. Podobno velja za »razpoložljivi dohodek«, da namreč »ni prepuščen svobodni samovolji ljudi« (24). Okrožnica torej zavrača tudi načela liberalnega kapitalizma, ki ustvarja razmere, v katerih »krivičnost vpije v nebo« in vodi do revolucionarnih uporov, ki so v izrednih primerih edini izhod iz teh razmer, ki pa lahko prinašajo tudi nove krivice (31).

Pri reševanju vprašanj, ki jih terjaja razvoj, je potrebno sodelovanje vseh, posameznikov in skupin, posegov javnih oblasti in zasebnih pobud, predvsem pa je potrebno načrtno delo in upoštevanje tako gospodarske rasti kakor družbenega napredka.

Ker pa igra družina v družbenem okolju vlogo prve vrste, zato mora družba to ustanovo spoštovati in ji posvečati potrebno skrb. A tu se pojavi vprašanje »preobljudenosti«, ki je prav z družino povezano. Glede tega pravi okrožnica: »Državne oblasti imajo v svoji pristojnosti vsekakor pravico, da posegajo v vprašanje s tem, da državljanem primerno pouče o tem in izdajo ustrezne ukrepe, seveda pa morajo biti ti v skladu s potrebami npravne postavne in spoštovati pravnjo svobodo zakoncev« (37). Država, ki sme sicer posegati v to vprašanje, se torej mora ozirati na npravne norme in na svobodo zakoncev. Zato nastane vprašanje, kakšna je svoboda zakoncev v tem pogledu. Okrožnica odgovarja: »Slednjič je zadeva staršev, da po vsestranskem preudarku odločajo o številu otrok... po glasu svoje vesti, ki mora biti prav oblikovana po prav razumljeni božji postavi in okrepljeni v zaupanju v Boga« (37). Kdaj pa je božja postava prav razumljena, kdo o tem odloča? Ta pravica gre Cerkvi in jasne izjave cerkvenega učiteljstva so poročstvo, da je božja postava prav razumljena, če se človek v svojem razumevanju božje postavne po njih ravna. Kolikor pa takšnih jasnih izjav ni, odloča splošno učenje Cerkve in bogoslovnih

učiteljev oziroma volja posameznega vernika, da izpolnjuje božjo voljo, kakor se mu pač javlja po vesti.

Glede družbene dejavnosti so seveda možni različni nazori, ki to dejavnost vodijo. Vendar »kristjan ne more sprejeti nobenega sistema, ki sloni na materialistični in brezbožni filozofiji, ki ne spoštuje ne verske usmeritve življenja k zadnjemu namenu ne človeške svobode ne njegovega dostojanstva« (30). Gre namreč za nastanek popolnega humanizma, ki ne pomeni nič drugega kakor »celoten razvoj vsega človeka in vsega človeštva« (42). Tak razvoj pa je mogoč le, če ni »zaprt vrednotam duha in Bogu« (42). Nasprotje tega pravega humanizma je »omejeni«, »vase zaprti« humanizem, ki je »zaprt vrednotam duha in Bogu« in je zato v resnici »nečloveški humanizem« (42), ker priznava le okrnjenega človeka in ker človek »brez Boga« lahko organizira zemljo navsezadnje »samo zoper človeka« (42). Kdo se ne bi spomnil tukaj npr. na nemški nacizem!

Takšna je vsebina prvega, teoretičnega dela okrožnice.

Drugi del vsebuje bolj praktična navodila. Popoln razvoj človeka more biti dosežen le v mejah vzajemnega razvoja človeštva. Zato se morajo narodi zavesti najprej svojega bratovstva, ki sloni na naravnem in nadnaravnem bratovstvu ljudi. Prihajati pa mora to bratovstvo v trojnem pogledu do izraza: v dolžnosti vzajemnosti, ki narekuje pomoč bogatih narodov državam na poti razvoja; v dolžnosti socialne pravičnosti, ki zahteva zdrave in obzirne trgovske zveze med močnimi in šibkimi narodi; v dolžnosti vsesplošne ljubezni, ki zahteva ustvarjanje bolj človeškega sveta za vse, »kjer bodo vsi lahko dajali in sprejemali, ne da bi bil napredek enih ovira za razvoj drugih« (44).

Predvsem mora »presežek bogatih dežel služiti siromašnim deželam« (49). Vendar pomoč ne sme zaslužnjevati, tako da bi se porajal neokolonializem, »ki pod krinko denarne in tehnične pomoči uveljavlja politični in gospodarski pritisk« (52).

Potrebno bi bilo v ta namen ustanoviti »velikanski svetovni sklad, ki naj se vzdržuje z delom izdatkov za vojaštvo in oboroževanje, da prisrčno na pomoč najbednejšim« (51).

Zelo se je treba varovati dveh zmot: pretiranega nacionalizma in rasizma, ki sta »netivo ločevanja in sovraštva sredi držav« (63). Zato je naša dolžnost, da podpiramo vse, kar služi poživljanju medsebojne bratovske ljubezni med narodi in medsebojni pomoči pri razvoju narodov.

Katoličani morajo biti v prvih vrstah tistih, »ki si prizadevajo za to, da se vzpostavi pri vseh narodih mednarodni red pravičnosti in pravčnosti« (81). V tem pogledu pa bodo gotovo radi sodelovali vsi kristjani, da, vsi ljudje dobre volje, saj pot do miru vodi prav skozi vsestranski in vsečloveški razvoj. »Prevelike gospodarske in kulturne razlike med narodi povzročajo napetost in nesoglasje ter ogrožajo mir« (76). Nasprotno pa pomeni

vzpostavljanje od Boga hotenega reda, »ki prinaša popolnejšo pravičnost med ljudi«, isto kakor ustvarjanje miru (76). Nihče torej naj ne bi preslišal klica trpečih narodov in klica Cerkve, saj je to obenem klic po največjih dobrinah: po miru, pravičnosti in ljubezni.

2. Ko smo si tako kratko ogledali vsebino okrožnice »Delo za razvoj narodov«, naštejmo sedaj bistvene točke njenega nauka.

Kakor je razvidno iz celotne vsebine okrožnice, gre papežu za to, da ne ugotavlja samo nekih dejstev, da ne ocenjuje samo teoretično položaja, ampak da nakaže tudi možnosti za rešitev perečih vprašanj in da pobudo za dejanja v tem pogledu. Zato je tudi v prvem — teoretičnem delu — povedano samo tisto, kar je najvažnejše in kar najbolj pokaže potrebo po tej dejavnosti.

a) Jasno je poudarjena svetovna dimenzija socialnega vprašanja in zato tudi svetovno merilo za reševanje tega vprašanja.

b) Temeljno načelo človeške dejavnosti in urejanja medsebojnih odnosov mora biti pravičnost, ki je najtesneje povezana z ljubeznijo. Zato izgubi svojo absolutno veljavo pravica do zasebne lastnine, do svobodnega trgovanja in do prostega dogovora glede sklepanja pogodb, kakor to uči »nebrzdani liberalizem«. Vsak človek ima pravico, da na zemlji najde, kar mu je potrebno« (22).

c) Javna oblast ima pravico, da posega vmes, kadar pride do spora »med pridobljenimi zasebnimi pravicami in bitnimi skupnostnimi potrebami« (23). Celo razlastitev je upravičena, če jo terja skupna blaginja.

č) Niti država niti zakonci sami ne smejo pri urejanju vprašanja preobljedenosti prestopati mej npravnosti in božje postave, čeprav imajo oboji v tem pogledu določene pravice, kakor smo videli.

d) Popolni humanizem pomeni celoten razvoj vsega človeka in človeštva, ki upošteva tudi vertikalno dimenzijo človeka, to je njegov odnos do Boga in odvisnost od njega.

e) Za razvoj je treba delati vzajemno, načrtno in s pripravljenostjo na odpovedi in žrtve. Vsak človek je dolžan pri tem po svojih močeh sodelovati.

f) Delo za razvoj je delo za mir, ker odstranjuje med ljudmi, narodi in državami gospodarske in socialne razlike in budi v vseh duha vzajemnosti in ljubezni; ker je to delo za nov svet, ki bo bolj človeški, »v katerem bo vsak narod ne glede na pleme, vero, narodnost mogel živeti popolnoma človeško življenje, presto služnosti, ki mu jih nalagajo ljudje in nezadostno ukročena narava; svet, v katerem svoboda ni prazna beseda in v katerem ubogi Lazar lahko sede za isto mizo z bogatinom« (47).

3. Na katerih resnicah pa sloni ta nauk okrožnice?

V 39. odstavku je jasno rečeno: »Vsaka družbena dejavnost sloni na nekem nauku.« Zato nam okrožnica »O delu za razvoj narodov« sama nalaga dolžnost, da odgovorimo na postavljeno vprašanje.

Gotovo moramo reči, da pač sloni dejavnost, kakor jo nakazuje okrožnica, na osnovnih resnicah naše vere o Bogu Stvarniku in Očetu vseh ljudi brez razlike; o Kristusu Odrešeniku vseh; o bratovstvu in medsebojni ljubezni, ki iz tega izhaja, zakaj Bog je ljubezen in največji dokaz te ljubezni je prav Kristusovo odrešilno delo, človek pa je ustvarjen po božji podobi.

Dalje moramo posebej poudariti Kristusov nauk o ljubezni ali o največji zapovedi v krščanstvu. Ta nauk so prvi kristjani tako vestno uresničevali v življenju, da so proustvoljno imeli vse skupno in da zato ni bilo reveža med njimi, kakor beremo v Apostolskih delih. Pred pogani je veljala njihova ljubezen naravnost za spoznavno znamenje.

Omeniti pa moramo tudi poglede na Cerkev in njeno poslanstvo, ki so izraženi v dogmatični konstituciji o Cerkvi in v pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu. Omeniti moramo poglede na človekovo dejavnost in sploh zemeljske stvarnosti, ki so podani v omenjenih konstitucijah. Da, omeniti moramo končno vso tisto širino in vsestransko pripravljenost na dialog Cerkve s svetom, ki je prišla do izraza na 2. vatikanskem cerkvenem zboru.

Cerkev je v svetu in je s svetom povezana, zato ima tudi poslanstvo za ves svet. »Z eno besedo: ,kar je duša v telesu, to so kristjani v svetu,« pravi dogmatična konstitucija o Cerkvi.

Poslanstvo Cerkve pa je, da svet posvečuje in da se trudi za takšne odnose med ljudmi, za takšen red na zemlji, ki bo čim popolnejši odraz božjega kraljestva in čim popolnejša predstopnja novega neba in nove zemlje, stanja, ko bo Kristus vse podvrget Očetu, tako da bo Bog vse v vsem.

Za takšen red delajo končno vsi ljudje, ki se trudijo za bolj človeške razmere na zemlji, za to, da bi zavladali na zemlji pravičnost in ljubezen, da bi vrednote, kakršne so svoboda, enakost in bratstvo, postale realnost, pa četudi nekateri od teh plemenitih ljudi niti ne poznajo Boga in Kristusa ali ju naravnost zavračajo. Zato pa so kristjani v tem prizadevanju dolžni z njimi sodelovati. »Veselite in upanje, žalost in zaskrbljenost današnjih ljudi, posebno ubogih in vseh kakor koli trpečih — to je hkrati tudi veselje in upanje, žalost in zaskrbljenost Kristusovih učencev; in ničesar resnično človeškega ni, kar bi ne našlo odmeva v njihovih srcih,« pravi pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu takoj v začetku. V 21. odstavku pa je rečeno v isti konstituciji: »Čeprav Cerkev ateizem popolnoma zameta, vendar odkritosrčno izjavlja, da morajo vsi ljudje, verni in neverni, sodelovati pri pravilni graditvi tega sveta, v katerem skupno živijo, to se pa gotovo ne more uresničevati brez odkritosrčnega in razumnega razgovora« (6).

O zemeljskem napredku, za katerega smo vsi dolžni delati, pravi pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu: »Zato je zemeljski napredek treba sicer skrbno razlikovati od rasti Kristusovega kraljestva, vendar

pa je ta napredek, kolikor more prispevati k boljši ureditvi človeške družbe, velikega pomena za božje kraljestvo« (39, 2). Prav zaradi tega pa ima človekova zemeljska dejavnost tudi svojo vrednost in je človek dolžan delati za napredek, kakor je to delo za napredek po drugi strani dokaz njegove popolnosti in od Boga izrečno zapovedano. Vse to najdemo ponovno poudarjeno v dokumentih 2. vatikanskega cerkvenega zbora. Omenimo npr. samo še tole mesto iz pastoralne konstitucije o Cerkvi v sedanjem svetu: »Za verujoče je stvar gotova: posamična in skupna človeška dejavnost, to je tisto orjaško prizadevanje, s katerim ljudje v teku stoletij skušajo izboljšati svoje življenjske razmere, se ujema z božjim načrtom. Po božji podobi ustvarjeni človek je namreč dobil naročilo, naj si podvrže zemljo z vsem, kar je na njej, in naj vlada svet v pravičnosti in svetosti; in, priznavajoč Boga za stvarnika vseh stvari, naj njemu izroča sam sebe in celotno vesoljstvo, tako da bo ob podrejenosti vseh stvari človeku božje ime čudovito po vsej zemlji« (34, 1).

Tako bi lahko še in še naštevali verske resnice in njihove cerkvene razlage, iz katerih izvira nauk okrožnice »O delu za razvoj narodov«. Pa naj to zadostuje in nas utrdi v za-vesti, da smo dolžni njen nauk po svojih močeh uresničiti, ker to naravnost zahteva zvestoba Kristusu.

Zdi pa se mi ob koncu važno poudariti, da je naša dolžnost, da kot kristjani v življenju res dosledno uresničimo Kristusovo zapoved ljubezni, da postanemo dejansko dobri ljudje, ker bomo potem tudi vedno zadeli pravo smer pri svojem delu za ureditev sveta po božji volji, za vzpostavitev božjega kraljestva in za srečo vseh božjih otrok in Kristusovih bratov. O ljubezni pravi namreč sv. Janez: »Kdor svojega brata ljubi, ostane v luči in v njem ni spotike. Kdor pa svojega brata sovraži, je v temi in hodi v temi in ne ve, kam gre, ker mu je tema oslepila oči« (1 Jan 2, 10. 11). Ljubezen je prva in zadnja beseda pri postavljanju novega sveta bolj človeških razmer, h kateremu nas kliče papež Pavel VI. po okrožnici »O delu za razvoj narodov«, saj resnična krščanska ljubezen obsega ljubezen do Boga, do vsakega človeka in do stvarstva sploh.

Vekoslav Grmič

Ludvik Zorzut

Mati hčerki v album

*Ko mene več ne bo,
ko bom počivala pod zemljo,
o, hčerka moja, kje boš ti tedaj?
Preberi včasih vrste te ljubeče,
ki jih obseval žar je moje sreče,
v detinska leta vrni se nazaj.
Ti solza kâne v črke materine
kot biser utrgan tam na rozni trati.
In tiho brala boš skoz te spomine:
na svetu je bilá le ena mati.*

RIM SO OBISKALI SLOVENCİ

Vabilu slovenskih škofov na romanje v aprilu 1967 v Rim, v maju pa h Gospe Sveti se je odzvalo izredno veliko romarjev. Romarje je pod vodstvom treh slovenskih škofov sprejel v slovesni avdienci sveti oče Pavel VI. Namen vseslovenskega romanja v sveto mesto in h Gospe Sveti je bil trojen: v letu 1967 smo Slovenci praznovali tri jubileje, ki so tesno povezani z našim verskim življenjem. Pred 1900 leti sta v Rimu dala življenje za Kristusa prvaka apostolov Peter in Pavel; Peter je bil prvi poglavar Kristusove Cerkve, Pavel pa najvnetejši oznanjevalec evangelija. Svoje življenje sta darovala v pričevanje za resničnost božjega razodetja in v dokaz svoje zvestobe do Kristusa, ki je bila močnejša od smrti. V Rimu so Slovenci počastili njun grob in se jima zahvalili za vero, ki smo jo prejeli in ohranili po obeh apostolih. Drugi pomembni jubilej je bila proslava 1200-letnice, odkar je prva narodna kneževina Slovencev sprejela krst; in še tretji jubilej v hvaležen spomin, kako so prebivalci Rima pred 1100 leti prve v Rimu posvečene duhovnike počastili ob njihovih novih mašah (primicijah) v staroslovenskem jeziku.

Te pomembne zgodovinske obletnice niso smele neopaženo mimo nas, saj so pomemben mejnik v naši zvestobi do Cerkve in narodnosti.

1. Slovenci prebivajo na vzhodni kopni meji Italije. Prostor za njihovo naselitev so jim dali Langobardi, ki so l. 568 zapustili Panonijo in zasedli velike dele Italije. Predniki sedanjih Slovencev so se nato do l. 600 naselili ob tokovih rek Save in Drave prav do njihovih izvirov, na desnem bregu Donave do izliva reke Traun, preko izvira Save in njenih dotokov pa tudi v dolino reke Soče in še dalje v griče ob robu Furlanske nižine. Preko Krasa so dosegli morje ob tržaškem zalivu in malo pozneje (po l. 804) tudi severno obalo Istre do Kopra in Pirana.

Tu so še danes sosedje italijanskega naroda, ki se je že večkrat v zgodovini prepričal, da je slovenski narod miroljuben, sprejemljiv za dobre pobude in srečen, da ima isto katoliško vero za neminljivo skupno dobro.

Prvo narodno oblast so si Slovenci uredili že v 7. stoletju v Karantaniji, ki je imela svoje jedro v sedanji Koroški. Severne pokrajine nekdanje Karantanije so pozneje zasedli Nemci, južne slovenske pokrajine pa imajo danes v Jugoslaviji svojo narodno republiko z glavnim mestom Ljubljana.

Slovenci imajo torej med vsemi Slovani najbližjo kopno pot do Rima. Večno mesto ob Tiberi so vedno radi in s spoštovanjem obiskovali. Letos so prišli, da se tu vesele 1900-letnega jubileja, ki veže Slovence v dragocenem bratstvu z drugimi katoliškimi narodi vsega sveta. Razen te proslave, skupne vsemu katoliškemu občestvu, imajo Slovenci še dva lastna jubileja, prav tako tesno pove-

zana s središčem krščanstva v Rimu kakor s posebnim razvojem krščanstva na tleh svoje domovine.

Oba verska jubileja Slovencev sta vredna častnega spomina.

2. Slovenci so najstarejši katoliški narod med Slovani. Država Karantanija je prvih 150 let ohranila še poganstvo. Škofje iz (poznorimskih) škofij v Emoni, Celei, Petoviju, Virunu, Teurniji in Aguntu so se pred njimi umaknili na ozemlje patriarhije Akvileje, cerkve so bile porušene, vendar je nekaj kristjanov romanskega jezika lahko mirno živelo med priseljenimi Slovenci. Za sprejem krščanske vere se je odločil karantanski knez Borut med l. 743—745. Tedaj se je namreč obnovila napadalnost vzhodnih sosedov Avarov, ki so bili nepopustljivi pagani. Avari so bili že prej dobili nadzorstvo nad rodovi Slovencev, na jugu ob cesti iz Panonije proti Italiji. Zdaj so hoteli streti še neodvisno Borutovo državo Karantanijo. Ako se je hotel Borut obdržati, je moral iti v zvezo z Bavarci. Obljubil je, da sprejme krščansko vero, zato mu je bavarski vojvoda pomoč rad poslal in Avari so bili odbiti. Knez sam se najbrž ni dal krstiti, izročil pa je Bavarcem sina Gorazda in nečaka Hotimira za talca in dal oba podučiti v katoliški veri. Oba kneževiča, določena Borutu za naslednika, sta sprejela krst pri menihih na otoku Awa na Chiemskem jezeru. Ze ok. l. 749 je Borut umrl in vladal v Karantaniji je prevzel Gorazd, prvi krščanski knez Slovencev.

Gorazd je vladal samo od ok. l. 749 do 752, premalo časa, da bi se mogla nova vera že razmahniti, opravljene pa so bile važne priprave.

Dvor in veljaki so se seznanili z vero in tedanji papež Zaharija (741—752) je že določil, naj Karantanija postane misijonska pokrajina mlade škofije v Salzburgu (ustanovil jo je irski opat sv. Rupert, umrl ok. 718). Ta odlok sv. sedeža v Rimu je bil v srečo Slovincem, ker irski misijonarji niso bili nevarni njihovi narodnosti. Takratni Salzburg je še zaslužil papeževo zaupanje in v začetku res oznanjal krščansko vero brez političnih ciljev.

Širok razmah misijonov se je začel šele pod drugim karantanskim knezom Hotimrom (752—769), ki se je kakor že Gorazd z umom in srcem oprijel evangeljske resnice. Ko je doma vse pripravil za sprejem krščanstva, si je izprosil pri tedanjem škofu sv. Virgiliju, tudi zastopniku irske misijonske metode škofa Modesta, da je prišel v Karantanijo na čelu močnega misijonskega odposlanstva. Med Modestovimi sodelavci beremo tudi ime Kočar, ki je povsem slovensko. Modest si je med Slovenci, kjer je živel le kakih šest let (umrl je brzkone že l. 763), z neutrudnim delom pridobil svetniško slavo, saj so krščansko vero sprejeli skoraj vsi tedaj že svobodni slovenski rodovi. Za škofijski

sedež si je izbral antični Virunum, kjer je na razvalinah starega škofijskega mesta sezidal novo Marijino cerkev — Gospo Sveto, še zdaj znano Slovincem kot prvo narodno božjepotno svetišče (Nemci jo imenujejo Maria Saal). Razen te je Modest pozidal cerkve še na premnogih drugih krajih.

S polno upravičenostjo bi mogli Slovenci praznovati jubilej 1200 let od sprejema krščanstva že l. 1963 ob obletnici smrti škofa sv. Modesta. To leto pa je bilo leto žalovanja zaradi smrti sv. očeta Janeza XXIII., ki je osebno poznal in ljubil Slovenijo, enako tudi čas žalovanja zaradi bolezni in smrti nadškofa Antona Volka, ki je odšel k Bogu 7. jul. 1963. Kar se 1963. ni moglo z vso pozornostjo opraviti, so želeli Slovenci nadomestiti letos v zvezi s skupnim jubilejem vsega katoliškega sveta. Povezava obeh jubilejev, 1200-letnice krščanstva v Karantaniji in 1900-letnice, ki jo proslavlja Rim, ima notranjo upravičenost v nepozabni resnici, da je tudi sv. Modest, čeprav brez krvavega mučeništva, daroval svoje življenjske moči pri oznanjevanju evangelija Slovincem in umrl za isto vero, ki sta jo utrdila apostola Peter in Pavel. Sv. Modest je vtisnil Slovincem neuničljiv pečat apostolske vere, ki ima polno vrednost še danes. Slovenski škofje so prišli v Rim, da ta pečat znova potrdijo vpricho Petrovega naslednika Pavla VI., vpricho svojega duhovništva in vsega božjega ljudstva, ki hoče biti danes dedič istega Duha, ki je bil živ pred 1900 in pred 1200 leti. Jubilejno romanje Slovincem naj bi to voljo še bolj utrdilo.

3. V Rimu so bili prvi Slovenci gostoljubno sprejeti pred 1100 leti. Hvaležnost in vdanost Slovincem do apostolskega sedeža v Rimu ima še druge globoke zgodovinske temelje. Opirajo se na važno dejstvo: da je apostolski sedež, namesto prve škofije pri Gospe Sveti, ki se po smrti sv. Modesta ni mogla obdržati, Slovincem naklonil druge, mnogo večje ugodnosti: že pred 1100 leti je potrdil in blagoslovil rabo staroslovenskega jezika v bogoslužju.

Kakšna je bila usoda škofije Karantancev pri Gospe Sveti? Salzburški škof sv. Virgilij je poslal Modesta v Karantanijo samo v svojstvu pokrajinskega škofa (lat. chorepiscopus), škofija ni bila kanonično ustanovljena. Vse ozemlje, ki ga je upravljal škof sv. Modest, je bilo del škofije Salzburg. To je bilo z ene strani ugodno, ker je misijonsko delo podpirala velika avtoriteta sv. Virgilija in dobivalo iz Salzburga stalno pomoč tja do Virgilijeve smrti (v l. 784). Do tedaj se je katoliška vera med Slovenci docela utrdila kljub trikratnemu uporu pogsanske stranke, ki se ni toliko branila nove vere kakor proti naraščajočemu vplivu nemštva. Virgilijevi nasledniki so pošiljali h Gospe Sveti nove pokrajinske škofe; zadnjega med njimi — Goteberta — imenujejo viri še l. 945.

Možnosti za kanonično ustanovitev prave rezidencialne škofije namesto pokrajinske pa se po l. 784 niso izboljšale, ampak zmanjšale. L. 788 se je Bavarska uklonila oblasti Karla

Velikega, tistega, ki je l. 800 postal po volji sv. papeža Leona III. rimski cesar. Karel Vel. je v l. 791 in 795 uničil pogsansko državo Avarov in združil vse rodove Slovincem v svojem imperiju. Vsi so tedaj brez odpora sprejeli krščansko vero in začasno obdržali domače kneze. Iz Karantanije so se Slovenci začeli seliti v nižine Panonije, kjer je prenehala vladavina Avarov. V izpraznjeno Karantanijo so se priseljevali Nemci, posebno od l. 820, ko so Franki domače kneze zamenjali s frankovskimi grofi in prefekti. Spremenila se je tudi hierarhična oblast nad Slovenci. Karel Vel. je l. 811 slovenske pokrajine razdelil med dve sosedni metropoliji, Salzburg, ki je dobil metropolitansko prava 798. in Akvilejo, starodavno metropolijo v Furlaniji, ki je nosila častni naslov patriarhije. Meja obeh cerkvenih provinc je bila ob toku reke Drave in se je tu obdržala celih 975 let. Prav meja ob Dravi je bila usodna za karantansko škofijo pri Gospe Sveti. Polovico njene zemlje je prešlo pod Akvilejo, tako se ni mogla razviti za Slovence narodna škofija pri Gospe Sveti, kakor se je na primer obdržala škofija v Pragi za češko ozemlje. Mimo tega so po l. 800 frankovske sinode (828, 845, 888) zahtevale njihovo odpravo in jih povsod zatrla. Zato se tudi škofija pri Gospe Sveti ni mogla obdržati, prenehala pa je šele v 10. stoletju. Nikogar ni bilo, ki bi bil škofijo pri Gospe Sveti izročil v varne roke Petrovega naslednika v Rimu.

Cerkev pa je med tem že drugače pokazala, da je prava mati slovenskega naroda. Pred 1100 leti — leta 867 — sta slovanska apostola grškega rodu, sv. brata Ciril in Metod po dobrih štirih letih misijonskega dela med Moravani z uporabo slovanskega jezika pri bogoslužju odšla na pot do »apostolika« v Rimu. Med potjo sta solunska brata več mesecev uživala gostoljubje kneza Koclja v Panoniji, kjer se je razvila nova slovanska kneževina, dotlej pod vrhovno oblastjo Nemcev. Kocelj je vzljubil slovansko bogoslužje in dal bratoma več duhovniških kandidatov, ki so spremljali Cirila in Metoda v Rim in tu dobili duhovniško posvečenje. V Rim so prišli v adventu l. 867 skupaj z Moravani prvi Slovenci in papež Hadrijan II. jim je prišel naproti pred mestno obzidje, ker sta sv. brata nosila s seboj relikvije papeža — mučenca sv. Klementa I. Papež je nato potrdil in blagoslovil slovanske bogoslužne knjige in jih pozdravil kot božično darilo katoliškemu občestvu za l. 867, kar je izraženo tudi v poslanici slovanskim knezom v Podonavju, izdani l. 869 z začetnimi besedami: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus.

Blagi papež Hadrijan II. je ljubezen do slovanskega bogoslužja, ki naj bo Slovincem tesna vez s prestolom sv. Petra, ohranil ves čas bivanja sv. bratov v Rimu. Sv. Ciril je v Rimu 869 umrl, sv. Metod pa je dobil škofovsko posvečenje in postal sremsko-panonški metropolit in papeški legat a latere za Slovane dežel ob Donavi. Iz časa, ko sta apostola Slovanov bivala v Rimu, se letošnje

romanje s pristrčno hvaležnostjo spominja posebnega izredno prepričevalnega dokaza ljubezni sv. sedeža do Slovanov. Ko so namreč l. 868 dobili v cerkvi S. Maria Maggiore slovanski gosti duhovniško posvečenje, so nato novomašniki opravili po papeževem naročilu prvo mašno daritev v najvidnejših drugih cerkvah tedanjega in sedanjega Rima: prva slovanska primicija je bila v cerkvi sv. Petra, druga pri sv. Petronili, tretja pri sv. Andreju in četrta izredno slovesno v cerkvi sv. Pavla.

Po 1100 letih slavijo torej Slovenci s svojimi škofi, duhovniki in verniki spomin na pristrčni sprejem Slovanov v Rimu l. 867. Letošnje romanje je bilo spet povezano z božjo službo v slovenskem jeziku, le malo drugače kakor pred 1100 leti, vendar z isto zavestjo zveste ljubezni med narodom Slovencev in sedežem sv. Petra v Rimu. Ob priložnosti tega jubileja čutijo Slovenci predvsem dvojje: prvič svojo pristrčno hvaležnost, da smejo s svojimi pastirji in duhovniki pri božji službi uporabljati svoj materinski jezik, dobro vedoč, da se s tem izredno krepi zavest Kristusove navzočnosti med božjimi otroki in dviga vpliv vere na življenje; drugič svoje veliko veselje, da je sv. sedež v Rimu naklonil isto srečo vsem drugim narodom sveta. Na ta način še močneje čutijo, da so udje tistega občestva, ki letos slavi jubilej 1900 let po smrti obeh apostolskih prvakov, stebrov Kristusove Cerkve.

4. Veliko upanje na novo versko pomlad med Slovenci. Da dobimo pravo sliko sedanjih cerkvenih razmer v Sloveniji, moramo očitati bistvene spremembe v vmesnih stoletjih. Kljub temu, da so bile zemlje, kjer prebivajo Slovenci, več kot 900 let pod vodstvom uglednih metropolij v Salzburgu in Akvileji, s sedežem izven meja Slovenije — je katoliška vera srečno prestala mnogotere težke preskušnje. Do srede 15. stol. ni bilo nobenega škofijskega sedeža na slovenskih tleh, kljub temu, da je papež Gregorij IX. že 1237 odločil, naj se ustanovi škofija v Gornjem gradu sredi Slovenije. Versko življenje je bilo ta čas pod vplivom izrednega števila samostanov. Najprej so to bile opatije benediktinskega reda, sledile so tri velike cistercije in štiri kartuzije, med njimi kartuzija Žiže, prva na tleh rimsko-nemškega cesarstva (ustanovljena l. 1164), nato se je razvila gosta mreža samostanov manjših bratov sv. Frančiška, vmes močne postojanke dominikancev in več hiš servitov, avguštincev, regul. kovanjev, eremitov in diskalceatov, karmeličanov, klaris in dominikank a tudi posamičnih drugih (za primer: premonstratencev). Šele 1461 je posebna ljubezen papeža Pija II., ki je slovensko zemljo večkrat prepotoval in bil prej sam škof v Trstu, pripomogla, da se je ustanovila škofija v Ljubljani, zdaj v središču Slovenije. Nova škofija je bila 370 let (do 1831) neposredno podrejena rimski kuriji in je bila glavna opora vernim Slovcem tako v obrambi proti Turkom, kakor sredi nevarnosti s strani protestantizma. V

18. stol. se je hierarhični red začel spreminjati. Papež Benedikt XIV. je 1751 razpustil oglejski patriarhat in Slovenci so mogli pozdraviti ustanovitev nove nadškofije v Gorici. Nato je cesar Jožef II. po l. 1785 državi na korist spremenil meje škofij, a sprememba je bila nazadnje v korist Slovcem, kajti poleg Ljubljane je postala slovenska še Lavantinska škofija. Odkar je za vse plemenite naloge vneti škof Slomšek sedež te škofije prenesel v Maribor (1859), se je razvila v novo močno versko središče. Tudi v narodno mešani škofiji Trstu in Gorici smo večkrat dobili škofove slovenskega rodu.

Gorica je od 1831 kot metropolija združevala večji del slovenskih pokrajin, le Krška in Lavantinska škofija sta ostali do razpada austroogrške monarhije (1918) v zvezi s Salzburgom. Z nastankom Jugoslavije je Gorica prešla v meje Italije in njena cerkvena provinca je razpadla. Vse slovenske škofije so bile nato neposredno podrejene apostolu. sedežu v Rimu. L. 1935 je že podpisani konkordat med kraljevino Jugoslavijo določal, naj bo Ljubljana nadškofijski sedež, kakor je bila med l. 1788 in 1806. Jugoslovanski parlament konkordata ni potrdil in se zato ni uresničil. Šele dobri papež Janez XXIII. je svoje osebno poznanje cerkvenih razmer v Sloveniji uporabil in 22. dec. 1961 Ljubljano spet določil za nadškofijski sedež. L. 1962 je dobil škof Anton Vovk palij iz rok nadškofa, zdaj kardinala Franja Seperja.

Spomin na ustoličenje nadškofa v Ljubljani po dobroti Rima leta 1962 bi lahko imeli za četrto, upanje zbujujoči jubilej, ki se ga letos Slovenci z veseljem spominjajo. To upanje ima trdno podlago, zakaj koncilski odlok o pastirski službi škofov napoveduje ustrezno preureditev meja cerkvenih provinc ob upoštevanju družbenih (torej tudi narodnih) in krajevnih razmer. Vsaka škofija bo poslej dodeljena kakšni cerkveni provinci (cf. Decr. de pastorali episcoporum munere, cap. III, n. 40). Slovenci so letos prišli v velikem pričakovanju, da se bo ta koncilski odlok kmalu uresničil. Tedaj bo slovenski narod prvič v zgodovini dosegel srečo enotnega hierarhičnega vodstva, čigar člani prihajajo iz ljudstva in bodo delali za božje ljudstvo. Slovensko ljudstvo je vzgojeno v močni ljubezni do svojih škofov. Ohranilo je sveto spoštovanje do nekdanjih škofov, ozna-jevalcev evangelija, kakor sta bila v začetku sv. Modest in sv. Metod, čeprav vzeta iz drugih narodov, se hvaležno spominja slovenskih škofov novega časa, ko si je za svetost zavzeti škof A. M. Slomšek za vedno pridobil srca vseh Slovcencev. Prav tako je isti narod zvesto vdan sedanjim slovenskim škofom, ki so letos vodili vernike k jubilejnemu slovesnostim v rimsko mesto. Ko bodo Slovenci še tesneje povezani z enotno cerkveno provinco, kakor določa navedeni koncilski odlok, se bodo tem lažje lotili verske obnove. Pričakujejo v enako zvesti povezavi z apostolskim sedežem kakor doslej že 1200 let — prihod nove verske pomlad. Apostolski blagoslov,

ki ga je Slovencem naklonil naslednik apostola Petra — Pavel VI., je porok in po-buda za obnova cerkvenega in verskega življenja v domovini Slovencev.

Srečno znamenje za nemoten razvoj verskega življenja zaupno gledajo katoliški Slovenci v beograjskem protokolu, podpisanem 25. jun. 1966 med Vatikanom in Jugoslavijo. Na temelju medsebojnega zaupanja in spoštovanja se je tako začel življenjski dialog, kakor ga priporoča II. vatikanski koncil, prvi te vrste na svetu. Slovenski romarji so v Rimu prosili, da bi se dialog razvil obema pogodbenikoma v korist, saj Slovenci ljubejo rodno zemljo in imajo v Jugoslaviji svojo domovino, so pa obenem tudi zvesti sinovi Cerkve. V dialogu, ki ga je sprožil beograjski protokol, ni ovire za nastop pričakovane verske pomladi, ampak spolnitev začetnega pogoja za njen razcvit.

Sveti oče je naklonil slovenskim romarjem poseben sprejem, pri katerem je izrazil Slovencem spoštovanje in ljubezen, se jim zahvalil za vernost in jim obljubil vso pastirsko skrb, saj ve, da so Slovenci majhen narod po številu pripadnikov, velik in preskušen pa v neomajni zvestobi do svoje katoliške vere in rimskega sedeža. Slovencem iz domovine, ki so se jim pridružili še rojaki iz zamejstva, celo iz obeh Amerik in Avstralije, je sv. oče takole govoril:

Po kratkem presledku po romanju iz jugoslovanske Bačke nam božja Previdnost znova daje tolažbo s sprejemom vaše številne skupine, dragi slovenski romarji, ki ste prišli v Rim proslavit 1200-letnico spreobrnjenja vaših prednikov h Kristusu.

Ganjeni in veseli vas sprejemamo. Pozdravljamo najprej višje pastirje, voditelje romanja: nadškofa Jožeta Pogačnika, škofa Maksimilijana Drževčnika in Janeza Jenka. Z njimi vred objemamo goreče duhovnike, ki jih spremljajo in vse vas, dragi sinovi in hčere, ki ste njihova krona. Pozdravljamo vse Slovence, tudi tiste, ki so prišli iz drugih dežel ali prebivajo v Rimu in jim izražamo našo naklonjenost, spoštovanje in ljubezen.

Spoštovani bratje in dragi sinovi! Vaš prihod dobiva poseben pomen kot dejanje vere. Velika slovanska apostola Ciril in Metod sta prišla v Rim, da bi dosegla pri Petrovem sedežu potrdilo in spodbudo za svojo misijonsko dejavnost. Po tisoč sto letih ste vi, vedno zvesti in vzorni verniki, šli po njihnih stopinjah, da se zahvalite Gospodu za dar poklicanosti k evangeliju, da tu na grobu prvaka apostolov in blizu še vedno zgornjih spominov obeh svetnikov počivate svojo odločenost za krščansko življenje in najdete novih moči za miroljubno osvojitve Kristusovega kraljestva.

Kako se čutimo nasproti vam dolžnike za spodbudo, ki nam jo dajete! Kar smo že dejali pretekli ponedeljek vašim rojakom, ponavljamo tudi vam: ne moremo reči drugače, kakor da vidimo v vašem romanju zelo tolažilno znamenje prebuditve, polno upanja. Cast vam, goreči in delavni škofje, ki ste

ohranili v srcih vaših vernikov visok plamen vere in ljubezni. Cast vam, duhovniki, cast vam, verniki, ki ste ohranili živo versko verno in zavzetost. Papež, ponižni pa pravi Kristusov namestnik, vam to govori v Gospodovem imenu. Po nas vas vsa Cerkev hvali, se vam zahvaljuje in vas proslavlja.

Iz vaše dežele, ki jo bogate tako sijajne in mogočne lepote in katere slavni spomeniki spričujejo vašo stoletno ljubezen do domovine in zvestobo Cerkvi, ste prišli sem v središče krščanstva, da potrdite svojo vero. V svetišču Marije Velike, ki je najbolj častiljiva in starodavna Marijina bazilika, ste se zbrali k somaševanju in molitvi, da zapojete Bogu himno zahvale za dobrote, ki ste jih prejeli v dolgih stoletjih zgodovine. Na grobovih apostolskih prvakov Petra in Pavla, dveh stebrov rimske cerkve, ste že naprej začeli Leto vere, s čimer ste se velikodušno odzvali našemu nedavnemu vabilu.

Pred očmi našega duha se pa odvija imenitna, veličastna podoba: ta vaša navzočnost v Rimu je za nas simbol prisotnosti vseh vaših sorojakov. Tudi v njihovem imenu ste nam dali dokaz žive ljubezni s tem, da ste nas tako navdušeno pozdravljali in nam poklonili darove, ki simbolično predstavljajo vaše delo. Z vašim romanjem se je prvokrat zgodilo, da neki slovanski narod v Rimu proslavlja jubilej spreobrnitve h krščanski veri. V tem trenutku se naš pogled širi in objema vse prostrane dežele, katerim sta slovanska apostola oznanjala evangelij. Vi ste danes prvi izmed njih prišli k nam. V našem srcu že vstaja upanje na nova srečanja z drugimi narodi. Samo Bog ve za to uro in trenutek. Mi ga pa odslej pričakujemo z neomajnim zaupanjem.

Ko nam vaša navzočnost govori, da je danes tu srce Slovenije in vse Jugoslavije, bi vam radi povedali, da smo tudi mi z vami. Papež se zanima za vas, vas ljubi. Vedite to, govorite o tem, bodite o tem prepričani! Papež je z vami predvsem z molitvijo, s katero nenehno kliče na vas milost Sv. Duha, da vas tolaži, vas utruje in spodbuja k zvestobi. Papež je z vami po svojem zastopniku v vaši ljubljeni deželi, po apostolskem delegatu in odposlancu Sv. sedeža. S svojo stalno navzočnostjo pri vas vam ta dokazuje veliko, nenehno pastirsko skrb Petrovega sedeža do vaše države. Papež je z vami s pozornostjo, ki vam jo je posvetil v nedavni preteklosti in vam je bo še več posvetil.

Srečno želimo, da bodo vaše škofije srca, ki v istih mislih, delih, besedah in zgledih soutripajo z velikim srcem vesoljne Cerkve. Želimo, da postanejo vaše župnije šola prepričanih in velikodušnih apostolov, da bodo po navodilih 2. vatikanskega koncila v njih čudovito zrastle vrste globoko verne mladine, krščanskih očetov in mater, ki hranijo svojo vero in ljubezen pri evharistični mizi, po besedi psalmista: »Tvoji otroci so kakor oljčne mladike okrog tvoje mize« (Ps 127, 3). Želimo, da vaše družine postanejo svetišča, kjer se vzgajajo dobri božji služabniki, zvesti

otroci Cerkve, pošteni in delavni državljani, v smislu nauka koncila v odloku o laikih: »Dolžnost zakoncev je bila vedno, danes pa je največji del njihovega apostolata, da s svojim življenjem razodevajo in dokazujejo nezaveznost in svetost zakonske zveze, da odločno zagovarjajo pravico in dolžnost staršev in skrbnikov glede krščanske vzgoje otrok, da branijo dostojanstvo in zakonito neodvisnost družine... Družina je od Boga prejela poslanstvo, da boji prva in življenjska celica družbe. To poslanstvo bo spolnila, če se bo v medsebojni ljubezni vseh članov in v skupni molitvi k Bogu razodevala kot domače svetišče Cerkve« (t. 11).

S temi srčnimi željami vas, častiti bratje in dragi sinovi, želimo spremljati v vsem vašem življenju. Izročamo jih priprošnji slavne nebeške Kraljice, svetima apostoloma Petru in Pavlu, sv. Cirilu in Metodu, da vam izprošijo veselje, mir in Gospodovo moč. V njegovem imenu vam dajemo apostolski blagoslov, ki ga raztegujemo na vse Slovence, doma in v svetu, posebej še otrokom, starim in delavcem. »Milost Gospoda našega Jezusa Kristusa naj bo z vami vsemi« (2 Tes 3, 13).

Slovenski romarji so imeli prvo skupno pobožnost 4. aprila v baziliki sv. Pavla zunaj starega rimskega obzidja. Tu jih je nagovoril najprej ljubljanski nadškof dr. Jože Pogačnik in jim pojasnil trojni namen veslovenskega romanja v Rim. V četrtek, 6. aprila so se vsi romarji iz domovine in zamejstva udeležili skupne pobožnosti v cerkvi Marije Velike. Z vsemi tremi slovenskimi škofi je somaševalo 12 duhovnikov iz vseh

slovenskih škofij in iz zamejstva. Navzoči so bili med drugim znani ukrajinski višji nadškof kardinal Slipyj, Ladislav Rubin, pomožni škof kardinala Višinskega, ravnatelj raznih slovenskih in drugih zavodov, ki imajo kako zvezo s Cirilom in Metodom.

Po evangeliju je ljubljanski nadškof razložil zbranim, zakaj je Slovincem ta najstarejša Marijina cerkev tako draga. V cerkvi Marije Snežne ali Marije Velike je papež Hadrijan II. o božiču leta 867 sprejel odpislanca carigradskega cesarja in panonskega kneza Koclja, sv. Cirila in Metoda. V tej cerkvi je sv. Ciril v daljši razpravi zagovarjal bogoslužje v slovanskem jeziku, tu je papež bogoslužje v narodnem jeziku potrdil, blagoslovil sv. knjige in Metoda posvetil v duhovnika. Tako dolgujemo sv. bratoma ne le pravo vero, temveč tudi svoj narodni obstoj in svojo književnost.

Za sklep slovesnosti so romarji zapeli eno naših najbolj značilnih verskih pesmi Marija skoz' življenje, zatem je stopil k oltarju katoliški ruski nadškof bizantinskega obreda Andrej Katkov in skupaj s slovenskimi duhovniki, ki imajo pravico do maševanja po vzhodnem obredu, opravil hvalnico v staroslovanskem jeziku na čast sv. Cirilu in Metodu. Odpeval je zbor bogoslovcev ruskega zavoda v Rimu. Tako so se za zaključek tega slovenskega romanja v spomin zgodovinskih obletnic zastopniki raznih slovenskih katoliških narodov združili v hvaležnem slavospevu svetima bratoma, katerima dolgujemo svojo vero in svoj narodni obstoj. -mk.

SV. OČE NA PORTUGALSKEM IN V TURČIJI

Papež na potovanju: kakor se nam je zdelo še pred nekaj leti neverjetno, se je svet že nekako navadil na to. Svetovni mir, združitev krščanskih cerkva, utrditev ljubezni in zvestobe krščanski veri so glavni namen papeževih potovanj. Na svojem zadnjem — petem — potovanju v Carigrad (25. julija) je rekel papež Pavel VI. ob sprejemu, ki mu ga je priredil predsednik turške države Sunay: »Kakor vsa dosedanja potovanja, na katera smo se odpravili, ima tudi to predvsem religiozni namen, hkrati nam pa dovoljuje, da pridemo v stik z velikim narodom, s turškim narodom.«

Ko je sv. oče 2. maja 1967 naznanil svoje romanje v Fatimo, je poudaril, da je namen njegovega potovanja molitve in pokora za mir v Cerkvi in v svetu. To misel je poudaril v šestih govorih in nagovorih, ki jih je imel na Portugalskih tleh (13. maja). Lahko razumemo, zakaj je to storil. Sv. oče dobro ve, da je notranja ureditev Portugalske, zlasti pa njen odnos do kolonij, povod številnim kritikam tudi v katoliških krogih. Nekateri izmed njih so celo izrazili pomisleke proti papeževemu obisku v Fatimi. Toda sv. očeta

so vodili višji vidiki: v Fatimo je prišel kot Marijin častilec ob 50-letnici prikazovanja blažene Device Marije in ob 25-letnici posvetitve Brezmadežnemu Marijinemu Srcu, ki jo je opravil njegov prednik Pij XII. Pozdravil je vse romarje, zlasti Portugalce, ki so dali Cerkvi že toliko svetih mož in tako veliko misijonarjev. V svojem govoru je med drugim dejal:

Dobro veste, zakaj romamo. Prvi namen našega romanja je Cerkev, ena, sveta, katoliška in apostolska. Molili bomo za njen notranji mir. Cerkveni zbor je zbudil v njej mnogo sil, razširil obzorje in poklical vse vernike k večji odgovornosti in ožjemu sodelovanju pri apostolatu. Vi vsi želite, da bi se ti cilji vedno bolj dosegali. Kakšna škoda bi nastala, če bi samovoljna razlaga nekaterih verskih resnic spremenila to prebujenje v nemir, ki bi razkrajal starodavno ustavno ureditev Cerkve in zamenjal modrost pravih in velikih učnikov z novimi posebnimi nauki, ki naj bi odpravili iz vere vse, česar moderna, često neurejena miselnost ne razume ali ne ljubi. Kakšno razočaranje bi pomenil naš napor za vesoljno zблиžanje, če bi ne pokazali

ločenim krščanskim bratom in vsemu človeštvu dediščine resnice v vsej pristinosti in prvotni lepoti.

Marijo bomo prosili za živo, pravo, enotno in sveto Cerkev. Molili bomo z vami, da bi upi in sile, ki jih je zbudil koncil, dali obilne sadove tistega Duha, ki ga Cerkev časti v jutrišnjem binkoštnem prazniku in ki je vir pravega krščanskega življenja: sadove, ki jih našteva apostol Pavel: ljubezen, veselje, mir, potrpežljivost, dobrotljivost, zvestoba, krotkost, požrtvovalnost. Molili bomo, da bo vera v Boga oblikovala vest človeštva in življenje sodobnega sveta. Vera v Boga je najsvetlejša luč človeštva. Ta luč ne sme ugasniti v srcih ljudi, temveč mora s pomočjo sodobne znanosti in napredka še močnejše zagoreti. Ta misel, ki vnema našo molitev, nas vodi vselej v tiste dežele, kjer je verska svoboda dejansko potlačena, kjer širijo zanikanje Boga, kakor da bi to bila resnica novih časov in osvoboditev narodov. Molimo za te dežele, molimo za naše brate v veri, ki tam žive, da bi jih podpirala notranja božja moč in da bi bili spet deležni prave svobode.

Drugi namen našega romanja je mir sveta. Dobro veste, kako se je zdaj po koncilu prebudila zavest poslanstva, ki ga ima Cerkev v svetu. Veste tudi, da preživlja svet velike spremembe, ki jih povzročata čudoviti napredek in osvajanje zemeljskega bogastva in vesolja. Obenem pa vidite, da svet ni srečen in da je nemiren. Prvi vzrok tega nemira tiči v dejstvu, da je sloga tako težka in da je mir tako težko doseči. — Človeštvo je danes do zob oboroženo. Duhovni in nravni napredek zaostaja za znanstvenim in tehničnim. Velik del človeštva trpi pomanjkanje in se vedno bolj zaveda svoje revščine in blaginje drugih. Zato pravimo, da je svet v nevarnosti; zato smo prišli h Kraljici miru, da bi jo prosili za dar, ki ga more dati samo Bog, za dar miru.

Mir je božji dar, vendar ni vselej čudežni dar, pač pa dar, ki dela čudeže v skritih kotičkih srca. To je dar, ki zahteva naš svoboden pristaneč in svobodno sodelovanje. S svojo prošnjo se obračamo k ljudem tega sveta in kličemo: Ljudje, skušajte zaslužiti božji dar. Ljudje, bodite človeški, dobri, modri, glejte na blaginjo vsega sveta. Ljudje, bodite velikodušni; ne mislite samo na svoje koristi, temveč tudi na koristi drugih. Ne delajte načrtov za uničevanje in smrt, temveč načrte za medsebojno sodelovanje. Mislite na resnost in veličino te ure, ki je lahko odločilna za usodo sedanje in prihodnje generacije. Približajte se drug drugemu z željo, da bi ustvarili nov svet, svet pravih ljudi. Tega pa ne bo mogoče doseči, ne da bi Bog kot sonce stal na obzorju človeštva. Ljudje, skušajte razbrati v našem ponižnem glasu odmev Kristusovih besed: »Blagor krotkim, zakaj ti bodo deželo posedli. Blagor miroljubnim, zakaj ti bodo otroci božji.«

To temno in zapleteno podobo sveta moramo po Marijinem naročilu iz Fatime popravljati z molitvijo in pokoro. Bog daj, da

bi na tej podobi izginili madeži bojev in razdejanj in da bi se spremenila v kraljestvo ljubezni in zmago miru.

Fatima je bila nova priložnost, da je papež opozoril svet na zgodovinsko uro, ki jo preživlja. Tako ne more iti več naprej. Ali naj se svet predrugači ali pa bo zašel v razdejanje, katerega izmere ni mogoče predvideti.

Ko se je sv. oče pozno ponoči vrnil z letalom v Rim, se je na trgu sv. Petra zbralo več deset tisoč Rimljanov. Opolnoči je sv. oče odprl okno svoje delovne sobe, se zahvalil za pozornost in rekel: »Ko smo v Fatimi prosili Marijo za mir, se nam je zdelo, da slišimo odgovor, kako bi ga dosegli. Biti moramo dobri, verni, ljubimo svoje brate. Današnje srečanje z dobrim in pobožnim ljudstvom in vse, kar smo doživeli veličastnega, nas prepričuje, da je pot do miru: molitev, ponižnost, sloga, dobra volja.«

Papeževa pot v Istanbul, »v stari Konstantinopol« se je razlikovala od vseh njegovih dosedanjih potovanj: pot ga je vodila v popolnoma islamsko, strogo laicistično deželo in cilj te poti je bil težji, »bolj mnogostranski«, kot ga je Pavel VI. sam imenoval. Čeprav je sv. oče govoril s turškim predsednikom Cevdetom Sunayem o miru in položaju na Bližnjem vzhodu, o njegovem posredovanju med Izraelom in Arabci ter o položaju svetih krajev, ki naj bi dobili priznan mednarodni značaj, je poudaril predvsem religiozni značaj svojega potovanja. Vsekakor je Turčija doživela svoj zgodovinski dan, težišče papeževih obiska — prvokrat po letu 710 — pa so bili razgovori s carigradskim pravoslavnim patriarhom Atenagorom, ki naj bi zgladili pot k zedinjenju med katoliško in pravoslavno Cerkvijo. Ob prihodu na letališče v Istanbulu je izročil papež turškemu ministrskemu predsedniku ček za žrtve nedavnega potresa. Na državniškem sprejemu v predsedniški palači pa je podaril papež predsedniku Sunayu veliko uro, katere številčnica kaže sliko cerkve sv. Marka v Benetkah. To uro je imel pokojni papež Janez XXIII. Ob tem darilu sta se sv. oče in predsednik turške vlade spomnila pokojnega dobrega papeža, ki je kot apostolski delegat prebil deset let v Istanbulu.

Nadvse prisrčno je bilo zopetnje srečanje s patriarhom Atenagorom: objem in poljub miru. Slovesno zvonjenje in petje psalmov se je razlegalo, ko sta papež Pavel VI. in patriarh Atenagora stopala v patriarhalno cerkev v Carigradu. Po skupni molitvi očenaša je prvi spregovoril papež in poudaril tisto, kar imajo katoličani in pravoslavni skupnega: isto vero v različnosti obredov in navad. Papež je govoril v francoščini: »Točke, v katerih se razhajamo, nas ne smejo ovirati, da ne bi dojeli te globoke edinosti. Ljubezen nas mora podpirati, kar je nekoč podpirala Hilarija in Atanazija, da spoznamo isti glas v različnih besedah... V tem glasu mora dialog vedno globlje odmevati. Čeprav je edinstvo v veri pogoj za popolno združitev, različne navade in običaji ne pomenijo ovire za

njo. Ljubezen nam dovoljuje, da se zavedamo globokih temeljev te edinosti, čeprav istočasno boleče čutimo, da se ta edinost zdaj še ne more razviti v skupno obhajanje eharistije. Predstojniki Cerkve so poklicani, da vodijo Cerkve k popolni edinosti. Gospod je tisti, ki nam je dal že drugič priložnost izmenjati poljub miru.»

Papež in patriarh sta se nato trikrat objela, zatem pa je Atenagora odgovoril v grščini: »Dobrodošli sveti Petrov naslednik, ki imate Pavlovo ime in ljubezen! Zoper vse človeško pričakovanje prihaja med nas rimski škof, prvi v časti med nami, tisti, ki nam predseduje v ljubezni.« Nato je govoril o poti zblizanja, ki sta jo prehodili katoliška in pravoslavna Cerkev od leta 1964, ko sta se oba poglavarja prvič srečala v Jeruzalemu, in dejal, da je treba nadaljevati pot in vztrajno sodelovati z božjimi načrti: »Bog pusti 99 ovac v puščavi in gre iskat izgubljeno. Opuštimo vse, kar je v preteklosti na videz utrjevalo položaj ene Cerkve, hkrati pa ustvarjalo ločitev, ki jo je bilo težavno premostiti. Po tej poti bomo ne samo dosegli edinost naših Cerkva, temveč opravili še višje poslanstvo: pripomogli bomo k združitvi vseh krist-

janov in naši stike z vsemi, ki verujejo v Boga. Z njimi bomo služili vsem ljudem ne glede na rasne, verske in svetovno nazorske razlike in pospeševali rast blaginje in miru na svetu in ustanavljali božje kraljestvo na zemlji.«

Glavni poudarek tem zgodovinskim izjavam je dal skupni verski obred v pravoslavni cerkvi. Papež je tudi izročil patriarhu latinsko pisano poslanico, v kateri pravi, da sta liturgična in duhovna skupnost dokazali, kako mora biti vedno bolj tesna in bratska skupnost med obema cerkvenima občestvom. — Patriarh Atenagora je nadaljeval razgovore v tem duhu med svojim obiskom v Rimu od 26. do 28. oktobra 1967.

Med svojim bivanjem v Turčiji je sv. oče obiskal tudi mesto Efez, ki je danes v ruševinah, a je v dobi zgodnjega krščanstva igralo tako pomembno vlogo.

Smisel papeževega potovanja ni bil, da bi čimprej dosegli zedinjenje med katoliško in pravoslavno Cerkvijo, marveč v tem, kar Pavel VI. stalno poudarja: »Potrebno je sejati misli ljubezni in miru, v upanju, da bodo nekoč obrodile.«

—mk.

JUBILEJ VELIKEGA SLOVENCA

Ob stoletnici smrti škofa Friderika Baraga

Med velikimi možmi, ki se jih bomo morali vedno s ponosom in hvaležnostjo spominjati, je tudi misijonski škof Baraga, ki je umrl v Marquettu v Ameriki pred 100 leti. Njegov drugi naslednik, tudi Slovenec, škof Vrtin, je dal na njegov grob v latinščini vklesati besede: »Tukaj počiva truplo prevzvišenega in prečastitega Friderika Baraga, doktorja bogoslovja, otavskih in očipevskih Indijancev apostola, prvega škofa v Saultu Ste. Marie in Marquettu. Rodil se je dne 29. junija 1797 na Kranjskem, Avstrija, za mašnika je bil posvečen v Ljubljani dne 21. septembra 1823. Za škofa je bil posvečen dne 1. novembra 1853. Umril je dne 19. januarja 1868. Naj počiva v miru!«

Prav je, da si поблиže ogledamo življenje človeka, ki nas je s svojo žrtvijo proslavil pred svetom, in ki nas bo morda s svojim svetništvom proslavil v vesoljni Cerkvi. Njegova veličina je predvsem v njegovi misijonski vnemi, v njegovi junaški odpovedi in v njegovi domovinski ljubezni.

I.

Ni dvoma, da je bil Baraga misijonar po božji volji. Le tako nam postane razumljivo pravilno pojmovanje misijonskega poklica in njegova velika osebna sreča, predvsem pa brezmejna požrtvovalnost. Kdaj je Baraga začel misliti na misijone, ni dognano. Njegov življenjepisec Fr. Jaklič misli, da je Baraga prejel misijonski poklic kot nagrado za zvestobo v izpolnjevanju božje volje in za sode-

lovanje z milostjo; s tem se je odlikoval v letih študija doma in na Dunaju in pri izvrševanju duhovniške službe v Šmartnem pri Kranju in v Metliki.

Pri izbiri tega poklica mu ni šlo niti za svetno slavo niti za razburljiva doživetja na Divjem zapadu med Indijanci, ampak samo za to, kar je napisal tudi v svoj škofovski grb: Unum necessarium — Le eno je potrebno: rešiti neumrjoče duše. To je lepo razvidno tudi iz nekaterih stavkov iz njegovih poročil in pisem. Škofu Reséju piše: »Prišel sem v to deželo in sem zapustil domovino in vse udobnosti s tem namenom, da bi iskal izgubljene ovce Kristusove in jih z njegovo močjo in milostjo pripeljal nazaj k njegovi čredi.« Podobno sestri Ameliji v pismu z dne 14. marca 1833: »Kako mi to trga srce, ko vidim tako blizu priložnost rešiti toliko duš večnega pogubljenja, pa ne smem pohiteti tja. Ob takih poročilih mi srce hoče počiti od žalosti.« Na Dunaju pa poroča 13. julija 1843: »Upam, da se jih bo tam mnogo spreobrnilo. Pa četudi se ena sama ali dve duši spreobrneta in zveličata, se misijonarju spleča iti k njim.« In še pristavlja: »To je pa gotovo, da bi jaz in vsak drug katoliški misijonar rad šel ne samo 57, ampak tudi 570 milj daleč, to pa samo zato, da bi eno samo neumrjočo in neskončno dragoceno dušo s krstom pridobil za večno zveličanje.«

Le tako je razumljiva osebna sreča, ki ga je navdajala ob tem delu kljub brezmejnimi žrtvam. O njej piše že s prvega pisa v Ameriko sestri Amaliji: »Moram ti sporočiti, lju-

ba sestra, da sem na potu tako veselega srca, da ti ne morem povedati. Cimbolj se bližam svojemu zaželenemu cilju, s tem večjim veseljem in pogumom mu hitim naproti. O Bog, h kako neskončni in nesluteni sreči si povzdignil svojega služabnika.« Ko pride 28. maja 1831 na misijonsko postajo Krivo drevo, zapiše: »Želje so mi izpolnjene. Živim med nevednimi, večinoma poganskimi divjaki in nepregledno polje se odpira moji dejavnosti.« Ko ga povsod Indijanci radi sprejemajo in se dajejo poučiti in krstiti, srečen piše leopoldinski družbi na Dunaj: »Misel, da na tem samotnem kraju, sredi pragozda, kjer se je še pred kratkim razlegal krič divjakov in so se opravljale zlemu duhu poganske daritve, stoji zdaj siromašen, a svet tempel živega Boga, v katerem se brezmadežno Jagnje daruje nebeskemu Očetu: ta misel me je zgrabila s tako silo, da sem jokal od notranjega veselja.« Njegov sodelavec p. Haetscher pravi o njem že l. 1832: »Baraga dela med Ottawani čudeže zveličanja. Zelo je ubog in živi kot trapist, pa je pri vsem tem presrečen.« Kako je pravilno pojmoval svoj poklic in kako ga je ta osrečeval, kratko pove duhovnik Bourion v pogrebnem govoru za Baragom, kjer pravi: »Če je šlo za reševanje duš, ni nikoli meril daljav... Vrnil se je domov ves srečen, da je satanu odvzel toliko zmago-slavje.«

II.

Vendar Baragovo misijonsko delovanje in sreča dobi svojo polno podobo šele v luči izrednih žrtev. Te žrtve so včasih tako velike, da jih komaj moremo izmeriti in razumeti. Razumljive postanejo le v Bogu, ki mu je dajal moč.

Delal je vse iz ljubezni do Boga. Tako lepo piše Amaliji o tej ljubezni še z Dunaja 6. marca 1819: »Najina ljubezen nama bodi najvišje na zemlji. Njega, Boga, pa ljubiva s še pristrčnejšo ljubeznijo, če je mogoče. Da, da, Amalija, je mogoče! S še pristrčnejšo ljubeznijo ga objemajva.« Toda ta ljubezen ne sme biti na jeziku, ampak v dejanju in resnici. Zato se Baraga trudi, da bi izbrisal iz svoje duše vsako sebičnost. Lepo to dokazuje celotno njegovo življenje, pa tudi že samo pismo Amaliji, ko govori o svojih spisih dne 10. marca 1832: »Bog ve, da pišem samo v njegovo čast in spodbudo bližnjega. Prosim ga, da bi se zgubilo vse, kar ne bi dosegalo tega namena.« Za njega je odločilna vedno samo božja čast in božja volja. Ko ga npr. predlagajo za apostolskega vikarja v Gornjem Michiganu, zapiše: »Naj se zgodi božja volja. Ne nam, Gospod, ne nam, ampak svojemu imenu daj čast.« Ko pa mu škofovsko breme postaja pretežko, zapiše v maju 1857: »Ves dan sem delal načrte, da bi se odpovedal in vrnil v indijanske misijone, toda tvoja volja naj se zgodi, o Bog!«

Kaj takega zmore seveda samo človek, ki je stavbo svojega duhovnega življenja sezidal na temeljih ponižnosti in popolne odpovedi sebi. Znana je iz njegovega delovanja v Metliki zgodba, ko mu je tovariš v službi ukazal,

naj mu sezuje škornje in ga je potem z njimi še oplazil po glavi. Baraga pa je poniževalno delo izvršil in se za sramotenje še zahvalil. Ko odhaja iz ljubljanske škofije, prosi škofa in vse za odpuščanje za grehe in pretiravanja. V misijonih je služabnik vseh. Po njegovi smrti je zapisal Jacker: »In ko se je oziral v duhu na svoje življenje, je rekel, da je nevreder služabnik Gospodov, ki nima nič, na kar bi se pri sodbi mogel sklicevati, kakor samo neskončno božje usmiljenje.« Da je to resnično, nam ganljivo spričuje spor z Amalijo, ki mu poroča, da mislijo izdati po smrti njegov življenjepis. Baraga ji piše l. 1856: »Zvedel sem, naj bi po moji smrti izšel moj življenjepis. Se tega se manjka, da bi mi po smrti podaljšali in povečali trpljenje v vica! Rotim te pri presv. Imenu Jezusovem: vrzi v ogenj vse, kar bi moglo služiti temu. Gorje ti, ako mi tega ne storiš in mi ne sporočiš, da si res vse sežgala!«

Takemu človeku gre res samo za najvišje cilje! Zato je slovenski misijonar Pirc, Baragov sodelavec, mogel zapisati o njem: »Friedrik je preveč duhoven, da bi mogel veliko drugega delati kot to, kar pelje proti nebesom.« Toda ta pot je ozka in strma. Malokje se to tako jasno vidi kakor v celotnem Baragovem misijonskem življenju in delovanju.

O mrazu npr. piše l. 1832: »Ko sem prišel do povzdigovanja, sem moral dolgo dihati v kelih, da se je led nekoliko stajal. Še dosti dalje sem moral dihati pred sv. obhajilom, da sem mogel zaužiti presv. Rešnjo Kri.« Mraz in drugo je prenašal pogumno. O tem vedo njegovi Indijanci in sodelavci, pa tudi sam piše sestri 22. sept. 1830: »Pokarati te moram, da tako skrbiš zame zaradi zimskega mraza, lakote, žeje in nevarnosti, ki me čakajo. Pusti, ljuba sestra, prosim te, vnevar vse te malenkosti. Če bi se misijonarji ozirali na mraz, vročino, lakoto in žejo, na trud in nevarnosti in podobne težave, bi še ne bili pripeljali toliko poganov v Kristusovo stajo.«

Za hude vremenske razmere je bil kaj malo pripravljen, oziroma se v svoji odpovedi niti ni hotel primerno pripraviti. To razvidimo tudi iz poročila o življenju na misijonski postaji Krivo drevo: »Če dežuje, moram pogniti plašč čez mizo, na kateri imam knjige in pisanje, da se mi vse ne zmoči. Nad posteljo odprem dežnik, sam pa se stisnem, kolikor se dà, v kotichek svoje izbice, kjer najmanj kaplja. Ob tem pa sem v svoji izbici bolj srečen kot mnogi v svojih pozlačenih palačah.«

Sicer pa prostovoljna odpoved in žrtev spremljata Baraga že doma. O njegovem življenju v Šmartnem poroča dr. Jaklič: »Vse je razdal, kar mu je prinašala služba. Pripadajočo mu hrano je iz kuhinje pošiljal kakemu bolniku, sam pa se je hranil s plesnivim kruhom, ki ga je dobival od beračev v zameno. Večkrat je opoldne in zvečer ostal pri samem kruhu in vodi. Spal je na deskah, na katerih je bilo nekaj slame, četudi je v sobi stala lepa postelja...«

Zvezde, ki so »nekdanjemu graščakovemu sinu in dediču, izšolanemu pravniku, apostolskemu duhovniku in nabožnemu pisatelju začele sijati drugod« (Jaklič), niso bile drugačne. »Brez dvoma je on v indijanski deželi najbolj ubožen duhovnik,« piše Pirc 20. julija 1838. »Njegova neizmerna dobrota ga bo vedno držala v apostolskem uboštvu.« Nadaljuje se torej brez prenehanja to, kar je že 1825 pisal sestri Amaliji: »Ceprav sem neizmerno bogat, ne morem (sestri Antoniji) prav nič pomagati, ker imam skoraj zmeraj prazne roke in žep.« Duh pa, v katerem je prenašal uboštvo, je bil zares krščanski. Na Dunaj npr. piše leopoldinski družbi 4. okt. 1848: »Večkrat mi tudi najbolj potrebnega manjka. Pa kako velika tolažba in nepopisno veselje me čaka, ko me bodo na sodni dan obstopili nekateri teh dobrih otrok (ki sem jih krstil itd.). O, kako sem hvaležen Bogu, da me je poklical v težavni, pa neizrekljivo tolažilni misijonski stan.«

Naporl, ki jih je sredi tolikšnega uboštva in vsestranske skromnosti v najslabših vremenskih razmerah moral Baraga prenašati, so bili neizmerni. Njegovi življenjepisci vedno te napore najbolj poudarjajo in opisujejo. Njihovo težo je Baraga močno čutil, četudi je bil dolgo zelo trdnega zdravja. V istem pismu na Dunaj še pravi: »Star sem 51 let. Moja skoraj že 18-letna misijonska služba in zlasti številna težavna zimska potovanja so me tako zdelala, da mnogi, ki me prvič vidijo, mislijo, da sem že 60 let star. Vse v večjo čast božjo!« Ravnal se je po mislih svojega sodobnika don Boska: »Duš mi daj, Gospod, vse drugo vzemi!«

Baraga se je odpovedal vsem alkoholnim pijačam. Kdaj je napravil Baraga to zaobljubo, pripoveduje p. Valter Elliot takole: »Baragi je bilo jasno, koliko zlo je za njegovo ljudstvo pijančevanje. Zato se je odločil, da se bo za zgled žrtvoval. Tukaj v svojem stanovanju, obkoljen od napadalcev, se je slovesno zaobljubil, da se bo po vse življenje zdržal opojnih pijač. Ta sklep je zvesto držal do smrti.« Tudi to iz popolne ljubezni do Boga in da bi pridobil čimveč duš.

Od kod mu moč za vse to? **V molitvi**, ki jo p. Hereira imenuje »vir največje sile«. Tisti, ki so ga spremljali na misijonskih potih, vedo povedati, da bi Baraga v nobenih okoliščinah ne hotel opustiti duhovniških molitev (brevirja). Ali jih je molil zjutraj navsezgodaj, če pa ni mogel prej, pa tudi pozno zvečer pri lučki ali ob taborskem ognju. Posebno ganljivo pa je bilo njegovo dolgo jutranje premišljevanje. P. Jacker je povedal pri pogrebu: Od 4. do 5. ure zjutraj, včasih celo od 3. do 5. ure bi ga vselej dobil klečečega, zavitega v plašč, v sladki družbi z Gospodom in to v vseh okoliščinah. Videli smo ga, kako mu je daroval prve jutranje ure v temnih gozdovih ali na bregu jezera ali v svoji borni hišici ali na potovanjih ali v kakem skritej kotu gostilne, nabito polne gostov. V svoj dnevnik je npr. Baraga sam zapisal 12. marca 1860: »Velika milost! Tri pol-

ne ure premišljevanja.« Isto leto pa beremo za 15. april: »Velika duhovna nesreča to jutro! Namesto ob 3. uri sem vstal ob 5. uri, dve uri popolnoma izgubljeni.«

Ko je Baraga umrl, je bilo splošno prepričanje, da je umrl svetnik. Nekaj ur po smrti sporoča njegov generalni vikar Jacker sorodnikom v domovino: »Ni mi treba tolažiti vas: svetniško življenje in blažena smrt Vašega brata sta najboljša tolažba.« Kdor se čuti v svojem poklicu tako srečnega in se za ta poklic do konca žrtvuje iz čiste ljubezni do Boga in do zveličanja duš, ga po pravici imenujemo svetnika. Kratko ga opiše sestra Antonija, ki je leta 1838 prišla v Ameriko za njim, da bi mu pomagala, s temi besedami: »Friderik je bitje, ki se zemlje komaj dotika in vse neprilike veselo sprejema, se nase nič ne ozira, ampak samo nadnaravno živi.« Ni čudno, da sama v takih razmerah ni dolgo zdržala, ampak se je kmalu vrnila v Evropo. Celo taki, ki so imeli isti poklic kot Baraga, niso zdržali, ampak so se vrnili. Jaklič jih našteva celo vrsto, Slovencev in drugih, ki so se po nekaj letih preutrudljivega dela vračali na lažja in lepša mesta, le Baraga je vztrajal do konca. Izmed Slovencev mu je ostal posebno zvest misijonar Pirc. On misli, da »Baraga zasluži, da ga v prospeh vere in kreposti postavijo na svetilnik, da bo svetil tudi mnogim drugim.« To pa je tudi želja in pričakovanje vseh vernih Slovencev: da bi ga Cerkev, ki ji je tako zvesto služil, ožarila s svetniškim vencem.

III.

O svetnikih imamo včasih čudne pojme, skoro odbijajo nas s svojo junaško odpovedjo življenja tega sveta. Vzrok je v tem, da so jih tisti, ki so njihovo življenje opisovali, deloma napačno opisali, češ da so zaradi božjega kraljestva prezirali in skoro sovražili vse, kar je zemeljsko. Zares svetniški je tisti, ki kljub svoji junaški nadnaravni usmerjenosti ostane zvest vsemu, kar je v naravi dobrega in zdravega. In tak je bil Baraga. Zdrave slovenske narave, iznajdljiv in sposoben. Sam opravlja doma in na tujem razna obrtniška dela in si zna pomagati iz težav. Tudi o misijonstvu misli zelo trezno. Zaveda se, da za duše Indijancev ne bo mogel mnogo storiti, če jih ne iztrga neprestanemu beganju po pragozdovih in jih ne skuša stalno naseliti. Zato jim pomaga zidati hiše, jih uči obdelovati zemljo, pri njem se navadijo raznih obrti, predvsem pa se učijo brati in pisati, da se bodo mogli preživljati tudi potem, ko si s prodajo kož divjih živali ne bodo mogli več služiti kruha.

Izredna je Baragova ljubezen do domovine in do rojakov, ki jim ostaja zvest do zadnje ure. Kljub misijonski sreči med Indijanci piše Amaliji 12. jan. 1861: »Tujec sem v tej deželi in vsi moji dragi ste daleč od tu...«

Ganljivo lepo je zapisal v uvodu knjige 'Premišljevanja o poslednjih rečeh', ki jo je pripravil v letih 1835/36: »Preljubi moji Kranjci! Sest let je že preteklo, kar sem zapustil našo ljubo Kranjsko deželo, kar sem

nehal božjo besedo preljubim Kranjcem oznanjati. Ali, dasiravno sem tako daleč od vas, več kot 2000 ur, je vendar moje srce vedno pri vas. Kakor sem vas prisrčno ljubil, dokler sem še med vami bil, prav tako vas tudi še sedaj ljubim in želim iz celega srca vašega zveličanja. Ker pa ne morem več svetih resnic z besedo med vami oznanjati, sem vam spisal le-te bukve. Sprejmite jih v znak moje velike ljubezni do vas in mojih srčnih želja za vaše zveličanje, moji ljubi Kranjci.»

Ko se leta 1837 prvič vrača iz domovine nazaj v misijone, zapiše v poslovlilnem pismu: »Čeprav me poklic, s katerim me je Gospod v svojem usmiljenju oblagodaril, pelje na drugo zemeljsko poloblo, vendar ne bo minil prav noben dan mojega življenja, da se ne bi v duhu mudil med svojimi ljubljenimi rojaki. Dal Bog, da se v večnem blaženstvu vsi snidemo v tisti pravi domovini, kjer ni več ločitve.« In ko jim nekaj let pozneje pošlje »Zlata jabolka«, knjigo iz življenja svetnikov, jim piše: »Bog daj, da bi vsi ta »zlata jabolka« uživali in da bi vam teknila za večno življenje.»

Plemeniti značaj Baragov se torej kaže nele v ganljivi ljubezni do svojih domačih, posebej še v ljubezni do vernikov v Šmartnem in v Metliki, ki jim je bil postavljen za pastirja, ampak še posebej v **ljubezni do vseh Slovencev**, za katere je kljub toliki zaposlenosti našel čas, da jim je spisal mnogo lepih in spodbudnih knjig. Po »Opomnjenju enega duhovnega pastirja na svoje ovčice sredi sv. leta 1826« izide leta 1830 znamenita »Dušna paša za kristjane, kateri žele v duhu in resnici Boga moliti«. Knjiga je izšla pozneje v številnih izdajah, vsega skupaj v približno 100.000 izvodih. Iz nje so se naučili mnogi Slovenci brati in pisati, posebno pa živeti v Bogu. Še isto leto je izšla obširna knjiga »Od počesčenja in posnemanja Matere božje«.

Tudi v misijonih je pisal za ljudi v domovini. Knjiga »Obiskanje Jezusa Kristusa v presv. Rešnjem Telesu in pozdravljenje Marije prečiste Device« je izšla leta 1832. Čez 12 let izda Blaznik v Ljubljani njegovo knjigo »Zlata jabolka«. J. Ciglar izda leta 1831 njegova pisma v knjižici »Bratovščina sv. Leopolda«, ki jo je naročil škof Wolf. Leta 1846 so izšle Baragove »Nebeške rože«, v katerih je razložil 16 čednosti. Splošno pa je znano, koliko dobrega so med Slovenci rodila Baragova pisma, ki jih je objavljala Zgodnja Danica.

IZ BARAGOVIH MISIJSKIH POROČIL

V naslednjem navajamo odlomke iz pisma oziroma poročila, ki ga je Baraga pisal 1. julija 1832 Bratovščini sv. Leopolda na Dunaju.

»Od tistega časa, kar sem zadnjič pisal, se je v moji misijonski fari spet veliko veselega zgodilo. Spet je veliko ajdov, zgubljenih ovčic, prišlo v krščansko Cerkev večnega življe-

Pa tudi to povečuje Baragovo človeško in svetniško dostojanstvo, da je bil zaslužen **kulturni delavec in celo znanstvenik**. Njegove knjige o kulturi in še posebej o jeziku Otava in Očipve Indijancev so bistveno obogatile etnografijo in jezikoslovje.

Knjiga »Popis navad in zadržanja Indijancev polnočne Amerike« je izšla v Ljubljani leta 1837. V knjigi so dragoceni etnološki podatki o življenju in verovanju primitivnih prebivalcev severne Amerike. V Detroitu pa je že 5 let prej izdal v otavanskem jeziku na božno knjigo »Otawa Anamie Misinaigan«. V očipvejskem jeziku je leta 1837 izdal »Življenje Gospoda Jezusa Kristusa«. Naslednje leto je za Očipvejce prevedel berila in evangelije. Šest let pozneje pa je v istem indijanskem jeziku Blaznik v Ljubljani tiskal knjigo Baragovih pridig. Vse tri knjige v očipvejskem jeziku je leta 1848 izdal še v II. izdaji. Dve leti nato pa je za svoje drage Očipvejce izdal obširno delo »Premišljevanje katoliškega kristjana o večnih resnicah«. V Cincinnatiju je izšla leta 1855 zadnja knjiga »Večne resnice«.

Cetudi so bile te Baragove misijonske knjige obenem tudi veliko kulturno delo, znanstveniki še posebno cenijo njegova **jezikovna dela**. Leta 1850 je pripravil za tisk svoje znamenito delo Slovnica očipvejskega jezika. Tri leta zatem izide tudi njegov Slovar očipvejskega jezika. Za eno in drugo je bilo treba zbirati dolga leta besede in zasledovati pravila do tedaj še neraziskanega indijanskega jezika. Njegove knjige s tega področja po pravici hranijo v Washingtonu v posebni omari, za podlago nadaljnega raziskovanja teh jezikov pa so si jih vzeli drugi jezikoslovci in misijonarji.

Po vsem tem je razumljivo, da je velikega Baraga, ko je leta 1853 zopet prišel v domovino in sicer kot misijonski škof, Zgodnja Danica pozdravila kot **»najmilejšo zvezdo na obnebjju Slovenije«**. Naj bi božja vsemogčnost z našo hvaležno pomočjo prižgala in proslavila Barago še kot posebno svetlo zvezdo na obnebjju Cerkve — kot svetnika! Tudi na ta način naj bi se srečala dva velika Slovenca, Slomšek in Baraga. Tako bi se znova potrdilo, kar je ob obisku škofa Baraga pri škofu Slomšku v št. Andražu leta 1853 zapisal »Ljubljanski časnik«: »Videla in razgovorila sta se dva cerkvena kneza, ki sta si po mišljenju in vnemi za duše tako sorodna.«

Vilko Fajdiga

nja iskat. Od velikonočne nedelje do kresa letos sem krstil sto in devet ajdov, večidel odraščene, med njimi so tudi starčki, katerim je Bog že pri koncu življenja milost prerojenja dodelil.

S spreobrnjenjem, o katerem pišem, se je pa takole godilo:

Pretečeno zimo sem večkrat vpraševal, kje je še kaj takih vasi, kjer ajdovski divji Amerikani prebivajo.

Zvedel sem, da so še tri majhne vasi tukaj okoli, kjer so sami ajdje. Ena je dan hoda, druga poldrugi dan, tretja tri dni hoda daleč od tukaj, kjer jaz prebivam, to je v Krivem drevesu. Zelo sem se veselil, ker sem sklenil spomladi iti obiskat zapuščene ajde.

Kmalu, ko so moji farmani velikonočno spoved opravili, sem se podal na pot, označevaj božjo besedo ajdom, katere niso še nikoli iz ust božjega namestnika slišali. Najprvo sem se peljal na otok velikega jezera Mikigan, kateri je daleč daleč od kraja, tako da se komaj majhno vidi. Ta otok ali osredek je velik, tako da ga komaj v štirih urah obhodiš, in se imenuje Bobrov otok zavoljo bobrov, katerih je tam nekdanje veliko bilo.

Na tem otoku je vas, vkupaj osem hiš. Hiše so kakor šotorji iz hrastove skorje zloženi. Prebivalci Bobrovega otoka se živijo z ribami in cukrer napravljajo... Nekateri so mi odsvetovali in dejali, da ni varno tja hoditi, ker bom težko kaj opravil, jaz pa sem le šel in v Boga zaupal, ki je rekel, da bo s svojimi služabniki do konca sveta.

Srce mi je tolklo, ko smo se bližali Bobrovemu otoku. Belo bandero imam z rdečim križem v sredi, katerega vselej na kol obesim, kadar grem kam učit; s tem pokažem, da gre misijonar. Pravi veter smo imeli po jezeru, lepo je mahalo bandero s križem in oznanjevalo prihod oznanjevalca božjega nauka.

Ko smo se blizu Bobrovega otoka pripeljali, sem videl veliko divjakov vkup hitet. Skoraj vsi prebivalci tistega otoka so se pri kraju jezera vkup zbrali in prišli nas pozdravit. Može so dvakrat ustrelili s puškami v znamenje veselja, da misijonar k njim pride. Komaj sem iz čolna stopil, so prišli vsi možje k meni, vsak mi je roko podal in s tem prijaznost pokazal. Potem me peljejo v vas, v kateri je bilo osem iz hrastovih skorij zgrajenih šotorov. Najprvo sem šel v hišo poglavarjevo, kjer se je veliko otočanov zbralo in se me niso mogli nikoli zadosti nagledati, ker nikoli še niso duhovnega videli... Nazadnje sem poglavarja prosil za drugi dan ljudem povedati, da naj se vkup zbero, vkup snidejo, kolikor največ morejo, nekaj posebnega imam se z njimi pomeniti. Drugi dan se jih je veliko vkup zbralo in očitno sem jim govoril, kjer sem jim ob kratkem pokazal, kako potrebna in koristna je naša krščanska vera. Poglavarja pa sem na vse to prosil mi odgovoriti. Ta mi je rekel po svojem tolmaču:

»Radi dovolimo v tvoje želje, srečne se imenujemo, da mašnika vidimo, želimo stopiti v krščansko vero.« Vsakteri si lahko misli, s kolikim veseljem je napolnil moje srce ta odgovor. Nekaj časa sem pri njih ostal in jih krščanski nauk učil in 11. dan velikega travna je bil tisti srečni dan, da sem 22 divjih Amerikanov krstil.

Od tod sem se drugam podal. Šel sem v drugo majhno vas dva dni hoda daleč od Bo-

brovega otoka, onkraj velikega jezera Mikigan. Tudi divjakom tiste vasi sem pretečeno zimo sporočil, da jih bom spomladi obiskal. Ko tja pridem, so me prav prijazno sprejeli in so se zelo veselili videti misijonarja. Veselil sem se nad takimi dobrimi ljudmi.

Pa smilili so se mi, ker so tako dolgo v temoti nevednosti ostali; ostali pa so le zato, ker še nikdar do njih ni prišel oznanjevalec božje besede. V srce me je ganilo in začudil sem se, ker sem videl, kako močno je te dobre ljudi milost božja k pravi veri nagibala. Prej že, kakor sem k njim prišel, so začeli narejati po navadi ameriškanskih divjakov iz hrastovih skorij cerkvico. Mislili so, da bom pozneje prišel, kakor sem, torej niso bili še cerkvice zgotovili. Ko sem videl, kako so pridno delali in hiteli cerkev narejati, sem tudi jaz prijel in pomagal, kar sem mogel, tudi moji tovariši, katerih je bilo devet, so po mojem zgledu pomagali in zgotovili smo cerkev še tisti dan. Drugi dan sem jih povabil vkup, najprej njih cerkev blagoslovil, potem sem v nji maševal in božjo besedo oznanjeval.

Ravno 25. dan velikega travna je bil za te divjake tisti srečni dan, da so bili po vodi in Svetem Duhu prerodeni v večno življenje. Takrat sem obenem krstil 19 ajdov. Hvala velika nebeškemu Pastirju, kateri je tako milostljivo zgubljenim ovčice v svoj hlev pripeljal. Hvala Materi božji, ker ona gotovo vedno prosi za spreobrnenje ajdov ali nevernikov.

Po prejetem krstu so mi vsi prinesli svoje vražne reči, katere so imeli pri darovanju malikom. Naredili smo ogenj in vse tiste prazne, neumne reči malikovalske smo očitno sežgali in dar vsegamogočnemu Bogu, kateremu samemu gre vsa hvala in čast na vekomaj.

Preden sem se od teh srečnih ljudi ločil, sem jih obdaril s podobnicami in jim obljubil jih včasih obiskati, jih v veri ohraniti in utrditi. Zelo jih je ta obljuba veselila in tolažila...

Sedaj sem se domov vrnil. Kristjani Krivega drevesa, to so moji farmani, so bili zelo veseli, ko so zvedeli, da je toliko njih divjih bratov stopilo v krščansko vero. Nisem dolgo časa doma ostal, ampak šel sem v tretjo vas poldrugi dan hoda daleč na drugi strani, kjer sem prej bil, dasiravno sem slišal, da so prebivalci tiste vasi veliki sovražniki krščanske vere. To pa zato: K tem divjakom pridejo večkrat kupci, kateri jim za drage kožuhovine žganja in druge močne pijače pripeljajo. Večidel vsi naši divjaki se radi upijanijo, posebno ljubijo žgane močne pijače.

Hudobni kupci, brezdušni barantavci, dobro vedo, da bo nehal njih dobiček pri barantiji z žganjem, če divjaki stopijo v krščansko vero, kjer se bodo morali vsi pijanosti odpovedati, žganje opustiti in ga torej nič več kupovati. Torej si hudobni, lakomni barantavci vse prizadevajo, divjake v divjem stanu, v ajdovski veri ohraniti in jim krščansko vero zmerom gnusijo. Vendar sem šel k njim

oznanjevat božjo besedo. Pa malo so me hoteli slišati. Vendar mi je Bog dal tolažbo, da prav zastoj nisem prišel. Pet se jih je spreobrnilo, kateri so ubogali božje vabilo. 3. dan meseca rožnega cveta so bili krščeni...

Tudi doma v Krivem drevesu mi dobrot-

ljivi Bog veliko veselje deli. Skoraj vsak dan, posebno pa o praznikih, pridejo ajdije in prosijo krsta. Binkoštno nedeljo letos sem jih krstil 7 in binkoštni ponedeljek 15 ajdov ali nevernikov. Bog bodi češčen in hvaljen za vse to...
Friderik Baraga, misijonar

BARAGA – DOBROTNIK INDIJANCEV

Naš rojak pisatelj Louis Adamič je v svoji knjigi »A Nation of Nations« opisal med drugimi priseljenci, ki so v prejšnjih časih prihajali v Ameriko, tudi slovenskega misijonarja, svetniškega škofa Barago. Dobesedno pravi: »Nenavadno zanimiv priseljenec je bil slovenski duhovnik Friderik Baraga, ki je v začetku četrtega desetletja devetnajstega stoletja prodril globoko v divje predele Gornjega Michigana in Severne Minnesote ter deloval med Indijanci Čipeva in Očipve. Bil je edinec razmeroma bogatih staršev na Kranjskem. Vse svoje imetje je prodal in vzel denar s seboj v svoj misijon. Kasneje pa je kar zasipal župnije v Sloveniji s pismi, v katerih prosi denarne podpore, da bi mogel uresničiti svoje velike načrte. In slovenski rojaki so leta in leta dajali denar v pušice z napisom »Za Baragove Indijance«. Eno teh pisem hranijo v muzeju minnesotskega društva zgodovinarjev v St. Paulu.

Baraga se je naučil čipevsko-očipskega jezika in zanj sestavil tudi slovnico. V čipevščino je prevedel sv. pismo in napisal dve verski knjigi.

Pred nekaj leti sem v nekem indijanskem kraju Baragovega delovnega področja Michigan vprašal starejšega Čipevca, kaj ve o Baragi, ki je umrl okrog leta 1868 kot škof v Marquetteu.

»Moj oče in ded sta se večkrat pogovarjala o njem,« je pripovedoval Indijanec. »Petintrideset let je vsakih par mesecev prehodil stotine milj nepretrdnega gozda tega kraja, največkrat sam, včasih pa z indijanskim sopotnikom. Tudi prenočeval je v gozdu kakor Indijanci. Moj ded ga je dobro poznal in je pripovedoval, da so na njem opazili, kadar je bil med njimi, da nekaj »vidi« pred seboj.«

»Kaj?« sem ga vprašal. »Kaj pa je videl?«

»Ne vem,« reče Čipevec. »Nekaj kot luč, ki ga je vodila. Pa naj je bilo karkoli, sledil je temu ves čas, ki ga je preživel med nami. Ded je tudi pravil, da je bil Baraga Indijanecem vedno skrajno dober in jim je resnično želel dobro ter jim skušal pomagati. Cenil je Indijance kot ljudi, ljubil je naš jezik in naše navade, ljubil tudi naše napake, ki so se razpasle med nami v tem čudnem novem svetu. Branil je naše pravice; večkrat je šel zaradi nas tudi k michiganskem guvernerju in v Washington. Poskušal je tudi vplivati na naše zastopnike, da bi zboljšali svoje odnose do Indijancev. Vztrajno se je boril za moč naših plemen, da bi se mogla braniti pred izkoriščanjem belega človeka, ki naj bi imel obzir do nas.«

Baraga je spoznal, da bodo napadi belih ljudi odločali o usodi Indijancev, če se Indijanci ne bodo za stalno naselili in se ne bodo razen lova in ribolova lotili tudi obdelovanja zemlje in drugega posla. Zato se je dolgo vrsto let trudil, da bi naučil Očipve in Čipeva rodove orati, rahljati zemljo, sejati in žeti. Zidal jim je cerkve in šole ter sam pomagal graditi še potem, ko je bil že škof. Sam je bil odličen tesar in je tudi Indijance navadil tega dela. Iz Slovenije je pripeljal še druge misijonarje. Nekateri med njimi so bili prav tako dobri kot on. Vplival je nanje, da bi tudi oni »videli« nekaj pred seboj.

Baragovo delo je nekaj časa kazalo lepe uspehe. Dolgo vrsto let pa se je moral Baraga in njegov rdeči človek bojevati z velikimi težavami; ni namreč mogel zadostiti nenasičnosti nove rudarske in lesne industrije, ki je v treh četrstoletjih spremenila lepo in bogato deželo Gornjega Michigana v puščavo. Ni mogel preprečiti, da bi »bledi obraz« ne prinašal »ognjene vode« in je ne zlorabljal v svojem trgovanju z Indijanci. Washington se za to ni zmenil, indijanski zastopniki pa so se vedno globlje pogrezali v blato pokvarjenosti.

Baragovo delo je pustilo globoke sledove. Spomin nanj in na nekatere njegove misijonske sodelavce je še danes živ. Njegov odnos do Indijancev priznavajo vsi za pravilen. V tridesetih letih dvajsetega stoletja je vlada ZDA z Johnom Collierom, poverjenikom za indijanske zadeve, začela voditi tako politiko in take odnose do Indijancev, kakor jih je bil pred sto leti uvedel Slovenec Friderik Baraga.

— — —

Človek ne more svojega imetja bolje porabiti, kakor če pomaga ubogim. Ako imaš veliko premoženje, pomisli, da je božja previdnost s tem, ko ti ga je dala, postavila za skrbnika tistih, ki nič nimajo.

Baraga je dobro vedel, da je pri vsem delu najvažnejša molitev. Ko je bil na obisku v domovini, je ob odhodu zapisal svojim rojakom: »Sedaj grem nazaj v Ameriko in bom skušil z božjo pomočjo še kaj nevernikov k naši sveti veri spreobrniti in na pot zveličanja pripeljati. Ali prosim vas, pomagajte mi z gorečo molitvijo. Misijonarji ne bodo nikoli nič opravili pri nevernikih, če jih verni kristjani ne bodo podpirali z molitvijo.«

(Baragove misli)

ZNAMENITO JUBILEJNO LETO

(Ob stoletnici ustanovitve Dramatičnega društva)

Med kulturnimi jubileji, ki jih Slovenci praznujemo letos (1967), je gotovo najpomembnejši — stota obletnica ustanovitve slovenskega Dramatičnega društva, ki pomeni dokončni začetek nepretrganega gledališkega dela in življenja v našem narodu. Ustanovitev Dramatičnega društva pred sto leti je najtesneje povezana s Franom Levstikom, po Prešernu našo največjo osebnostjo v drugi polovici 19. stoletja. Prvi sestanek za ustanovitev Dramatičnega društva je bil sicer že leta 1866, torej istega leta, ko je v Janežičevem Cvetju iz domačih in tujih logov začel izhajati prvi slovenski roman — Jurčičev Deseti brat. (Glej jubilejno izdajo Desetega brata kot 118. zvezek slovenskih večernic v zbirki rednih mohorskih knjig za leto 1968!) Vendar je Dramatično društvo moglo dobiti trdne temelje šele po dveletnih pripravah. Leto 1868. pa je za Slovence pomembno tudi s političnega vidika: prvič po kmečkih puntih se začne veliko množično vseslovensko politično gibanje z ljudskimi tabori (o tem piše posebej prof. Silvo Kranjec v letošnjem koledarju), in istega leta — 1868: je začel izhajati v Mariboru tudi prvi slovenski dnevnik »Slovenski narod«.

Pomen ustanovitve »Dramatičnega društva« in njegovih nalog je najbolje označil njegov ustanovitelj Fran Levstik v svojem govoru po prvem občnem zboru te pomembne kulturne ustanove, ko je med drugim dejal:

»Rekel sem ravnokar, da se zdanja leta meju nami premalo čisla lepoznanstvo in sploh umotvorje, i kar sem rekel, vem, da je žalostna resnica. To izvira nekoliko od tod, ker je zdaj pozornost vsega sveta obrnjena v velika politična vprašanja, katera se rešavajo i morda rešijo, predno mine obilo časa, i da se je torej vsem našim prvim duševnim silam boriti na političnem bojišču, za narodne pravice; nekoliko izvira od tod, ker je v tem materijalnem stoletju, vtopljenem v edino lepoto človeške prazne vnanjosti, žalibog vsa Evropa tako grozovito mrzla, i kakor mrlič brezčutna za pravo izobraženost, za umotvorje i estetično omiko i za vse, kar človeku res plemeniti duh in srce!«

Levstik pa ni dal samo pobud za ustanovitev društva, on je društvo tudi organiziral, ga ustanovil in vodil, mu dal pravila, katerih prvi paragraf se glasi: »Namera društva je vsestranski podpirati in spešiti slovensko dramatično.« Svoj namen si je namenilo doseči s tem, da bo »na svitlo dajalo slovenske gledališke igre«, »razpisovalo darila za najboljša slovenska dramatična dela«, »ustanovilo dramatično učilnico« in »napravljalo igrokaze«, se pravi prirejalo gledališke predstave.

Tako je slovensko gledališče, ki s svojimi koreninami sega v srednjeveške pasijone in moralne igre, a je prvič povsem slovensko

zaživelo šele z Linhartovo Županovo Micko, dobilo svoje prave temelje z ustanovitvijo Dramatičnega društva pred sto leti.

Kakšen pomen je bila ustanovitev Dramatičnega društva, nam potrjuje tudi nepodpisani kronist, ki je že naslednje leto po ustanovitvi (1869) v Koledarčku družbe svetega Mohora za navadno leto 1870 pod naslovom SLOVENSKI SLOVSTVENI ZAVODI — Njih namen in dosedanja delavnost, opisal delovanje tedaj najpomembnejših slovenskih kulturnih ustanov: Mohorjeve družbe v Celovcu ter Slovenske Maticе in Dramatičnega društva v Ljubljani. V uvodu pravi takole: »Kultura, to je beseda, katero slišimo izgovarjati dan denes večkrat nego kedaj poprej. Vsak narod na svetu ima od stvarnika svet poklic, da se izobražuje, da napreduje v omiki in v raznoverstnih vednostih. Žalibog, da ni privoščeno vsakemu narodu, izpolnovati ta svoj poklic, v istej meri in na istej podlagi, na kterej edinej mu je mogoče razvijati svoje duševne moči. Žalibog, da vidimo, kako dan denes eden narod drugemu hoče po nenaravnem potu cepiti svojo kulturo, da slišimo o kulturnem pomenu in o izobraževalni moči enega naroda nasproti drugim. Navadno pa se pri tem poslu, oddajati svojo kulturo drugemu narodu, doseže ravno nasprotni namen, kajti zapira se tako manj ali več temu narodu naravna pot, po kterej bi on moral se izobraževati. Izobražuje se le mali oddelek naroda na tujeje podlagi, narod v svojej celoti pa zaostaja, ker ne dobiva dušne hrane v njemu razumnej obliki...« Dalje navaja, da se omika in civilizacija kakega naroda ne meri po materialnih stvareh,

Fran Levstik, ustanovitelj Dramatičnega društva v Ljubljani

npr. po tem, koliko porabi mila, ampak po njegovi notranji omiki, katere merilo je število dobrih knjig, ki pridejo med narod in ugotavlja: »Do najnovejšega časa bilo je število slovenskih knjig — ako izvzamemo molitvene bukvice — natisnjenih vsako leto le borno in tudi od teh posameznih razprodalo se jih je primerno malo ter razširilo med ljudstvo...« Slovenske knjige, ki so bile izdane z velikimi žrtvami posameznih rodoljubov, so bile drage prav zato, ker se jih je malo prodalo. »Da je to bilo tako, krivo je bilo, da se je silila narodu slovenskemu, posebno po šolah, zoper vsa pravila narave, omika v ptujej obliki. Kakor je bilo gori rečeno, izobraževalo se jih je po tej poti le nekoliko, narod pa je zaostajal v svojej celoti, tako da niti pičle dušne hrane, kar so mu jo podajali posamni rojaki v domačej besedi; ni mogel prebavljati uspešno, kakor bi bilo želeli.

Žalostno to stanje premišljevali so domoljubni možje ter skušali z zedinjenimi močmi odstraniti vsaj večje ovire ter ustanoviti Slovincem tako potrebnih slovstvenih zavodov. Ravno pri nas Slovencih bilo je treba zbirati moči v eno središče, ter tako delati z uspehom, ktereга posamezen nikdar ne bi mogel dospeti. Ravno pri malem številu našega naroda in pri neugodnih okoliščinah bila je osnova literarnih društev, ktera bi skerbela za izdajo dobrih knjig po mogoče nizkej ceni, neobhodno potrebna. In res se je storilo zadnjih osem let veliko v tej zadevi in sicer s prav dobrim uspehom. Ako pogledamo dan danes stan naših še mladih treh slovstvenih zavodov... moramo resnično zadovoljni biti z napredkom, ktereга smo storili v primerno kratkem času. Seme, ktero so položili domoljubni možje v zemljo, pognalo je krasno ter obrodilo že mnogo sadu, vkljub marsiktereј nepovoljni oviri, ki nas še vedno tare. Ako smo uže zdaj dočakali v kratkem času tako veselih prikazni ter na trdna tla vidimo postavljene zavode, ki bodo dajali v pervej versti dušne hrane prebudivšemu se slovenskemu narodu, smemo se nadjati še mnogo večega vspeha, kedar odpadejo marsiktere sedanjih ovir. Koliko veči bode še napredek, kedar se bodo enkrat odgojevala naša slovenska mladina povsodi v narodnih šolah, kedar si pridobimo vse iste pravice, ktere nam je Bog podaril in ktere tirjati je naša prva dolžnost! — Programatične besede, jasne in odločne, vredne podpisa kateregakoli tedanjih naprednih slovenskih mož! — Zatem govori o delu Mohorjeve družbe, Slovenske Maticе in Dramatičnega društva v Ljubljani. O njem piše takole:

Dramatično društvo v Ljubljani, najmlajši in tedaj tudi še najmanj znani zavod ustanovili so pred dvemi leti, to je leta 1867, nekteri mlajši rodoljubi ljubljanski. Velike važnosti je za napredek splošne omike kacega naroda, da ima svoje gledišče, v kterem se glasi domača beseda, v kterem se vidijo slavna dela velicnih mož vseh časov in narodov. Kedar ima kak narod svoje narodno

Anton Tomaž Linhart (1756—1795) je prvi ustvarjalec slovenske odrske besede in hkrati tudi njen prvi uprizoritelj

gledišče, tačas še le sme reči, da je dosegel pravo visokost izobraženosti. Kar je po dolgem borjenji in mnogih nasprotnih zaprekah dosegel večji del naših slovanskih bratov, kteri so si ustanovili stalna narodna gledišča, tako Hrvati v Zagrebu, Čehi v Pragi in v Poljniji, Serbi v Novem Sadu in v Belgradu, Rusini v Lvovu, to skušamo doseči tudi mi. Žalibog, ravno nemško gledišče, ki gospoduje do sedaj še po Slovenskem, zlasti tudi v Ljubljani, ne ovira samo naprave narodnega gledišča, ne zapira samo domači Muzi vrat, timveč ono tudi ne spolnuje istega blazega izobraževalnega namena, ktereга ima gledališče. Globoko je klecla nemška Muza, ter se skoraj ne more vzdigniti iz okuzenega okusa, kteri dandanes večidel vlada, posebno po manjših nemških glediščih. To je resnica, ktero bridko pripoznavajo veljavni nemški možje sami. Od take hrane pa gotovo slovenski narod ne more imeti nikakoršne koristi, timveč ker se mu tudi dobra zerna podajajo le v tujej obliki. — Premišljevali so tedaj nekteri rodoljubi, kaj bi bilo storiti, da se predrugači to stanje? Osnovali so dramatično društvo, ktero naj bi bilo temeljni kamen prihodnjemu narodnemu gledišču. Društva namen je vsestransko podpirati in pospeševati slovensko dramatiko. To pa hoče društvo dosegati po dvojni poti, prvič namreč v ta namen izdajati dobre glediške igre, drugič pa skerbeti, da se bodo dobre igre

Naš največji pisatelj in dramatik Ivan Cankar

javno igrate. Razun tega namerava tudi osnovati dramatično učilnico in si oskerbeti dramatično knjižnico ...

Akopram društvo še ni našlo povsod med Slovenci iste podpore, katero zasluži zaradi velicega in težkega namena, kterega doseči mu bode le mogoče po združenih krepkih podpori vseh slovenskih rodoljubov, vendar moramo reči, da je v kratkem času storilo, kar je bilo le mogoče storiti s tako pičlimi pripomočki. Začelo je koj z izdajo slovenskih igrokazov, večidel manjših za predstave po slovenskih čitalnicah pripravnih, ter so dobili vsi društveniki uže za prvi dve leti vsak po 8 zvezkov »Slovenske Talije«, zbirke dramatičnih del in iger, katero izdaja društvo. Razpisalo je društvo ceno za kratek tekst operete v enem dejanji, došel je pa le en sam.« — Ko navaja število društvenikov ob koncu drugega leta in koliko predstav je imelo v tem času, nadaljuje:

»Da se pa bode moglo vspešno napredovati na začetem potu, treba bode, da društvo skoraj v življenje skliče dramatično učilnico, iz ktere bodo prihajale vedno nove moči za diletantske predstave, v kateri se bodo pa tudi odgojevali igralci in igralka za stalno narodno gledališče, kterega upamo doseči tudi mi Slovenci. Obdaril je Bog slovenski narod z izvrstnimi talenti in dušnimi krepostmi, zatorej ne dvomimo, da dospé tudi naš narod do svojega gledališča, da mu ne bode treba napajati se z okuženo tujo hrano, da bode zajemal iz drugih virov le to, kar bode res izvrstno, njemu koristno in pristojno. Doseči pa se bode dal ta cilj, ako vsak rodoljub priloži mali donesek na korist domovini, ter po svoji moči djansko ali z denarno podporo pomaga pri spolnovanju blazega namena. Ako bode prederlo povsodi prepričanje o imenitni nalogi dramatičnega društva, ako bode našlo povsodi krepko podporo, pokazal

se bode res vesel napredek uže v malo letih! Po pravilih sme imeti društvo tudi podružnice po slovenskih krajih, naj bi se jih osnovalo mnogo posebno po taci krajih, kjer so po čitalnicah igralne moči, kjer se uže zdaj čestokrat igrajo slovenski igrokazi. Ljubezen do umetnosti, ljubezen do domovine zveže naj vse te raztresene moči v eno organično celoto, in pokazalo se bode kmalu, koliko zmore združena moč!« Pisec zaključuje z besedami iz vabila ustanovnega odbora Dramatičnega društva: »Ko osnovalni odbor to za vse Slovence radostno novico na znanje daje, ob enem vabi vse ljubitelje slovenske umetnosti, vse častitelje veličastne modrice Talije, da obilno in brez odloga pristopijo k novemu društvu. Evo, dragi rojaki, novo polje, kjer bo skušal slovenski genij mlade svoje perute. Kar so izvrstni domorodci že dolgo želeli, kar se jim je pa le z malim vspehom izpolnovalo, ker so bile posamezne moči preslabe, skušimo zdaj z združenimi močmi. Položimo temelj narodnemu gledališču, katero bode bistrega uma slovenskega vredno, katero bo prijeten dom za narodno razveseljevanje, šola lepih npravov in čiste narodne besede, ter budilno zercalo plemenitih čuvstev in dejanj človeških. Blag namen, ki si ga je društvo postavilo, ta nam bodi vspešno priporočilo pri vseh prijateljih slovenskega naroda. Obilno tedaj pristopljajte, dragi rojaki, vsak po svoji sposobnosti, v naše kolo, razglajajte društven namen, in vabite vsak v svojem krogu. Posebno pa se priporočamo vsem odborom slovenskih čitalnic, da bi nam pomagali po svoji moči, saj bo društva napredek in obilen sad dramatiške umetnosti posebno tudi njim v korist.«

Kakor so bili cilji in prizadevanja Dramatičnega društva veliki, so se le počasi uresničevali. Njegovi začetki so bili skromni, predstave je prirejalo v ljubljanski Čitalnici in v stanovskem Deželnem gledališču. Njegove predstave so bile namenjene večidel lahki družabni zabavi. Od svoje ustanovitve do leta 1896 je društvo izdalo šestdeset zvezkov »Slovenske Talije« s 118 odškimi deli. Vrednost prizadevanja Dramatičnega društva v tem razdobju je predvsem v tem, da je vzgajalo v občinstvu ljubezen do gledališča v slovenskem jeziku in se pri tem celih štirideset let borilo zoper nemško-avstrijsko oblast za pravico slovenščine na odru gledališča kranjskih deželnih stanov. V značaj poklicne kulturne ustanove je preraslo slovensko gledališče šele zadnja leta pred prvo svetovno vojno. Zdaj šele se je začel njegov pravi razvoj ob Cankarju in Župančiču: prvi je ustvaril novo slovensko dramatik, drugi pa je utemeljil slovenski odški jezik in poskrbel, da je Slovensko narodno gledališče dobilo repertoar, ki je bil na ravni najboljših evropskih gledališč.

»Gledališče je najlepša iznajdba človeškega duha«, je zapisal igralec, pevec, režiser in organizator Josip Noll in v prvem slovenskem učbeniku za dramaturgijo in gledališko-igralsko umetnost, ki je izšel leta 1868, »ono je šola vseh šol, ki je odprta vedno, da bi člo-

vek hodil v njo, spoznaval sebe, ljudi in življenje sploh, da bi postal vedno bolj zlahten na srcu in duhu, v svoj in drugih blagor... Če ima pa uže gledišče sploh toliko važnost... ima pa še posebno pomenljivost narodno gledišče... Narodno gledišče bode budilo ljubezen do slovenskega jezika, ono bode najboljša učilnica lepe in čiste slovenščine in z znanjem jezika prišlo bode tudi spoštovanje lepo donečih milih glasov domovine... Najdražji biser, ki narod najbolj kinča, je umetnost in ravno gledišče strinja v sebi raznovrstne umetnosti. Delajmo tedaj tudi mi Slovenci, da si kmalu postavimo domač Taliji posvečen hram v Ljubljani, narodu našemu na čast in veliko korist.»

To se je uresničilo šele leta 1892, ko je bilo dograjeno Deželno gledališče, v katerem je danes opera.

Povzetek tega zapiska iz Koledarčka družbe Sv. Mohorja za leto 1870, ki je bil zapisan dobro poldrugo leto po ustanovitvi Dramatičnega društva, je značilen za ustanovo, kot je bila Mohorjeva družba, saj je iskren poziv na vso slovensko javnost, naj podpre prizadevanja mlade slovenske kulturne ustanove in njen boj za slovensko resnično umetniško gledališče. Ta poziv se je skladal z njenimi prizadevanji za splošno ljudsko izobrazbo, ki jo je sama želela posebej širiti ne le z verskimi in splošno koristnimi knjigami, ampak predvsem z leposlovjem. Ta poziv je pričel njenega življenjskega umevanja vseh tistih panog, ki spadajo pod pojem kultura, in to kultura ali duševna hrana, »ki jo narod v svojej celoti dobiva«.

Zanimivo je, da se stoletnica Levstikovega Dramatičnega društva ujema s tristoletnico zapiska o ljubljanski študentovski uprizoritvi slovenske igre o paradizu in z dvestoletnico, kar je bilo dozidano Stanovsko gledališče v Ljubljani. In nismo več daleč od slovesnosti praznovanja dvestoletnice Linhartovih komedij Županova Micka in Veseli dan ali Maticek se ženi — nadvse pomembnih mejnikov v razvoju slovenskega gledališča in dramatike. Tako se ob stoletnici ustanovitve Levstikovega Dramatičnega društva lahko s ponosom oziramo na bolj ali manj strnjeno tristoletno gledališko izročilo in izkušnjo, ki ju upravičeno moremo primerjati s teatrsko zgodovino malih evropskih narodov. Pot slovenskega gledališča do umetniškega razvoja je bila trda in ga je doseglo šele v času med obema vojnoma tako v dramih kakor v operi z vsemi njenimi panogami solističnega in zborovskega petja, orkestra in baleta, režije in scenografije. Na tej poti je slovensko gledališče kljub svojim sovražnikom, kljub velikim težavam obstalo, se razvijalo in doseglo s svojimi umetniškimi vrhovi v stoletnem razvoju evropsko raven. V prvih povojnih letih se je osrednjemu gledališču v Ljubljani pridružilo več gledaliških družin v manjših slovenskih krajih: v Celju, v Kopru, v Kranju. Svojo tradicijo imata slovenski gledališči v Mariboru in Trstu. V minuli vojni je delovalo partizansko gledališče. Kmalu po vojni je bilo

obnovljeno slovensko gledališče v Trstu. Slovensko gledališko kulturo sta po vojni izpopolnili dve nadvse važni ustanovi: Akademija za igralsko umetnost in Slovenski gledališki muzej. Prva skrbi za nov naraščaj poklicnih igralcev, režiserjev, gledaliških kritikov, esejistov, dramatskih teoretikov in drugih ustvarjalcev in pobudnikov večno žive gledališke umetnosti, druga pa zvesto zbira in čuva spomenike vseh panog naše gledališke umetnosti in njenega dragocenega izročila in je hkrati zvesti spremljevalec vsega gledališkega dogajanja. Mimo teh osrednjih gledaliških ustanov je treba omeniti še svobodne gledališke skupine kot npr. Eksperimentalno gledališče, gledališče Ad hoc, Oder 57, ki je vsako po svoje prispevalo k slovenski gledališki kulturi. Pomembno vlogo je v našem gledališkem življenju opravilo ljubljansko Mestno gledališče, ki je tudi že slavilo svoj jubilej — 20 let uspešnega dela. Na Odru 57 se je rodila najnovejša slovenska dramatika. In tu je še Mladinsko gledališče v Ljubljani, ki prav tako izpopolnjuje slovenski gledališki izraz.

Vsa ta gledališča so rasla iz istih pobud, iz katerih je nastalo pred sto leti Dramatično društvo: ustvarjati slovensko gledališko kulturo in umetnost. Zato so stoletnico ustanovitve Levstikovega dramatičnega društva slavila vsa slovenska gledališča, slavila jo je še posebej ljubljanska Drama, ki s ponosom gleda na svoj razvoj tako v razdobju med obema vojnoma, ko se je povzpela do kvalitetnih umetniških predstav, kakor v razdobju po drugi svetovni vojni, ko se je s svojo umetnostjo in s slovensko gledališko besedo predstavila na odrih v Parizu, Erlangenu, Varšavi, Pragi, Krakovu, Bratislavi, Zürichu, Milanu in drugod. Do te umetnosti se je naše gledališče povzpelo z velikimi žrtvami naših najboljših poklicnih igralcev, ki so čutili, kaj je narodna gledališka umetnost in se zavedali, da zanjo velja živeti in tudi trpeti.

Izredno nazoren pregled v boje, prizadevanja in rast slovenskega gledališča je za stoletnico ustanovitve Dramatičnega društva pripravil Slovenski gledališki muzej s posebno razstavo v Narodnem muzeju z naslo-

Deželno gledališče — sedanja Opera v Ljubljani; odprlo ga je Dramatično društvo 29. 2. 1892

vom »Temelji slovenskega gledališča«. Po otvoritvi te pomembne razstave so se vrstile krajše prireditve, na katerih so ob stoletnici slovenskega gledališča nastopili ansambli Slovenskega gledališča iz Celja, Trsta in Maribora, na sporedu so bila predavanja o razvoju slovenskih gledaliških prizadevanj v Celju, Mariboru, Trstu in drugod. Razstavo »Temelji slovenskega gledališča« so odprli potem še v Mariboru, Celju in Trstu. Slovenski gledališki muzej je za jubilejno leto izdal dve pomembni publikaciji: zbornik »Dokumenti« z razpravami naših vodilnih teatrologov, slovstvenih zgodovinarjev, gledaliških ustvarjalcev in kritikov ter nad 750 strani obsegajočo bibliografijo stoletnega repertoarja vseh slovenskih gledališč. Obe publikaciji sta dragoceno pričevanje o bojih in prizadevanjih za slovensko umetniško gledališče, o njegovi zgodovini in rasti.

Jugoslovanska pošta je ob jubileju slo-

venske odrske umetnosti izdala posebno znamko, predsednik Tito pa je Dramo in Opero Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani odlikoval z redom zasluge za narod z zlato zvezdo.

Ob velikem slovenskem kulturnem prazniku je bila prav gotovo želja vseh ljubiteljev gledališke umetnosti in slovenske besede na odru ta, da bi bilo na Slovenskem čim več ljudi, ki bi imeli vsaj nekaj tiste gorečnosti, vneme in ljubezni do slovenske gledališke umetnosti in kulture, kot so jo imeli pobudniki za ustanovitev Dramatičnega društva; želja, da bi dobili čim več novih domačih dramskih in opernih del, čim več talentov in nosilcev novih pobud in idej. Naj mila luč obsije prihodnost slovenskega gledališča, njegove kulture in umetnosti, njegovega napredka, da bi nam bila vsaka prireditelj zmerom kakor praznik umetnosti in praznik lepe slovenske besede.

OB STOLETNICI TABOROV

Šestdeseta leta prejšnjega stoletja so v slovenski kulturni in politični zgodovini tako bogata važnih dogodkov, da smo v nekaj zadnjih letih obhajali kar več pomembnih stoletnic. Leta 1961 je minilo sto let od ustanovitve prvih čitalnic, naslednje leto pa od ustanovitve Južnega Sokola v Ljubljani, s katerim se je začelo pri nas kasneje tako razvito telovadno gibanje. Leta 1964 smo praznovali stoletnico Slovenske Maticе in leta 1967 stoletnico slovenskega poklicnega gledališča. To leto je minilo tudi sto let, odkar so Slovenci pri volitvah v deželne zbornice prvič organizirano nastopili in dosegli — razen na Koroškem — popoln uspeh. Prvič so dobili takrat večino v kranjskem deželnem zboru in dr. Valentin Zarnik je takrat napisal v Novicah, da moremo šele sedaj reči, da je slovenski narod v resnici na svetu in da nismo samo narodopisen pojem. Leta 1968 nas čaka še stoletnica Slovenskega naroda, ki je kasneje postal prvi slovenski dnevnik, in stoletnica prvih taborov.

Da bomo to kopičenje stoletnic razumeli, si moramo priklicati v spomin takratno dogajanje na Slovenskem. Ko so porazi cesarske vojske v vojni s Piemontezii in Francozi leta 1859 v Italiji in finančne stiske, v katere je s tem v zvezi vlada zašla, zadali smrtni udarec Bachovemu absolutizmu, so se na Dunaju le odločili, da dovolijo državljanom sodelovati pri vladanju in po prvem federalističnem poizkusu ustave oktobra 1860 je obveljal februarja 1861 drugi, bolj centralistični. Ko se je spomladi 1861 sešel na Dunaju državni zbor, so pa manjkali v njem zastopniki Madžarov, Hrvatov in Italijanov in ko so ga čez dve leti zapustili še Čehi, so vladajoči uvideli, da se narodi ne puste stlačiti v centralistično državo. Morali so odnehati tem bolj, ker je bila na vidiku vojna z Bismarckovo Prusijo

in cesar je poleti 1865 »sistiral« ali ustavil izvajanje ustave. Prihodnje leto so Prusi premagali Avstrijo pri Kraljevem Gradcu, njih zaveznica Italija je bila sicer poražena, vendar pa je le dobila Benečijo, s čimer so bili odtrgani od nas Beneški Slovenci.

Po izgubljeni vojni so se vladajoči dunajski krogi pobotali z Madžari in konec leta 1867 je habsburška država dobila proslulo dualistično ureditev; iz avstrijskega cesarstva je nastala Avstro-ogrska monarhija, kar je pomenilo, da so si Nemci in Madžari razdelili oblast nad drugimi narodi v državi, potem ko so uvideli, da sami ne morejo vseh obvladati. Kot dobra posledica teh sprememb je bila s tako imenovanimi decembrskimi zakoni dokončno zagotovljena tudi ustavna ureditev avstrijske državne polovice in z jamčene osnovne državljanske pravice; med temi je člen 19 obljubljal enakopravnost vsem narodom in jezikom, a je ostal le bolj ali manj na papirju.

Dualizem je slovenske narode v monarhiji hudo prizadel, le Poljaki in Hrvati so si mogli rešiti nekaj več samostojnosti. Najbolj razočarani so bili Čehi in so to kazali na vse mogoče načine. Protestno gibanje so razširili tudi med kmečke množice v obliki velikih ljudskih zborov pod milim nebom, ki so jih imenovali tabore po zgledu taborov v času husitskih vojsk. Prvi tak tabor je bil maja leta 1868 na hribu Říp, dobrih 30 km severno od Prage. S hriba se vidi — pravijo — tretjina Češke in z njega se je po izročilu razgledoval Čeh, praded češkega naroda, preden se je odločil naseliti se v tej rodovitni deželi s svojim ljudstvom. Zaradi vedno odločnejših govorov in nastopov je začela dunajska vlada naslednje tabore na vse načine ovirati, dokler jih ni leta 1871 sploh prepovedala, saj je že na ministrski seji 28. sep-

Dr. Valentin Zarnik, »oče slovenskih taborov«

tembra 1868 sam cesar zahteval odločne ukrepe proti njim, češ da »se s temi meetingi hudo žali avtoriteta vladnih organov«.

Ceški radikalizem v nasprotju z mlahavo politiko staroslovenskih voditeljev pri nas je tako imponiral odločnemu Levstiku, da je v pismu Zarniku predlagal, naj bi tudi Slovenci prirejali zborovanja na prostem. Pismo ni ohranjeno, pač pa Zarnikov odgovor od 18. julija 1868, kjer pravi: »Ti si mi zadnjič pisal, da bi bil naš narod sposoben za meetinge, posebno ako bi imel tacih mož, kakor si ti (namreč jaz). — To me je tako spodbudilo, da sem še tisti večer predlog storil, da naj tak meeting naredimo, kar je bilo z veseljem sprejeto.«

Zarnik uporablja tu angleški izraz meeting (= posvet, zbor), kot ga je tudi cesar uporabljal na omenjeni ministrski seji. Zarnik je bil pač med redkimi takratnimi Slovenci, ki je dobro znal angleški in se zanimal za angleško politično zgodovino, kjer so imeli »meetingi« pomembno vlogo. Teden kasneje je v Novicah naznanil, da je vlada dovolila »Prvi slovenski tabor (meeting) v Ljutomeru« in pristavil, da bo »naš narod prvokrat pod milim nebom politični meetingoval«. Zanimivo je, da se ta beseda takrat ni prijela, šele dobrih sedemdeset let kasneje je med NOB prišla za nekaj časa v rabo s partizanskimi mitingi. Takrat so pa obveljali tabori in menda le po češkem zgledu, kajti pisali so tudi o taborovanju in taboritih, medtem, ko se zdi, da ni nihče mislil na naše tabore iz časov turških napadov.

Kje je Levstik ta prej omenjeni »predlog storil«, ne vemo, pač pa vemo, da so se 7. julija 1868 na povabilo dr. Matije Preloga šli v Mariboru štajerski rodoljubi in predla-

gali naj bi se »po slavnem izgledu naših bratov Cehov« tudi Slovenci zbrali v veliki množini pod milim nebom in bi javno izrazili svoje zahteve. Postavili so že tudi skupen program za vse slovenske tabore, kjer so na prvem mestu zahtevali zedinjeno Slovenijo, potem, da naj se določi rok, do katerega se morajo uradniki na Slovenskem naučiti slovensčine, v šole naj se uvede slovenski učni jezik in tudi »cerkvena vlada naj uraduje v slovenskem jeziku«. Za prvi tabor so določili 9. avgust 1868 v Ljutomeru, drugi naj bi bil kmalu nato nekje v Savinjski dolini.

Ljutomer je bil izbran za pozorišče prvega tabora kot narodno močno prebujen kraj v bližini dveh narodnih meja, nemške in madžarske; tu je tudi uspešno delala Narodna čitalnica pod predsedstvom dr. Jakoba Ploja. On je bil tudi predsednik taborskega pripravljalnega odbora, njegova desna roka pa je bil njegov koncipient dr. Valentin Zarnik, ki je postal glavni govornik skoro vseh naslednjih taborov ter si zaslužil časten naziv »oče slovenskih taborov«.

Namestništvo v Gradcu je sicer tabor prepovedalo, ker je prva točka programa, zahteva po zedinjeni Sloveniji, pomenila po njegovem napad na obstoječe deželne meje, toda dr. Ploj se je brzojavno obrnil na notranjega ministra, nemškega liberalca dr. Giskro, ki je ukazal namestništvu: »Brezpogojno dovoliti«. S tem je bil ustvarjen važen prejudic, ki je najbrž rešil vse naslednje tabore in ima Vošnjak prav, ko trdi, da se imamo le Giskri zahvaliti zanje.

Tako so se torej v nedeljo 9. avgusta 1868 popoldne zgrinjale v praznično ozaljšani Ljutomer in na travnik ob Ščavnici med pokanjem možnarjev ljudske množice z zastavami, dvema godbama in ljubljanskimi Sokoli na čelu. Kljub velikemu številu udeležencev, ki so jih cenili na najmanj 7.000, je bil ves čas najlepši red; ob sprejemanju resolucij so vselej pokali možnarji, zvečer pa so v okolici zborovališča zažigali umetni ogenj.

Taboru je predsedoval tamošnji rojak dr. Razlag; začel ga je domači župnik Klemenčič, za njim so govorili posestnik Kukovec, ki je zahteval slovenski jezik v urade, dr. Zarnik ga je terjal tudi v škofijo in semenišče, popularni župnik od Sv. Barbare v Halozah, Božidar Raič, je zahteval slovenske šole in posebno navdušeno govoril za zedinjeno Slo-

Taborska svetinja (Ljutomer)

Božidar Raič, sloveči taborski govornik

venijo. Govorila sta še dr. Prelog in dr. Vošnjak; ta je napadal dualizem in terjal, da se narodna enakopravnost, ki jo obljublja § 19, tudi praktično izvaja.

V smislu teh govorov so soglasno sprejeli šest resolucij, ki so jih poslali oblastem. V spomin na tabor, ki je prejel več brzoglavnih pozdravov iz raznih krajev, so izdali tudi slike in spominske svetinje z napisom »Slovinci, zedinimo se!«, ki je kratko izražal glavno zahtevo taborjanov.

Prvi slovenski tabor smo popisali obširneje, ker so bili naslednji vsi bolj ali manj njemu podobni. Še bolj slovesen je bil 6. septembra istega leta drugi tabor v Žalcu. Udeležilo se ga je skoro 15.000 ljudi, med njimi tudi gostje iz Češke in Hrvatske. Taboru je predsedoval dr. Vošnjak, govorili pa so še: Ploj, Razlag, Raič in Zarnik, ki je izzval veliko smeha s svojim drastičnim humorjem, ko se je norčeval iz nemškutarjev. Ti so bili napojili nekaj postopačev, da bi povzročili nered in tako očrnil taborjane pred oblastjo, a ti se niso dali izzvati in Vošnjak je tabor v najlepšem redu sklenil — seveda — s »slava« klicem cesarju. Žalski tabor se je prvi zavzel tudi za neko praktično lokalno potrebo; Razlag je namreč razlagal pomen kmetijskih šol in zahteval ustanovitev deželne kmetijske šole za Spodnjo Štajersko.

Medtem ko je misel na tabore sprožil mladostenec Levstik iz Ljubljane in so jo začeli složno uresničevati mladi in stari rodo-

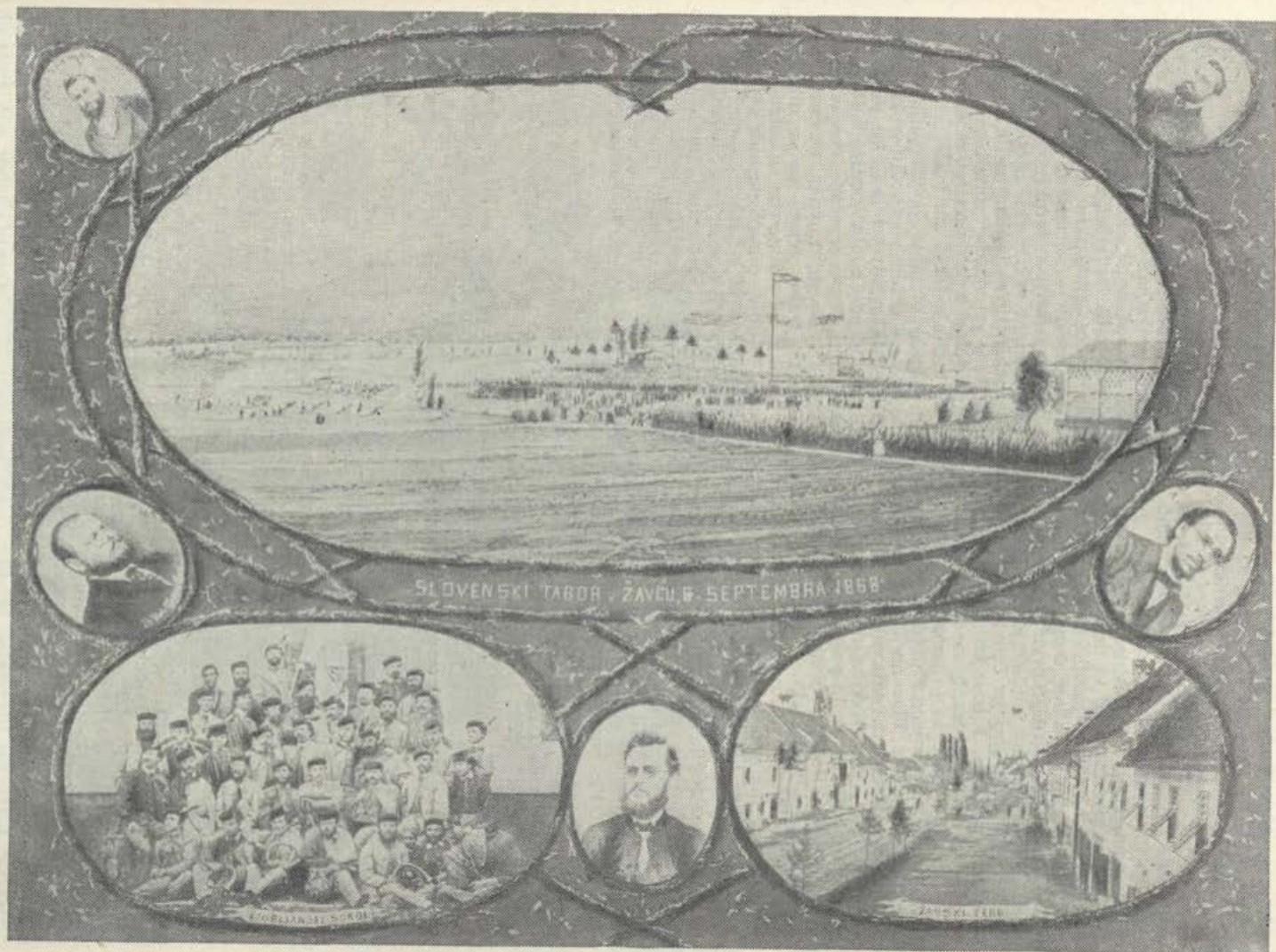
ljubi na Štajerskem s kranjskim Zarnikom na čelu, so staroslovenski voditelji v Ljubljani molčali. Uspeh prvega tabora jih je pa zdramil, tem bolj, ker jim je Levstik v duhovitih podlistkih v Slovenskem Narodu očital strah pred vlado, in žalski tabor sta brzojavno pozdravila stara prvaka Bleiweis in Costa. Za sklicanje svojega tabora na Kranjskem pa se le niso mogli odločiti in tako bi jih skoro prehiteli Korošci. Za 29. september 1868 je namreč dvainpetdeset koroških posestnikov, županov in občinskih mož sklical tabor v Bistrici pri Pliberku. Vlada ga je pa prepovedala, ker je ravno takrat zasedal v Celovcu deželni zbor in zakon ni dovoljeval javnih zborovanj v bližini kraja, kjer zboruje deželni zbor.

Zares so pa Kranjce prehiteli Goričani, ki so sklicali tabor v Sempasu za 18. oktober z že ustaljenim dnevnim redom, v katerem je bila pa kot nova točka tudi slovenska pravna fakulteta v Ljubljani. Tabor je povzročil vladi precej skrbi; očitno se je bala spopadov z Italijani, kajti že v soboto zvečer so bili v Gorici nabiti razglasi v treh jezikih, ki so »vsakemu odločali pot, po kateri naj gre, da v Sempas pride«. V nedeljo zjutraj so bili pri vseh vhodih v mesto žandarji in policaji, zborovalci so smeli le po ovinku in z zvitim zastavami na zborovališče. Na taboru pa je bil zgleden red, čeprav je imelo službo samo pet žandarjev, kot poudarja poročevalec v Novicah. Temu je bilo posebno všeč tudi »jako razumno pritrjevanje poslušalcev«, ki so vzklikali: »hočemo«, »zahtevamo«, »zedinimo se«, »v našem jeziku naj se nam piše« itd. Poudarja tudi, da so bili na taboru skoro sami zreli moški, ki se niso ganili z mesta, dasi so trajali govori čez dve uri; vendar pravi, da so bili nekateri govori »za ljudstvo glede na izraze previsoki«. Predsedoval je šempaskem taboru dr. Karel Lavrič, govorili so še dr. Tonkli in drugi Goričani, posebno krepko pa voditelj tržaških Slovencev, Ivan Nabergoj.

S šempaskim taborom se je končalo prvo leto taborovanja; za prihodnje leto 1869 pa je Zarnik na silvestrovanju ljubljanske čitalnice napovedal na Štajerskem kar tri tabore, obenem pa v imenu štajerskih Slovencev pozval Ljubljančane k večji delavnosti. To in pa Levstikovo in Tomšičevo dreganje v Narodu je končno le zganilo prvake, da so sklenili prirediti tabor tudi na Kranjskem. Tako

Taborska svetinja (Vižmarje)

SLOVENSKI TABOR - ŽALCU 8. SEPTEMBRA 1868

EVREJANSKI SKRBI

ŽALCU 1868

Slovenski tabor v Žalcu 8. septembra 1868

so 1. maja 1869 Novice, 6. maja pa Narod prinesli poziv na tabor v Vižmarjah za binškošni ponedeljek 16. maja ob treh popoldne. Oklic je podpisalo deset odbornikov političnega društva »Slovenije« z Bleiweisom na čelu in nad devetdeset županov in drugih veljakov iz širše ljubljanske okolice.

Preden pa so se začeli zbirati zborovalci na vižmarskih travnikih, je doživela Slovenija še tri tabore. Prvi je bil 24. aprila 1869 v Goriških Brdih v Biljani, dobro uro hoda od italijanske meje. Tu je prvič motilo zborovalce slabo vreme, vendar je okoli 6000 ljudi vztrajalo do zadnjega, čeprav je ves čas po malem deževalo. Predsedoval je Tonkli, govorniki so bili Goričani, med njimi solkanski župan Doljak, ki je govoril o predilski železnici. Za zedinjeno Slovenijo pa je govoril preprost kmet Vincenc Toroš iz Medane. Naslednji je bil 2. maja tabor v Sevnici ob Savi, ki mu je predsedoval dr. Janko Sernek iz Maribora, govorili pa so še župnik Ripšel iz Loke, Razlag, Zarnik in Vošnjak. Na ta tabor so ljubljanski prvaki prvič poslali svojega zastopnika; to je bil Bleiweisov sin dr. Karel Bleiweis, ki je zborovalce pozdravil v imenu svojega zadržanega očeta. Sevniški tabor je tudi zato zanimiv, ker so tu prvič zborovalci neki predlog zavrnili. Poročevalec v Novicah piše, da zadnja točka o napravi mostov čez Savo pri Sevnici in Brežicah namesto sedanjih brodov ni obveljala, čeprav je predsednik ta predlog dvakrat dal na glasovanje. Ves ponosen pristavlja: »To je pač očitno znamenje zrelosti slovenskega naroda, niso ne taboriti le glasovalne mašine, za kar bi jih žolč naših nemškutarjev rad naredil — ampak možje so, ki dobro vedo, kaj se jim zdi koristno, kaj ne.« Dopolnik pravi, da sicer ne razume, zakaj je večina ta predlog zavrgla, vendar »mora vsakega veseliti znamenje premisleka in zrelosti našega ljudstva«.

Tretji tabor tega leta in obenem prvi na Kranjskem je bil 9. maja na Kalcu pri Pivki, na zemljišču graščaka in pesnika Miroslava Vilharja. Na žalost je ves dan deževalo, kar pa ni motilo blizu osem tisoč zborovalcev, med njimi mnogo Istranov. Iz Ljubljane sta prišla Costa, ki je predsedoval, in pa kasnejši sloveči operni pevec Nolli, ki je govoril o zedinjeni Sloveniji.

Končno je le prišel binškošni ponedeljek 17. maja 1869 in z njim tabor v Vižmarjah, ki pomeni v vsakem oziru višek taborskega gibanja, tako po številu udeležencev kot po tem; da so bile zastopane vse slovenske pokrajine. Ljubljana je bila ta dan podobna pravemu mravljišču: od vseh strani so vlaki pripeljali zborovalce, ki so se z zastavami in godbami uvrščali v sprevode; oni iz bližnjih krajev pa so se vozili na lepo okrašenih vozovih. Od Šiške do Vižmarjev je goste pozdravljalo več slavalokov s primernimi napisi, z zastavami in zelenjem okrašene so bile tudi hiše ob cesti. Do treh popoldne se je zbralo na travniku na desnem bregu Save severno od ceste med Vižmarji in Tacnom

blizu 30.000 ljudi. Tudi to pot so bili deležni posebnega navdušenja ljubljanski Sokoli, na njihovo zastavo pa je, kot pišejo Novice, »Koširjeva Francika z Broda pripela krasen trak; njena sestra pa je pridljala velik venec lovorjev s trobojnimi cveticami«. Vznesen pozdravni govor je Francki sestavil njen častilec Fran Levstik, ki se je pri svojih osemintridesetih letih zaljubil v komaj sedemnajstletno lepoticino in ji posvetil vrsto svojih najlepših — »Franjinih pesmi«. Vendar kljub skorajšnji zaroki, največ zaradi Levstikovih gmotnih težav in tudi njegove bolestne občutljivosti, nista prišla do poroke in Franja se je nazadnje omožila v Sežano, umrla pa je celih štrideset let za Levstikom pri svoji hčeri v Ljubljani (1927).

Tudi vižmarski tabor je preganjalo slabo vreme in med samim zborovanjem se je večkrat ulila ploha, kar pa množice ni motilo in je vztrajala do konca. Dopolnik Novic zopet poudarja, da se je vršilo vse »v najlepšem redu, ne enega žandarja, ne enega policaja ni bilo treba, četudi se je sukalo na 30.000 ljudi in na stotine voz na enem samem prostoru«. Ljudje so imeli pa tudi kaj slišati. Za predsednika je bil izbran sam Bleiweis, ki je nato govoril o zedinjeni Sloveniji. Imel je srečen dan in je navdušil poslušalce kot morda še nikoli. Povedal je med drugim, kako ga je l. 1848 na Dunaju vprašal nadvojvoda Janez, ali res želi zedinjeno Slovenijo ves narod, tudi Štajerci in Korošci, on pa se takrat ni upal potrditi. »Danes odgovarjam — je nadaljeval — tu združeni nadvojvodu in kličemo vsi brez razločka: Dajte nam Slovenijo!« in vsi tisoči zborovalcev so ponovili govornikov klic.

Posebno navdušeno je bil od zborovalcev pozdravljen dr. Zarnik, ki je zopet po domače in šaljivo govoril, da je treba v vse šole uvesti slovenščino. Iz lastne mladosti je pripovedoval, kako so jim vtepli v glavo »riba — fiš« in »miza — tiš«; tisti, ki so se drznili govoriti v materinem jeziku, pa so morali sedet v »oslovsko klop«. Govorili so še Razlag, Vošnjak, Tonkli, Nolli in Costa, mnogo je prišlo tudi pozdravnih brzojavk iz vseh slovenskih krajev; viharno navdušenje pa sta izzvali zlasti brzojavki, ki sta jih poslala češka voditelja Rieger in Palacký.

Tudi prireditelji vižmarskega tabora so izdali spominske podobe s slikami vseh govornikov in napisom »Živela Slovenija«. Dali so kovati tudi spominske svetinje, kjer stojita poleg istega napisa še gesli »Zedinimo se« in »Ne vdajmo se!«. V začetku naslednjega leta so na občnem zboru »Slovenije« celo sklenili postaviti spomenik na kraju, kjer je tabor zboroval. Dr. Poklukar ga je naročil in tudi plačal pri kamnoseku Camerniku in ta je izdelal piramido iz kraškega marmorja z napisom: »V spomin na tabor v Vižmarjah dne 17. maja 1869«. Značilno pa je, da je Vošnjak — kot pripoveduje v Spominih — še kakih štirinajst let pozneje videl ta kamen stati na Camernikovem dvorišču, ker — nihče ni ponj prišel.

Ce so že prejšnji tabori Nemce in nemškutarje hudo razburjali, jih je veličastni vižmarski tabor spravil čisto iz ravnotežja. Nemška predrznost — saj so imeli takrat za seboj poleg dunajske in kranjske deželne vlade tudi ljubljanski magistrat — je zlasti z izleti nemških turnarjev izzivala kmečko prebivalstvo, tako da je prišlo na več krajih do izredov. Najhujši je bil kmalu po vižmarskem taboru na Jančjem, kjer je bil kmečki fant zaboden od žandarjev. Ti dogodki so bili dobrodošel povod, da je kranjski deželni predsednik naročil okrajnim glavarjem, naj prijave za nove tabore po možnosti preprečijo in je celo prepovedal nositi vižmarske spominske svetinje. Posebno so se razburjali Nemci v ljubljanskem mestnem svetu, tako župan dr. Josip Suppan, sin slovenskega očeta Zupana, rojenega v Gorjah pri Bledu, in pa zvonar Albert Samassa, čigar oče je bil še miroljuben »kranjski domorodec« in osebni prijatelj Prešernov. Samassa je v izredni mestni seji po dogodkih na Jančjem pozival vlado, naj odločno nastopi

zlasti proti dijaški mladini, pokliče na odgovor profesorje in izmenja premalo energične ravnatelje. Najbolj ga je pa jezilo, da so šli dijaki kljub prepovedi z narodnimi zastavami in čepicami na tabor v Vižmarje.

Sedaj so prišli Nemci celo na misel, da bi izbijali klin s klinom in prirejali na slovenskih tleh svoje, nemške »tabore« z imenom »Verfassungstag« («ustavni zbor»; Nemci so takrat zelo poudarjali svojo zvestobo dualistični ustavi in se radi imenovali »ustavoverne«). Prvi poskus so napravili 30. maja 1869 v Slovenski Bistrici, kjer so v graščinski jahalnici imeli zborovanje in kosilo. Zbralo se je kakih 400 Nemcev in nemškutarjev. Govoril jim je neki celjski uradnik — nemškutar in jih strašil pred grozečo zedinjeno Slovenijo. Demagoško je vprašal na koncu govora: »Ali hočete ostati Stajerci ali pa postati Kranjci?«. Seveda so mu vsi odgovorili, da hočejo ostati Stajerci. Ko je bil sklican za 8. avgust 1869 tabor v Ormožu, so nemškutarji sklicali za isti dan svoj »Verfassungstag« v Celju. Napovedali so razpravljanje o

Vižmarski tabor

škodljivosti ločitve Spodnje Štajerske od Zgornje, o škodljivosti narodnega prepira, o koristi nemškega pouka v šolah itd. Mislili so zborovati pod milim nebom, ko so pa slovenski voditelji sklenili, na isti dan sklicati tabor blizu Celja, so se Nemci ustrašili in se omejili na zborovanje v Kazini. Nekaj se jih je pripeljalo tudi iz Ljubljane, med njimi odpadnik Dežman, ki je na zborovanju govoril v slovenščini.

Ze omenjeni ormoški tabor 8. avgusta 1869 je bil zadnji v tem letu. Na zborovališču blizu Drave se je zbralo ok. 3000 ljudi, med njimi veliko Hrvatov. Razlag je bil predsednik, Zarnik je pa na svoj poljuden način govoril o zedinjeni Sloveniji in slovesno ugovarjal vsem sklepom, ki bi jih napravil celjski »Verfassungstag«. Višek ormoškega tabora pa je bil, ko je Božidar Raič v svojem govoru večkrat zapored slovesno zaprisegel slovensko mladino, da bo marljiva in delavna v korist naroda, da bo poštena in npravnega obnašanja, da bo branila svobodo slovenskega naroda in se vselej upirala tujemu in krivičnemu gospodstvu nad njim. »In vselej so vsi vzdigovali roke in niso prenehali klicati: Prigegam!« piše Vošnjak v svojih Spominih in nadaljuje: »Bil sem na mnogih taborih in shodih, pa takega splošnega navdušenja kakor pri tem govoru nisem doživel.« Zarnik je tudi zahteval, naj se na deželne stroške, štajerske in hrvatske, zgradi pri Ormožu most čez Dravo in pri tem omenil tudi duševni most, ki mora znova zvezati Slovence s Hrvati.

Naslednje leto 1870 je bil najprej 1. maja tabor v Tolminu, kjer so zahtevali tudi železnico čez Predel v Trst in pa ustanovitev meščanske šole v Tolminu. Nad 6000 udeležencev je imel naslednji tabor 29. maja v Sežani, kjer so imeli besedo primorski domačini, zlasti dr. Lavrič, na taboru v Cerknici 12. junija je pa pred 8000 zborovalci govoril o zedinjeni Sloveniji dr. Zarnik. To leto se je zvrstilo še troje taborov: pri Kapeli blizu Gornje Radgone, v Kubedu v Istri in v Vipavi. Največji je bil vipavski tabor z ok. 12 000 udeleženci, predsedoval mu je Costa, govorila sta med drugim domačina Rihard Dolenc o »vipavski vino- in sadjereji«, Razlag pa o vipavski železnici.

Živahno taborovanje tega leta je prebudilo tudi koroške Slovence. Sedaj je vzelo tabore v svoje roke jeseni 1869 ustanovljeno politično društvo »Trdnjava« v Celovcu. Prvi je bil 31. julija 1870 v Bistrici pri Pliberku, kjer je pred ok. 8000 zborovalci imel največ uspeha zopet Zarnik z govorom o zedinjeni Sloveniji. Tudi ta uspeh je pripomogel, da je prišlo na naslednji koroški tabor 18. sept. 1870 v Zopračah pri Vrbi kar 10 000 ljudi, skoro samih Korošcev. Predsednik Zarnik je govoril, da je vse strmelo in so kmetje rekli, da bi ga šli poslušat na vsak tabor in naj bi bilo še tako daleč.

L. 1870 je bilo zadnje pravo »taborsko leto«, kajti sedaj je začela vlada delati taborom vedno hujše ovire, dokler jih ni sploh pre-

povedovala. Tako sta bila spomladi 1871 prepovedana tabora v Lescah in v Renčah; pri zadnjem se je oblast spotaknila zlasti ob tisto točko programa, ki je govorila o zedinjenju vseh Slovencev v eno celoto.

Prepovedani tabor v Lescah pa so nadomestili s »taborsko prireditvijo« 15. sept. 1872, ko so v Vrbi odkrili spominsko ploščo na Prešernovi rojstni hiši in je dr. Razlag imel uspel slavnostni govor. Slovensko-hrvatski tabor v Kastvu v Istri je bil sicer dovoljen, z dnevnega reda pa so črtali dve točki, posebno ono »o združenju Jugoslovanov«. Zadnji tabor na Koroškem je bil 6. avgusta 1871 v Zgornjih Buhljah pri Grabstajnu, kjer je predsedoval in za zedinjeno Slovenijo govoril zopet Zarnik. Samo njegovi hladnokrvnosti se je bilo tudi zahvaliti, da ni prišlo do krvavega pretepa, ko je hotelo nekaj nahujkskanih ljudi razbiti zborovanje. S svojo zgovornostjo jih je pa pridobil, da so ga poslušali in nazadnje celo glasovali za zedinjeno Slovenijo.

Po večletnem presledku za nemško — nacionalne Auersperg — Lasserjeve vlade so začeli še pred njenim padcem na Slovenskem zopet prirejati zborovanja na prostem z imenom tabor ali s podobnim imenom. Prvi so imeli goriški Slovenci 1. 1878 dva tabora: v Kojsem v Brdih in v Kobaridu; tega je pozdravil celo okrajni glavar — Nемец — v lepi slovenščini. Nasprotno pa je okrajno glavarstvo za ljubljansko okolico leto prej prepovedalo za 12. avgust 1877 prijavljeni »ljudski tabor« v Udmatu. Na pritožbo prijaviteljev Bleiweisa, Vošnjaka in Zarnika je prepoved potrdila tudi deželna vlada, ki se je predvsem ustrašila zunanje-političnih točk taborskega programa. Razpravljati so namreč hoteli tudi o takratnih vojnah s Turki na Balkanu in zahtevali, naj bi namesto turške države stopile samostojne krščanske države: pokrajine, ki mejijo na Avstro-Ogrsko, naj bi se pa deloma združile s Hrvatsko pod Habsburžani.

Na Štajerskem si je prizadeval obnoviti tabore stari navdušeni taborjan Božidar Raič. Poleti 1875 nameravani tabor v Dobravi tik meje na hrvaški strani Haloz sta mu preprečili avstrijska in hrvatska policija, zato pa mu je sijajno uspela slovensko-hrvatska »taborska svečanost« 8. sept. 1880 v Cerovcu v spomin Stanka Vraza, kjer se je zbralo nad 10 000 ljudi. Tudi za 8. sept. 1881 najavljeni tabor v Ptujju je vlada prepovedala; nadomestila ga je še isti mesec proslava pesnika — domačina Stefana Modrinjaka v Središču in Raič se je lahko pohvalil, da »smo vendarle priredili tabor«.

Ce se na koncu vprašamo po pomenu slovenskih taborov pred sto leti, moramo reči, da so prinesli malo prijemljivih praktičnih uspehov. Njihova poglavitna zahteva, zedinjena Slovenija, v stari avstro-ogrski državi ni bila in ni mogla biti izpolnjena. Tudi po razpadu te države je bilo treba še nove svetovne vojne in velikih žrtev v narodno-osvobodilni vojni, da je bil taborski program vsaj

v glavnem uresničen. Težko bi bilo tudi ugotoviti, koliko so tabori s svojimi zahtevami pospešili napravo raznih železniških prog, mostov, šol itd., gotovo so pa bistveno pripomogli k hitrejšemu uvajanju slovenščine v urade in šole ter v javno življenje sploh, ker so dvignili samozavest in pogum tudi preprostega človeka pred tujo birokracijo. Ta moralno politični pomen slovenskih taborov je najbolj očiten, kajti z njimi so slovenske ljudske množice prvič po kmetskih uporih zopet odločno nastopile. Njihov nastop ni presenetil le vlade in narodnih nasprotnikov, ampak celo domače voditelje. Kot smo videli, so se konservativni staroslovenski politiki le počasi in obotavljaje pridružili taborskemu gibanju, slovenski državniki poslanci se pa sploh niso udeležili nobenega tabora; očitno jim je bilo to gibanje

preveč radikalno. Pa tudi liberalne mladostvoence je minilo prvotno navdušenje in ko je prišlo do sloge s starimi, so si vsi nekako oddahnili in prva leta Auersperg-Lasserjeve vlade niso niti poskušali s kakimi tabori. Kasneje so pa take zunanje manifestacije sploh izgubljale na pomenu, kajti poleg narodnega sta stopali vedno bolj v ospredje socialno vprašanje in svetovnonazorska delitev.

Vsekakor pa velja, kar je »oče slovenskih taborov« dr. Valentin Zarnik skoro preroško napisal v vabilu na prvi tabor v Ljutomeru, da je namreč »naš narod stopil s tem dejanjem iz čitalniškega radovanja in rajanja prvikat samostavno na politično polje«.

Silvo Kranjec

SPOMINSKA PLOŠČA IVANU PREGLJU

V Mostu na Soči — sveta Lucija na Mostu ali samo Na Mostu, kot so Tolminci ta kraj imenovali in Pregelj sam — so 17. septembra letos na rojstni hiši pisatelja Ivana Preglja odkrili spominsko ploščo. Ploščo je odkril starosta slovenskih književnikov in Pregljev tolminski rojak pisatelj France Bevk. Slovesnosti so se udeležili predstavniki oblasti, prebivalci Soške doline, urednik Pregljevega Izbranega dela profesor dr. France Koblar in številni ljubitelji pisane besede tega velikega sina Tolminskega.

Pobudo za odkritje spominske plošče je dal klub starih goriških študentov, a zato s tem bolj iskrenim čustvom in ljubeznijo do domače kulture in njenih ustvarjalcev. Klub zajema predvojne in prve povojne študente goriških slovenskih srednjih šol, ki jih povezuje misel, da bude in ohranjajo spomin na delo in pomen goriških zaslužnih mož za kulturni, prosvetni, gospodarski in politični napredek goriške pokrajine. Predstavniki kluba France Gorkič, ki je tudi zbiral prispevke — svoj delež je prispevalo tudi Turistično društvo Most na Soči — je odprl slovesnost, pisateljsko podobo Ivana Preglja pa je orisal Saša Vuga, doma iz Mosta na Soči, torej Pregljev rojak.

Spominsko ploščo so izročili v varstvo Alojzu Kogoju, ki stanuje v Pregljevi rojstni hiši. V ploščo so vklesani verzi:

*Vse pesmi moje tebe pojo,
vse misli moje k tebi gredo,
vse solze moje k tebi teko,
o, domovina!*

Sledi jim naslednje besedilo: Slovenski pesnik in pisatelj, veliki glasnik tolminske preteklosti dr. Ivan Pregelj, rojen v tej hiši 27. oktobra 1883, umrl v Ljubljani 30. januarja 1960. Klub starih goriških študentov — Turistično društvo Most na Soči — 1967.

Spored odkritja plošče so dopolnili s petjem in recitacijami. Janez Rohaček, član Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani je recital »Od Gorice do Tolmina«, po nekaj pesmi pa sta zapela Goriški oktet in pevski zbor iz Kromberka. —

Pregelj je bil ponosen na svoj rojstni kraj in sploh na svojo Tolminsko. Sam o sebi

Pregljeva rojstna hiša v Mostu na Soči

pravi: »Oblikovala me je Tolminska«, o svoji mladosti pa: »Moja mladost je ostala pri sveti Luciji na Mostu, pri svetnici — priprošnjici za oči, za zdrave, otroške... Tam sem jaz doma, kjer se v eno zlijeta Soča in Idrijca. Nemško ime »Sv. Mavra most« pa je starinsko in zgodovinsko. Meni je seveda še veliko več: meni je to ime čudežna beseda. Izpregovorim jo, obudim celo samo v spominu, in že se mi zgodi kakor v pravljici, da sem v trenutku preko daljav in časov v daljni

deželi davne sreče in sanj, v svetovih svoje mladosti in svoje prve pesmi.«

Pregljeva rojstna hiša v Mostu na Soči, kakor jo je predelal njegov brat, je postavljena ob breg, ki ga podpira visoka škarpa, in je ena zadnjih hiš pred cerkvenim trgom. Plodoviti pisatelj tolminske zemlje in njenih puntarjev je dobil prvi spomenik, skromno spominsko ploščo, s svojim delom je pa za služil veličastnejši spomenik.

PROFESORJU FRANCU GLINŠKU V SPOMIN

Nepričakovana smrt profesorja, ljubljanskega stolnega župnika in kanonika Franca Glinška je presenetila tudi tiste, ki niso bili popolnoma prepričani o njegovem trdnem zdravju, čeprav je v svojem dobrem razpoloženju in z neugnanim delom kazal, da je pri najboljši telesni moči. V ponedeljek, 5. junija 1967 je še opravil sklepno slovesnost celodnevnega češčenja na Ježici, naslednji dan so ga našli mrtvega v postelji; zadela ga je kap. Ko je v eni svojih zadnjih pridig še govoril o nedoumljivih božjih potih — ali je slutil, da se bo njegovo življenje tako hitro izteklo? Ko je zvečer 5. junija truden legel k počitku, prav gotovo ni vedel, da se naslednje jutro ne bo več zbudil. Prav gotovo pa je vedel, zakaj je zadnji dan svojega življenja še vstal, in se prav tako zavedal nalog, ki ga čakajo naslednji dan kot delavca v Gospodovem vinogradu. Ni vedel, da se bo

zbudil v večnosti, živel pa je tako, da je bil pripravljen vsak trenutek, kdaj ga bo Bog poklical iz tega življenja. Resnično, nedoumljiva so božja pota, o katerih je govoril pokojni gospod kanonik malo pred svojo smrtjo.

Rodil se je 13. februarja 1903 v Podbočju v župniji Sv. Križ ob Krki. Bil je iz trdne kmečke hiše, oče je bil tudi vinogradnik, mlinar in čebelar. Ker je bil izredno nadarjen, so ga dali v šolo v zavod sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano, kjer si je ob strogih in razgledanih profesorjih pridobil trdno znanje in s tem temeljito podlago za vsak nadaljnji študij. Po maturi leta 1921 je stopil v ljubljansko bogoslovno semenišče, pel leta 1925 novo mašo in se še isto jesen vrnil v zavod sv. Stanislava za prefekta. Kot prefekt je bil prvi oče svojim študentom in je znal marsikatero njihovo nerodnost prikriti prestrogemu vodstvu. Za vsakega študenta se je posebej zanimal, kako mu gre v šoli, kakšne so njegove družinske in domače razmere in je tako zgladil marsikatera nasprotja med hišo, šolo in domom. Leta 1931 se je lotil študija francoščine, da bi ta jezik poučeval na zavodski gimnaziji. Studiral je najprej na ljubljanski univerzi, zatem pa leto dni v Parizu ter 1936 nastopil kot suplent, 1939 pa kot redni profesor na škofijski klasični gimnaziji. V želji, da bi si čimbolj izpopolnil znanje tujih jezikov, za katere je dobil trdno osnovo v zavodski gimnaziji, se je med vojno v Rimu usposobil še za poučevanje italijanščine; počitnice je izkoristil, da si je na Dunaju pridobil še dobro teoretično in praktično znanje nemščine, za angleščino pa se je usposobil zasebno pri domačih učiteljih. Vse dušnopastirske posle in spovedovanja je tako lahko opravljal tudi v francoskem, italijanskem, nemškem in angleškem jeziku, kar mu je posebno prav prišlo v poletnih mesecih, ko je bil mnogim tujcem ljubezniv in dober duhovni vodnik. Po koncu vojne je bil nekaj mesecev dušni pastir na Rudniku v Ljubljani, potem je prišel v stolnico najprej kot vikar, a je že leta 1947 prevzel vodstvo župnije in jo od 1952 vodil kot stolni kanonik prav do smrti, torej 20 let.

Pokojni Glinšek je bil povsod neugnani in resen delavec. Kot profesor je bil zelo strog in zahteven. Iz svojih dijaških in vseučiliških

Profesor Franc Glinšek

let je vedel, da brez trdnega znanja ni napredka in ne pravih temeljev za razgledanost v poklicnem delu. Dijaki so mu med šolskim letom to strogost in zahtevnost večkrat zamerali, ko so pa odhajali iz šole, so mu bili hvaležni. Ko se je poslovil od profesorske službe, se je z vso gorečnostjo oprijel dušnopastirske službe. Njegove pridige, kateheze, predavanja, razlaga svetega pisma — vse je bilo skrbno naštudirano, premišljeno pripravljeno in izdelano. Njegove pridige so pritegnile mnogo ljudi, žejnih verske resnice. Akademiki in odrasli ga bodo pogrešali kot odličnega razlagavca krščanskega nauka in sv. pisma. Koliko dobrega je storil v spovednici, kjer je presedel vsak dan 4 do 5 ur. Se v svojem prostem času, kolikor ga je sploh imel, je bil kot duhovni vodnik na razpolago ne le svojim župljanom, ampak vsakemu, ki ga je razjedala kakršnakoli skrb in je iskal pri njem nasveta ali tolažbe. S kakšno ljubeznijo je obiskoval družine v svoji župniji in s kakšno razgledanostjo je bil pripravljen na razgovor z verniki in neverniki. Njegova knjižnica potrjuje, kako je iskal po sodobnih psiholoških metodah, kako študiral najsodobnejšo literaturo za dušnopastirsko delo. V rokopisu je ostal njegov prevod slovitega dela Frančiška Saleškega »Traité de l'amour de Dieu« — Razprava o ljubezni do Boga ali Theotimus, ki bi zaslužilo objave. Da bi uvedel v Ljubljani kar najsodobnejše metode v dušnem pastirstvu, je iskal zvez z dušnimi pastirji po velikih mestih in po drugih ško-

fijah, tudi v inozemstvu, zraven se pa poglabljal v vse tiste sile, ki jih je zadnji koncil zbudil v Cerkvi, razširil njeno obzorje in poklical vse vernike k večji odgovornosti in ožjem sodelovanju pri sodobnem apostolatu. Samo njegovih pridig, ki jih je imel v 20 letih v stolnici, bi bilo za debele knjige. Ker se je zavedal, kako velikega pomena je ravno oznanjevanje božje besede, se je na vsako pridigo skrbno pripravil, hoteč čim jasneje in prikupneje prikazati verske resnice in božje zapovedi, da bi ljudi ogrel zanje. Mimo vsega dela, ki ga je imel kot stolni župnik, kanonik in arhidiakon za mesto Ljubljano in okolico, je še utegnil prijeti za pero in v pisnih nadaljevati delo, ki je morda ostalo za tega ali onega nedokončano na prižnici, v spovednici ali v osebnem razgovoru. Njegove živahno in prepričljivo pisane prispevke smo brali v Družini in v reviji Cerkev in sedanjem svetu.

Pokojni profesor Glinšek je bil tudi član zbora ustanoviteljev Mohorjeve družbe. Si-roko razgledan in sam vnet poverjenik je dal marsikatero tehtno pobudo za Družbin napredek. Njegovih pobud bo zbor v bodoče pogrešal, prav tako njegove zlahtne besede, ki je prihajala iz velike ljubezni do Mohorjeve družbe in njenega napredka.

Ljubljanski nadškof, nad sto duhovnikov in množica vernikov, ki jim je bil pokojni duhovni vodnik, je pospremila kanonika Glinška na njegovi zadnji poti. Bog mu bodi za vse obilen plačnik.

NA TISTI NJIVI, KI LE SMRT JO ORJE...

smo sončno nedeljo, 16. julija 1967 izročili materi zemlji, na domačem pokopališču v Medani v Brdih, pesnika Alojza Gradnika, ki se je tako po dopoljenih petinosemdesetih letih za vedno vrnil v svoj rojstni kraj, s kdu svoje ljube Medance.

*Povrnem se domú — ker vse se vrača:
od daljne góre v širno mórije reka
in v zemljo zrno, hrast, ki se poseka
in v prah tránjava, mesto in palača.*

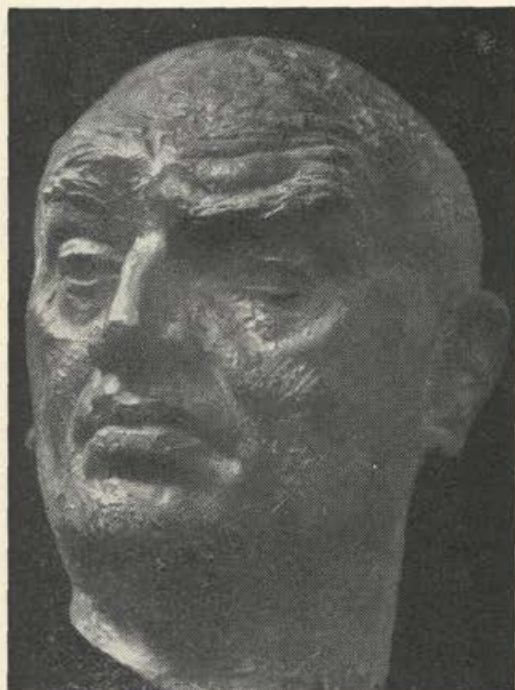
Bilo je 3. avgusta 1882, ko je vaška »komari« — odlikovana babica, prinesla materi Luciji in očetu Pepču lepga puopča na svet, ki ji je pozneje kot mož zapel:

*Čula si prvi moj jok in ga prva mirila
z materjo mojo... v naročje poródnice večne
naj bo sladák zdaj obema mir skupnega
spanja.*

Stanovali so v vasi, v sobi nad občinsko pisarno; oče je bil občinski obhodnik; edina soba jim je bila vse: kuhinja, spalnica, delavnica. Spali so na tako imenovanih kavalatih, na »lesenih konjih«, na deskah s skušvljem — s koruznim ličjem. Siromaštvo je

vanjo sijalo skozi okenca, a kljub vsemu na licih je sijala družinska sreča. Alojz je bil drugorojenec. Z leti je družina narasla na osem zavzetih, podjetnih Gradnikovih potomcev — kot bi po briško rekli »malo kočičev — puhno otročičev«. Vikar in nadučitelj sta starše pregovorila, da so bistrega in nadarjenega Alojza poslali v goriške šole (1893). Ze takrat v zavodu, na gimnaziji, svojevrsten, tih, je bil med sošolci izjema. Po maturi, ki jo je leta 1901 opravil z odliko, je šel na Dunaj in 1905 dovršil pravne nauke. Bil je član akademskih društev »Slovenija« in »Adrija«. Prežet z naprednim, narodnim duhom je stopil v slovensko javnost: najprej kot praktikant in avskultant na sodišču v Gorici (1905), leta 1909 je šel kot sodnik v Pulj in se leta 1912 spet vrnil v Gorico. Tu je bil do leta 1915, do izbruha vojne z Italijo, ko je bil obtožen veleizdaje, zaprt z očetom in bratom na Goriškem gradu, kjer je leta 1714 čakal na smrt tolminski puntar Ivan Gradnik. In točno po dvesto letih ga Alojz Gradnik kliče:

*Si Ivan Gradnik, mojih dedov ded?
je tvoja kri, ki v mojih žilah pluje?
je tvoja bol, ki v mojem srcu kljuje?
in solza ta — je tvoje bóli sled?*

Pesnik Alojz Gradnik
(Portret Zdenka Kalina)

Ko je bil izpuščen, je služboval kot sodnik v Cerknem. Leta 1920 je bil poklican v zunanje ministrstvo v Beograd; leta 1922 pa je nastopil službo pri ljubljanskem sodišču kot deželni sodni svetnik. V Ljubljani je potem živel do svoje smrti; zadnja leta je poletne mesece prebil na Gorenjskem, vsako leto po osvoboditvi pa se je večkrat vračal v svojo ljubljeno Medano.

Skromnost, pomanjkanje (v mnogoštevilnih družinah se navadno rodi nadarjen otrok), hribovska bistrost in odrezavost (oče je bil Tolminec), prekaljenost skozi trdote življenja, zraven milina, vdanost, melanholičnost, ki jo je podedoval po materi Furlanki, vse to je oblikovalo Gradnikovo značaj in vse to odseva tudi v njegovih pesmih. Oče Pepo je tolkel kopita, vaščani so rekli, da tudi mizerijo, mati Lucija — mi smo ji rekli Ločca — je ubadala iglo in vse večere šivala, šivala. Naj je bilo tako ali tako, Gradnikovi so se pretolkli skozi vse ovire in težave. Pa saj je rečeno, da siromaštvo botruje pesnikom, umetnikom, znanstvenikom. Pri Gradniku je to prav značilen primer. In še to, kar je nekoč sam napisal, da mu je ciganka — vedeževalka na semnju Sv. Ivana v Krminu »šterjala« — prerokovala visok poklic odvetnika, je postala resnica.

Prve pesmi je napisal Gradnik kot četrtošolec in jih objavil v tajnem litografiranem listu, ki ga je izdajal s Santljem in B. Vošnjakom; javno se je prvič oglasil kot študent prava v dijaškem zborniku »Na novih potih«

(1902), istega leta tudi v Ljubljanskem Zvonu in Slovanu (1902/3) s pravim imenom (le enkrat v Ljubljanskem Zvonu kot »Soški«). Od tedaj je ostal obema revijama zvest sotrudnik, hkrati pa je objavljval svoje pesmi v publikacijah Goriške Matice, v Jadranskem almanahu in drugod. Slovenska sodobna lirika (1933) ga v skupini pesnikov, ki jo predstavljajo Silvin Sardenko, Rudolf Maister, Vladimir Levstik, Vojeslav Mole, Cvetko Golar in Alojz Gradnik, predstavi kot najmočnejšo osebnost. »Začel je v dekadentno modernem stilu brez specifičnih značilnosti impresionizma in je šele med svetovno vojno našel pravi izraz... Vojna je kakor mnogim poetom tudi njemu pomenila rešitev iz krize, bila je nad vse plodna. Osnovna oblika Gradnikove poetike je sonet, ki je simbolni izraz njegovega osrednjega doživetja, ideje celote, skupnosti: človek mora hoteti in znati živeti v celoti...« Njegova lirična izpoved je skrajna erotična, čustvena. Toda tej temi se kmalu pridruži misel na smrt. Želja po življenju in strah pred smrtjo — to sta dva pola Gradnikovega pesniškega oblikovanja. Čedalje močnejše se oglašajo želja po globljem spoznanju življenja, po njegovem smislu z onstranskega vidika, po življenju, ki sta mu cilj žrtev in skupnost. Smrt — ta drugi tečaj (Eros—Ljubzen — Tanatos—Smrt) Gradnikovega pesniškega sveta dobiva čedalje čistejšo podobo in se ponavlja v vseh njegovih pesniških zbirkah. Gradnik je izrazil pesnik izpovedovalec, sam, samostojen, popolnoma neopredeljen mimo moderne. V osebno izpoved njegove zgodnje lirike se pogosto vpleta misel na Brda (*Motivi iz Brd*) z opisi domačega življenja, trpljenja in kratkega veselja kolonov, in misel na trdo, skoraj brezupno življenje Istranov v *Motivih iz Istre*. Tu bi bila zanimiva primerjava z isto motiviko pri Preglju. V vojnih letih, ko so njegovo domačijo zasedli Italijani, je Gradnik zložil ciklus *Pesmi starega begunca*. Leta 1916 je izdal prvo pesniško zbirko *Padajoče zvezde*, ki je leta 1923 doživela drugo izdajo z Jakčevimi ilustracijami. *Tristis amor* — žalostna ljubezen, *Pisma*, *Arabeske*, *Motivi iz Istre*, *Motivi iz*

Alojz Gradnik z ženo Francko med svojimi Medanci

Brd in vojne pesmi (1915—1916) tvorijo cikluse te zbirke. Iz njih govori ljubezen do domačije, skrb in bolečina zaradi trpljenja ljudi v teptanih in razdejanih krajih, ki so jih ugrabili in zasedli tužci. Bolečina prekipi kdaj pa kdaj tudi v ogorčenje, iz katerega se porodi iredentistična pesem, podobno kot pri Preglju. Z uvodno in sklepno pesnitvijo je izrazil vero v nesmrtnost, ki jo vsakomur zagotavlja njegovo bivanje v rodu, ljudstvu in človeštvu (Slodnjak). Življenje se ohranja v rodovih, oče ga zapusti sinu v notranji za vesti potrebe po njegovem ohranjanju.

Tako zori Gradnik v velikega pesnika, ki je skraja z bolečino in pesimizmom prodiral v dogajanja življenja, potem pa iz čedalje močnejše želje po novi resničnosti prodiral tudi globlje v njegov smisel; njegova pesem postane vedrejša, vera v posmrtnost in onstranstvo živa in pesnik želi prinesiti tudi svojo žrtev na oltar skupnosti. »Višek erotičnega motiva v Gradniku zato ni tam, kjer se želi združiti mož z ženo, temveč kjer želi posameznik biti žrtvovan, biti razdeljen in spremljen v praskrivnostni nasladi tega deja:

*O Bog, daj da za glad in žejo dúha,
vsaj en požirek bom, vsaj košček kruha.*

Taka je pesnikova pot, ki jo simbolno označujejo naslovi pesniških zbirk *Pot bolesti* (1922), *De profundis* (1926): pot bolečine ga pelje k poglobitvi in se iz mrakov in tegob dvigne v jasne privide, v *Svetle samote* (1932). *Svetle samote* so pravzaprav antologija, ki jo je pisatelju ob petdesetletnici uredil Josip Vidmar. Knjiga *Večni studenci* (1938) s posvetilom »Spominu moje matere«, je prav tako posvečena očetu, domačiji in družinskemu izročilu. V njej se pesnik pogovarja s pokojno materjo, poveljuje njeno požrtvovalno ljubezen in priznava njeno vernost kot izvir moči za njeno žrtev. A tu je tudi oče: delaven, priden vinogradnik, a s svojo trdno vernostjo, razumnostjo in poznavanjem življenja hkrati sodnik moderne družbe. *Večni studenci* so izpoved vere v večnost, v smrt in posmrtnost, izpoved tiste vere, v kateri je živela njegova mati in jo živi slovenski kmet, najtesneje povezan s svojo zemljo. Večni studenci lijo iz tihih ur in od zvezd in vežejo človeka in zemljo z Bogom, človeško minljivost z večnostjo:

*Skloni se v molku in moli in pij,
v sveti omami in v blaženi veri
sebe in večnosti meje preveri,
plašne ne bodo več tvoje oči.*

Zbirko zaključuje ciklus 21 pesmi z naslovom *Kmet govori*. Kakor v prejšnjih pesmih proslavlja mater, njeno živo vero in ljubezen, tako v tem ciklusu slavi moč družinskega izročila, katerega simbol je oče. Oče nastopa v teh pesmih kot sodnik in presojevalec družine in njenega življenja, dela in posesti, prava, zunanosti, vere, umetnosti in ljubezni. Zemlja, kmečko življenje, kmečki svet v najrazličnejših prerezih dobiva tu metafizičen

Gradnikova rojstna hiša v Medani

pomen. Nekaj podobnega smo v našem pesništvu doslej srečali le še pri Majcenovi »Zemlji« in v nekaterih Kocbekovih pesmih. Po Gradniku pesniku kmet govori domači grudi, nevesti, detetu v zibelki, sinu, materi, zemlji, plugu, hlapcu, drevesu, sodniku, učenjaku, duhovniku, menihu, kiparju, pokojni ženi, svojemu krogu, mastilcem vina, svojemu Bogu in sebi. Zbirko zaključujeta pesmi kmetovega samogovora (Sebi), njegove smrti (Kmet molči) ter pogreba (Vstajenje), v katerem bo deležen novega vstajenja:

*In naj duh, naj duh njegov ne zgine,
naj bo v hiši, v prsti, v mukah večer,
da bo še v bridkosti truda srečen,
ki v njegove stopil je stopinje.*

Značilna za to zbirko je tudi pesnikova poetična oblika. Sonetna oblika, ki je prevladala v *Poti bolesti* in v zbirki *De profundis*, se tu čedalje bolj umika svobodnejši, bolj razgibani rimi, saj so kmečki ciklus in večina drugih refleksivnih spevov zloženi v štirivrstičnih jambo-trohejskih kiticah.

S pomirjenim duhom in srcem se je tako pesnik povzpел na *Zlate lestve*, kot se imenuje njegova nova zbirka iz leta 1940. Reka življenja, Napisi za mesece, Nova Golgota, Blizu zemlje in Blizu neba so naslovi ciklov te lirične zbirke; najbolj pretresljiv med njimi je Nova Golgota. Golgota mu je simbol nove vojne, časa in razmer, ko ni več vere, zvestobe, ljubezni, pravice in postave. Vse je črno: dež, ki na zemljo lije, ptice, ki letajo po zraku in še zvezde so mu črne. V spevih *Blizu zemlje* se spet vrača v domačo Medano,

opisuje domačijsko razpoloženje na vasi in jesen. V ciklusu *Blizu neba* odseva religiozna vdanost, mirnost, zbranost. Metafizično hrepenenje, prežeto z vero v onstranstvo je pesnik čudovito pretresljivo upodobil v sklepem spevu: *Zlate lestve*.

V okupirani Ljubljani je objavil leta 1944 dve značilni novi pesniški zbirki: *Pesmi o Maji* in *Pojoča kri*. Prva zbirka spominja na formalno nevezan ciklus Kmet govori. Da bi pretresljiveje prikazal trpljenje in grozo, ki sta tedaj uničevali človeštvo, si je pesnik izposodil otroško in deklško čebljanje. Vendar tudi večino Majinih pesmi lahko uživamo kot slutnje prebujajoče se deklške duše in kot spoznanja zrelega in izkušnega moža (Slodnjak). Zbirka *Pojoča kri* potrjuje, da v Gradniku pesniška žila še ni usahnila. V njej je povsem zrel, kar je čutiti še posebno iz jasnih odgovorov na nekatera vprašanja, ki so ga mučila že iz dobe Padajočih zvezd. Čeprav so v zbirki *Pojoča kri* tudi pesmi, ki spominjajo na strahote zadnje vojne, na Rab, na strašna doživetja v okupirani Ljubljani (Pogreb pri Sv. Križu), označuje knjigo neuničljiv optimizem in pesnik ves veder gleda v prihodnje dni. Zbirka *Pojoča kri* vsebuje tudi pesnitev *Bog in umetnik*, ki jo je pesnik ob smrti velikega slovenskega slikarja Riharda Jakopiča izdal kot samostojno delo že prejšnje leto (1943).

Po vojni je sam objavil le zbirko *Narobe svet in druge pesmi za mladino*, več pesmi, večidel premissljuječih, pa v raznih revijah. Pomagal je urednikom antologij svojih pesnitev: leta 1952 Jaru Komacu pri zbirki *Primorski soneti* (ob izgubi Primorske po prvi svetovni vojski), leta 1954 Filipu Kumbatoviču pri ureditvi antologije *Harfa v vetru*, leta 1962 Kajetanu Koviču pri izboru ljubezenskih pesmi (*Eros Tanatos*), leta 1964 pa pri izboru iz celotne lirike (*Izbrane pesmi*). Kot poznavavec tujih jezikov je pomagal tudi prevajavcem svojih del, ki so izšla v srbskem, oziroma hrvaškem, v češkem, angleškem, francoskem, nemškem, italijanskem in švedskem jeziku.

K temu obsežnemu pesniškemu delu, ki kaže Gradnika kot enega naših najplodovitejših lirikov, je treba dodati še številne pesniške in prozne prevode. Tu so tri reprezentativne antologije: *Kitajska lirika* (1928), *Italijanska lirika* (1940) in *Moderna španska lirika* (1943); prevodi del Rabindranata Tagoreja: *Rastoči mesec* (1917), *Ptice selivke* (1921), *Vrtnar*, *Zetev* (1922) in *Gitandžali* (1924). Kot kongenialen prevajavec se je pokazal zlasti s prevodi dveh reprezentativnih del hrvaške in črnogorske književnosti: Mažuraničevega epa *Smrt Smail-age Cengijića* (1951) in Njegoševega *Gorskega venca*. Tu je še za nekaj antologij prevodov pesmi iz hrvaškega in srbskega jezika, objavljenih po raznih revijah; tudi v predvojnih letnikih Mladike je bilo objavljenih mnogo Gradnikovih prevodov (zlasti pesmi Jovana Jovanovića Zmaja). Med vrhove Gradnikove prevajavske ustvarjalnosti se uvršča Dantejeva *Božanska kome-*

dija: izšla sta *Pekel* (1959) in *Vice* (1965), dokončani prevod *Nebes* pa je še v rokopisu. Poleg mnogih drugih prevodov je nenatisnjen še tudi njegov izbor prevoda Petöfijeve lirike. Če pomislimo, da je Gradnik neutrudno pesnil in prevajal do osemdesetih let svojega življenja, nam bo njegova literarna zapuščina odkrila še marsikaj neobjavljenega. Ze iz tega, kar je objavil, je razvidno, kako globoko brazdo je zaoral v slovenski književnosti in kako dragoceno dediščino nam je zapustil zlasti s svojimi pesmimi. S svojim delom sega v preteklost in prihodnost: njegovo ime je za trajno vpisano v kulturno zgodovino slovenskega naroda in mimo njegovega pesniškega dela ne bo mogel nihče, kdor bo hotel v našem slovstvu nadaljevati liriko iz tistih globin, kot so jo pisali naši največji pesniki, med njimi Gradnik. Obsežna in skrbno sestavljena Gradnikova bibliografija, ki jo je pripravil Marjan Breclj, nam odpira vsaj delen vpogled v plodno pesnikovo izvirno in prevajavsko dejavnost.

Ob pesnikovem grobu so se poslovili od njega najprej književniki: dr. Anton Slodnjak, ki je priznal, da je dostop v svet njegove lirike težji, kot smo kdajkoli mislili in da se je s smrtjo Alojza Gradnika končala prva velika doba naše umetne poezije. France Bevč se je mrtvemu pesniku opravičil, naj ne zameri, če ga včasih niso prav razumeli in ga napak sodili. Hvaležni so mu za nesmrtno cvetje njegove poezije. Dr. Andrej Budal je poudaril, da se pesniku v protislovju med ljubeznijo in smrtjo, med dvema značilnima poloma njegove lirike, življenje ne pretrga. V imenu Medancev se je poslovil L. Zorzut:

MEDANCI SVOJEMU ROJAKU

Veliki naš pesnik! V senco Vašega groba smo pristopili sosedje, domačini, hišni prijatelji, Vaši sovaščani.

*Sli ste šudent čez Prevalo, s pogačo v žepu, tam kjer v daljavi spe cesta bela
»V Brd sanjajoča in sončata sela«,
v latinske šole, v učeni svet ste šli, vrnili ste se poet z bolečino pod padajočimi zvezdami,
a s slastjo pojoče briške krvi.*

Srečali smo se. V molku ste govorili z nami, molče ste nas spraševali, a ste nas z globokim umom dojeli. Videli ste, mi nismo videli. Videli ste oratarja in mu rekli:

*vse leto in ves dan
razrivaš pusto grivo,
ko da ji v grudih srce živo
iščeš, zemlji si udan.*

Videli ste kolona Kumarja, ki je tropine stiskal, skrbi stiskal, a Vam je komaj z onstranstva dal povedati:

*za vse trpljenje in vse svoje delo
zda j sem zapisan na to-le parcelo.*

Videli ste:

*kako modruje kmet in si natoči
in vino mu vso bol ko goba srka
in spet na vrat mu skrb zajaše mrka.*

Videli ste:

*Kako težko je to slovo od trt.
O, oče, saj bo v vsaki čaši vina
še sled in hvala tvojega spomina.
O, oče, vsega ne izbriše smrt.*

Slišali ste v tujini:

*O, sladki glas zvonov doma v Medani —
zvonov, ki danes Vam pojo v bridko
slovo — res doma.*

Srečali smo se na razglaju, na klopci pod orehom. Nastavili ste uho briškimi zgodbam v naši govorici, pristrčno ste se nasmejali svojim oživelim spominom iz vseh kotov, gas, podklénov, podžlebov, podléharc, bregov, vrhov naše vaške domačije.

Potem smo tudi mi videli:

prekaljeno seme, ki ste ga vsadili, ga zalivali z briškimi sokovi — z nami, prežlahten sad, ki ste ga obrodili, oplemenitili v zrelih pesmih in okusili — z nami.

*Tam v temi so grobovi. Čas poteče —
in tam čez dolga leta bodo v vrsti
ležali naši vsi — v domači prsti.*

*O, zemlja sladka, kamen, zrno, sok,
o, zemlja sveta, ki si me rodila,
ki zibelka si mi in smeh in jok
in tudi mene boš upokojila.*

Vaše predsmrtno naročilo,
da ohranimo Brdom nespremenjeno obličje,
pristen izraz njihove podobe, sveže pu-

hteče grude, njihovih toplih domačij, briškega duha, da ohranimo običaje ljudskih prvin in zakladov, narodopisne posebnosti, pravi vonj domačnosti,

da poneseemo sloves Brd v svet zunaj ozkih meja, ki naj spozna najzapadnejšo vejico na slovenskem drevesu —
bomo izpolnjevali.

Veliki naš pesnik, naš videc, naš glasnik, gospod doktor, gospod Gigi — slišite nas, slišite svoje Medance?

Radujemo se, da smo delček Vaše tople domače grude, ki danes sprejema svojega največjega sina.

Radujemo se, da smo utrinek Vašega duha, Vašega genija, ki nas oživlja in povečuje.

Radujemo se, da smo odmev Vaše pojoče krvi, ki nas presnavlja.

Radujemo se, da smo žarek na soncu Vaše slave, ki nas ogreva.

In ko se v tem radujemo, Vam obljubljam:

Ne bo zarasla trava pozabljivosti na Vaši vedno zeleni gredi!

Ne bo zarasla trava brezbriznosti na Vaših večnih Poezijah!

Ne bo zrasel plevel naše zataje na tej zemlji, ki ste njej in njenemu jeziku dali vse blagoslove!

Zagrnmimo pesnikov grob s cvetjem neminljivih spominov in slave!

In tiho nam pesnik govori iz groba svoje stih:

Nikjer ni tako majhen dom, nikjer ni tako velik mir!

J. Dolenc in L. Zorzut

Medana — pesnikova rojstna vas in njegov zadnji dom

ČEBELARSTVO IN ZDRAVJE ČEBELJIH DRUŽIN NA SLOVENSKEM

Se dandanes priznani svetovni strokovnjaki za čebelarstvo prištevajo slovenske čebelarje med najboljše na svetu. Med najvidnejše, ki so dali takšno priznanje in v zadnjih letih obiskali Slovenijo naj omenim A. Kehrleja iz benediktinskega samostana na Angleškem, dr. Meyna, predstavnika bonnskega čebelarskega inštituta v Nemčiji, ki se je mudil pri slovenskih čebelarjih leta 1966 in vzel s seboj vzorce matic za raziskovanje. Meyn je naslednik dr. Götzeja, ki je pred desetletji ugotovil, da imajo čebele na slovenskem najdaljše rilčke na svetu in zato lahko najboljše izkoristijo pašo.

K temu slovesu slovenskih čebelarjev so predvsem pripomogle čebele sivke, poznane po svetu pod imenom kranjice. Ze več let je bila znana kranjica tudi v nekaterih krajih Amerike, kamor so jo zanesli in priporočali slovenski izseljenci. V Dadantovi knjigi iz leta 1949, ki je bil izumitelj tudi pri nas zadnje čase znanega Dadantovega panja, so navedene le tri pasme čebel: *Caucasians bees*, *Carniolans and Italians*. V nekaterih knjigah in razpravah je bila imenovana z latinskim imenom *apis carniolica*, to je čebela Kranjske dežele. Po Pollmanu je uvrščena v Linnejev mednarodni sistem z latinskim imenom *Apis mellifera varietas carnica*. Zlog car pomeni v latinščini gorsko kotlino in je ime v zvezi z gorovjem. Car pa je tudi v latinski besedi *Carniola* — Kranjska dežela, *Carinthia* — Koroška dežela in *Carnia* —

Furlanija. Ime kranjska čebela je znana po vsem kulturnem svetu in nam to ime popolnoma zadošča, je napisal Rovida. Ko je dr. Götze raziskoval našo sivko, je prištel tudi čebele iz Debra, Cetinja in Iskreca v Bolgariji h kranjskim čebelam. V Nemčijo in Svico je na tisoče čebeljih družin že pred 100 leti pošiljala trgovina s čebelami v Smrečju pri Višnji gori, po ostalem svetu pa zlasti gorenjski trgovci koncem 19. stoletja in v začetku 20. stoletja, med katerimi sta bila najbolj znana Strgar in Ambrožič.

POREKLO SIVKE KRANJICE

Naša sivka se zelo razlikuje od italijanske čebele in nemške čebele in je zato izključeno, da bi jo prinesli semkak drugi narodi Evrope pred naselitvijo Slovencev. Nekateri vneti zagovorniki kranjice menijo in še leta 1966 pišejo, da je pradomovina naše sivke območje Julijskih alp, vendar tega mnenja ni mogoče zagovarjati že iz preprostega razloga, ker je ista sivka znana že dolgo pod Peco na Koroškem in po drugih vzhodnih krajih Evrope. Zelo verjetna je domneva, da so jo naši predniki Slovenci po naseljevanju v naših krajih postopoma uvajali. Ameriški čebelar Nichelsen, ki je slovenskega rodu, piše, da je kavkaška čebela Slovencev le malo znana, dasi je po barvi in obliki najbližja kranjici. Prve čebele v Ameriko pa so prinesli Španci in so se te sčasoma zelo uveljavile.

Odkod naša sivka, najdemo pojasnilo tudi v sestavku pod naslovom: »Od Himalaje do Koroške«, ki ga je napisal v brošuri v nemškem jeziku l. 1902 pod naslovom: »Ljudska in mobilna zreja kranjske čebele v domovini« trgovca v Smrečju pri Višnji gori Rotschütz. Takole piše: »Če priznavamo črno čebelo za prebivalko severnih nižin, potem ni siva čebela ničesar drugega kakor čebela višin, ki se razprostirajo od dolgih višin prek Himalaje, prek kašmirskih gora do Hindujskega gričevja, Kurdistana, preko Afganistanskega platoja do Perzije in prek Azije, Carigrada ima sivka Azije z južnoazijsko, iz srednjega balkanskega gorovja prastaro, več tisoč let staro zvezo s sivo kranjsko čebelo v Julijskih Alpah.

To povezavo sivke kranjice s kavkaško čebelo mi je posredno potrdil tudi priznani madžarski strokovnjak za čebelarstvo in čebelje bolezni dr. Örosi Paal, ki se je leta 1956 udeležil XVI. mednarodnega čebelarskega kongresa na Dunaju in me po predavanju naprosil, naj mu zaradi raziskovanja pošljem na raznih krajih vzete vzorce *Braula Coeca* — čebelje uši. Vzorce čebel z ušmi sem mu kmalu poslal, nekaj se jih je izgubilo, vendar je prejel vzorec, odvzet pri čebelarju v Višnji gori, in je v njem našel zanimive ugotovitve. Naprosil me je, naj poskušam poizvedeti, če

je čebelar O. iz Višnje gore ali katerikoli čebelar kupil kavkaške matice in čebele.

Nobenemu slovenskemu čebelarju ni niti na misel prišlo, da bi naročal blizu ali daleč v inozemstvu čebele. Po svojih izrednih sposobnostih sivke kranjice, katere so bile šele to stoletje natančneje raziskane, tako nabilna vnema, sposobnost uporabljati čim večjo dolžino leta, spretnost iskanja hrane, kakor tudi takrat zaželena rojivost in zaleganje, so čebelarjem na Slovenskem v vseh časih zadoščale in pripomogle, da so iz naših krajev izvozili tudi mnogo medu in voska. Žal je vse do Janše o poreklu sivke na Slovenskem zelo malo podatkov.

ČEBELARJENJE V PRETEKLOSTI NA SLOVENSKEM

Od naselitve Slovanov na Kranjskem — piše Rotschütz — je prevladoval zaboje, ki je še danes pri čebelarjih v rabi. Prvotno so verjetno uporabljali drevesna debela in jih izdoblili v ležeče panje. Pozneje so jih izdoblili iz jelovine, pred 200 do 300 leti pa so jih izdelovali iz žagane jelovine.

Čebelarjenje je bilo tedaj še kaj preprosto. Čebelarjeva skrb je bila, da je prezimil nekaj plemenjakov, za katere je odbiral najmočnejše čebelje družine. Spomladi so se mu na spomladanskih pašah hitro pomnožile z roji. Roje je vsajal v lesene zaboje. Roji so se poleti, zlasti pa jeseni založili z medom. Jeseni je zopet odbral nekaj težjih panjev za plemo, ostale pa je zadušil, kasneje zažveplal, satje pa razdrl in iz njega iztisnil med. Iz tropin

je izkuhal medico in vosek, pa je bilo vse opravljeno.

Tudi v stoletjih, ko so kmetje bili pod oblastjo graščakov, in niso imeli nobene čebelarke knjige niti časopisov, so vsi zapisi o dajanju medu in čebelarjenju z graščinskimi urbarji in graščaki izginiti ali pa ostali neraziskani. Njihov pridelek je bil navaden jenski 'prešaneč' ali bolje rečeno večinoma ajdovec, ki so ga shranjevali in razprodajali v lesenih dežah ali kebljih.

V drugi polovici osemnajstega stoletja, kar sovpada v čas, ko so bili bratje Janša poslani na Dunaj, da se izučijo slikarske umetnosti, je bilo poslikanih mnogo panjev od Koroške Bele do Sorškega polja.

Najnovejša raziskovanja Makaroviča so potrdila dejstvo, da so pogoji za nastanek slikarstva na panjskih končnicah na Slovenskem v drugi polovici 18. stoletja obstajali tudi v vsej Evropi, ko so poslikovali skrinje, omare, hišne fasade in drugo. Zaradi izredno razvitega čebelarstva na Kranjskem so čebelji panji predstavljali resnično premoženjski reprezentančni predmet in so panje poslikovali le pri nas.

Poslikovanje panjskih končnic doseže višek v drugi polovici 19. stoletja, ko so bili poslikani panji od začetka Ziljske doline do St. Vida na Glini na Koroškem, preko Kamniških planin in Julijcev do Slovenske Benečije in Krmina. Panje so poslikovali tudi na Goriškem in Notranjskem ter Stajerskem zahodno in severno od Celja. O tem edinstvenem slikarstvu na panjskih končnicah govori poseben prispevek.

Rojstna hiša Antona Janše na Breznici

CEBELARJENJE OB JANSEVEM ČASU

Anton Janša se je rodil 20. maja l. 1734 revnim staršem na Breznici na Gorenjskem. Imel je še štiri brate in štiri sestre. V Janševi rodbini so bili gotovo že od nekdaj vneti čebelarji in je bilo mlademu Janši že prirojeno veselje do čebel, pa tudi bister pogled v čebelarjenje.

Ne le nadarjenost do čebelarjenja, tudi slikarska nadarjenost je odlikovala mlade tri Janše. Vsi trije so bili poslani na Dunaj, kjer so se vpisali na akademiji likovnih umetnosti v bakrorezno-slikarsko šolo. Anton in Lovro sta bila tam že konec leta 1766. Anton pa je po dveipolletnem bivanju nenadoma postal čebelarski učitelj, ker se je prijavil na razpis Gospodarske družbe na Dunaju.

Ta družba je iskala dobrega čebelarskega učitelja. Pogajala se je z velikimi težavami s pastorjem Sirahom iz Malega Budišina. Iskali so torej in našli čebelarskega učitelja v slovanski pokrajini med lužiskimi Srbi. »Med pogajanja pa se je oglasil pri ravnatelju gospodarske družbe na Dunaju nekaj dni pred 3. majem l. 1769 Kranjec po imenu Janša, ki že slovi po svoji posebno bistri glavi ali nadarjenosti za slikarstvo in je v razgovoru pokazal, da je dober čebelar ter je imel doma, kakor pravi, po kakih 100 panjev čebel, da je živel resno ob čebelarstvu.« Tako je zapisano v zapisniku gospodarske družbe.

110 let po Janševi smrti se je Navratil odložil našemu Janši in pred 80 leti napisal njegov življenjepis. Navratil je napisal, da je Janša ne le prvi čebelar v vsej Evropi, njegov »Nauk o čebelarstvu« je »čebelarsko sv. pismo«.

Janša je brez dvoma duševni velikan med čebelarji. Poznal je že vse skrivnosti iz življenja čebel, ki je nanje sedanost ponosna.

Janša je prvi učil, da se z rojem seli stara matica, in sicer nekoliko dni prej, preden se izvali mlada, razen če je stara odmrla, ali jo je mlada umorila, če zaradi slabega vremena ni mogla rojiti. Dobro je vedel, da matica zalega vse celice, ne le čebelnih, ampak tudi trotovske in je torej mati vse čebelje družine. Točno je izpovedal, da čebele lahko preobrazijo v matico čebelno žerko, ako ni preveč stara, in da je ženski spol spočet že v jajčecu, ki ga matica znese v čebelno celico. Opazoval je, da se matica spravi v zraku in je prvi popisal njeno vrnitev v panj po prahu z znamenjem opravitve v zadku. Povedal je, da je to znamenje odtrgan trotov plemeniti organ. Osirotelim družinam je dodajal na razne načine oprasene matice v maticnicah iz žice. Kar je povedal v svojih knjigah, drži še danes, po 200 letih, kakor pribito.

PRVA SLOVENSKA KNJIGA JANŠEV »NAUK O CEBELARSTVU« S TOČNIMI NAVODILI O ZATIRANJU HUDE GNILOBE

Slovenci nismo imeli do l. 1792 nobene tiskane slovenske besede o čebelarstvu, dokler ni griški župnik Goličnik prevedel Janševe knjige v slovenščino. Knjiga je bila

tiskana v Celju leta 1792 pri Jenku. Župnik Goličnik je že na naslovni strani napisal, zakaj je bila knjiga tiskana in kakšne koristi bodo imeli čebelarji od nje. Takole pravi:

»Na mnogo Proshnjo is Nemfskiga, na Kraysku prefstaulenu, inu s' nekaterim Pomerkvajnam pogmiranu

od JOANNESA GOLITSCHNIKA
Fajmoftra v' Grishi na Stajerskim.

V originalu se glasi prevod:

ANTONA JANSHAJA
Zefsarskiga Zhebellarja

POPOLNOMA
PODVUZHENJE
SA
VSSE ZHEBELLARJE

NA KAJ SA ENO VISHO TAISTI OD SVOJEH ZHEBELL BRES TEGA, DA BI NJE PODIRALI AL' PA MORILI

1. En bogateifhi Dobizhek, koker dofehmalu, lohku fadobijo.
2. Vender vse zhebele per shiulejnji, inu dobri Mozhy ohranijo.
3. Ufsakateri Pain Zhebell da fvoje fmerti lohku uhivajajo, inu fhe fvojim Erbam fapuftijo.

Ko je Janša pred 194 leti pisal navodila za zatiranje hude gnilobe, lahko rečemo, da so ti ukrepi še danes uporabni. V oni dobi se o bacilih in sredstvih za njihovo raziskovanje nikomur ni niti sanjalo. Paragraf 106 v tej knjigi pravi takole: »Edino gotovo sredstvo zoper gnilobo je to: preženi čebele v star, prazen, neraben panj, ki ga potem zavriži ali sežgi, da ne okuži tudi drugih čebel, zakaj čebele prinese gnilobo s sabo v panj. Potem jih pusti tri dni zaprte, lačne brez klaje, da popolnoma prebavijo stari med ter da se očistijo. Tretji dan jih stresi na tla, na kako desko ali rjuho ter jim pristavi drug prazen in čist panj, da zlezejo vanj; opešanim pa pomagaj s kako šibico. Potem jim daj svežega medu, pa precej veliko, da se pokrepčajo in leté zopet na pašo. Usmrajeni panj je takoj odstraniti in ko si mu izrezal med in vosek, ga sežgi. Biti moraš previden, da ne pridejo čebele do odvzetega medu. V jeseni, ko mine paša, je najbolje, da take čebele zaдушiš.«

Kakor kaže zadnji stavek, Janša ni bil povsem prepričan o zanesljivosti svojega navodila preganjanja v drug panj; mogoče pa tudi ni imel vere, da se bodo čebelarji z vsjo potrebno natančnostjo po njem ravnali.

Zadnji vzrok je še danes odločilen in živih čebel ne pretresamo in ne razkužujemo. Delo je tudi dolgotrajno in se ne izplača. Pač pa si prizadevamo, da ohranimo dragocene panje in orodje, jih ožgemo s spajalko ali razkužimo.

Tudi njegovi vrstniki, med njimi idrijski zdravnik in naravoslovec A. Scopoli, pišejo, da večina čebelarjev v primeru kužne gnilobe požge čebelje družine s satovi vred. Brez dvoma je takšen postopek imel zelo dobre posledice za slovensko čebelarstvo, da je sedaj huda gniloba skoraj nepoznana bolezen.

ANTONA JANSKAJA
Zetarskiga Zhebellarja.
POPOLNOMA
PODVUZHENJE

SA
VSSE ZHEBELLARJE.

NA KAJ SA ENO VISHO TAISTI OD SVOJEH
ZHEBELL BRES TEGA, DE BI NJE PODIRALI,
AL PA MORILI

1. En bogatejši Dobizhek, koker dofehnaju, lohku sadobijo.
2. Vender više Zhebelle per shinejnji, inu dobt Mozhy obranijo.
3. Ushakateri Pain Zhebell da svoje smerti lohku ozhivajo, inu she svojim Ertam špustijo.

Na mnogo Profhnjo is Nemshkiga, na
Kryusku preftalenu, inu s nekaterim
Pomerkvajnan pogmiranu.

OD
JOANNESA GOLITSCHNIKA
Fajnosthra v Grishu na Stajerškim.

V ZELLI,

Ushaceno, inu se najde per Fr. Jos. Jenko.

1792.

Naslovna stran Goličnikovega prevoda Janševe knjige »Popolno poučenje za vse čebelarje«

NEKAJ PODATKOV O GOSPODARSKIH
KORISTIH ČEBELARJENJA IZ JANSEVIH
CASOV

Sele v drugi polovici 18. stoletja so do sedaj znani točni podatki, koliko medu so včasih pridelali in izvozili. To so podatki za mesto Ljubljano za čas 2 let v dobi od 1. jan. 1753 do 30. dec. 1754. Ves med, ki je bil namenjen za izvoz, je moral biti pretehtan na uradni tehtnici. Ta je bila na Bregu v Ljubljani. V tem času so bili utežna mera funti.

Preračunano v kg je bilo stehanih 332.626 kg ali 33 vagonov medu, namenjenega za izvoz. Semkaj pa ni všteta ona količina medu, ki so ga porabili prebivalci Ljubljane, ker tedaj še ni bilo sladkorja. Iz Ljubljane so trgovci izvažali med v druge avstrijske dežele in na Laško, kjer je bilo čebelarstvo manj razvito. Stajerski pridelek ni vključen, ker so presežke medu vozili naravnost proti severu in lahko sklepamo, da je bil pridelek medu na vsem ozemlju, ki ga zavzema Slovenija, vsaj za tretjino večji.

V tej zlati dobi čebelarstva pa se je pojavil sladkor. Belo sladilo je po podatkih A. Scopolija in P. Glavarja postalo moda. Ko so nato še v Evropi začeli izdelovati sladkor iz sladkorne pese, je ta izpodrinil med in obnem ukoreninjeni način čebelarjenja.

ČEBELARSTVO PRED IN V ZACETKU
TEGA STOLETJA

Ko je čebelarstvo izgubilo tekmo s sladkorjem, je svetovna poraba sladkorja narasla na glavo 15 kg in več, poraba medu pa je znašala le 0,1 do 0,2 kg na glavo. Sicer je pa dandanes med pridobil na vrednosti zaradi svojih zdravilnih lastnosti.

Novih pobud slovenskemu čebelarstvu v tej dobi je dala šele trgovina s čebelami. Pravi vzrok za dvig slovenskega čebelarstva je prav gotovo povzročilo dejstvo, da je gojitev tujih pasem čebel bilo takorekoč moderno. Kdor je hotel kaj veljati, je posnemal župnika Dzierzona, ki je začel leta 1853 gojiti laške čebele. Ker pa je že tedaj bilo znano, da je kranjska čebela rodovitnejša, marljivejša in manj srdita, kakor sta bili severnonemška črna in rumena laška, je razumljivo, da se je kaj hitro uveljavila ne samo na Nemškem, ampak tudi po celem svetu. Prvi, ki je tujino opozoril na našo čebelo, je bil župnik Morbitzer, tako piše Alfonsus v svoji brošuri »Kranjska in Koroška čebela«. Doba, v kateri je cvetela trgovina s kranjsko čebelo, je od leta 1860 do nekako začetka prve svetovne vojne. Tudi pozneje so čebele še po malem izvažali, v glavnem matice, toda trgovina je že takrat pojenjavala. Vedno več je bilo pritožb, da izvažamo bolne, nosečave matice, dokler ni leta 1962 izvoz polagoma prenehal, zato pa se je izvoz carnica čebel v druge države stalno povečeval iz sosednje Avstrije.

Med prvimi vestmi v tujini o sivi kranjski čebeli je bila objava v »Eichstädter Bienenzeitung«. V tem časopisu jih je omenil Ravenegg, ki je kupil leta 1856 posestvo v Novi vasi pri Radečah in našel tam čebelnjak s čebelami. Njegovi prijatelji v Nemčiji so ga nato prosili, naj jim pošlje kak panj, a je njihovi prošnji ustregel šele čez dve leti. Temu nasproti pa trdi njegov sin Emil Rotschütz v svoji brošuri, da je on prvi panj v tujino poslal leta 1859. Emil Rotschütz se je rodil leta 1836 v Aachenu, v nemškem Porenju. Ko se je njegov oče Filip naselil na Kranjskem, se je sin Emil izdal za doktorja in barona

Zivali neso lovca k pogrebu

Rotschütz. Okoli leta 1907 — piše A. Bukovec — pa je oblast dognala, da to ni pravo ime in morali so ga opustiti. Nadeli so si ime Raveneg po travniku Ravnik, ki se razprostira pod graščino v Podsmreki. Ime podjetja pa je ostalo nespremenjeno.

Nekoliko let pozneje so se kmetijske organizacije, tako kmetijska družba za Tirolsko in okrajni kmetijski komite v Vilshofnu na Bavarskem, obrnile na kranjsko Kmetijsko družbo, da jim dobavi nekoliko panjev naših čebel. Kmetijska družba jim je odgovorila, da je panjev sicer dovolj na razpolago, da pa ne ve, kako bi jih poslala tako daleč, da bi se satje ne podrlo. S pošto jih sploh ni mogoče poslati, železnici pa jih ni zaupati... Naročnikom je svetovala, naj se raje obrnejo na zelo praktičnega in umnega čebelarja J. Jalena v Kranju, ki jim bo gotovo rad pomagal z dobrimi nasveti.

Vsekakor pa zavzema Rotschütz prav vidno in častno mesto v naši zgodovini. V pismu l. 1868 Kranjski Kmetijski družbi, sporoča, »da je nameraval med poletjem obvestiti o ustanovitvi Kranjskega trgovskega čebelnjaka, toda poprej sem se hotel prepričati — piše R. — če je kranjska čebela res rodovitnejša, marljivejša in manj srdita kot so severnonemška in laška.

Najzgovornejši dokaz o dobrem slovesu kranjc pa je dejstvo, da je bilo lani (l. 1867) maja in junija razposlanih 150 naročnikom okoli 800 panjev in da je izvoz že presegel 1110 panjev.

C. Kr. kmetijsko ministrstvo na Dunaju je iz svoje volje naročilo osrednji kmetijski družbi, naj preizkuša kranjsko čebelo. Kr. pruskemu ministrstvu pa se je zdelo primereno, da je v svojem uradnem kmetijskem časopisu »Annalen der Landwirtschaft« opozorilo na naš čebelnjak. Upam, da bo Kranjska Kmetijska družba kot pospeševalka vsega, kar je v korist napredku domovine, z menoj delila zadovoljstvo, ki me navdaja spričo dejstva, da se mi je posrečilo v svetovno trgovino uvesti koristni plod kraljestva narave moje domovine. Moje zadovoljstvo je tem večje, ker enakega podjetja ni v vsej Avstriji, Severni in Južni Nemčiji.«

Rotschütz ima tudi zasluge za društveno življenje na Kranjskem. Na njegovo pobudo je bilo leta 1872 ustanovljeno prvo čebelarstvo »Kranjsko društvo za umno čebelarstvo«, ki je pod njegovim predsedstvom

kmalu štel 700 članov. Stajersko društvo je uporabljalo isto glasilo »Die Krainer Biene«, ki pa je izhajalo za slovenske člane pod naslovom »Slovenska čebela«.

V letu 1875 pa je bilo v Ljubljani zborovanje, na katerem je bilo sklenjeno, da društveno glasilo v bodoče izhaja samo v slovenskem jeziku. Za predsednika je bil izvoljen župnik Jerič. Iz odbora pa je poleg Rotschütza in namestnika deželnega glavarja izstopilo še 400 nemških čebelarjev. Leta 1885 oziroma 1886 je bilo ustanovljeno »Čebelarstvo in Sadjarsko društvo« in kasneje »Zveza čebelarških društev«. V novejšem času — piše Rotschütz — pa se je smisel za društveno življenje pri kranjskem prebivalstvu bolj razvil: kot člani kmetijskih strokovnih društev nastopajo duhovniki, učitelji, župani, poštni upravniki in nekateri dobro situirani gospodarji.

Iz vsega navedenega vidimo, da so Rotschützu težnje slovenskega naroda po združitvi bile neznane in jim je nasprotoval, čeprav je Kranjsko priznaval za svojo domovino.

PODATKI O ZDRAVJU ČEBELJIH DRUŽIN V PRETEKLOSTI

Že Janša in Rotschütz sta kot edino bolezen odraslih čebel omenjala grižo. Slovenski čebelar je že v preteklosti imel listno mano in med iglavcev, zlasti hoje, ki je včasih izdatno medila, za slabega za prezimovanje, ker je povzročil grižo in v dolgih zimah brez izletnih dni umiranje čebeljih družin. V splošnem so jesenski paši, zlasti ajdovi paši pripisovali večjo zanesljivost za dobro prezimljenje kakor posameznim letnim pašam. Jesenska paša pospeši jesensko zaleganje, to je prezimovanje mladih čebel. Nikoli pa ni tedaj čebelar v navadnih pašnih letih z dopitanjem slabo družino prezimil. Vedel je, da mu takšna družina ne bo prezimila, vzrokov umiranja čebel pa ni poznal. Tako družino je raje zadužil oziroma zažveplal. Čebelarstvo, ki je v Janševi dobi samo na Kranjskem imelo kar 90.000, v dobrih letih več ko 100.000 panjev, se je leta 1896 zmanjšalo skoraj na eno četrtino, saj so naštetih le 25.203 panje. Prav gotovo je v deževnih letih bilo manj paše, kar je vplivalo na razvoj in odpornost odraslih čebel proti raznim boleznim. Poleg griže so tedaj poznali tudi brezmatičnost čebeljih družin.

Lisica brije lovca

Kuga čebelje zalege v času, ko je cvetela trgovina s čebelami, na Dolenjskem ni bilo. Pač pa je omenjeno, da je pred mnogimi leti pisal čebelar iz Belega polja, s področja tro-meje med Italijo, Koroško in Kranjsko, da je pri njem izbruhnila kuga čebelje zalege. Pomrlo mu je preko sto panjev. Kuga je bila zanešena s slabim medom iz Italije.

SODOBNO ČEBELARSTVO

Za uvod sodobnega čebelarjenja na Slovenskem je potrebno poudariti, da je A. Janša vso dotedanjo čebelarstvo prakso spravil v sistem ter jo naredil enotno, smotno in čudovito v tem sistemu uravnovesil tri prevažne dejavnike: tradicijo, pašne razmere in čebelno pasmo. Nič kaj ne bom pretiral — piše F. Guna — da bi imel danes Janša med nami v marsičem težje stališče. V njegovem času so bili brezpogojno dovzetni za njegov pouk; kakor žejna zemlja srka blagodejni dež, tako so Slovenci celo stoletje hvaležno poslušali njegovo besedo, ki je prav zaradi tega obilno obrodila. Danes je to drugače. Zakaj imamo vsak svojo glavo? Da pač mislimo z lastnimi možgani! In ker bi Janša kot napreden čebelar skušal uvajati kakšne »novotarije«, bi se ga danes, kot smo za to vedno pripravljeni, najprej pošteno lotili, nakar bi v pomirjenje duhov predlagali vsak svoj izvorni sestav, ki je seveda za 100 odstotkov popolnejši od njegovega. Lahko trdim, da so tako ravnali tudi na področju zdravljenja raznih čebeljih boleznih, ki so še vedno precej razširjene in zlasti v slabih letinah in po dolgih zimah povzročajo slovenskemu čebelarstvu veliko gospodarsko škodo.

Zavedati se pa tudi moramo, da so nas v preteklosti kot majhen narod vedno ogrožali najrazličnejši vplivi drugih narodov in zasluga vseh izobraženih Slovencev, ki so se vidno udejstvovali na različnih poljih gospodarskega, znanstvenega in političnega področja je, da tem vplivom nismo podlegli.

SODOBNO ČEBELARJENJE V ALBERTI — ZNIDARSICEVEM PANJU

Med velike slovenske gospodarstvenike na področju čebelarstva lahko takoj za Janšo omenimo Antona Znidaršiča iz Ilirske Bistrice, izumitelja našega A—Z panja in zagovornika sodobnega čebelarjenja. Stari način čebelarjenja s kranjiči in lepimi panjskimi

Sveti Rok

Sv. Neža, Marija z detetom, sv. Barbara

končnicami je pričel izginjati. Namesto njih se v lepih prostranih čebelnjakih košatih številni A—Z panji, da jih z veseljem ogledujemo.

A—Z panji so se na prelomnici tega stoletja začeli skozi desetletja zelo počasi uveljavljati kljub temu, da za pridobivanje medu ni bilo potrebno več podreti satja, da pri kranjičih ni bilo mogoče porabiti koristnih pripomočkov, ki jih daje napredno čebelarstvo. Niti živčnost čebelarjev začetnikov, ki dandanes nočejo počakati, da bi se polagoma naučili čebelarstva; hočejo imeti takoj panje najnovejšega sestava, hočejo vse, kar bera, vidijo in sami poskusijo, hočejo že v nekoliko mesecih biti v prvih mesecih v vrstah mojstrov čebelarjev. In končno tudi ne najvažnejši vzrok, politika držav, ki je težila za tem, da vsaka država kolikor le mogoče zavre uvoz čebel iz tujine, niso pripomogli, da bi se A—Z panj hitreje uveljavil. In prav kranjič je panj kakor nalašč za izvoz živih čebel.

Se pred 30 leti so našli v gorskih krajih ob naši severni meji od Radovljice do Dravogradu in na Dolenjskem več kranjičev kot ostalih vrst panjev. Tedaj je torej še vedno prevladovalo čebelarjenje na roje. A—Z panjev so našli 33.192, polovičarjev 863, obojih 34 odstotkov.

Tako je razmerje med premakljivimi in nepremakljivimi panji (kranjiči) bilo v Dravogradu 1 : 4. Našli so le 925 panjev s premakljivim satjem in kar 4223 kranjičev. A—Z panjev je bilo komaj 13,8 odstotkov, v sosednjem Slov. Gradcu pa že 1158 panjev s premakljivim satjem in 2254 z nepremakljivim satjem (kranjičev). Od premakljivih je bilo zopet le 15,8 odstotka A—Z panjev. Šele četrto stoletje zatem, ko smo izvedli točen popis vseh čebeljih družin na področju občin Dravograd in Slovenj Gradec zaradi zdravljenja in načrtnega zatiranja pršičavosti čebel, ki sem jo prvič odkril pri nas, je število A—Z panjev doseglo število kranjičev. Čebelarji popisovalci in pregledniki čebel so našli že 3106 A—Z panjev in 260 polovičarjev, skupno 3360 panjev s premakljivim satjem in 3232 kranjičev ter 271 drugih panjev, med temi le nekaj košev.

VPLIVI DRUGIH NARODOV NA SODOBNO ČEBELARJENJE PRI NAS

Na bivšem Stajerskem je bil še močan vpliv predvojne nemške propagande, ki je širila le panje nemške mere, ponajveč panje dunajčane. Ti so se udomacili zlasti na območju Maribora, Ptuja, Konjic in Ljutomera. Tudi na Kočevskem je bilo precej teh panjev. Skupno jih je bilo na Slovenskem kar 8853. Tudi Neusserjev so našteji pred 30 leti še okoli 4000.

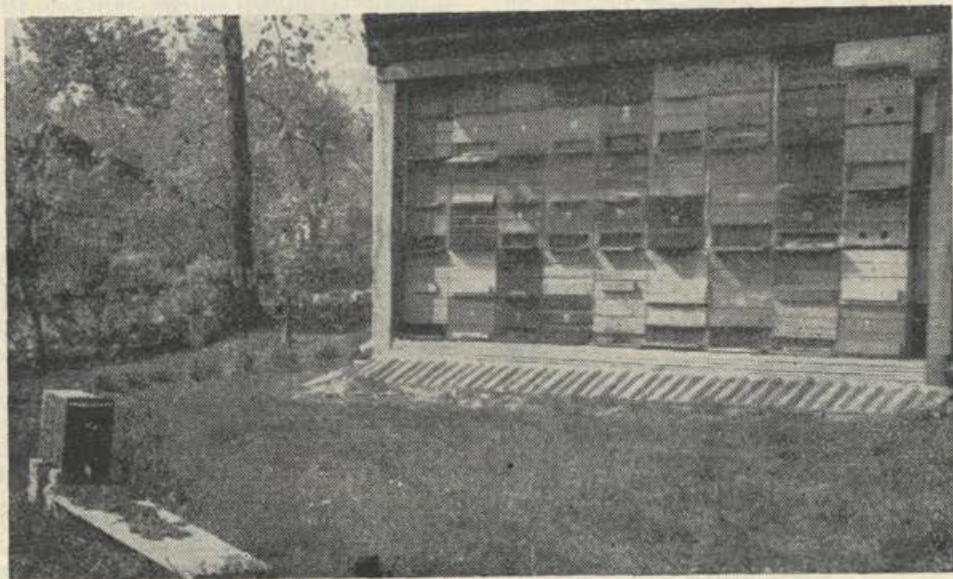
V Prekmurju je bil zaznaven nekdanji madžarski vpliv in se je tod širil Boczonádi-jev panj, ki jih je bilo 923, kranjčev pa ni bilo, kakor tudi ne na Dravskem polju. Namesto teh so uporabljali koše; teh je bilo 5830. Koše je priporočal kaplan v Radgoni P. Dajnko, ki je v prekmurščini izdal l. 1831 priročnik »Čebelarstvo«. Ko se je A—Z panj na bivšem Kranjskem komaj začel uveljavljati, so že nekateri povratniki iz Amerike že pred prvo svetovno vojno začeli priporočati čebelarjenje v Dadant-Blattovem panju. Čebelarji so sklicali posvetovanje v Prosvetnem domu v St. Vidu pri Ljubljani, kjer so zmagali pristaši A—Z panja. Po zborovanju pa so »Pavlinovci« nadaljevali posvetovanje v Trnovem v Ljubljani. Zagovorniki ameriškega panja so po pol stoletju zopet pričeli zagovarjati Dadantov panj z nakladami, ko sta bili v mesečniku »Naša vas« objavljeni iz Amerike dve pismi »Našim čebelarjem«. Nadaljnji članki za in proti so sledili naslednja leta v »Slovenskem čebelarju«. Zagovorniki A—Z panja so med drugim navajali, da so prepričani, da imajo Američani zelo dober standardni panj, da so praktični in podjetni ljudje, da so pridni, razumni in so ga prilagodili vsem svojim zahtevam in potrebam. Pa tudi če bi bil idealen panj, je ta ustrezen

le za njihove posebne razmere, za ameriške paše, ameriško podnebje in ameriški način čebelarjenja. Če bi bil ta panj »univerzalen«, bi ga že zdavnaj uporabljali na vseh celinah, ker imamo povsod na svetu čebelarje, ki so takoj pripravljene zavreči svoj panj, če bi s tujim dosegli boljše uspehe. Posamezni čebelarji so nabavili nekaj takih panjev in čebelarijo v njih.

A—Z panj pa se je v zadnjih 40 letih uveljavil tudi v sosednjih republikah, zlasti v okolici Osijeka in drugod na Hrvaškem. Skratka, lahko rečemo, da je čebelarjenje kmetov po naših gričih in krajih ob gorah v obmejnih krajih še vedno ponekod v kranjčih, vendar največjega pomena za tamkajšnje kmetijstvo, posebej še sadjarstvo, ker čebele teh čebelarjev najuspešnejše opravljajo opravevalno službo. Pomanjkanje ljudi na kmetijah je vzrok, da se vedno manj ljudi ukvarja s čebelarstvom.

Stoteri opuščeni čebelnjaki in stojišča v teh krajih in po naših vaseh pričajo o stalnem nazadovanju čebelarstva, zato pa se tu intam pojavijo novi čebelnjaki z A—Z panji. Čebelarjenje v panjih s premakljivim satjem zahteva od posameznika mnogo več časa in znanja in je v mnogih krajih vezano na prevažanje na boljše paše tako spomladi na akacijo, včasih na reso in repico, kasneje na pravi kostanj in ko zamedijo iglavci, v gozdove ter jeseni na ajdo. Mnogi čebelarji prevažajo čebele v druge republike, zlasti na akacijo, resje, žajbëlj, rožmarin itd. Posebna opazovalna služba v času medenja, ki jo vodi ZCD in Medex, poroča na najhitrejši način o krajih, kjer je pričelo mediti.

Brez prevažanja čebel na paše ni mogoč napredek in razvoj čebelarstva, s prevažanjem pa obstaja večkrat nevarnost širjenja raznih čebeljih bolezni.

Čebelnjak Cirila Jalena iz Rodin, vodje plemenilne postaje A. Janše

Marijina zaroka

BOLEZNI ODRASLIH ČEBEL

V dobi čebelarjenja na med moramo preprečevanju širjenja bolezni odraslih čebel, ki prinašajo medicino, posvetiti največjo pozornost. O boleznih čebelje zalege, ker te pri nas čebelarjem ne povzročajo velike gospodarske škode, bomo posebej govorili.

Predvsem bolezni odraslih čebel zmanjšajo delovno sposobnost za izrabo čebelje paše, povzročajo kratkotrajno življenjsko dobo teh čebel, zato tudi manjše donose. Nekateri povzročitelji odraslih čebel so v mrtvicah in se od teh lahko prenesejo zopet na zdrave čebele. Širjenje bolezni v čebelji družini spomladi onemogoča pravočasen razvoj za izkoriščanje čebelje paše. Dolge zime, ki so pospešile razvoj čebeljih bolezni in onemogočile čistilni izlet čebelam, so v nekaterih letih povzročile strahoten padec čebeljih družin. Menim, da so takšne katastrofe v prejšnjih stoletjih in letih 1927, 1929, 1954, 1963 in spomladi 1966 povzročile, da so v prejšnjih stoletjih opuščali nekateri čebelarji čebelarjenje. Največjo škodo pri nas povzročajo zajedalske bolezni nose mavosti in pršičavosti in manj raziskana bolezen amoeboza, med kužnimi boleznimi pa tudi še manj raziskane počrnelost, septikemija, riketsioza, paratifoza, senotajnoza in boleznii matic.

NOSEMAVOST POVZROČA NAJVEČJO GOSPODARSKO ŠKODO

Povzročitelj bolezni je zajedalec nose ma, ki živi in se razmnožuje v črevesju čebele. Zadržuje se v blatniku v obliki tros a. Tro si se nahajajo tudi na popackanem satju, v panju, na orodju, v okolici panjev, v mlakužah in drugod.

Čebelarji na Slovenskem so postali pozorni ob pojavu nose mavosti v Evropi šele leta 1925, ko so začeli pisati o nose mavosti pri nas in drugod. Leta 1928 je urednik Sl. Čebelarja napisal: V Sloveniji imamo torej nose mo, tako ie trdil leta 1925 Jovanović, urednik beograj. »Pčelara« in tako je pisal leta 1926 Dr. O. Morgenthaler v Svi ci. Nič zato, če smo slovenski čebelarji nekoliko drugačnega mnenja in da nas peče storjena krivica... Se le tedaj, ko je potrdil nose mo istega leta dr. Kern na veterinarskem bakteriološkem zavodu v Ljubljani, smo lahko začeli s pregledi. Katastrofalni padec čebeljih družin na

slednjega leta 1929 nam je omogočil, da smo dobivali po nose mi napadene mrtvice iz raznih krajev v preiskavo. Zal tedaj še niso bila znana dobra zdravila za ozdravljenje čebeljih družin in razkužila za razkuževanje satja, ki bi omogočila prizadetim čebelarjem tudi večji uspeh pri zatiranju nose me.

Ponovna katastrofalna zima l. 1954, ko so tudi v sos dnji Avstriji cele gorske vasi ostale brez čebeljih družin, je zopet pri čebelarjih zatiranje nose me zbudilo večje zanimanje. Stalne čebelarske opazovalnice so poročale o velikanskih izgubah; v okolici Crnomlja je umrlo do 80 odstotkov čebeljih družin kljub zadostni zalogi hrane. Tudi zima leta 1963 je povzročila zopet umiranje čebeljih družin do približno 40 odstotkov na področju številnih čebelarskih društev. Deževni dnevi v marcu in aprilu l. 1966 pa so pospeševali širjenje nose mavosti in umiranje čebel tam, kjer čebelarji niso ničesar ukrenili ne pri nas in ne drugod po srednji Evropi. To pomeni, da bodo čebelarji morali vložiti še mnogo truda in žrtev, da ta zajedalska bolezen ne bo delala tolikšne škode.

PREPREČEVANJE ŠIRJENJA NOSEMAVOSTI

Čebelje družine morajo zdrave prezimiti. Če je v poznem poletju paša slaba, čebelar že takrat prične dražilno krmiti čebelje družine. Če je bila družina nose mava že jeseni, začne pravočasno z zdravilnim krmiljenjem z nose makom, Fumumidilom B ali Fumagilinom. V času prezimovanja, to je v času od oktobra do marca, panjev zadaj ne zadelay preveč. Vse satje dobro razkuži z 80-odstotno očetno kislino ali paradiklorbenzokolom. Vse orodje razkuži ponovno, v čebelnjaku naj vlada največja higiena. Vse zimske mrtvice, razen onih, ki jih pošlješ v pregled, sežgi. Pri slabem vremenu se prepričaj o zdravstvenem stanju čebel in krmi čebelje družine z zdravilno sladkorno raztopino.

Če se v čebelnjaku stalno pojavlja nose ma, pomeni to, da obstajajo neugodni klimatski pogoji ali pa je čebelarjenje lastnika panjev zelo pomanjkljivo.

Skratka: uspeh zatiranja nose mavosti je odvisen od zunanjih činiteljev, pravi llnega čebelarjenja, od uničevanja zajedalca v satju in panju in od uničevanja zajedalca v čebelah z dajanjem zdravilne sladkorne raztopine.

Marija z detetom

Dva konjenika

Čebele morajo zunaj panjev vedno imeti na razpolago zdravo pitno vodo. V stoječih vodah, mlakužah, gnojnicah v bližini čebelnjakov je nešteto trosov nose. Kjer v bližini panjev ni tekoče vode na razpolago, kakor je dandanes že v vsaki vasi pitna voda za ljudi in živali, tam morajo tudi čebele dobiti pitno vodo v napajalnikih. Napajalniki ne smejo biti nikoli brez pitne vode, da se čebele nanjo privadijo.

Napajalniki morajo biti higienični, nepokriti napajalniki ne ustrezajo več. Napajalniki naj bodo ob strani čebelnjaka in seveda čisti. Napajalniki so čedalje pomembnejši za razvoj čebelje družine in ohranitev zdravja čebel, pa tudi v obrambi, pri škropljenju rastlin s kemičnimi pripravki.

— Vse mrtvice pred naletnimi deskami, pred čebelnjakom in v čebelnjaku naj spomladi vsak čebelar takoj odstrani, najbolje, če jih sežge. V blatniku je na milijone trosov nose in pri razpadanju mrtvic se trosi širijo. Če se pravila za odstranjevanje mrtvic ne bodo držali vsi čebelarji v krogu najmanj 3 km, in vseh navodil, bodo tudi prizadevnejši čebelarji še težje preprečevali širjenje nose.

— Vsi panji spredaj z naletnimi deskami in deščicami, ki so popackane s trebežem, naj bodo očiščeni vsako leto! Čiščenje s krtačo in 2-odstotno sodo (lugom) zanesljivo uniči vse trose nose.

— Vse staro satovje v omarah razkužimo z 80-odstotno očetno kislino ali paradiklorbenzolom, tako da je najmanj en teden dobro zaprto. Očetno kislino previdno vlijemo v posodo, 2 cm³ na 1 m³ prostornine zgoraj, ker gredo hlapi proti dnu. Nato sate še dobro prezračimo.

— Vzdržujmo popolno snago pri vseh opravilih v čebelnjaku. Kakor so pred desetletji z gospodinjstskimi tečaji pospeševali in opozarjali na snažnost dela v kuhinji in čistost kuhinjskih prostorov, tako snažno opravljajmo s temeljito opranimi rokami preglede posameznih družin. Vse orodje mora biti čisto in razkuženo. Tudi roji, nerazkuženi darovani sati, zlasti pa zaletete bolne čebele sosednjih čebelarjev pogosto prenašajo nose. Tudi kupljene matice, če vzrejevalci ne zdravijo nose mavosti, prenašajo nose. Ker so vzrejevalci matic zatiranje nose mavosti podcenjevali in je niso zdravili, hkrati je pa bila v njihove družine vedno

znova zanešana nosema iz sosednjih čebelnjakov po zaletelih čebelah, bolnih na nose, smo doživeli, da naše matice v tujini zaradi noseme odklanjajo, kolikor jih pa nabavljajo, pa jih naročujejo le malenkostno število zaradi osvežitve krvi. Večino matic za izvoz pa prevzamejo nekontrolirano tuji turisti-čebelarji.

Zveza čebelarjskih društev organizira vsako leto tečaje in predavanja o čebeljih boleznih ter v glasilu »Slovenski čebelar« v mesečnih navodilih poučuje čebelarje o preprečevanju in zdravljenju nose mavosti. V zadnjih letih je bilo izdanih več priročnikov o spoznavanju, preprečevanju širjenja in o zdravljenju in zatiranju nose mavosti.

Zdravstveno stanje čebel najbolj zanesljivo pokaže le bakteriološki pregled zimskih mrtvic. Zdravstveno stanje čebel kontroliramo tudi s spomladanskimi pregledi mrtvic in bolnih čebel.

PRŠICAVOST

Pršica je zajedavec, ki živi v vzdušnicah čebel, se tam razmnožuje, sesa kri in jih sčasoma zamaši. Zračnice ne morejo zadostno oskrbovati drugih organov z zrakom. Zaradi pomanjkanja kisika, ki ga ne dobivajo mišice za letenje, čebele ne morejo leteti, lezejo iz panja, padejo na tla, poskušajo vzleteti in obnemorejo. Bolezenska znamenja se pokažejo le pri daljšem času živčih čebel; torej v času prezimovanja in spomladi najdemo močno napadene panje — prazne, brez čebel. Pršičava družina je bolna lahko več let in vendar čebelar še ne opazi bolezni. Zanesljivo jo odkrije samo mikroskopski pregled.

Pršičavost je bila do leta 1954 znana v Mežiški dolini pod imenom koroška bolezen čebel, ko sem jo prvič pri nas odkril tega leta v čebelah čebelarja pod Uršljo goro.

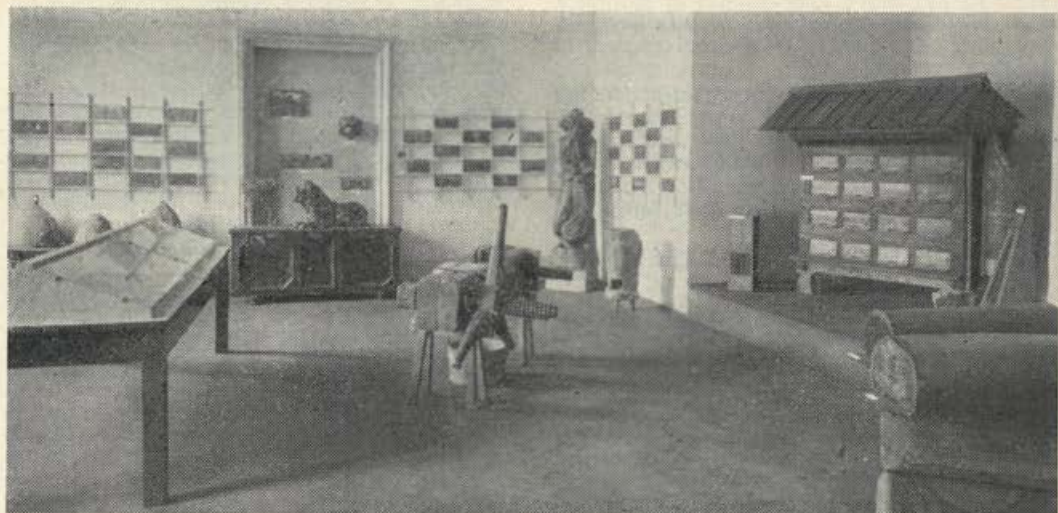
V naslednjih letih do leta 1967 je bila odkrita v raznih krajih Slovenije, ne pa še za sedaj v drugih republikah Jugoslavije.

Takoj prvo leto po odkritju smo zdravili na celem področju slovenjgraškega okraja z novim švicarskim zdravilom folbeksom; opisani so bili vsi panji, pregledniki čebel, ki sem jih izučil na 3-dnevnih tečajih, pa so 8-krat v enotedenskih presledkih zdravili čebelje družine.

Po zdravljenju so bili čebelarji zelo zadovoljni, ker so imeli vedno polne panje čebel ob pašnih dneih. Načrtno zdravljenje so na tem področju l. 1967 ponovili. Zdravljenje moramo začeti spomladi, a ne prezgodaj, ko

Pegam in Lambergar

Ena izmed razstavnih dvoran čebelarskega muzeja v Radovljici

začne cveteti češnja, pri vseh čebelarjih nuenkrat, in zdravljenje ne smemo prepustiti čebelarjem samim, temveč drugim čebelarjem, kakor so pokazale izkušnje. Odrejanje prestrogih zapor in prepovedi prevozov na pašo je povzročilo prikrivanje boleznih in ponekod zatiranje pršičavosti še bolj otežkočilo.

BOLEZNI ODRASLIH ČEBEL, ZA KATERE SE NE POZNAMO ZDRAVLJENJA

Počrnelost in paraliza čebel. Zlasti v dobi hojeve in drugih paš v poletju opazujemo oguljene, bleščeče črne čebele na bradah pod bradami pred čebelnjakom, včasih kar debele plasti teh čebel. Odniranje ne traja dolgo in se ne pojavi navadno pri vseh družinah. Nekaterim čebelarjem na isti paši bolezen prizanese, drugim pobere vse pašne čebele in čebelar čebelje panje predčasno odpelje s paše. Zalega ne oboli. Burnside je ugotovil, da bolezen povzroča filtrabilni virus. Bolezen v raznih institutih raziskujejo. Način zdravljenja še ni znan, zato tudi še ni zdravil za to bolezen.

Ameboza. Ameba Malphigi je pražival, nekoliko večja od noseme. Zajemavec sesa vsebinsko notranjih celic čebeljih ledvic, to je, Malphigijevih cevki in preprečuje izločevanje urina. Urin pri čebelah ni tekoč, temveč se izločuje v obliki finega peska. Amebe se lahko v cevkah tako namnožijo, da jih zamašijo in po mnenju nekaterih raziskovalcev izločajo tudi strupene pline. Nekaj primerov ameboze v hudi obliki skupno z nosemo sem ugotovil prvič leta 1954 po hudi zimi. Leta 1957 pa sem ugotovil, da je od 782 napadenih družin bilo bolnih 11 družin. Amebozo so ugotovili tudi v drugih republikah. Stejskal z univerze v Venezueli objavlja, da je ugotovil v nekem samostanu v Venezueli pri vseh preiskanih čebelah, kupljenih v Nemčiji,

amebozo. Stejskal domneva, da se ameboza v Nemčiji bolj pogosto javlja, kakor so doslej poročali.

Paratifoza čebel je črevesna bolezen. Že l. 1919 jo je ugotovil Bahr, kasneje Borchert in drugi. Čeprav večjemu številu paratifoznih bakterij v črevesju ne moremo oporekati nekaj pomena za postanek in potek boleznih, ni uspelo z izoliranimi bacili umetno povzročiti boleznih. Pri nas sem ugotovil paratifozo leta 1934 in jo obširno opisal, iz finančnih razlogov nadaljnjih poskusov s čebeljimi družinami ni bilo mogoče nadaljevati. Namesto te boleznih razpravljajo strokovnjaki v zadnjih letih več o septikemiji čebel in riketsiozi.

Septikemija. Odkritje te boleznih je pred nekaj leti povzročilo med čebelarji pravi preplah. Svicar Kobel je leta 1967 pisal, da je carnica nagnjena k boleznim prezimovanja, od katerih bi glavne utegnile biti septikemije; nasprotno pa Dunajčan Otte v obširni razpravi leta 1966 »O problemu septikemij pri medonosnih čebelah«, ugotavlja, da so takšne boleznih bile že v prejšnjem stoletju. Prenos teh boleznih je Otteju uspel z namakanjem zdravih čebel v okuženo suspenzijo kakor tudi z mazanjem, vendar v panju okuževanja zdravih čebel ni uspelo dokazati.

Poleg tega za septikemijo bolne čebele kažejo enaka znamenja boleznih, kakor jih kažejo, kadar so obolela za drugo boleznijo.

Edini do sedaj umestni in možni ukrepi za preprečevanje širjenja septikemije in riketsioze — po mnenju Otteja — so izboljšanje higienskega čebelarjenja, vzrejanje samo močnih, sposobnih čebeljih družin najboljših pasem in prilagajanje čebeljih družin vsakokratnim pašnim možnostim.

Riketsioza. Riketsije so krvni zajedavci pri živalih; v čebelarstvu v zavodu v Liebfeldu v Švici so jih odkrili tudi pri če-

belah. V letih 1965 in 1966 je bila četrtnina vseh pregledanih pršičavih čebel napadena tudi po riketsiozi.

Kadar so čebele bolne in čebelje družine slabijo, ukrepe za preprečevanje širjenja bolezni in zdravljenja izpopolnimo še z laboratorijskimi pregledi bolnih čebel in mrtvic po navodilih, ki so opisani v raznih priročnikih o čebeljih boleznih, izdanih v novejšem času.

NALEZLJIVE BOLEZNI ČEBELJE ZALEGE

Med najnevarnejše kužne bolezni čebelje zalege spada ameriška kuga (huda gniloba); bolj redke pri nas so evropska gniloba (blaga gniloba), mešičkasta zalega ali vrečasta zalega in kamenita zalega. Slednje pri nas ne povzročajo večje gospodarske škode.

Ameriška kuga (huda gniloba)

Hudo gnilobo povzroča bacil, ki napada žrke in jih spremeni v rjavo lepljivo tvar, ki se v celicah sčasoma osuši. Pri tem se bacili spremenijo v trose. Trosi se nahajajo leta in leta ne samo na satju, ampak tudi v medu, na orodju in so vedno sposobni na novo okužiti čebeljo zalego. V krajih, kjer je bila odkrita pred leti kuga čebelje zalege, priporočamo čebelarjem, da še vsako leto pri pregledovanju zalege pazljivo pregledajo, če se kje ne pojavlja presledkasta zalega in celice z umrlo zalego, preluknjanimi pokrovčki v njih pa rjavkasta sluzastva tvar, ki je vlečljiva.

Pri zatiranju hude gnilobe je za končni uspeh potrebno pregledati tudi vse one čebelnjake, iz katerih je bila domnevno zanešena bolezen. V letu 1967 so v Švici, kjer so nekaj let poskušali zdraviti s sulfamidnimi preparati kakor tudi pri nas, zopet priporočili družine zažveplati in satovje v izkopani jami sežgati. Vse orodje in panje temeljito razkužimo. Takšen postopek so slovenski čebelarji

že od Janše dalje priporočali. Adam Kehrle je po zadnjem obisku pri naših čebelarjih napisal, da je povsod drugod, kjer je potoval, našel razširjeno hudo in blago gnilobo, le v Sloveniji ne, kar je napravilo nanj izreden vtis. Menil je, da so čebele v naših krajih odporne proti tej bolezni. Bolezen pa je potrebno prijaviti tudi veterinarski inspekciji zaradi nadaljnjih ukrepov, zapore in izplačila odškodnine za uničene čebelje družine.

Drugih bolezni čebelje zalege ni potrebno prijavljati, znamenja za spoznavanje, preprečevanje in zdravljenje so napisana v vseh novejših priročnikih za čebelje bolezni.

V zadnjih letih uvajajo v kmetijstvu razna škropljenja z različnimi kemičnimi pripravki, ki lahko povzročijo množično umiranje čebeljih družin, ponekod povzročajo škropljenja veliko škodo čebelarstvu in čebelarjem. Za izplačilo odškodnine naj čebelarji umirane takoj prijavijo in pošljejo več sto mrtvic v preiskavo zaradi potrditve diagnoze zastrupljenja.

Ob novih strokovnih dosežkih in dognanjih v drugi polovici našega stoletja dosežemo, da so čebelje družine močne in zdrave ter pripravljene izkoristiti vsakokratno pašo. Za dosego tega cilja pa zahteva sodobno čebelarjenje od čebelarja mnogo več časa, izpopolnjevanja in znanja ter več stroškov.

Da bo v bodoče možno ohraniti ob vsakem času čebelje družine zdrave, je potrebno, da vsi čebelarji, ne glede na to ali so organizirani ali ne, gredo za napredkom, se ravnajo po navodilih, ki jih priporočajo strokovnjaki, zavodi in čebelarске organizacije.

V tej dobi so tradicijo sposobnosti slovenskih čebelarjev nadaljevali čebelarji tudi s tem, da so ustanovili v Radovljici na Gorenjskem edinstveni čebelarški muzej. Ta muzej, poudčen za vsakega čebelarja, dobiva v najnovejšem času odlična priznanja tujih čebelarških strokovnjakov.

Dr. vet. Leon Kocjan

NAŠE SLIKARSTVO NA PANJSKIH KONČNICAH

Podobe iz pratik z rdečo in modro barvo črk, žive podobe na njenih platnicah; domača skrinja, poslikana z gredami cvetja, s podobami svetnikov in s skovano ključavnico in ključem, ki odklepa skrivnostni zaklad in najdražje družinske spomine v njej; Bogkov kot nad mizo, nekdanj središče naših domov, s križanim Bogom na sredi in z živobarvnimi slikami na steklo na obeh straneh; in nazadnje čebelnjak s poslikanimi panjskimi končnicami — to je tisti umetniški svet, poln očarljive mikavnosti in nepotešene zvedavosti, ki ostane človeku najdlje in najlepše v spominu in se zato tako rad vrača nazaj v ta svet, saj mu obuja misli na otroška leta, na dom, na prvo srečanje z živo lepoto, ustvarjeno sicer s skromnimi sredstvi, a z bogato domiselnostjo. Ulnjak na gospodarjevem vrtu se mi je zdel kakor kapela s čudovito pisa-

nim pročeljem, sestavljenim iz samih mozaikov, katerih vsak zase je predstavljal svoj prizor: od religioznih do pravljicnih, s prizori iz domačega življenja, s podobami, zajetimi iz ljudske domišljije, s šaljivimi prizori, s prizori, posnetimi po zgodovinskih dogodkih ter s prizori iz ljudskih pripovedk. In vsako pomlad, ko je sonce prebudilo čebele in je zacvetelo resje in druge drobne rože, se je za to čudovito kapelico z živopisanim pročeljem začela godba, kot bi nekje daleč igrale orgle. Potem je bila ta godba iz dneva v dan glasnejša, čim obilnejša je bila paša, in se je umirila šele, ko so pridne čebele po obcvetenju ajde napolnile vse panje z medom.

Ob slikah na panjskih končnicah, ki jih hranijo le še muzeji in redki zbiralci starin, se danes ne vprašujemo toliko o njihovi

Poroka

umetniški vrednosti kakor o njihovi poetičnosti in bogati snovni motiviki. Vendarle jih moramo presojati tudi kot značilen del ljudske umetnosti, ki dokazuje, da so imeli preprosti kmečki ljudje prav tako željo in zahtevo po slikarstvu kakor meščani — še več, s svojo izvirno ustvarjalnostjo, s čutom za oblikovanje in z izredno bogato izbiro motivike so ustvarili posebno obliko slikarstva na panjskih končnicah, ki je doživelo pravi razcvet v 19. stoletju, torej v času izredno razvitega čebelarstva zlasti na Kranjskem. »Slikarstvo na panjskih končnicah«, ugotavlja dr. Gorazd Makarovič, »je bilo v 19. stoletju zaradi svoje javnosti neprestano pričujoče v zavesti naših preprostih ljudi.«

Ker slikarske umetnosti na panjskih končnicah danes ni mogoče več obnoviti, so nam tem dragocenejšje ohranjene poslikane končnice, ker so del naše ljudske umetnosti v preteklosti in znamenje nekdanje domačnosti, prisrčnosti, duhovitosti in žive ljudske domišljije številnih preprostih slikarjev. Z uvedbo modernih panjev je bilo konec poslikanih končnic, ki so poživljale in krasile naše kmečke čebelnjake in dajale našemu kmečkemu podeljalu svojo značilno privlačnost in mikavnost.

Z zbiranjem poslikanih končnic se je pri nas začelo razmeroma pozno, zato so naše sedanje zbirke hudo nepopolne; mnogo jih je uničila še zadnja vojna, po njej pa še spekulativno prodajanje v tujino. Tudi naši muzeji pred šestdesetimi in več leti niso imeli pravega razumevanja za to živo domačo umetnost. Šele znani arheolog dr. Valter Šmid, ki je bil sam vnet čebelar, je začel zbirati končnice za muzej. Prva dva, ki sta začela končnice zbirati, sta bila predsednik Kmetijske družbe Gustav Pirc in urednik Slovenskega čebelarja Avgust Bukovec. Večjo zbirko končnic so imeli pred zadnjo vojno Čebelarstvo društvo in nekateri posamezniki, med njimi zlasti znani Sadnikar v Kamniku. Danes imata najlepšo zbirko poslikanih panjskih končnic Etnografski muzej v Ljubljani in Čebelarški muzej v Radovljici. Etnografski muzej v Ljubljani je letos poleti pripravil prvo večjo razstavo slikarstva na panjskih končnicah. Razstava je prikazala zemljepisne in časovne meje tega slikarstva, slikarje, slikarske delavnice in skupine, razčlenila in predstavila je motiviko, predloge, odnos do predlog, razvoj, ocenila njegovo umetniško

vrednost in pomen tega slikarstva za današnjega človeka, hkrati pa pojasnila vzroke in pogoje, ob katerih se je to značilno slikarstvo razvilo le pri nas.

Drugod po svetu so se že zgodaj in z veliko skrbjo lotili zbiranja končnic, tako v Švici in Avstriji, kjer imata na Dunaju Museum für Volkskunde, v Bernu pa švicarski čebelarški muzej lepo in obsežno zbirko. Končnice so muzeju dobavljali švicarski trgovci z našimi čebelami, ki so kupovali pri nas kranjiče. S panji vred so šle v tujino tudi končnice; žal, da med njimi tudi mnogo lepih, je že pred leti ugotovil čebelarški strokovnjak Avgust Bukovec.

O slikarstvu na panjskih končnicah se je pri nas razmeroma malo pisalo, na kar je že leta 1929 v III. zvezku »Etnologu« opozoril dr. Stanko Vurnik v svojem spisu »Slovenske panjske končnice«, kjer pravi: »Čudno, o panjskih končnicah vse do začetka našega veka ne najdemo v naši literaturi nobene ne domače ne tuje beležke; dasi je morala galerija v čebelnjaku presenečati vse tujce pri nas in z barvno pestrostjo in snovnim bogastvom privlačiti vse ljubitelje ljudstva in njegove duše.« — »Ein krainisches Bienenhaus« je šegav in duhovit opis nekaterih slik na končnicah, ki ga je leta 1840 priobčil Michael Heinko v »Carnioli« (št. 37 in 38). Leta 1903 je objavil dr. Valter Šmid v Čebelarškem listu »Illustrierte Monatsblätter für Bienenzucht« kratek članek s slikami panjskih končnic, ki je zbudil mnogo zanimanja zlasti med nemškimi čebelarji. Avtor je pozneje ta članek izpopolnil in ga objavil leta 1905 v »Mitteilungen des Musealvereins für Krain«. O slovenskih panjskih končnicah je napisal lep članek prof. dr. Mihael Haberlandt leta 1911 v »Österreichische Volkskunst«. Poskrbel je tudi, da so zbirko poslikanih končnic v dunajskem muzeju za ljudsko umetnost izpopolnili z nakupi v Sloveniji. Širšo pobudo za zanimanje za ljudsko umetnost na panjskih končnicah je pri Slovencih sprožil šele leta 1905 v »Slovanu« objavljeni članek Josipa Westra o »Slovenskih končnicah in folklori«; ker je bil članek lepo ilustriran in pisan z ljubeznijo, je zbudil širše zanimanje in hkrati bodril k zbiranju poslikanih panjskih končnic. Zanimanje za zbiranje končnic se je povečalo, ko je arheolog dr. Valter Šmid del zbirke iz ljubljanskega muzeja razstavil na Dunaju. Manjši članki o tem so potem izhajali ob raznih priložnostih tudi v našem dnevnem in revialnem tisku, tako v »Jutru« (št. 156, 1926), v »Ilustriranem Slovanu« (1927), v »Slovenskem čebelarju« je o tem pisal Avgust Bukovec in objavil več slik iz lastne zbirke in iz zbirke čebelarškega društva (št. 5—6, 1934). Sistematično in znanstveno je to področje ljudske umetnosti na Slovenskem prvi obdelal dr. Stanko Vurnik v »Etnologu« (III. zv., 1929), a ne samo s stališča umetnostnega zgodovinarja in etnografa, ampak tudi s stališča čebelarja. Z velikim prizadevanjem dopolnjuje zbirko po-

slikanih panjskih končnic Etnografski muzej v Ljubljani, strokovno pa se temu področju z veliko ljubeznijo posveča dr. Gorazd Markarovič, ki je slikarstvo na panjskih končnicah prikazal z nekaterih povsem novih vidikov in je objavil tudi v knjigi lepo zbirko poslikanih panjskih končnic. -if.-

ČEBELA V PREGOVORIH

Čebelica je majhen ptiček, pa daje sladke dobiček.

Bolja ena čebela ko cel roj muh.

Čebele z zlatom plačajo.

Čebela dobi med tudi iz osata.

Čebela na med misli, pajek ima lenobo v misli.

Kjer so čebele, je tudi med.

Čebela zase ne obdrži, z oskrbnikom deli.

Kdor s čebelami skopo postopa, se medu oropa.

Marsikdo redi čebele in kupuje vosek.

Kar je čebeli na škodo, je tudi panju. Se čebele ne marajo vsakega človeka. Ako čebela rož ne dobi, na osatu obsedi. Tudi čebela pije, pa ni pijanka. Vsaka čebela ima svoje želo. Čebela brez žela ne nosi medu. Rojenje čebel je čebelarju najslajša godba. Kdor noče čebel rediti, mora sam rojiti. Čebela zaleže toliko zaroda, kolikor ga more prerediti.

Ce dobi čebela strd, dobi kmet zrno.

Človek po svetu kakor čebele po cvetu.

Dokler lipa cvete, ne manjka ji čebel.

Mrtva čebela ne prinese medu.

Čebelji odpustimo pik, osi ne.

Ne piči vsaka čebela, ki okoli glave šum dela.

Gospodarjevo smrt je treba naznaniti tudi čebelam. Potrkati je na vsak panj in reči: čebelice, gospodar je umrl. Če bi tega ne naredil, ti bodo vse poginile. — V redu, kakor bi čebele nanesele. — Čebela umre.

O STARANJU

Z vprašanji starih ljudi so se ukvarjali že v davnih časih. Kako lepo nam opisuje starost sveto pismo. Takole modruje Pridigar o starosti:

Zato se spominjaj svojega Stvarnika v dnevih svoje mladosti,

*preden pridejo hudi dnevi¹
in se približajo leta, o katerih porečeš:*

»Niso mi všeč!«

*preden zatemni sonce in svetloba,
mesec in zvezde;*

in po dežju zopet pridejo oblaki²;

v času, ko se tresejo hišni³ varuhi⁴,

ko se krivijo močni možje⁵,

ko praznujejo mlinarice⁶, ker jih je premalo,

ko otemnjujo, ki gledajo skozi okna,

in se vrata⁸ na cesto zapirajo;

ko ropotanje⁹ mlina potihuje,

ko se vstaja¹⁰ ob ptičjem petju

in umolknejo vse pesmi¹¹;

ko je človeka strah višin¹² in grozot na potu¹³.

Mandljevec odcveti, kobilica se s težavo

premika

in kaprovec¹⁴ se razpoči;

ko človek odhaja v hišo¹⁵ svoje večnosti

in žalovalci¹⁶ krožijo po cesti;

preden se pretrga srebrna vrvice¹⁷,

se razbije¹⁸ zlata oljenica,

se raztrešči vrč pri studencu,

črpalno kolo pade zlomljeno v vodnjak,

in se prah povrne v zemljo, kakor je bil,

duh pa se vrne k Bogu, ki ga je dal.

1) dnevi starosti; 2) pridigar misli na oblake, ki naznajo zimo, simbol smrti; 3) starček je podoben hiši, v kateri življenje ponehjuje; 4) hišni varuhi so roke, s katerimi se človek brani; 5) noge, ki se v starosti krivijo; 6) zobje slabo služijo in izpadajo; 7) oči, ki gledajo iz vek kakor skozi okno, opešajo in ugašajo; 8) ušesa: starček postaja naglušen; 9) govorjenje je ved-

no bolj tiho; 10) se zbudi že ob cvrčanju ptic; 11) ni mu več do petja; 12) se boji hoje na hribe; 13) vidi tudi na potovanju nevarnosti; 14) mandljevec, ki mu cvetje odpada, kobilica, ki ne more več skakati, in kaprovec, ki mu sad ob zrelosti razpoči, so znaki bližajoče se smrti; 15) v kraj mrtvih; 16) žalovalci za mrtvim; 17) nit življenja; 18) podoba za smrt.

V znanem delu Marka Tulija Cicerona z naslovom O starosti (De senectute) beremo, kako avtor opredeljuje starce v tri skupine: v starce, ki so že zaradi same svoje starosti bolniki, v starce, ki so še kar dobro ohranjeni, a se dolgočasijo in nenehno nergajo, ker niso z ničemer zadovoljni, in v starce, ki so vedri, duševno uravnovešeni, »zreli in modri« starci, ki koristijo skupnosti s svojimi bogatimi življenjskimi izkušnjami, modrimi nasveti, predvsem pa s svojim svetlim zgledom. Glede starosti se od svetopisemskih in Ciceronovih časov ni dosti spremenilo. Taki starci žive še danes med nami, le želeti je, da bi prevladovali med njimi zreli in modri starci.

Starost je z bistvom življenja tesno povezana in spada k normalnemu razvoju organizma. Nič ne vemo, kolika je povprečna starost mnogih splošno zelo znanih živali. Znanstvene raziskave so posvečene predvsem živalim, ki žive kratko dobo, npr. podgane. Dobro hranjene podgane žive eno do dve leti, še močneje hranjene pa do tri leta in pol. Vsak dan hranjen pajek živi 1 leto, tedensko hranjen pa pet let. Pri ljudeh vidimo, da se dolgost življenja tudi podeduje. Splošno je pa znano, da se je življenjska doba od prazgodovine do danes zelo podaljšala. Arheologi so dokazali z izkopaninami iz kamene in bronaste dobe, da je bila takrat življenjska doba človeka 18 let. Na Švedskem pa je danes povprečna življenjska doba 80 let.

Zanimivo je, da ženske prežive moške za približno pet let. Življenjsko počutje človeka ni odvisno od koledarske, ampak od fiziološke starosti; tako govorimo o »večnih mladeničih in mladenkah«, ki se nikoli ne postarajo, kot imamo navado reči za kakšnega znanca, vendar težko najdemo objektivno vrednost za opredelitev fiziološke starosti.

Poznamo mnogo bolezni, ki pospešujejo staranje, vemo tudi, da se naše telo naravno začne starati, tako npr.: prilagajanje očesa začne popuščati že pri dvanajstem letu. Oko postaja daljnovidno, tako kot v prenesenem pomenu spomin. Mladostni doživljaji in spomini so starejšemu človeku prav tako blizu kot sedanost. Eden važnih znakov staranja je tudi zmanjšana sposobnost prilagajanja. Poizkus s podganami pokaže, da mlade podgane komaj podhladimo pri -5°C , telesna temperatura starih se pa zniža že pri 12°C . Podobno so dognali tudi pri pomanjkanju kisika: desetkrat hitreje so se navadile mlade kot stare znižanju kisika, ki ustreza višini 6500 m.

Preden bi govorili o simptomih — značajnih staranja, se moramo vprašati, kateri so tisti organi in celice, ki odražajo spremembe v starosti. Osnovni princip spreminjanja najdemo v vsem, kar sploh biva, tudi v neživem svetu. Zanimiva snov v človeškem telesu je koloid plazme. Ko vsebuje dovolj vode, ima velike sposobnosti delovanja. Če pa tekoča stabilnost koloidnih substanc upade, pojema tudi njihova sposobnost reagiranja. Človeški zametek vsebuje v začetku svojega življenja v materinem telesu 94 odstotkov vode, od rojstva dalje se pa količina vode zniža od 68 na 56 odstotkov. Življenje se ne more razvijati, če vsebuje tkivo manj kot 55 odstotkov vode; posledica tega je smrt. Vitalnost celotnega organizma je normalna le pri pravilni količini vode, prav isto velja tudi za posamezne organe. Možgani z 79 in mišice s 75 odstotki vode so organi oziroma tkiva najmočnejše dejavnosti. Nasprotno pa vsebuje kostno tkivo le 30 odstotkov vode, saj vemo, da ima to tkivo bistveno neznatnejšo presnovo.

Spremembe v življenju vsakega organizma pa so vse usmerjene v admiranje in v smrt organizma. Poizkusi z radioaktivno hrano so pokazali, da je hrana, ki jo zaužijemo, podvržena izgradnji in razgradnji; v 80 dneh se polovica beljakovin v človeškem telesu razgradi in nadomesti z novimi. Substance pa, ki so same po sebi obstojne — to so kostno tkivo in zobni dentin — so pa podvržene stalni predelavi. To moramo razumeti tako, da iz celularnih struktur stalno izpadajo molekule, ki se pa nadomeščajo z novimi, ne da bi se struktura spremenila.

Če gledamo na smrt kot posledico obrabe, je odveč vsako upanje v pomladitev z biogenimi stimulatorji, kot so npr. gele royal, jogurt, hormoni in druga življenjska poživila. Popolnoma resno pa lahko jemljemo proučevanje o zavlačevanju in preprečevanju zgodnjega staranja.

Smrt je stvar posameznika — gledano z medicinskega, biološkega vidika — in nihče ne priznava nadaljevanja svojega življenja v otrocih in vnukih kot nesmrtnost. Kljub neizogibnosti smrti ima prednost življenje. Smrti ne bi smeli istovetiti s pojavom mrliča, ampak kot prenehanje življenja osebe. Pri živalskih vrstah eno- in mnogoceličarjev sploh ne govorimo o mrličih. Encoceličar se razdeli v dve novi celici, pri mnogoceličarjih pa je odmiranje toliko bolj katastrofalno, kolikor bolj je sestava organizma zapleteno zgrajena. V človeškem organizmu se celice jeter, skorje nadledvičnih žlez in hipofize (možganskega priveska) delijo oziroma obnavljajo prav tako v starosti kot v mladosti. Celice povrhnjega sloja sluznice v želodcu in črevesju se neprestano obnavljajo. Celice možganov in hrbtnjače pa nimajo sposobnosti obnavljanja in le propadajo. Njihovo število od mladosti do starosti pade približno za 40 odstotkov.

Poleg celic, ki se obnavljajo, pa naše telo vsebuje 40 odstotkov substance, ki se sploh ne obnavlja, to je kolagen. Ta beljakovinska snov je osnova za naše oporno tkivo, to je kite, kosti, kožo. Kolagen izločijo celice in se ne udeležuje presnove. Kolagen je oblikovan v tako imenovane fibule, te pa lahko pridejo v proces, ki je podoben strojenju usnja in tako izgubijo svojo prožnost.

Na podlagi teh in podobnih opazovanj si je geriatrja (zdravljenje starostnih bolezni) zadala nalogo, da najde način, kako bi okrepili kolagen; to iskanje pa terja velikanskega dela in je podobno boju, ki ga bojuje medicina proti artrozam, to je otrdelosti sklepov in revmatizmu.

Poleg vezivnega in možganskega tkiva starost še posebno močno prizadene ožilje in sploh ves obočilni sistem. Pri tem mislimo na arteriosklerozo, kjer vidimo spremembe na žilni steni, povzročene po odlaganju maščobe, kolesterina in apnenca. Prav pri teh spremembah bi morali najti možnost za obnovo vezivno odebeljene žilne stene, ki je izgubila svojo elastičnost. To se je že posrečilo pri poskusih na živalih in ko bi uspeli tudi pri človeku, bi se njegovo življenje precej podaljšalo.

Znano je, da si znanstveniki niso edini v tem, kaj je vzrok staranja. Nekateri zagovarjajo misel, da se organizem stara zato, ker se izčrpajo celice, ki sestavljajo organe, spet drugi pa trdijo, da ves organizem odlaga v celicah škodljive snovi in zato celice ne morejo več normalno opravljati svojih funkcij. Zdi se, da imajo vsak po svoje prav. Zanimiv pa je poizkus, ki ga je naredil dr. Carrel: srce piščančevega zarodka je presadil v kulturo tkiva in živel je več kot 25 let. V piščančevem telesu bi se srce postaralo prej, v okolju pa, ki ga je ustvaril znanstvenik v laboratoriju, utegne trajati to življenje neskončno dolgo.

Ko so raziskovali vzroke staranja, so napravili mnogo poizkusov glede na vpliv radioaktivnih žarkov na celice miši, ki so živele

v različnih razmerah. V hromosomskih strukturah celic so geni, ki upravljajo vse delovanje celic. V teku staranja se povečuje število celic z mutiranim ustrojem, to se pravi, poveča se število celic z nepravilnimi hromosomi. Ugotovili so, da žarčenje, ki pospeši staranje, povzroči tudi mutacije v celicah. Našli so torej važen vzrok staranja, tj. mutacije v celici. Nadaljnje raziskave so pokazale, da to velja le za nekatere telesne celice, in sicer v mišicah in jetrih. Opazili so, da obsevanje povzroči v celicah kostnega mozga številne mutacije, vendar so po nekaj mesecih pri ponovnih preiskavah poskusnih miši videli, da mutacij ni bilo več. To je zato, ker se celice kostnega mozga neprestano razmnožujejo, jetrne celice pa veliko manj. Tako nam je jasno, zakaj s starostjo slabijo organi, katerih celice se ne delijo, kajti mutacije je vedno več in organizem se jih ne more znebiti. Organi, katerih celice se neprestano delijo, se osvobajajo nepravilnih celic in zato dosti dlje pravilno delujejo. Kostni mozeg prav dobro vrši svojo funkcijo celo v visoki starosti.

Gotovo je, da ni samo radioaktivno žarčenje vzrok nepravilnih mutacij in s tem staranja. Naravna radioaktivnost na zemlji zaradi kozmičnih žarkov je preslabotna, da bi sama po sebi povzročila staranje. Poizkusne miši so obsevali predvsem zato, da bi izzvali čim več mutacij in opazovali, kako vplivajo na staranje. Medicina je z uspešnim zdravljenjem mnogih bolezni v resnici precej podaljšala povprečno življenjsko dobo, toda zdravila za zaviranje staranja še ni odkrila. Dr. McCay je s svojimi poizkusi potrdil, da je velika prihodnost teh raziskav na področju regulacije kaloričnosti hrane. Poizkusne živali so bolj živahne in bolj zdrave, če jim je hrana odmerjena, kot pa če lahko jedo vsevpred. Tudi pri ljudeh nam zdravstvene statistike kažejo, da zelo debeli ljudje žive krajšo dobo. Že precej je znanega tudi o tem, kako vpliva prehrana na dolgotrajno življenje, vendar bodo o teh stvareh potrebna še nadaljnja in temeljita ter dolgotrajna raziskavanja.

Druga možnost za podaljšanje življenja je tudi preprečevanje nepravilnih mutacij. To se nam zdi skoraj nemogoče, toda pri rastlinah je to že uspelo s stabilizacijo molekularne sestave hromosomov. Raziskovalci so pri poizkusnih živalih ugotovili, da je struktura hromosomov nekaterih celic povsem obstojna, v drugih celicah pa popolnoma neobstoja. Gotovo bo tudi na tem področju treba še mnogo dela in raziskav.

Zdaj pa še pogledimo, kaj ugotavlja svetovna zdravstvena organizacija (WHO) o staranju. Zanimiva ugotovitev, ki kaže na prežgodnje staranje, je ta, da nekateri ljudje dobe mnogo prežgodaj značilne starostne poteze, ki jim po koledarski starosti nikakor ne gredo. Starostne oznake opazimo pri telesni držii in hoji, v gubah na obrazu, v osivelosti las, v poslabšanju sluha in zobovja, pa tudi v vsem zunanjem vedenju takih prežgodnjih starcev. Navadno prav po teh zunanjih zna-

menjih presojamo ljudi ali so mlajši ali starejši glede na njihova dejanska leta. Svetovna zdravstvena organizacija govori o treh važnih faktorjih, ki vplivajo na staranje; to so: 1. fizična aktivnost, 2. hrana in 3. alkohol. Fizična aktivnost je nujna za ljudi vseh starosti, toda mora ustrezati sposobnostim vsakega posameznika. Po podatkih sovjetskih strokovnjakov je fizično delo potrebno, da si človek ohrani svojo funkcionalno zmogljivost, starejši ljudje pa si z gibanjem in delom krepijo svoje prilagoditvene sposobnosti in zboljšujejo svojo delovno sposobnost. Kdor redno dela, je zadovoljen, čuti zadoščenje, čuti potrebo po oddihu, počitku in po počitku spet potrebo po delu. Starejši ljudje si seveda morejo postopoma zmanjševati obseg in ritem svojega dela. Velik pomen za posameznika je njegov »konjiček«, kot temu pravimo in ki naj bi ga imel vsakdo, še preden gre v pokoj.

Drugi važni faktor za naš razvoj in za boj proti prežgodnjemu staranju je prehrana. Vsak nered v hrani povzroči prežgodnje staranje. Snovi, ki bi jih morala vsebovati naša vsakdanja hrana, so naslednje:

1. snovi, ki vsebujejo kalorije,
2. minerali, to so snovi, ki jih telo ne more samo tvoriti,
3. snovi, ki pospešujejo celično delo v organizmu, kot so vitamini.

Problem današnje prehrane ni več toliko pomanjkanje ali izobilje, ampak nepravilno ravnanje in uživanje mnogih strupenih snovi. Precej krivde je tudi v moderni tehniki hitrega pridelovanja in v živilski industriji. Zemlja je marsikje zaradi prehitrega izkoriščanja obubožala, zato se zatekajo k neenakovrednim tehničnim pripomočkom v proizvodnji in konserviranju. Že v 18. stoletju so začeli konservirati hrano tako, da so jo prekuhávali v zaprtih posodah. Nato so odkrili proces pasterizacije pri šestdesetih stopinjah in naposled konserviranje s pomočjo zmrzovanja. Konserviranje hrane ima dobre in slabe lastnosti. Te zadnje so: uničenje vitaminov, zmanjšanje hranilne vrednosti, oksidacija maščob in nevarnost, da se zaredo nove vrste mikroorganizmov.

Tudi naš današnji kruh ima le prav malo skupnega s kruhom naših dedov. Veliko je izgubil v kakovosti, gotovo tudi zaradi modernjšega načina pripravljanja. Z umetnimi gnojili gnojena pšenica in mleta v modernih mlinih daje le škrob, vse druge hranilne vrednosti žita so pa neizkoriščene.

Pravilna prehrana je res velik problem prav danes, zato moramo upoštevati pravilno ravnanje, pravo količino mineralov in vitaminov, varovati se moramo strupenih snovi in izločiti iz prehrane vse tiste sestavine, ki povzročajo arteriosklerozo. Važno je poudariti, kaj vse je škodljivo v naši prehrani in vsakdanjem življenju:

1. prekomerno kajenje; tobak je strup za krvna obtočila, za dihalne organe, za želodec, za kožo itd.

2. alkohol predvsem povzroča zgodnje staranje živčevja, da ne omenimo pretiranega alkoholizma, ki popolnoma ugonobi človeka.

3. navada, da hitro jemo, da smo neizmerni v jedi, da beremo med jedjo in da jemo stoje. Vse to zelo škoduje našim prebavnim organom.

4. pretirano uživanje zdravil, posebno še, če to delamo brez zdravnikove vednosti; samo zdravnik ve, kakšna in koliko zdravil smemo uživati.

Zdravo in priporočljivo je uživati hrano, ki vsebuje rdeče meso (volovsko, konjsko, divjačino), puste ribe, zelenjavo, testenine, domač kruh, naravno vino, sadje. Moramo pa se izogibati tobaku, alkoholu, teletini, svinini, perutnini, raznim salamam, belemu kruhu in sladkarijam.

Največja nevarnost, ki danes zelo pogosto doleti starejšega človeka, pa tudi marsikoga že v srednjih letih, je arterioskleroza in njene najhujše posledice: možganska in srčna kap.

Zanimiv je primer, ko se človeku pri delu naenkrat zvrtil v glavi, zamegli se mu pogled, po levici mu zagomazi in ga zbode, sledi top občutek in roke ne more več premakniti. Po desetih hudih minutah zopet začuti normalno roko, jasno glavo, spet vidi vse razločno in hitro pozabi na bežen napad. Po svoje si razlaga vzrok takega napada, kot da ga je obšla slabost zaradi prenapornega dela ali zaradi vročine, če se mu je primerilo kaj takega pri delu na sončnem vrtu. Niti malo ne slutiti — saj je še poln moči in v najlepših letih — da ga je zadela lažja kap. Kaj rado se primeri, da bo isti človek čez nekaj mesecev doživel ponovni, hujši napad, ki mu bo zapustil hromo levo stran telesa. Taki lahki primeri kapi so opomin, ki ga pa le redki resno jemljejo in se odločijo za zdravniški pregled.

Mnogo ljudi vsako leto umre ravno zaradi kapi, mnogi pa preživijo in ostanejo hromi za vse življenje in nezmožni za delo. Velikokrat bi se s hudim posledicam lahko izognili ali vsaj preprečili smrt. 75 odstotkov takih bolnikov lahko po prestani kapi toliko okreva, da ne potrebujejo tuje pomoči, 30 odstotkov bolnikov pa se tako pozdravi, da lahko zopet opravljajo svoje delo. Število žrtev kapi se bo zmanjšalo le tedaj, ko bomo poučeni, kdaj zdravnik še more preprečiti hude posledice in o tem, kaj vse je medicina že odkrila o kapi.

Kap nastane takrat, ko del možganskega tkiva ostane brez krvi in po petih minutah tako neprekrvavljeno tkivo gotovo odmre, ker ni dobilo s krvjo kisika in sploh potrebne hrane. Z odmrtjem dela možganskega tkiva se tako izključi funkcija tega tkiva in posledice so ohromitev uda, izguba spomina, vida in drugih sposobnosti. Če preneha celoten dotok krvi v možgane, sledi akutna nevarnost za življenje.

V prejšnjih casih so bili prepričani, da je kap nenaden napad, ki mu ni pomoči, danes pa vemo, da je to dolgotrajnejši proces, ki ima svoje začetke verjetno že v mladosti.

Že zgoraj smo povedali, da so lažje kapi gotovo vzrok kapi s hudimi nasledki. Primarni vzrok vsake kapi je odebeljena žila, ki jo krvni čep hitro zamaši, to je tromboza. Embolija je tudi proces, ki zamaši žilo, in sicer se lahko krvni strdek, ki je bil že dalje časa v srcu ali kje drugje, odtrga in kri ga zanese v možgane, kjer začepi žilo. Možno je tudi, da počti katera izmed možganskih žil in posledica tega je lahko usodna krvavitev.

Znamenja lažje kapi so:

1. nenadna gluhost ali ohromelost roke ali noge, ki traja dlje kot pet minut. Tega ne smemo zamenjati s stanjem, ko noga ali roka »zaspi«;

2. vrtoglavica;

3. medlo in zmedeno počutje;

4. nerazločno govorjenje in nejasen vid.

Zdravnik lahko prepreči naslednji napad in s preventivnim zdravljenjem prepreči posledice prejšnjih napadov. Nekateri ljudje z nerednim pulzom in zvišanim krvnim pritiskom še posebno nagibljejo h kapi in prav tako ne bi smeli odlašati z rednim zdravljenjem. Moderne medicinske preiskave z oftalmodinamometrom in z arteriografijo pokažejo ali grozi bolniku kap. Preventivno zdravljenje kap s preprečevanjem arterioskleroze, torej z dieto v hrani, normalnim gibanjem, z zdravlili proti strjevanju krvi, ki preprečijo v že poapnelih žilah popolno začepitev in z operativnim zdravljenjem. Napredovalo je tudi zdravljenje bolnikov, ki so preživeli kap. Hude posledice kapi zdravijo v zavodih za rehabilitacijo z raznimi aparati in z razgibalnimi vajami.

Ameriški strokovnjak dr. Rusk pravi, da so razgibalne vaje tako pomembne, da bi bilo najbolje začeti s telovadbo že takrat, ko je bolnik še nezavesten. Pasivne razgibalne vaje mu ne morejo škoditi, temveč lahko preprečijo izpad kake funkcije in pospešijo krvni obtok. Tako rehabilitacijsko zdravljenje je priporočljivo tudi za stare ljudi, ki so že »starčevske pameti«. Starčevstvo ni nujen spremljevalec starosti, saj imamo 70-letnike, ki so pravi mladeniči. Starčevstvo je prav tako verjetno posledica lažjih napadov kapi.

V svetovni zgodovini poznamo mnogo slavnih in velikih mož, ki so dočakali visoko starost čili in duhovno sveži, bistri in razgibani. Pokojni kancler Konrad Adenauer je 19. oktobra 1965 v Bundestagu sam opozoril navzoče na svojo starost. Rekel je: »Rojen sem bil 5. januarja 1886...« Na njegovo vprašanje, če je kdo starejši v »tej hiši«, ni nihče odgovoril, nato je on sam ugotovil sledeče: »Moje dame in gospodje, trdim, da sem edini.« Gotovo je, da ni bil edini v zgodovini, čeprav so bili resnično redki še tako delavni v visoki starosti. Friderik II., ki je dvignil svoje kraljestvo na zavidljivo višino, je umrl v svojem 56. letu. Znani zgodovinar Ranke je v svojem 85. letu začel pisati obsežno svetovno zgodovino — svoje življenjsko delo; umrl je, ko mu je bilo 91 let. Bertrand Russell, angleški filozof, Nobelov nagrajenec, se

še danes s svojimi 95 leti z vso bistrino duha bori proti atomskemu orožju. K tej generaciji je spadal tudi Albert Schweizer, ki je s 30 leti odšel kot zdravnik v Lambarene, delal dolga leta in končno umrl v popolni preprostosti; na grob so mu postavili lesen križ. Winston Churchill ga je imenoval »genij človeštva«. Ta veliki stari Anglež, ki se je rodil šest let pred »doktorjem pragozda«, je umrl osem mesecev pred njim. Slavni literat Somerset Maugham je umrl 92 let star; napisal je 30 romanov, 12 gledaliških del in še kopico drugih stvari; ob rednem duševnem delu je ohranil duševno svežost v svoja stara leta. Prav tak »svež« stavec je bil G. B. Shaw, ki je v svojem 96. letu bolj v šali kot zares dejal: »Človek naj študira do starosti 100 let kaj bo delal v letih od 100 do 200, po 200 letih se pa spodobi, da vsak človek zaključi svoje življenje. Visoko starost je dočakal John Davison Rockefeller, ki je postavil temelje znani ameriški milijonarski dinastiji. Mož je dokazal, da je mogoče preživeti sovraštvo svojih bližnjih, zaradi katerega marsikdo mora v prezgodnji grob. Mož je umrl 98 let star med igro golfa. Amerika ga danes slavi kot velikega moža, ustanovitelja mnogih ustanov za napredek znanosti in razna raziskavanja. Ne smemo pozabiti na velikega umetnika Tiziana, ki je delal do konca svojega življenja. Svojega zadnjega velikega dela Pieta z Magdaleno in Hieronimom, ki ga je začel leta 1573, ni končal. Umrl je leta 1576 in so mu prisojali, da je bil star okoli 100 let, ko je umrl. Šele po smrti so natanko ugotovili letnico njegovega rojstva 1490 in ne 1477, kot so prvotno mislili.

Za zaključek pa še nekaj praktičnih nasvetov, da se bomo ubranili prezgodnjemu staranju in dosegli nadpovprečno starost. Na kaj vse moramo predvsem paziti:

1. *teža*. — Odstotek debelosti se v zadnjih desetih letih naglo dviga, in sicer debelost zaradi prekomerne zamaščenosti. Raziskovalna skupina vseučilišča v New Yorku je prišla do zaključka, da je teža, ki jo imamo pri 30 letih najvažnejša za poznejše primerjave. Pri 40 letih naj bi tehtali 5 odstotkov manj, med 45. in 50. letom pa zopet 5 odstotkov manj. Nato lahko ostane naša teža nespremenjena in stalna, ker starejše telo izgublja mišičavost, pridobiva pa maščobo. Če se teža med 30. in 50. letom ne zniža, je to že opomin, da je v nas preveč nevarne maščobe.

2. *telesno gibanje*. — Osnovno zlo moderne človeka je pomanjkanje telesnega dela in gibanja. Strokovnjaki na Angleškem so ugotovili, da fizični delavci živijo 8 let povprečno dlje kot ljudje v sedečih poklicih. Nihče ne bi smel zanemariti neprestanega gibanja, plavanja, smučanja, kolesarjenja, izletov, jutranje telovadbe. Človek pri šestdesetih letih bi moral — če bi bil normalno razgiban — brez posebnega napora in utrudljivosti pol ure odmetavati sneg ali kositi travo ali z lahkoto opraviti dveurni sprehod.

3. *duhovno obzorje*. — Profesor Königsfeld iz Freiburga, ki se že dolga leta ubada z vprašanjem dolgega življenja, ima naslednji recept: za vse se moramo zanimati, nobena stvar nas ne sme razburiti, ostati moramo duhovno mladi in sveži. Z okolico moramo biti tesno povezani. Ne zapirajmo se pred otroki, znanci, prijatelji, zanimajmo se za vsakdanja vprašanja in prav gotovo se bomo zavarovali pred starostno depresijo in »pokojniskim bankrotom«. Ljudje, ki dočakajo visoko starost, so na splošno do zadnjega zelo delavni, razgibani. Kdor se pa zapre v svoj kot in mu za duševno obzorje zadostuje le še časopis in morda še kakšna ura ob televizorju, bo tudi duševno kmalu »opredel«. Staremu človeku je še vedno potrebna knjiga, razmišljanje, razgovor, tudi gledališče in kakšen koncert.

4. *oddih*. — Danes je oddih, počitnice in z njimi v zvezi res prava sprostitev zelo pomembna stvar za naše zdravje. Koliko pozornosti bi morali posvetiti zmerni hoji in sprehodom, a kaj, ko se ta nori vsakdanji tempo življenja čedalje bolj vriva tudi v čas našega oddiha, v naše počitnice. Ljudje izkoristijo dopust navadno za to, da se odpravijo na dolga, naporna potovanja, da bi videli čim več znamenitosti — ki jih pa preutrujeni navadno ne vidijo ali pa le na pol — in čim več novega doživeli, ko je pa vsega konec, se vrnejo domov »vsega do grla siti«, seveda s prazno denarnico in največkrat z novimi skrbmi, kako se bodo prebijali od meseca do meseca.

5. *nepogrešljivo spanje*. — Ko premišljujemo ali bremo o navadah in življenju ljudi, ki so dočakali visoko starost, naletimo večkrat na protislovja: nekateri ne sedijo, drugi zopet precej sedijo, nekateri pijejo, drugi so predebeli, vendar pa vsi zatrjujejo isto: da so dovolj spali. Človek potrebuje za počitek in sprostitev najmanj 7 ur spanja. Ta minimum pa danes doseže le malo ljudi in to že marsikdo veliko prizgodaj zelo občuti.

Mnogi znanstveniki domnevajo, da bo nekoč povprečna starost človeka 100 let. Pot do tega je prav gotovo še zelo dolga. Vsak posameznik pa lahko sam precej pripomore k lastnemu podaljšanju življenja tako, da ne čaka na medicinski čudež, ampak modro ravna s svojimi lastnimi močmi.

M. F.

Gustav Strniša

Usoda

*Kam drobni hrošček si dospel,
ko si v zeleni čolnici sedel,
ki lokvanjev je list širok,
da bi te nesel v živi tok,
pa je priklenjen v črno dno,
čeprav se sprošča nad vodo,
na njem ne boš zabredel.*

*Le čakal boš v čolničku nad,
okušal sonce in vihar,*

KMEČKA HRANA V OKOLICI VIŠNJE GORE

Zadnji dve leti smo v našem časopisju zasledili več namigov domačim gostincem, naj bi pripravili za domače in tuje goste kar največ slovenskih narodnih jedi. Tudi pobude Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva kažejo v to smer. Pa tudi tuji sami povprašujejo za naše narodne jedi; sploh se zanimajo za naše narodne posebnosti.

Ljudska prehrana je pri nas še malo raziskana, naj je to starejša ali novejša, posebno nekateri kraji so v tem pogledu še skoro brez popisov. Kaj bomo storili? Ali bomo res odložili vse na rame naših maloštevilnih poklicnih narodopiscev? Ali bi ne bilo najbolj priporočljivo, če bi se z njimi čimprej povezali tisti, ki živimo v manjših naseljih, kjer sta doma še živa preprostost in globina slovenskega ljudstva? Zbirali bi drobne podatke o ljudskem življenju in jih dajali na razpolago etnografom za njihova obširnejša dela. Kako hvaležno bi bilo tako delo, če bi se ga lotili tudi dijaki med svojimi počitnicami! Ohranimo korenine rodovom, ki prihajajo za nami in zabeležimo podobo dobe, ki se tako naglo spreminja in katere lepa izročila tako čudno izginjajo. Saj bo že kmalu treba opiovati povsem podobo, ki so jo dobile v zadnjih letih naše vasi in življenje v njih.

Slovenska vas je po zadnji vojski hitro prestopila prag modernizacije. Starega kmečkega zatišja ni več. Vsaka vasica je nenadoma povezana s hitrejšim tempom časa, bodi s povečanim prometom, bodi z vedno večjim službenim gibanjem prebivalcev, s tovarnami v naseljih ipd. Na hitro preobrazbo slovenske vasi nas grobo opozarja čedalje gostejša mreža televizorskih anten na kmečkih strehah, divja gradnja garaž med gospodarskimi poslopji in hitro preurejanje (največkrat nenačrtno!) vaških bivališč. Tip naših lepih starih vasi izginja in so že prava redkost.

Novo življenje prodira v vas z vsemi oblikami, tudi v prehrani, saj so tovarniški izdelki hrane ljudem vedno laže dosegljivi, pomanjkanje časa in posnemanje mestnih navad pa tudi prinašata svoj delež že v večino kmečkih gospodinjstev.

Poizkusimo podati majhen primer, delni opis hrane, ki je še običajna — dasi že ne več povsod — npr. v dolenskih vasicah okoli Višnje gore. Med posameznimi vasmii je v tem seveda majhna razlika; najbolj se drže starih običajev domovi, ki so ostali kljub novim razmeram še pretežno poljedelski. V vsakdanji hrani so ženske popustljivejše novostim, hrana za posebne priložnosti pa je še mnogokrat predpisan običaj, ki je še kar tesno povezan z ostanki drugih običajev sploh.

Začnimo pri hrani ob življenjskih mejnikih — ob rojstvu, poroki in smrti.

Kadar »se peč podre«, kadar je v domu porodica, je ta deležna velike pozornosti. Imeti mora na razpolago sodček vina — pa cel kup boleznii zato — pripominjajo stare tete. Imeti

mora tudi kuhano kokoš, predvsem njeno juho; kar se tiče te kokoši, jo narod razdeli takole: duša (juha) je ženina, telo (kokoš) pa moževa. Ko mož zve, da je dobil otroka, mora iti v gostilno in dati drugim za pijačo, kadar pa gre botra prositi, mora zavihati hlačnico. Porodnica mora imeti še tretje predpisano okrepčilo — okroglo pogačo, zameseno iz lepe pšenične moke, mleka, masla in jajc. Prvo nedeljo prinese porodnici mati ali tašča štruco z vogali; ta je tudi za moža. Vsem ostalim družinskim članom prinese okrogle pogačke in hlebčke. Štruca za porodnico je običajno pečena v lončenem modlu, ki ji da odtis znamenja I H S, lahko ima tudi kite spletene po vrhu. Drugo nedeljo prinese štruco botra.

Ob krstu gresta botra in boter z otrokom takoj po obredu v gostilno, doma pa pripravijo domači botrinje. Na praznični mizi naj bo pečenka, ocvrti piščanci ali kokoši, ocvrti zajčki, jajca, suho meso, hren (sv. Peter je babji jeziki vsadil, zrastel je pa hren), vino, »pohanje« (krofi, flancati, bobi), šartel, pogača in ocvrte rezine. Kadar se porodnica napoti z botro že k vpeljevanju, pogosti botro mati ob vrnitvi iz cerkve s cvrtjem (zelo rahel pečenjak iz jajc, smetane in moke) ter kuhanim vinom.

Kadar se obeta poroka v družini, naredi prvo pot ženin, ki pride s spremljevalcem »ženit se«, najraje o sv. Treh kraljih, ko je poprtnik na mizi. Poprtnik mora biti velik, okrogel, na vrhu narezan, v kvadratkih morajo biti božične tiče. (Primerilo se je, da je poprtnik zmrznil in sta ga domači dekli tajali nad svinjskim kotlom, to je pa za ženitev seveda slabo znamenje). Na mizo, pogrnjeno z belim prtom, prineso vino, sedaj že mnogokrat narejeno iz kupljenega grozdja, še nedavno pa so imeli kmetje doma le domači sadjevec. Na mizo prineso tudi mesenih klobas, še kaj drugih kolin, domača dekleta pa si še včasih opašejo bele predpasnike. Zgodí se, da pridejo tudi taki »ženini«, katerim je le za gostijo.

Ko se približa dekliški ali fantovski večer, ki je včasih prav otožen, postavijo domači na mizo nekaj dobrot, ki so pripravljene že za poroko. Gostje, ki so povabljeni na poroko, prineso ali že prej pošljejo kakšno torto, piščeta, kokoš, jajca, orehe in podobno. Če se obeta poročna vožnja še z vozom, se otroci vesele na »polžke«, ki jih jim bo metala nevesta z voza. Če so se »ohcetni« pri mlajih in slavaloku dobro pogodili z graditeljii (šrangarji), jim ti postavijo na mizo vino in pogačo. Vozači bale morajo biti pogoščeni pri obeh hišah, na vozu mora biti velika pogača za peto kolo in petelin, če ga lahko kdo izmed šaljivcev ujame. Vozače pogoste s pijačo, potico, golažem ali obaro. Ni še dolgo, ko so vozili balo zelo slovesno, postlana postelja je bila na vozu, na njej pa je sedela

družica in šivala. Slednjič se prične glavna poročna gostija. Najvažnejša je velika nevestina pogača, ki jo mora razrezati starešina:

*Ubogi sterešina,
skrbi velike ima,
ta bo pogače mojster,
podajte nojšč mu ojster!*

Na ohcetno mizo morajo prinesiti razno meso, sveže, več vrst in šunko, razne pijače, »pohanje«, polžke, štruklje, orehove in medene potice, šartel, mesno juho z rezanci, ocvrtim graham, žlikrofi ali štrukeljčki, peso, hren, solate, kurjoo obaro (kremplje mora dobiti godec), kuhano suho sadje, krapče (pokonci pečeni krajci potice), razno pecivo, torte, tudi divjega zajca. Seveda se danes tem velikim obveznostim mlada dva rada izmuzneta k poroki kam drugam, četudi sta oba gruntarska. Vsi gostje in sorodniki morajo dobiti ob odhodu domov tudi »šajbezn« in še vsi sosedje in sovaščani morajo malo pokusiti. Oglašajo se še vedno voglarji, ti morajo dobiti škafo vina s korcem in potico. V novejšem času povabijo voglarje že v hišo ali vsaj v vežo.

Ko potrka smrt na hišna vrata, ko »cug« zvoni, se strnejo sosedje in so si v pomoč drug drugemu. Ob vasovanju pri mrliču ne sme vse tri večere manjkati boljšega kruha in pijače za vasovavce, ki še včasih zapoje kakšno staro mrliško pesem ali zaigrajo kakšno od starih družabnih iger. Pogrebščina je lahko v gostilni ali doma. Deležni so je pogrebci, pevci, sorodniki, prijatelji itd. V gostilni dobe malico s pijačo, čajem ali golaž. Pogrebščina doma pa je celo kosilo in pijača. Sedmina je zadnja pogostitev ob smrti v hiši. Domači jo pripravijo za sosede in sorodnike, ki so hodili vsak večer v prvem tednu po pogrebu molit za rajnega. Ponudijo navadno kruh, šunko, pijačo, čaj, sadje.

Zdaj pa preglejmo v kratkem običajne jedi vsega leta. Kakšne so obveznosti kmečke žene, ko se staro leto poslavlja z milimi božičnimi prazniki in ko se začne novo leto, nov kmetov up? Po starem običaju teh krajev pripravijo domačije za božič in novo leto najraje koline. Malo pred današnjim časom so veljale tu za najboljše domače klobase tiste, ki so bile pečene v peči v trinogi lončeni posodi, postavljeni na žerjavico. Klavca je treba dobro postreči, da res poskrbi za dobre koline; zjutraj mora dobiti kuhano vino, dopoldne že jetra, ledvice in malo pečenega mesa zaklanega pujska, pa tudi družini se prileže tako okrepčilo. Opoldanska juha tega dneva je najboljša v vsem letu (iz šijeka in krive kosti), drobni domači rezanci morajo biti zakuhani na njej. Popoldne je že vsa družba preveč sita močnega vonja svinine v predelavi za klobase; najprijetneje je ta dan pač zvečer, ko pridejo še sosedje pomagat rezati slanino. Takrat je smeha dovolj ob novih krvavicah, okusni pečenki, in tudi vina ne sme manjkati. Gospodinja ima pred božičem poleg dela ob kolinah še drugo važno pripravo, bliža se peka slovesnega božičnega

kruha. Za to priložnost poriba lopar in mentrgo ter opere kruhovke (beli platneni prtčki za kruh). Ob peki so ženske sitne; to je stara navada — mati je mesila kruh v mentrgi, pa je zmerjala sina, ki je sedel na peči, češ da ji trese mentrgo. Za »table« (podobe) v hiši obesi gospodinja zelene vejice in skrbi, da so v kotu, na predalniku ali na kakšni mizi postavljene lepe jaslice. Ni še dolgo, ko so ženske za božične praznike posrebrile ali pozlatike okvire slik s peno, naredile so veržice in pentlje iz barvastega papirja, in jih obesile na strop; pred jaslice so pripelale križčke in »lustrčke« iz svetle slame. Moško delo so bili beli leseni golobčki, malo rožasto pobarvani in tenkih, gibljivih perutnic. Tudi posrebrena ali pozlačena jabolka, orehi in drevesni storži so še nedavno viseli izpod stropa. Ob jaslicah je le še kje videti katerega izmed vseh teh naštetih okraskov.

Večerja svetega večera je bila navadno še postna (češpljeva kaša), sedaj pa so prišle že v navado krvavice. Stefanovo vabi v gostilno, ali privabi sorodnike in znance, pripraviti je treba pijačo, koline so že tako največkrat pri hiši. Za tepežni dan speče gospodinja za tepežkarje in za družino pisan ajdov bel hlebec in velike tičke (golobičke), zadnja leta navadno tepežkanja čedalje bolj opuščajo. Žal so že opustili petje kolednikov, ki so se še nedavno tako radi oglasili:

*Halo, halo,
fantje, vstajajte,
le vstajajte
dekleta in žene,
zgodnja jutrnica že zvoni,
črna noč pa beli dan rodi.*

Če koledniki niso dobili nobenega daru, so se zbadljivo oglasili:

*Tu prebiva kozji ruh,
pri oni hiši pa sveti Duh!*

Na novoletni mizi mora biti božični kruh (lahko tudi znova pečen), zraven kolin še mastna potica (bel kruh, opotičen s slano ocvirkovo mastjo), preste, kifeljci, tičke, vse iz vzhajanega testa. Večer starega leta poživi pokušnja mesnih klobas in prijetne domače igre (slepe miši, tombola, domine, špana, šnops, durak). O svetih Treh kraljih je najbolj važen poprtnik (glej ženitev). Ob času sredozimcev, ob času notranjih zimskih del kuhajo gospodinje opoldne še kaj od kolin, če spet koljejo seveda nove koline, fižol, ješprenj (tudi mlečen ali češpljev), žgance s kiselno itd. Žganci so dobri tudi z orehovi, lešnikovim, zabeljenim ali jajčnim kropčkom. Kjer je velika družina, kuhajo vsako jutro žgance (ajdove, koruzne, zmesne, tudi krompirjeve) in kislno zelje. Zelje kuhajo v trdnih domačijah zjutraj vse leto do Male maše, potem nekaj časa presno zelje, dokler ni jeseni spet novo skisano. Tudi za večerjo so žganci pri veliki družini pogosta jed, zraven pa prežgana juha ali mleko. Tudi všenati

in pšenični žganci so pogosta jed v tem času. Pogosta je mlečna večerja (kaša, močnik s krompirjem v oblicah).

Kruh pečejo enkrat tedensko, kakšnih sedem hlebcev hkrati v peči, največ iz zmesne moke, sorščen kruh je že težko dobiti; mnogi kmetje, tudi veliki, še vedno ne pridelajo dovolj žita in morajo moko kupovati. Pred dvemi, tremi desetletji so delale ženske tu za peko vsakdanjega kruha še domač kvas. Naredile so ga iz prosene moke in kisa ali mošta, po starem tudi iz prosene moke in iz vode, ki so jo zajele v devetih studencih. O svečnici je najbolje, če je na mizi mastna potica iz črne moke. Ob predpustnih nedeljah skuha gospodinja družini že kakšna ravno prekajena svinjska rebrca. Saj bo tako kmalu zopet odmeval iz Višnje gore okrog po vaseh čez dolino in hribe stari pustni klic: »Duhan! Fuzek!« Oglasil se bo najbrž že za mali pust, za debeli četrtek, ko bo iz lonca zapeljivo dišala suha svinjska čeljust in ko bo po kakšni poti capljala katera izmed najmanjših maškar tega leta. Pustno nedeljo dopolne delajo ženske obvezno »pohanje«. Ob pustnem torku se oglasi kakšno leto duhan in fuzek zelo zgodaj. Gospodinje pa tudi že zelo zgodaj spečejo mastno potico in se kosajo, katera jo bo prej. Zgodilo se je že, da je bila potica pečena ob enih ponoči. Pa tudi suho meso je treba skuhati, najraje šijek, klobase in kračo — med pustom se nosijo klobase k ustom — tudi hrena in kislega zelja ne sme tega dne manjkati. Krljevka in domači sadjevec prav dobro zalijeta take dobrote. Dve sosedni sta se spraševali, kako je bilo o pustu, pa se je ena drugi takole pritožila: »Letošnji pust ni bil nič prida, še zblel ni nihče« (nihče se ni preveč najedel).

Ko začno kmeti s prvimi spomladanskimi deli, ni nobene posebne hrane, to je navadno tudi postni čas. Ni dolgo, ko so o postu tu belili z maslom in še sedaj katera izmed gospodinj poskrbi za to. Trebljenje travnikov in napravljanje butar poteka ob povsem navadni hrani, le ob grabljenju listja in zlasti ob novi sečnji lesa se mora kuharica bolje izkazati. Spomladanski oratar tudi potrebuje kaj boljšega, »cvrtje«, meso in pijača ga okrepe pri napornem delu.

Sv. Jožef je velik dolenski praznik, ki ima mnogo godovnikov; svetnika časte kot varuha družin, priprošnjika za zadnjo uro itd. Na mizi se zvrste razne dobrote: šijek, pleče, pogača, pijača, orehova potica in povrh še torta. Gospodinja skuha prvič to leto žolico iz prekajenih svinjskih parkljev, uhljev in repa. Ženske so za ta dan vedno priganjale moške k spovedi. Zena je nekoč možu spekla za pohvalo »šmorn«, moški se tu še vedno okrog sv. Jožefa veselo sprašujejo med seboj, če ga je že kdo dobil. Voščilci, ki pridejo »pobroncat«, dobijo pijače in pokusijo vezilo, bolj navada je, da si voščijo v nedeljo ali na praznik (s torto ali pleteno štruco).

Med pomladanskimi pospravki, prvo setvijo in saditvijo se približuje resni in radostni velikonočni čas, čas notranje zbranosti in prenovitve. Kdo je bolj zbran sredi

tega časa kakor mati in gospodinja. Povsod mora imeti oči, srce in roko. Vedeti mora, kdaj se ne sme z živino nič delati (cvetni in veliki petek), na kaj je za praznike dolžna opozarjati družino ali kaj ji priskrbeti, natančno mora poznati običaje teh dni. Pred glavnim postom velikega tedna obudi zgodnji spomin na veliko noč že na cvetno nedeljo. Naredi prve pirhe (obarva jih s kupljeno barvo, s čebulnim zavretkom ali jih položi v mravljinci kup), skuha pleče in naredi štruklje. Strukeljček in pirh bo dobil tudi tisti, ki ji bo nesel k blagoslovu cvetno butaro — kravji žegen — ki so jo domači naredili iz bršljina, mačic, rese, leščevne, drevovne, brinja, virha. Vanjo so zataknil pri vrhu križček iz drobeletovne (meduljevke), spodaj pa so ji potisnili patent, pregelj od lesenega pluga (pregelj rabijo potem še pri oranju). Za veliki teden kuha gospodinja kar postno, seveda najbolj v petek, ko se spomni tudi na koprive v kaši in pripravi tudi alelujo, posušene repne olupke, ki jih bo kuhala na veliko soboto v kaši na suhi juhi. Za veliki četrtek zopet poriba lopar in mentrgo in opere kruhovke, sicer ne bo ničesar več prala pred prazniki, zakaj vse že mora biti oprano. V petek kuha velikonočno gnjat in klobase za žegen, peče kolač v velikem lončenem modlu in okroglo pogačo; zraven vsega tega naredi mnogo pirhov (okoli petdeset) in skuha žolico iz prekajenega. Včasih so ženske rade naložile velikonočni jerbasa zelo visoko. Se kroži stara govoric, kako se je neko dekle spotaknilo, žegen se je raztresel po tleh, zakotalila pa se je po tleh tudi — repa.

Za belo nedeljo, ki je zopet dan obiskov sorodnikov in znancev, naredi gospodinja še pirhe; če je zmanjkalo kolača, spečejo novega, ponekod spečejo tudi novo pogačo v modlu, ki ima na dnu vtisnjeno Marijino sladko ime.

Zadnja dela po njivah potekajo brez posebne slovesnosti, saditve, setve, okopavanja in še pletve pšenice vse tja do košnje. Seveda je vmes več godov svetnikov, ki nanzanjajo to in ono za polje in za dom. O sv. Florjanu, zaščitniku ognja, npr. ne sme gospodinja peči kruha, tudi napravljanje drv in butar je ta dan prepovedano (zadnje velja tudi za veliki petek). Tudi luna igra večkrat važno vlogo pri poljskih opravilih, tako na primer ob mladem mesecu ni dobro saditi krompirja itd. Po Markovi procesiji je šla včasih tudi o sv. Florjanu procesija iz farne cerkve v višenjsko; ko so se po maši ljudje razhajali, je stala na pragu višenjske hiše gospodinja in vprašala župnika, česa ta dan ne sme delati. »Vse lahko delaš, samo opravljati ne smeš,« ji je odgovoril duhovni gospod.

Nekaj lepih praznikov spremlja kmeta v času, ko je dela čedalje več. O sv. Juriju se mora že vrana v žitu skriti. Za prvi maj včasih niso opravljali težakih del. Za vnebohod mora gospodinja spet pripraviti kaj boljšega za na mizo: za ta dan skuha suho svinjsko meso »zajca«, pač po tukajšnjem preprostem prepovedu: vsak udek ima svoj gudek. Prav

tako ima gospodinja dosti dela doma o bin-košnih praznikih. Skuhala je še enkrat, zadnjič to leto, žolico iz suhega, zamesila bo orehovo potico, pristavila bo tudi pleče, saj bodo gotovo prišli kakšni obiskovavci. Včasih je leskovški cerkovnik za binško soboto že ob štirih popoldne podil ženske z njiv. Za Telovo so matere ta dan pristavile ješprenj s svinino, da so lahko šle k procesiji, dandanes pa najraje pristavijo govedino za juho, kar je tu sedaj najbolj čislana nedeljska in praznična jed. Seveda si podražitive mesa v mesnicah gospodinje olajšajo z domačo zajčjerejo in perutninarstvom. Meso pride v poštev ta čas posebno pri košnji — kakor se koscu streže, tako se travca reže. Kosci morajo dobiti že zgodaj zjutraj prvi »frušteek«: slanino, klobaso, suho meso, žganje. Okrog sedme ure dobijo zopet »frušteek«: ajdove žgance in zelje. Večkrat morajo dobiti še pijačo, nato sledi predpoldnica: klobase, slanina, bel kruh, mastna potica, pijača. Južina je že skupaj z grabljevi in je slovesna: juha z mesom ali kurja obara, kuhani štruklji, tudi poparjeni posušeni štruklji. Ti zadnji so v teh krajih že starodavna jed ob večjih kmečkih delih. Ženske že prej napečejo mnogo majhnih štrukeljčkov in jih posuše. Kadar jih rabijo, jih poparijo s kuhanim rdečim vinom, plast za plastjo potresejo s cimetom, vse pa zabelijo z maslom ali čisto mastjo. Včasih so jih poparile tudi z mlekom ali z vodo. K štrukljcem se poda domač češpljevec ali hruškovec iz suhega sadja.

Medtem je že sv. Janez Krstnik dal poljem in domovom svoj blagoslov, saj so ga prosili beli cvetovi gozdnih kresnic, zatakneni za hišna vrata, za streho, na travniku, njivi, vrtičku in v kozolcu. Mati je poškopila te cvetove z blagoslovljeno vodo, dodala pa jim je tudi kakšno vejico iz cvetne butare, katera je še nekaj prihranila. Kogar je bolel hrbet, si ga je zdravil ob zdravilni toploti kresne grmade. In tako je že na vrsti ječmena žetev, ki je opravljena hitro in tiho. Vsi pomenki se sučejo že o velikem dogodku, o pšenični žetvi. Gospodinja pre-mišljuje, kako bo postregla žanjicam, pripravljala rezance, peče štruklje, potice, bel kruh in mlince. Mlincem pravijo tudi »blinci«. Boljši mlinci so iz bele moke, mleka, jajc in masla brez kvasa, zgnetene je treba tanko razvaljati in dati na lopar, s koruzno moko potresen, jih naluknjati z nožem ali vilicami in peči v slabi peči pol ure. Biti morajo rumenkasti. Za navadne mlince je pa potrebno nekaj kruhovega testa, ki mora takoj po razvaljanju v peč. Mlincev pred peko ne namažejo z vodo. Za jed jih poparijo in zabelijo z maslom ter drobtinicami. Prvo okrepčilo nese gospodinja žanjicam že zgodaj zjutraj, če so začele z delom že pred svitom, kar pride v poštev ob suši, ko ni rose. Prinese jim žganja, klobas, belega kruha in čaja. Sicer pa dobe kar predpoldnico: mastno potico ali potico z nadevom, tudi z nadevom jajčnega cvrtja, suho meso, vino, žganje, kuhane krljice in že kakšno zgodnje sadje. Južina mora biti po starem izročilu sestavljena

iz šestih »riht« (jedi). Kokošja, petelinova ali drugačna mesna juha, solata, pesa, štruklji, mlečen riž, češpljeva ali hruškova kaša, mlinci, vino in krljčevka. Če je ob malici že likof, se jedi deloma ponove z dodatkom »pohanja«, pečenih štrukljev in pijače. Včasih je rekel sv. Jakob pšeniči: »Zor' al' pa zgor'!« Dandanes pridelava kmet več vrst zgodnje pšenice. Po žetvi so ženske zopet uboge, ko »šteklje pulijo«, tedaj si žele največ pijače, prav tako poletni oratar, ki rad zgodaj zjutraj začne, da žvina ne trpi preveč od vročine in obadov. Tako se približa po ajdovi in repni setvi mlačev. Mlačev je postala zadnjih trideset let mnogo manj obredna, odkar to delo opravijo električne mlatilnice. Cepci počivajo obešeni na podih, gospodarji jih snamejo le še v pozni jeseni, da omlatijo fižol. A tudi ob električni mlatilnici se ljudje počeno utrudijo, saj je ta posel v gostem prahu zlasti ob hudi vročini zelo naporen. Gospodinja zopet ves dan skrbi, kako naj podpre domače in pomagaje. Prinesti mora dobro predpoldnico, razno pijačo, bel kruh, potico in mesnino. Sedaj mlatici niso več v skrbeh, da bi jim kdo ukradel šopek, ker ga jim gospodinja več ne prinese. Tudi otroka ne pošljejo več iz vasi, da bi prinesel mlaticem metlo sklepat in slamnatega moža tudi nič več ne nosijo. Spomini na take običaje pa so še povsem živi. Za južino mora biti petelin na mizi, tudi štrukljev ne sme manjkati, solate, kuhanega sadja in pijače. Malico poda gospodinja delavcem po stari navadi na reti, kjer razvrsti razne prej omenjene jedi, zraven pa da še kumare in stročji fižol, kar je stara navada.

Bliža se največji poletni praznik — veliki šmaren. Utrujene gospodinje se spomnijo svojih žanjic in jim pošljejo velike štruklje, če ne store tega raje ob žegnanju. Začenja se košnja otave, zopet bo treba streči koscem, a ta košnja je manj slovesna. Če bosta gospodar in gospodinja najela pomočnice za kopanje ali izoravanje krompirja, bodo morale dobiti kaj od mesa in juhe ali novega piščka v obari, pa še kaj opotičnega iz domače moke. Pravkar so še dobile hlebec, opotičen z rožiči, ki so jih gospodinje same naribale na ribeznih. »Kjer krompir kopljejo, tam ga ta čas nikjer ne jedo,« se je potožila nekoč najeta ženska gospodinja. — Že mala maša na lesnike opozarja: »O velk' maš' so še v kaš', o mal' maš' so pa naš'«. Prihaja tudi sv. Matevž — orehov klatež. O sv. Miheil' je pa že vse zrel'. Kmalu bo imela domačija jesenskega oratarja, ki bo ob koncu njive zastavil svoj lemež v zadnji delež in v zadnji pobirk letošnje setve. Postreči mu bo treba z novo pijačo — o sv. Miheilu ne manjka močta — s cvrtjem, z mesom in belim kruhom, ker bo oral za pšenico. Ob raznih pospravkih pridelkov, sušenju sadja, kuhanju žganja, napravljanju drv in grabljanju listja, bosta letos še dve delavni slovesnosti. Ob ajdovi žetvi bodo spekle gospodinje žanjicam pisan ajdov bel hlebec. Včasih se ta čas že oglašaja burja in ličkovce bo morda zeblo na podu, treba jim bo dati pri potici in štrudlju

toplega čaja. Ob tem bodo še lepše zapeli stare in nove pesmi. Hudo zimo bomo uganili pa potem, če bodo koruzni storži močno oblečeni.

Pred vsemi svetimi spečejo gospodinje prešce za tiste žanjice, ki so jim žele ajdo; vsaka dobi velik bel hlebec, pa tudi vsi domači dobijo vsak svoj hlebček, prešco. Komaj pride za verne duše zjutraj gospodinja domov s pokopališča, že se začne zanjo delavnik; zelje in repo je treba ribati, pomaga še gospodar in kakšna sosedja, zraven seveda pokušajo mošt, ki je kar pri rokah v kleti. Sv. Martin je še večji pokuševalec novega vina. »Morda smo dali letos premalo drobnic med »moštarce«, pa se sadjevec noče dobro čistiti, presladek je,« tako modrujejo gospodarji, ko na Martinovo nedeljo obiskujejo drug drugega in poravnavajo ta dan medsebojne obveznosti.

V adventu kuha gospodinja družini preprosto hrano, zelo prav ji pride novi fižol in kiselnja,

to se vse samo kuha, in lahko ob tem lušči koruzo, prebira fižol, beli špine (enoletne mladike iz maklenovega grma), mnogo dela ima še s prašiči, starimi, ki bodo za zakol in z novimi »jesenci«, ki bodo za vzrejo in za prodajo. V tem času opravi še spomin na radodarnega škofa sv. Miklavža. Otroci, tudi sorodni in sosedovi, pa se vesele polnih in globokih peharjev, iz katerih kukajo preste, testeni Miklavži in parklji, štrukeljčki, jabolka, v katerih so bili včasih zatak-njeni kovanci, orehi (če je oreh obrodil, je pošte-no tepen, če pa ni, je gr-do zmerjan), fige, strdenje, v novejšem času tu-di igrače. V adventu gos-podinje opustijo včasih kuho običajnega zajtrka, žgancev in zelja, ko gre-do zjutraj k zornicam. Še nedavno so si kmetje svetili pot k zornicam s posebno čedno »lehter-no«, narejeno za svečo. Še sedaj si svetijo z »lu-čovcem«, lesenim pole-nom. »Lučovcem« si nare-dijo tudi iz šopa odere-nih vitrnikov, ki ostane-jo moškimi pri zimskem pletenju košev, košar, sejalnic in peharjev (ne-koč tudi žličnikov in sol-nic).

Mihaela Jarc

Marija K. Zavrhar

Spomin s planine

*Večer v planini. Cisto sama.
Pod mano sivo mesto spi,
večerna ziblje ga omama,
tu v zadnjih žarkih resje rdi.
Stopinja mehko pošumeva,
vonj brin opaja me gredoč.
V samotnem grmu ptič prepeva
planini, soncu lahko noč.*

*Vse bolj temne v globinah jarki...
Še resja utrgam si v spomin,
saj v njem so skriti zadnji žarki,
v globine mračne zdrknem z njim.*

PREDEN IZBEREŠ SVOJO VZMET-NICO, ME DOBRO POGLEJ: SAMO MENE KLIČEJO Jogi

...KAJTI VZMETNIC JE MNOGO, »JOGI« PA SAMO TISTA, KI JO IZDELUJE

RAZGLED PO SVETU IN DOMOVINI

Urednik mohorskega koledarja zaključil delo navadno meseca junija. Le nekaj prostora mu je še na razpolago za kaj izrednega. Zadnja leta koledar resda gre pozno v tiskarno, vendar ga vsebinsko ni mogoče več dosti spreminjati. Ko dobe naročniki mohorjevke v roke, je navadno že mesec december in do takrat se še marsikaj zgodi, česar koledar ne more objaviti. Tako je predvsem s pregledom važnejših dogodkov po svetu. Zaključiti bi jih mogli kvečjemu še z mesecem septembrom. Tako je nit dogajanja pretrgana. Ponekod izdajajo take preglede dogodkov za čas od 1. junija prejšnjega leta do 30. junija tekočega leta, tako npr. prinaša Meyerjev Letni leksikon pregled važnejših dohodgov od 1. julija prejšnjega do 30. junija tekočega leta. Sodobnega človeka moderna poročevalska tehnika kar zasipa s poročili iz daljnega in bližnjega sveta. Iz te preobilice dogodkov ni vedno tako lahko izluščiti in v spominu obnoviti najvažnejše, kar se je zgodilo v 12 mesecih. Za tak pregled bi bila res potrebna oblika kratkega leksikona, ki bi zajel najprej kronološki pregled najvažnejših dogodkov razdobja od julija lanskega do konca junija letošnjega leta, predvsem pa naj bi skrben zapisovavec imel v pregledu vse te dogodke. V tak leksikon sodijo imena pomembnih osebosti, ki so umrle v tem času, dalje pregled političnih dogodkov, trgovine v svetu, športnih dogodkov, kulturnih prireditvev, filmskih in glasbenih festivalov, velikih nesreč in naravnih katastrof, pregled držav po svetu, uspehov pri raziskovanju vesolja, raznih odkritij in še marsikaj drugega. V naših zapiskih moremo opozoriti le na tiste poglobitve gibalne sile in pomembne dogodke, ki so pretresali svet in mu dali svoj pečat.

Ko skušamo obnoviti pregled važnejših dogodkov za leto dni nazaj, se ustavimo pri 31. avgustu 1967. Zakaj? Saj je to navaden dan kakor vsak drug dan v letu. Poletje gre h koncu, prav tako čas dopustov in počitnic. To pa ni nič nenavadnega, to se ponavlja leto za letom. In vendar je ta dan pomemben: dve tretjini našega stoletja sta minili in začela se je zadnja tretjina dvajsetega stoletja. Kaj nam bo prineslo? Ker se je naše štetje let začelo z letom 1, ne pa z letom 0, se je torej začelo 20. stoletje 1. januarja 1901. Po tej logiki 30. stoletja ali 3. tisočletja tudi ne bomo začeli v noči na 1. januar leta 2000, ampak šele leto dni pozneje, ker se bo naše drugo tisočletje končalo šele z 31. decembrom leta 2000. — Tako smo torej z začetkom septembra leta 1967 prestopili prag zadnje tretjine našega stoletja, tretjina stoletja je namreč 33 let in 4 mesece; 66 let in osem mesecev pa je minilo, odkar se je začelo 20. stoletje.

Igračkanje s številkami, bi kdo rekel. In vendar ne, vsaj za tistega, ki zgodovinsko misli za nazaj in za naprej. Koliko upanj smo stavili v desetletja, ki so za nami in kaj pričakujemo še od zadnje tretjine tega stoletja! Upanje se je marsikdaj moralo umakniti strahu. In kaj nam bo prinesla zadnja tretjina 20. stoletja? Ob pogledu nazaj vidimo, da je svet stare Evrope že ob prvi svetovni vojni tega stoletja družbeno in gospodarsko, duhovno in kulturno odmril in da

je tako imenovana srednja generacija morala doživeti težak prehod v novi svet. Druga svetovna vojska tega stoletja je prinesla še neprijetno večje razdejanie (nad 55 milijonov ubitih in 25 milijonov invalidov), hkrati pa mlademu rodu obete za nov, boljši, lepši in pravičnejši svet. Ali bo ta rod izpolnil pričakovanja? Kaj bo pokazal v zadnji tretjini tega stoletja, ki tako rekoč pripada njemu? Tako pri nas, recimo v Evropi. Kaj pa drugod? Na primer v Vietnamu, kjer doživlja strahotno vojno, kjer sežigajo otroke z napalmom; v Nigeriji, kjer mladi rod tudi doživlja pokole, v Južni Afriki, kjer je žrtev nečloveškega apartheida in na Kitajskem, kjer ga ženo v noro kulturno revolucijo? Nič razveseljiva podoba. Ko je prva tretjina tega stoletja šla h koncu, smo bili priča silnega vzpona fašizma, ki je odstranil vse, kar mu je nasprotovalo in je pognal svet v drugo svetovno vojno. Podoba je bilo, da bo druga tretjina 20. stoletja v znamenju kljukastega križa, a še preden je minila polovica te druge tretjine, smo doživeli, kako je pod razvalinami druge svetovne vojske poginila fašistična pošast. Hkrati smo bili priča, kako se je nad gnjočimi človeškimi trupli v Hirošimi dvignilo novo znamenje našega stoletja: atomska goba. Iz ene bombe jih je nastalo več kot 50.000; človeštvo še nikoli ni bilo tako oboženo za samomor, kakor je danes. In še ena ugotovitev, porazna in obtožujoča: ena tretjina človeštva živi v izobilju, v razkošju kot še nikoli, dve tretjini človeških bratov in sestra pa strada in umira od lakote. Danes je okoli 3,3 milijarde ljudi na svetu, do leta 2000 se bo to število skoraj podvojilo. Do takrat bo na svetu okoli 6,3 milijarde ljudi, od katerih jih bo 80 odstotkov živelo v deželah, kjer ne pridelajo dovolj hrane.

Taka je podoba na pragu tretje tretjine stoletja. Kaj bo prinesla?

In kaj nas še ogroža? Silen napredek tehnike? Ali bo človeka popolnoma nadvladal stroj? S pametjo si napredek tehnike moremo obrniti le v korist. Ali nam pa dostop do novih svetov, polet in pristanek na Mesecu, na Veneri ali na katerem drugem planetu utegne prinesiti srečno obdobje neomejenih možnosti? Naposled so to le ugibanja, nesmiselna vprašanja človeka, ki ve, da nič ne ve.

V naslednjem bomo navedli nekatere najvažnejše dogodke za posamezne mesece od 1. junija 1966 do 30. septembra 1967. Za letos naj zadostuje tak pregled v obliki kronike. V katerem prihodnjih Koledarjev pa bi pregled svetovnih dogodkov prikazali v kratkih glosah.

JUNIJ 1966

1./2. Pristanek ameriške 281 kg težke avtomatske postaje »Surveyor 1« na Luni. — V Kinšasi (bivši Leopoldville) v Kongu so javno obesili štiri ministre. — Maršal Tito in prvi sekretar CK madžarske delavske partije Janos Kadar v Ljubljani.

3. Izstrelitev ameriške vesoljske ladje »Gemini 9« in vesoljski sestanek z raketo ATDA, ki je bila izstreljena s hitrostjo 17.500 milj na uro dva dni poprej.

4. Iranski cesar Mohamed Reza Pahlavi na obisku v Jugoslaviji. — V Podgorici so pognali prvi jedrski reaktor v SRS.

5. Ameriški vesoljski pilot Cernan se je dve uri »sprehajal« po vesoljskem prostoru.

6. Uspel pristaneek vesoljske ladje »Gemini 9«. — V Hernandu (država Mississippi) je bil s strelom hudo ranjen črnski voditelj James Meredith. — V Moskvi zasedajo zunanji ministri držav Varšavske zveze.

7. Ker se je Francija umaknila iz NATO, so na konferenci zastopnikov NATO v Parizu sklenili premestiti sedež glavnega poveljstva v Bruselj.

8. »Občani naj mnogo bolj vplivajo na odločanje v vsem javnem življenju.« je poudaril šesti kongres Socialistične zveze delovnega ljudstva v Beogradu.

9. Ameriški zunanji minister Dean Rusk je izjavil v Bonnu, da ZDA ne bodo umaknile svojih čet iz Evrope. — Orkan »Alma« pustoši po Kubi. — Že četrti teden traja stavka angleških pomorščakov.

10. Johnson zahteva »potrpljenje« v rešitvi vietnamskega spora. Po podatkih Gallupovega zavoda za ugotavljanje javnega mnenja se komaj 41 odstotkov Amerikanov še strinja z Johnsonovo vietnamsko politiko. — Iransko-jugoslovanski pogovori na Brionih.

11. Zvezni Izvršni svet je sprejel predlog za razvoj Jugoslavije v letih 1966 do 1970.

12. Voditelj romunske delavske partije Ceausescu zahteva umik vseh tujih čet iz Evrope in razpustitev NATO ter Varšavske zveze. — Aden pred posebnim odborom OZN. — V Sovjetski zvezi volitve v vrhovni sovjet.

13. V vzhodnem Berlinu zasedajo obrambni ministri Sovjetske zveze, Čehoslovaške, Poljske in Demokratične republike Nemčije. — Zasedanje svetovnega sveta za mir v Zenevi. — V Bruslju so se zbrali na konferenco zunanji ministri

držav članic NATO, v Parizu pa je bilo zasedanje Zahodnoevropske unije. — Sovjetski premier Aleksej Kosigin na Finskem.

14. V Zenevi se je zopet zbral k zasedanju razorožitveni odbor OZN. — Nemški kancler Erhard izjavlja, da je pripravljen, da se sestane s sovjetskimi voditelji za »mirno ureditev Evrope«. — Demonstracije budistov v Saigonu.

15. Ameriško vojno letalstvo se je umaknilo iz Francije, francosko iz Nemčije. — V Beogradu prva seja komisije za razvoj in reorganizacijo ZKJ. — Šef romunske komunistične stranke Ceausescu je izjavil, da ne prizna nobenega »mednarodnega središča« komunizma. — Argentinska vlada je sprejela izredne ukrepe »proti subverziji«.

16. Kitajski ministrski predsednik Ču En Laj na obisku v Bukarešti.

17. Tridnevna stavka v Južnem Vietnamu. Mesto Hue je zasedla vojska in uvedla naglo sodišče. — Britanski ministrski predsednik Wilson napoveduje skrčevanje vojske na območju »vzhodno od Suez« in ukinitve vojaškega oporišča v Adenu. — Indija se odreka svoji atomski bombi.

18. V Bukarešti pogovori med Ču En Lajem in Ceausescum. — Angleški pomorščaki že peti teden stavkajo. — Predsednik demokratične republike Vietnamu o pogojih za mir: prenehanje bombardiranja, umik ameriških čet iz Južnega Vietnamu in mirna ponovna združitev vietnamskega ljudstva brez vmešavanja od zunaj.

19. De Gaulle v Moskvi. — Sovjetska zveza je umaknila pet divizij iz Demokratične republike Nemčije. — Potres 4. stopnje v Ljubljani.

20. V Djakarti je začel zasedati začasni ljudski posvetovalni kongres, ki je potrdil dosedanjo politiko Suhartove vlade. — Peking je zavrnil ameriški predlog, naj bi se državi sporazumeli, da druga proti drugi ne bosta uporabili atomskega orožja. — Na Kitajskem čedalje hujši odpor zoper »kulturno revolucijo«. — V Alžiru zasedanje odbora OZN za dekolonizacijo.

21. Johnsonov bivši svetovalec McBundy priporoča Zvezni republikli Nemčiji, naj prizna meje na Odrí-Nisi. — Pogovori v Kremlju med francosko in sovjetsko vladno delegacijo.

22. Angleška vlada je nastopila proti stavku-jočim pristaniškim delavcem. — Sovjetska zveza in Francija sta podpisali pogodbo o tehničnem sodelovanju, zlasti v raziskovanju vesolja. — Petindvajsetletnica ustanovitve Glavnega poveljstva partizanskih čet.

23. Jugoslovanska parlamentarna delegacija je pod vodstvom Kardelja prispela v Varšavo.

24. Splošna stavka v Trstu zaradi nameravane selitve ladjedelnic v Genovo, kar bi pomenilo ukinitve tržaške ladjedelnice sv. Marka. — Navzkrižja pri kitajsko-romunskih pogovorih v Bukarešti zaradi kitajskih stališč do miru in miroljubne koeksistence z državami, ki imajo različne družbene ureditve.

25. Po dolgotrajnih razgovorih med Jugoslavijo in Vatikanom je bil podpisan protokol, ki ureja odnose med katoliško Cerkvijo in državo. — Avdo Humo na obisku v Franciji: dogovor o znanstvenem in tehničnem sodelovanju. — Ču En Laj na obisku v Tirani. — V Južnem Viet-

namu množične aretacije budistov. — Hudo neurje s točo je pustošilo po Dolenjskem, v Pomurju, Slovenskih goricah in drugod.

26. De Gaulle je bil v sibirskem kozmodromu Bajkonuru navzoč pri izstrelitvi umetnega zemljinega satelita »Kozmos 122«. — 14 francosko govorečih afriških držav je v Tannarive na Madagaskarju sklenilo pogodbo o političnem in gospodarskem sodelovanju. — Arabski monarh Fejsal je v ZDA ostro napadel Izrael. — Proslava 100-letnice prvega slovenskega romana, Jurčičevega »Desetega brata« na Muljavi.

27. V Parizu podpisan sporazum, ki sta ga sklenila francoska in jugoslovanska vlada o znanstvenem in tehničnem sodelovanju. — Angleški obrambni minister se je opravičil francoski vladi, ker je označil De Gaulle kot »slabega zaveznika«. — Robert Kennedy se na ameriški televiziji zavzema za sprejem Kitajske v OZN!

28. Vojaški udar v Argentini. Predsednika Illio so prisilili k odstopu. Vlado je prevzel generalski triumvirat. — Ču En Laj na obisku v Pakistanu. — Iz Pariza poročajo, da bodo Moskvo in Pariz povezali s posebno linijo — »rdečim telefonom«. — Poskus državnega udara v brazzavilskem Kongu.

29. Ameriška vojna letala so bombardirala skladišča nafte v Hanoiu in Haiphongu. — Konec stavke britanskih pomorščakov.

30. Francija je odpoklicala svoje osebje iz štabov NATO. — Sovjetsko-francoska izjava o »prenehanju vsake inozemske intervencije v Vietnamu« in o tem, »naj evropske probleme rešujejo Evropejci sami«. — Poskus vojaškega udara v Iraku proti predsedniku Abdel Rahmanu Arefu.

JULIJ 1966

1. Po znanih dogodkih, ki so jih obravnavali na četrtem, tako imenovanem brionskem plenumu CK ZKJ, sta bila razrešena svojih funkcij podpredsednik SFRJ Aleksandar Ranković in član zveznega izvršnega sveta Svetislav Stefanović.

2. Zračne in pomorske bitke v Severnem Vietnamu. — Zaključek četrtega plenuma CK ZKJ, ki je utrdil nove smernice za nadaljnji razvoj družbe in graditev socializma.

3. Blizu Tahitija v Tihem oceanu eksplozija francoske atomske bombe. — Sporazum med iraško vlado in kurdskim nacionalnim gibanjem. — Evakuacija v Hanoiu. Severni Vietnam pošlje protovoljce v Južni Vietnam. — Dean Rusk je prišel v Tajpeh na pogovore s Čangkajškom. — Volitve v Boliviji.

4. Konferenca sedmih držav Varšavske zveze v Bukarešti. — Ameriški zunanji minister je prišel na uradni obisk na Japonsko. — Ameriški admiral Reedy napoveduje bombardiranje industrijskih objektov v okolici Hanoia in Haiphonga. — General Rene Barrientos novi predsednik vojaškega režima v Boliviji.

5. Indonezijski »Ljudski kongres« prekliče izvolitev Sukarna »za dosmrtnega predsednika«. — General Suharto dobi mandat za sestavo nove vlade. — Zaradi čedalje hujšega bombardiranja je prišlo do evakuacije več ko tretjine civilnega prebivalstva iz severnovietnamskih mest Hanoia

in Haiphonga. — Sefi partij in vlad držav članic Varšavske zveze so podpisali v Bukarešti deklaracijo o varnosti in miru v Evropi.

6. Predsednik Tito je sprejel predstavnike Zveze borcev na Brionih. — Francoski ministrski predsednik Pompidou na uradnem obisku v Londonu.

7. Države članice Varšavske zveze sklenejo, da bodo pošiljale večjo pomoč Severnemu Vietnamu, pripravljene so pa poslati tudi protovoljce, »če Severni Vietnam to želi«. — Ponovni bombni napadi na Haiphong. — V Ljubljani je umrl pisatelj Jože Krnjac.

8. Odstavljen je bil podpredsednik kitajske vladi Lu Ting-Ji. — Države Varšavske zveze objavijo deklaracijo o krepitvi varnosti in miru v Evropi. — Sporazum med Francijo in Veliko Britanijo o graditvi predora pod Rokavskim prelivom; predor bo dolg 34 km. — Dean Rusk v Seulu. — Indira Gandhi v Kairu. — Sef južnovietnamske vlade general Thien grozi z invazijo v Severni Vietnam.

9. U Tant je v Reykjaviku izjavil: Prvi pogoj za rešitev vietnamskega problema je, da ZDA nehajo bombardirati ozemlje Vietnama.

10. Demonstracije grških kmetov v Solunu zaradi vladne kmetijske politike; kmetje so zahtevali višje cene za žito. Med demonstranti je bilo okoli 200 ljudi ranjenih, 150 so jih pa zaprli. — Predsednica indijske vlade Indira Gandhi je prispela na dvodnevni obisk v Jugoslavijo.

11. Razglas vlade Severnega Vietnama, da bo začel s sodnim postopkom proti sestreljenim ameriškim pilotom, ki jih smatra za vojne zločince. — V Siriji so bili na smrt obsojeni trije izraelski vojvohi. — V Londonu je angleška kraljica Elizabeta II. odprla svetovno prvenstvo v nogometu.

13. Laoški kralj Savang Vatthana na obisku v Parizu. De Gaulle zahteva umik vseh tujih čet iz indokitajskih držav in njihovo nevtralizacijo. — Predsednica Indije Indira Gandhi na obisku v Moskvi. — Demonstracije v Djakarti; študentje zahtevajo, naj Suharto takoj prevzame položaj predsednika države.

14. Moskva nasprotuje konferenci o Vietnamu. — Koča Popović izvoljen za novega podpredsednika republike. — Velika zračna bitka nad Severnim Vietnamom. — Napad Sircev z minami na Izrael. Izraelci so odgovorili z napadom iz letal na sirsko ozemlje. — Jugoslavija enakovredna članica v GATT

15. Američani odobre 3,3 milijarde dolarjev pomoči tujim deželam. — Švica ne dovoli, da bi na njenem ozemlju zasedal Svet za mir med narodi. — V Pekingju nova kampanja v okviru kulturne revolucije; tarča napadov je pomočnik načelnika za agitacijo in propagando CK KP Kitajske Ču Jang. — V Ljubljani so začeli kopati temelje kliničnega centra SRS — naše osrednje zdravstvene ustanove.

16. Angleški ministrski predsednik Wilson je odšel na štiridnevni obisk v Moskvo. — Indira Gandhi odpotovala iz Moskve.

17. Delna mobilizacija v Severnem Vietnamu. — U Tant izjavlja, da »ima vojna v Vietnamu že kali svetovne vojne«.

18. ZDA svare vlado Severnega Vietnama pred kršitvijo dogovora o vojnih ujetnikih in groze z represalijami.

19. V severnovietnamsko armado se je prijavilo milijon prostovoljcev. — Ameriški vesoljski ladji »Gemini 10« uspe sestanek s satelitom »Agena«, ki so ga izstrelili 100 minut pred »Geminijem 10«, in doseže rekordno višino 762 kilometrov. — Druga eksplozija francoske atomske bombe pri Tahitiju.

20. Angleška vlada objavi odločne varčevalne ukrepe za okrepitev funta; zamrznjenje cen in zaslužkov, kreditne restrikcije, štednja pri izdatkih za obrambo. — Papežev poziv Severnemu Vietnamu, naj spoštuje dogovor o vojnih ujetnikih.

21. Uspel pristanek kabine vesoljske ladje »Gemini 10« z vesoljcem Youngom in Collinsom. — Predsednik De Gaulle v Bonnu.

22. Anglija zmanjša število svojih vojakov ob Renu. — »Zelimo živeti v miru z vsemi narodi«, je izjavil prvi sekretar CK Poljske združene delavske partije Vladislav Gomulka ob praznovanju tisočletnice ustanovitve poljske države.

23. Nenni v Londonu. — Peking ne priznava več ženevskih sporazumov za temelj rešitve vietnamskega problema. — Sovjetski zunanji minister Gromiko odpotoval v Tokio.

24. Severni Vietnam je preložil napovedane procese proti ujetim ameriškim pilotom. — Ministrski svet Evropske gospodarske skupnosti se je v Bruslju sporazumel o enotnih cenah kmetijskih pridelkov in živil. — Upor belih vojakov najemnikov v Stanleyvillu v Kongu. — Bivši britanski premier Eden svetuje nevtralizacijo Indokine.

25. Seja obrambnih ministrov držav članic NATO. — Francoski zunanji minister Couve de Murville na poti v Prago in Budempešto. — Italijanski zunanji minister Fanfani na obisku na Poljskem. — Nova indonezijska vlada s predsednikom generalom Suhartom. — U Tant je prispel na pogovore v Moskvo.

26. Varnostni svet v New Yorku razpravlja o sporu med Sirijo in Izraelom. — Severni Vietnam izjavlja, da ne potrebuje prostovoljcev, ki so mu jih ponudile države Varšavske zveze. — Gromiko odklonil japonski predlog o Vietnamu. — Sestanek U Tant — Kosigin.

27. Južnovietnamski predsednik vlade general Ky zahteva invazijo v Severni Vietnam, kar pa

ZDA in Avstralija odklonijo. — Ameriški senat obsoja dogovor nekaterih nemških, francoskih, italijanskih in švicarskih podjetij za dobavo jeklarne Kitajski. — V Zenevi podpisan protokol o pristopu Jugoslavije k splošnemu sporazumu o carinah in trgovini (GATT); od 25. avgusta 1966 bo Jugoslavija enakopravna članica te mednarodne organizacije. — Sadik el Mahdi — novi sudanski premier.

28. Premier Wilson odpotoval v Washington. — Sukarno je izjavil: »Se vedno sem premier indonezijske vlade.« — Indijski predsednik Radakrišnan poziva države, ki imajo čete v Vietnamu, naj jih začno umikati.

29. U Tant se v Moskvi pogaja o mirovni konferenci za Vietnam, a ne uspe. — Angleški ministrski predsednik Wilson pri Johnsonu. — Couve de Murville v Budimpešti.

30. U Tant odpotoval iz Moskve. — Američani prvič napadli demilitarizirano cono, ki loči Severni in Južni Vietnam. — Varnostni svet OZN sprejel resolucijo Jordanije in Malija, ki obsoja Izrael zaradi kršitve sirsko-izraelske meje.

31. Zaradi zaostritve vojne v Vietnamu napoveduje sovjetski obrambni minister maršal Malinovski okrepitev sovjetske vojske. — V Nigeriji se je začela državljanska vojna. Uporniki so ujeli ministrskega predsednika generala Ironsija, za katerim je izginila vsaka sled. — U Tant se posvetuje s svojimi najbližjimi sodelavci, ali naj se kot najvišji funkcionar ZN odloči za podaljšanje svojega mandata, ki mu 1966 uradno poteče. — 47 ameriških senatorjev terja od Johnsona, naj skuša najti pot do pogajanj o Vietnamu. — V Argentini spopadi s policijo in stavke; ranjenih 33 študentov in 17 pripadnikov policije.

AVGUST 1966

1. Cedalje hušji letalski napadi v demilitarizirani coni med Severnim in Južnim Vietnamom potrjujejo, da se vojna stopnjuje. — Indira Gandhi: »Zaskrbljeni smo zaradi jedrskega sodelovanja med Pakistanom in Kitajsko.« — Podpolkovnik Govon prevzel oblast v Nigeriji. — V Omahi, v ameriški zvezni državi Nebraska, so izbruhnili rasni nemiri in spopadi med policijo in črnici.

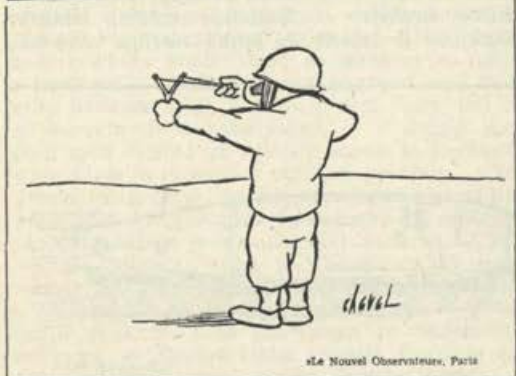
2. Na novo izvoljeni vrhovni sovjet potrdil Kosigina kot ministrskega predsednika, Podgornega pa za predsednika prezidija Vrhovnega sovjeta. — Angleški sindikati odobravajo vladne ukrepe, ki prepovedujejo zvišanje cen in plač. — V Trstu se je začela nova splošna stavka za obrambo ladjedelnice Sv. Marka.

3. Zunanji minister ZDA Dean Rusk izjavi, da je ameriškim pilotom ukazano, naj se ne približujejo kitajski meji. — Kosigin ostro napadel Kitajsko. — Hude bitke na kamboški meji.

4. Italija protestira v Bonnu in na Dunaju zaradi terorističnega gibanja na Južnem Tirolskem. — Konec tržaške stavke. — V Nigeriji še dalje prepovedane vse politične stranke.

5. ZDA izjavljajo, da se ameriške čete v Laosu bojujejo proti 70.000 severnim Vietnamcem. — Malezijska delegacija se v Djakarti pogovarja o prenehanju sovražnosti. — Moskva protestira proti ameriškemu bombardiranju sovjetskih

CHAVAL: VOJAK, KI LAHKO SPROŽI ATOMSKO VOJNO

ladij v severnovietnamskem pristanišču Hai-phongu. — Soglasje med ZDA in Sovjetsko zvezo o »internacionalizaciji vesolja«. — General Rene Barrientos je prevzel v La Pazu dolžnost novega predsednika Bolivije s štiriletnim mandatom.

6. Odprta nova »hitra« gorenjska cesta. — Iraška vlada odstopila. — Močni potresni sunki v Crnogorskem primorju.

7. Španija prepoveduje prelete britanskih letal, ki uporabljajo letališče v Gibraltarju, skozi njen zračni prostor. — Voditelj kolumbijske liberalne stranke Carlos Lleras Restrepo je prevzel dolžnosti predsednika Kolumbije. — V Nigeriji izpuščajo politične jetnike. — Letalska nesreča v Nebraski terja 41 mrtvih. — Nad Hanoiem sestreljenih šest najmodernejših reaktivnih bombnikov. — Bivši zahodnonemški kancler Adenauer poziva ZDA, naj prenehajo z vojno v Vietnamu.

8. V bolnišnici v Nagasakiju, kjer se zdravijo ljudje za posledicami atomskega izžarevanja, je to leto umrlo 46 ljudi. — Izgon kitajskih državljanov iz Indonezije. — V Sovjetski zvezi so izstrelili zemeljski satelit »Kozmos 127«.

9. V Jugoslavijo je prišel predsednik indijskega kongresa Kamaradž. — Ameriški delegat na razorožitveni konferenci v Ženevi, Adrian Fischer, se zavzema za prepoved vseh jedrskih poskusov. — Taleb — novi predsednik iraške vlade. — V vojaških krogih v Santo Domingu se odkrito pripravljajo na nov udar proti civilni oblasti predsednika Balaguera.

10. Tito sprejel predsednika indijskega nacionalnega kongresa Kamaradža. — U Tant predlagan za kandidata za Nobelovo mirovno nagrado. — Belgijska vlada je ponudila, da se vrhovno poveljstvo pakta NATO preseli iz Francije v mesto Casteau—Chievres, okrog 50 km južno od Bruslja. — Države članice GATT na pogovorih v Ženevi predlagajo znižanje cen kmetijskih pridelkov. — Američani so izstrelili vesoljsko postajo »Ageno« na pot okoli Meseca.

11. Mirovna pogodba (ustavitev tako imenovane konfrontacije) med Indonezijo in Malezijo. — Na seji razorožitvene konference v Ženevi poziva voditeljica švedske delegacije velike atomske sile, naj 1. julija 1967 prenehajo izdelovati material za jedrsko orožje.

12. V Bonnu vedno ostrejši napadi na politiko konclerja Erharda. — Glavna tarča ameriških bombnih napadov je bila najmočnejša severnovietnamska termocentrala, komaj 20 km daleč od Hai-phonga. — Oba doma britanskega parlamenta potrdila politiko zamrznjenja cen in plač. — 11 znanih osebnosti je pristalo na članstvo v

»mednarodnem sodišču«, ki naj ugotovi odgovornost predsednika Johnsona in drugih visokih funkcionarjev ameriške državne uprave za »vojne zločine« v Vietnamu.

13. Ameriški vesoljski fotolaboratorij, imenovan »Lunar Orbiter«, je dosegel območje Lune in kroži okoli nje po tiru, na katerem se ji je najbolj približal na razdaljo 191 km. — V Argentini čedalje hujši odpor proti vojaškemu režimu generala Onganie. — Indonezijski parlament soglasno zahteva od vlade, naj stori vse za čimprejšnjo vrnitev Indonezije v članstvo OZN.

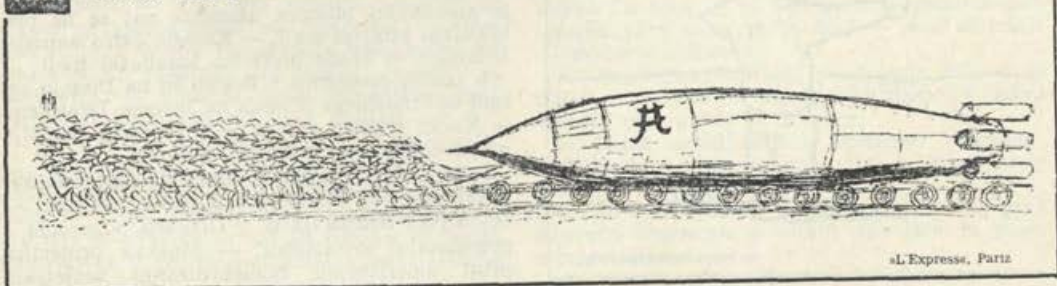
14. V Bogoti so se sestali predstavniki petih držav Latinske Amerike z namenom, da uredničijo ekonomsko in politično skupnost latinsko-ameriške celine. — Danski zunanji minister Per Haekkerup predlaga neposredna pogajanja med članicami atlantskega in varšavskega pakta.

15. Zaradi napada sirskih letal na izraelsko patroljno ladjico na Galilejskem jezeru je prišlo do spopada med izraelskim in sirskim letalstvom. — Romunski ministrski predsednik na uradnem obisku v Kopenhagnu. — Po mnenju opazovalcev v Aziji je zadnje tedne opaziti, da sta se začela Peking in Hanoi v glediščih na različna vprašanja odmikati drug drugemu. Ameriški mesečev satelit je začel pošiljati na Zemljo slike z neosvetljene strani Meseca.

16. V Vietnamu hudi bombni napadi na območje Hai-phonga. V bitko so posegla severnovietnamska lovška letala MIG. — Kambodža zavrača predlog o »azijski konferenci«, češ da so države, ki to konferenco predlagajo, povezane z ZDA in Veliko Britanijo. — Indijski protest v Pekingju zaradi vpadov kitajskih enot na indijsko ozemlje v severnem Kašmiru. — Johnsonova vlada očita francoskemu tisku in radiu, da nepristransko poroča o vojni v Vietnamu in o rasnih spopadih v ZDA. — Varnostni svet opozarja Sirijo in Izrael in ju poziva, naj spoštujeta premirje. — Sukarno izjavlja pred indonezijskim parlamentom: »Še vedno sem predsednik, veliki voditelj revolucije na čelu vlade.« — Maršal Lin Pao imenovan za prvega namestnika predsednika CK KP Kitajske.

17. Argentinske univerze ostanejo še vedno zaprte. — Varnostni svet OZN je pozval generalnega sekretarja svetovne organizacije U Tanta, naj posreduje v sporu med Veliko Britanijo na eni ter ZAR in Jemenom na drugi strani zaradi Južne Arabije. — Sovjetski maršal letalstva Ogoljcov je izjavil, da lahko številna sovjetska

TIM: TEŽAK VOZ

sL'Espresso, Paris

letala brez pristanka napravijo polet okoli zemlje. — Johnson prosi v pismu U Tanta, naj ostane na položaju generalnega sekretarja OZN še nadaljnjih pet let.

18. »Odbor za preiskavo protiameriške dejavnosti« zasljuje priče, ki zagovarjajo umik ZDA iz Vietnama. Med zasliševanjem je prišlo do hudih prerekanj. — Zenevska razorožitvena konferenca se konča z neuspehom in s pozivom ZDA ter ZSSR, naj ustavita podzemeljske jedrske poskuse. — Indonezijski tisk kritizira Sukarnov govor pred parlamentom kot izzivanje ljudstva. — Trije brazilski kardinali so napadli protidejavsko politiko vojaške vlade maršala Castela Branca. — »Lunar Orbiter«, ki kroži okoli Lune, je poslal na zemljo prve televizijske posnetke Lunine površine.

19. Predsednik Tito med Hercegovci, s katerimi se je pogovarjal o razvoju v njihovih mestih in vaseh. — Močno narasla Drava in Mura pretita s povodnjo. — Katastrofalne poplave v Avstriji so doslej terjale enajst smrtnih žrtev. — Študentski nemiri v Argentini; med demonstracijami v Cordobi je policija streljala na študente. — Sporazum med ZAR in Saudsko Arabijo o rešitvi jemenskega problema. — Potres v Turčiji je hudo prizadejal vzhodne pokrajine Anatolije.

20. V Džakarti demonstracije proti predsedniku Sukarnu. — Vzhodni del Turčije sta zajela še dva močna potresa. Doslej je bilo že več kot 2.000 žrtev. — Johnson je izjavil na zborovanju v Manchesteru, da ho sanoi vlado obvestiti, da bodo ZDA ustavile bombardiranje Severnega Vietnama, če bo le-ta prenehal pošiljati čete v Južni Vietnam. — Spet potres v Črnogorskem primorju; bil je močan 7,5 stopnje.

21. Poulični boji v indonezijskih mestih med Sukarnovimi pristaši in nasprotniki. — Narasla Mura je zalila nekaj tisoč hektarov obdelovalnih površin. — V viharjih na Japonskem in v Senegaliji je izgubilo življenje več ljudi. — V Turčiji spet več manjših potresov. Po zadnjih podatkih je potres 19. avgusta terjal 3.000 smrtnih žrtev. 29 vasi je odrezanih od sveta. Vsa Turčija žaluje. — Ameriški umetni satelit se je približal Mesečevi površini na 56 km. Na satelitu, težkem 386 kg, je vgrajena kamera, ki naj bi iz neposredne bližine posnela devet območij Mesečeve površine, na katerih bi bilo možno pristajanje prvih vesoljcev. Satelit je že poslal prve uspele posnetke druge strani Meseca.

22. Protisovjetske in protijugoslovanske demonstracije v Pekingu. Pripadniki »rdeče garde« so napadli jugoslovanskega novinarja. — Novi predsednik iraške vlade Taleb se zavzema za unijo z Egiptom. — V New Yorku pogovor med Deanom Ruskom in U Tantom o tem, kako naj bi se končala vietnamska vojna. — V Belgiji spopadi med Flamci in Valonci; vzrok je jezikovni spor, ki se je razrasel v politični problem. — Indonezijski general Suharto, predsednik prezidija nove vlade, je razpustil »poveljstvo za uničenje Malezije«, ki ga je bil ustanovil Sukarno. — Dosedanja bilanca vojne v Vietnamu: 170 tisoč mrtvih, 800 tisoč pa ranjenih in pohabljenih.

22. Argentinske univerze zopet odprte. — V Rodeziji pogovori med Londonom in Smithovim režimom. — Demokrasko gibanje Brazilije zahteva odstavitev predsednika Castela Branca.

23. V Kairu proces proti »sovražnikom države«; sedem zarotnikov je bilo obsojenih na smrt, 25 pa na dosmrtno ječo. — Nenaden sneg v noči od 22. na 23. avgust je v Braziliji napravil za pol milijarde dolarjev škode na plantažah kave. — V mestu Varto v Turčiji sta ostali po potresu celi samo dve poslopji; samo v tem mestu je bilo 2.241 mrtvih. — Da bi zatrla demonstracije delavcev, je vlada generala Ongania ukazala vojski, naj zasede največje argentinske tovarne sladkorja v mestu Tucumanu. — Ameriška vesoljska ladja, ki kroži okoli Meseca, posreduje nove posnetke z Lune na Zemljo.

24. V Sovjetski zvezi so izstrelili proti Luni avtomatsko vesoljsko postajo »Luna 11«, težko 1.640 kg. — Prva fotografija Zemlje z Meseca: ameriška vesoljska postaja, ki kroži okoli Meseca, je fotografirala naš planet. To bo prvi posnetek, ki bo pokazal ves naš planet v vesoljskem prostoru. — V Argentini se nadaljujejo študentski nemiri.

25. V ZDA izstrelijo vesoljsko ladjo »Apollo« brez posadke. — V Vietnamu doslej najhujši napad na Sever: 146 bombnih napadov na ozemlje DR Vietnam. — U Tant na obisku v Mehiki. — Kekkonen na uradnem obisku v Sovjetski zvezi. — De Gaulle se je odpravil na potovanje v Etiopijo, Kambodžo in francoske posesti na Pacifiku in Atlantiku. — Jugoslavija je z današnjim dnevom postala polnopravna članica GATT. — V vzhodni Anatoliji se je zemlja polagoma umirila.

26. Londonska vlada ugotavlja, »da se s Smithom ne da pogovarjati.« — V Džibutiju, zadnji francoski koloniji v Afriki, doživi De Gaulle nepričakovan sprejem; demonstranti so vzklikali: »Dajte nam svobodo in neodvisnost!« Demonstracije so terjale štiri smrtne žrtev. — Predsednik ZDA Johnson se zavzema za »tesnejše sodelovanje s Sovjetsko zvezo«.

27. De Gaulle v Adis Abebi, kjer ga je sprejel in pozdravil cesar Haile Selasie. — Skupina 173 poslancev ameriškega kongresa je pozvala U Tanta, naj tudi v prihodnjem mandatnem obdobju ostane na položaju generalnega sekretarja OZN. — Katastrofalne poplave v Indiji. — Kakor poroča katoliški list »Kompas«, je okrog 50.000 ljudi umrlo za lakoto, ki jo je povzročila velika suša na indonezijskem otoku Lombok, vzhodno od Balija. — Spor med vlado in Cerkvijo v Braziliji se zaostroje. Kardinal Helder Camara je rekel: »Kako dolgo bodo množice še potrpele?«

28. Po poročilih iz Moskve so razkačene množice v Pekingu ubile devet članov »rdeče garde«. — De Gaulle zahteva v Adis Abebi skupen nastop »neuvršenih držav« za konec vojne v Vietnamu. — Nemški kancler Erhard na uradnem obisku v skandinavskih državah. — V Budvi potres 7. stopnje. — U Tant prispel v Santiago k svečani otvoritvi sedeža svetovne organizacije za Latinsko Ameriko. — Pripadniki osvobodilnih sil Južnega Vietnama so se v predmestju Saigona spopadli z vladnimi policaji. — Zambija grozi, da bo izstopila iz Britanske skupnosti narodov, če londonska vlada ne bo odločno ukrepala proti Rodeziji. — Romunski obrambni minister Leontin Sarajan umrl. — »Lunar Orbiter«, ki že 27 dni kroži okoli Lune, je poslal na Zemljo več podatkov o Luni, kakor jih je dalo opazovanje z

Zemlje v zadnjih 50 letih, so ugotovili ameriški strokovnjaki. — Severnovietnamski premier Fam Van Dong se je vrnil iz Moskve in Pekinga v Hanoi.

29. KP Japonska — podobno kot severnokorejska partija — ne soglaša s pekinškimi stališči glede skupne akcije za pomoč Vietnamu. — Francoski predsednik de Gaulle in abesinski cesar Haile Selasie sta izrazila »hudo zaskrbljenost zaradi razvoja dogodkov v Vietnamu«. — Sovjetska avtomatska postaja »Luna — 11«, ki so jo izstrelili 24. avgusta, je začela krožiti okoli Lune in tako postala njen umetni satelit. — V Beogradu podpisan jugoslovansko-sovjetski sporazum o gospodarsko-tehničnem sodelovanju. — Okoli 500 znanstvenikov, strokovnjakov za radio, astrofiziko, geofiziko, geodezija in proučevanje vesolja se v Beogradu udeležuje posvetovanja o fiziki Zemlja-Sonce.

30. V Stuttgartu ubit Sava Milovanović, šef stuttgartske pisarne generalnega konzulata SFRJ v Münchnu. — Predsednik Tito na obisku v Sloveniji. — Argentinska vlada uradno predlaga ustanovitev medameriških vojaških sil, »ki bi se lahko uprle komunistični infiltraciji na kontinent«. — De Gaulle so navdušeno sprejeli v Phnom Penhu, glavnem mestu Kambodže, kamor je prispel na tridnevni obisk. — V Zenevi zasedanje stalnega sveta za trgovino in razvoj (UNCTAD). — Se vedno demonstracije pred sovjetskim poslaništvom v Pekingu.

31. Francoski predsednik de Gaulle je sprejel stalnega predstavnika DR Vietnam v Phnom Penhu Nguyen Tuonga in se z njim pogovarjal o zadevah Vietnami; ta mu je izročil posebno poslanico Ho Si Minha. De Gaulle je opozoril na nevarnost, da spopad v jugovzhodni Aziji utegne postopoma zajeti ves svet. — Vojaška vlada v Argentini je z novimi ukrepi odpravila pravico do stavk in razpustila vse študentske organizacije na univerzi v Cordobi. — Pariz je pripravljen preučiti želje francoske Somalije. — Britanske čete še dalje ostanejo v Maleziji. — Predsednik Tito si je ogledal novi odsek gorenjske ceste.

SEPTEMBER 1966

1. Pri Lahovčah blizu Brnika se je zrušilo potniško letalo »Bristol Britannia« s 117 potniki; 95 oseb je izgubilo življenje, 22 je ostalo živih, od hudo ranjenih sta dva še umrla v ljubljanski bolnišnici. Nesreča je pretresla vso Slovenijo. — Predsednik Tito je prispel na obisk v Pomurje, kjer ga je prebivalstvo navdušeno sprejelo in povsod zasipavalo s cvetjem. — V Indoneziji spopadi med nasprotnimi mladinskimi skupinami; še vedno demonstracije, ki jih je sprožil Sukarnov govor. — U Tant je obvestil varnostni svet in vse države članice svetovne organizacije, da se bo umahnil s svojega položaja. — V Nigeriji so ponovno uvedli federativno ureditev. — Kitajski obrambni minister Lin Piao in premier Ču En Laj pozivata k spoštovanju reda pri akcijah rdeče garde.

2. Šef južnovietnamske države general Nguyen Van Thien zahteva invazijo v Severni Vietnam kot povračilni ukrep zaradi pošiljanja vojakov iz Severnega v Južni Vietnam. — Na sedežu OZN

Dispenes: »Jaz ličem človeka. Pa tih«
Kip svobode v New Yorku: »Svoboda«

»L'Utrick. Rim

bi radi prepričali U Tanta, naj spremeni svoj sklep in naj ostane generalni sekretar svetovne organizacije še eno mandatno dobo. — De Gaulle, ki je še vedno v Kambodži, zahteva v svojem govoru pred 80.000 Kambodžani, naj se ZDA umaknejo iz Vietnami in naj Indokina ostane nevtralna.

3. Hudi boji v Rodeziji med gverilci in enotami Iana Smitha. — Predsednik Češkoslovaške Novotny obsoja »kulturno revolucijo«. — Zahodnonemška gospodarska delegacija se v Bukarešti pogovarja o gospodarskem sodelovanju med Nemčijo in Romunijo. — Adenauer predlaga zamenjavo kanclerja Erharda. — V dvorani na Taboru v Ljubljani so slovesno počastili 96 žrtev letalske nesreče pri Brniku. Slovenija se je z globoko, pieteto poslovila od žrtev, ki jih bodo z letali prepeljali v Anglijo in jih tam pokopali.

4. Predsednik Tito poudari v govoru z družbenopolitičnimi in gospodarskimi delavci Pomurja, naj bi se Zveza komunistov okrepila z ljudmi, ki so vredni, da so njeni člani in so pripravljeni nesebično delati za razvoj socializma v državi. — Ves britanski tisk poudarja iskreno in spontano pozornost, ki jo je Ljubljana izkazala tako do mrtvih kot do preživelih v veliki letalski nesreči pri Brniku. — Indira Gandhi se zavzema za gospodarsko sodelovanje s Pakistanom. — Predsednik de Gaulle v Novi Kaledoniji.

5. V Beogradu slovesen sprejem norveškega kralja Olafa V. Izročili so mu zlato plaketo Beograda, zvečer pa je predsednik Tito častnemu gostu priredil svečan sprejem. — V mnogih kitajskih mestih je prišlo do pretepov med rdečo gardo in krajevnimi partijskimi funkcionarji. — Komunistične partije Sovjetske zveze, Francije, Madžarske, Čehoslovaške in Finske obsodijo kitajsko »kulturno revolucijo«. — V Argentini študentje še stavkajo. — V Blackpoolu konferenca

britanskih sindikatov, ki zastopajo več kot 9 milijonov članov, obravnava politiko vlade o zamrzovanju cen in zaslužkov. — Romunski zunanji minister Corneliu Manescu na uradnem obisku v Rimu. — Predsednik Johnson je v svojem govoru v Ohio naravnost odgovoril francoskemu predsedniku de Gaulle, ko je izjavil, da ZDA niso pripravljene umakniti svojih čet iz Vietnamu.

6. Južnoafriški ministrski predsednik Verwoed umorjen; z nožem ga je v parlamentu pred poslanci zabodel parlamentarni kurir, po rodu Grk. — V Londonu zaseda konferenca Commonwealtha. — Kitajski namestnik zunanjega ministra izjavi, da je njegova država pripravljena pogajati se o miru v Vietnamu. — V Siriji preprečen udar, ki so ga organizirali člani mednarodnega vodstva stranke Baas. — V Parizu so začeli zaslisevati obtožence, ki imajo na vesti ugrabitev maroškega političnega voditelja Ben Barke.

7. Norveški kralj Olaf V. v Skopju in Dubrovniku. V znamenje hvalečnosti, ker sta norveško ljudstvo in vlada po potresu prizadetim prebivalcem Skopja podarila 20 montažnih stanovanj, so ga izvolili za častnega meščana. — Predsednik Tito obiskal Karlovac. — Triurni razgovor med ameriškim in kitajskim poslanikom v Varšavi. — Napoved diplomatskih odnosov med Romunijo in Zahodno Nemčijo »še to leto«. — Kongres britanskih sindikatov odobri s pičlo večino Wilsonov ukrep o zamrzovanju plač in cen. — Francoska vlada izjavi, da ne bo več plačevala nobenega prispevka za NATO. — Iranski šah Reza Pahlavi na uradnem obisku na Madžarskem. — V Londonu prekinjeni britansko-španski pogovori o usodi Gibraltarja. — V Vietnamu se je število ameriških sil, ki so prispele v zadnjih 14 dneh, povečalo na več kot 300.000 vojakov.

8. Predsednik Tito odprl jesenski zagrebški velesojem. — ZDA in Sovjetska zveza sta objavili, da sta se sporazumeli o tem, da bosta prepričali U Tanta, naj ostane sekretar svetovne organizacije še nadaljnjih pet let. — Belgijski zunanji minister je po tridnevem obisku na Poljskem izjavil, da je sedaj najvažnejša naloga ustavitve vojaških operacij v Vietnamu. — Jugoslovanski radio poroča, da se je vlada Severnega Vietnamu obrnila na Sovjetsko zvezo, naj bi se pogajala z ZDA o sklenitvi miru v Vietnamu.

9. Kralj Olaf V. na Brionih. — Sirski premier Zuaen izjavlja, da so reakcionarne sile, ki so pripravljale udar, strte. — Dva mrtva pri spopadu na sirsko-izraelski meji. — Pri obmejnem prehodu blizu Brennerja je v vojašnici italijanskih carinikov eksplodirala bomba, ki je tri carinike ubila, dva pa ranila.

10. V Beogradu začetek zasedanja predstavnikov parlamentov osmih evropskih držav, ki so na 20. zasedanju generalne skupščine OZN konec lanskega leta dale pobudo za resolucijo »O akcijah regionalnega značaja z namenom zboljšati dobre sosedstvene odnose med evropskimi državami z različnimi družbenimi in političnimi sistemi«. — Norveški kralj Olaf V. končal petdnevni obisk v Jugoslaviji. — Predsednik Tito na obisku v Opatiji. — De Gaulle odpotoval s Tahitija z letalom na otok Mururoa v francoski Polineziji, kjer bo opazoval, kako bodo sprožili atomsko eksplozijo. — Položaj v Siriji se po-

mirja; v Damasku so ukinili policijsko uro, čete pa so se umaknile iz mesta. — V Kairu začetek rednega zasedanja sveta arabske lige.

11. Francoski preskus z atomsko bomo v Tihem oceanu. — Spremembe v egiptovski vladi, ki jo je sestavil Sidski Soliman; zamenjali so sedem ministrov. — Francoski zunanji minister Couve de Murville je prispel na uradni obisk v Jugoslavijo, kjer bo ostal do 14. septembra. — Indonezijski zunanji minister Malik je iz Kaira prispel v Alžir. — Studentski nemiri v Argentini; Cordoba je postala nacionalno žarišče »študentskega upora«¹ proti režimu generala Onganie. — Na Vrsnem pod Krminom so počastili 25-letnico vstaje slovenskega ljudstva, prisostvovali zboru brigade, ki je nosila ime pesnika Gregorčiča in sprejeli njegovo rojstno hišo v varstvo.

12. Ameriška vesoljska ladja »Gemini 11« s pilotoma Petom Conradom in Richardom Gordonom je poletela na krožno potovanje okoli Zemlje, z nalogo, da se že med prvim poletom okoli našega planeta združi s satelitom »Agena«. »Gemini 11« bo krožil po vesolju tri dni. — V New Yorku se zastopniki ZDA, Sovjetske zveze in drugih držav dogovarjajo o sklenitvi sporazuma o vesolju. — V Indoneziji nov val antikitajskega razpoloženja. — Vjekoslav Cvrlije je bil imenovan za odposlanca vlade SFRJ pri Svetem sedežu v Vatikanu. — Norveški kralj Olaf V. je prispel na Dunaj na petdnevni uradni obisk. — Brežnjev in Ulbricht se pogovarjata v Moskvi o graditvi socializma v obeh državah in o sodelovanju med partijama DR Nemčije in ZSSR. — Nemiri v Basutiji (britanski protektorat v Južni Afriki). — Na Južnem Tirolskem spet bombe eksplozije. — Na območju tihomorskega otočja Gambier je eksplodirala še ena francoska jedrska bomba, in sicer v navzočnosti generala de Gaulle.

13. Astronavt Richard Gordon je moral skrajšati svoj »sprehod v vesolju«² po 16 minutah zaradi prehude vročine, čeprav bi moral ostati zunaj ladje 115 minut. — Dosedanji minister za pravosodje Vorster izvoljen za ministrskega predsednika Južne Afrike. — Barbados, Basutija in Bečuanija postanejo članice Britanske skupnosti narodov. — Petsto ameriških letal bombardiralo Severni Vietnam. — V Argentini zaostritev na univerzah. — Francoski predsednik de Gaulle se je z otoka Hao v Južnem Pacifiku z letalom vrnil v Pariz. — V Londonu sedmi dan napete in dramatične konference premierov Commonwealtha. — Opozicija v Grčiji zahteva nove volitve. — U Tant opozarja, da med Izraelom in ZAR lahko pride do oboroženega spopada, če bi iz Gaze odpoklicali sile OZN. — V Španiji obsojeni na zaporne kazni trije književniki, ker so sodelovali pri študentskih demonstracijah. — Francoski zunanji minister Couve de Murville v Zagrebu, Ljubljani in na Bledu. — V Ohridu velike mednarodne slavnosti ob tisočpetstoletnici smrti Klimenta Ohridskega.

14. »Moj obisk je bil etapa v razvoju političnih odnosov med Jugoslavijo in Francijo,«³ je izjavil francoski zunanji minister Couve de Murville ob odhodu iz Jugoslavije. — »Gemini 11« išče poti med radioaktivnimi pasovi, da bi ugotovil stopnjo radioaktivnosti, ki bi jo morali prenesti bodoči potniki na Luno. Vesoljska ladja »Gemini 11« je dosegla rekordno višino 1.370 km. —

Bonska vlada se skuša otresti odgovornosti za ustaško nasilje v ZR Nemčiji in uboj jugoslovanskega konzularnega uslužbenca Save Milovanovića. — Indonezijski zunanji minister Malik v Kairu. — Drugi sovjetski umetni satelit »Luna II«, ki so ga izstrelili 24. avgusta, še vedno kroži okoli Lune. — Krvavi nemiri v Džibutiju v Somaliji. — Streljanje med karabinerji in teroristi na Južnem Tirolskem. — Umrli je nekdanji turški predsednik Kamal Gursel.

15. Uspel pristanek vesoljske ladje »Gemini 11«. Vesoljca Charles Conrad in Richard Gordon sta preživela v vesolju 71 ur in 15 minut. — Plenum CK ZK Srbije ugotavlja, da je frakcionaška skupina Rankovića, Stefanovića in drugih preko republike skušala prevzeti oblast v državi. — Nekateri poslanci Bundestaga v Bonnu se zavzemajo za strožje ukrepe zoper »tuje ekstremiste«. — V Katangi in Kiruju so uvedli vojaško upravo.

16. V Beogradu seja komisije za razvoj in reorganizacijo Zveze komunistov Jugoslavije. Namesto funkcije generalnega sekretarja se uvede nova funkcija predsednika Zveze komunistov Jugoslavije. — Zunanja ministra Romunije in Indonezije na obisku v Jugoslaviji. — Kakih 20 tisoč vojakov in policistov v treh največjih brazilskih mestih v pripravljenosti, da bi razbili doslej največje protivladne demonstracije. — Siloviti bombni napadi na demilitarizirano cono severno in južno od 17. vzporednika. — Norveški kralj se je po obisku v Jugoslaviji in Avstriji vrnil v Oslo. — Angleška vlada sklene poslati delegacijo, ki se bo pogajala z vlado v Rodeziji. — Absinija zahteva francosko Somalijo.

17. Ameriški zunanji minister Dean Rusk obtožuje Peking, da je največja ovira za rešitev vietnamske krize. — Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić in romunski zunanji minister Corneliu Manescu sta izmenjala mnenja o mednarodnih vprašanjih in dvostranskih odnosih. — V nemirih v zadnji dneh je bilo v Džibutiju ubitih nad 20 oseb. — Jemenska vlada je odstopila.

18. U Tant opozarja, da je zaradi resnih nevarnosti, ki ogrožajo današnji svet, potrebna krepitev OZN. — Visoka britanska vladna funkcionarja odpotovala v Salisbury, da bi proučila možnosti za pogajanja s Smithom v skladu s sklepi nedavne konference Commonwealtha. — Upor brazilskih študentov proti vojaški vladi generala Branca; v vseh univerzitetnih središčih spopadi s policijo. — Generalni sekretar CK KP Sovjetske zveze Leonid Brežnjev v Sofiji. — Protisovjetske demonstracije v Šanghaju, med katerimi so razdejali Puškinov spomenik. — V Salisburyju bombni atentati na belce. — V Italiji so se združili socialdemokrati v Nennijevimi socialisti. — Kralj Saudske Arabije Feisal na obisku v afriških državah.

19. Papež Pavel VI. poziva vojskujoče se stranke, naj prenehajo z vojno in naj sklenejo mir v Vietnamu. Posebej opozarja tiste, »ki je v njihovih rokah usoda človeškega rodu«, da je »po žalostnih pokolih zdaj zadnji trenutek, da se uskladjajo razna stališča o načinu, kako bi dosegli mir, čeprav za ceno določenih žrtev in popuščanja«. — Boji med komunisti in vladnimi četami na Centralni Javi.

20. V New Yorku začetek 21. zasedanja Generalne skupščine OZN ob udeležbi 117 držav članic svetovne organizacije. Za predsednika 21. zasedanja izvoljen Afganistanec Abdul Pazhwak. — Predsednik Johnson je podpisal zakon o programu ameriške pomoči tujini v skupnem znesku 3 milijarde dolarjev. — Američani so izstrelili televizijski robot »Opazovalec 2«, ki naj bi ravnal pristal na Luni, preučeval njeno površino in skušal najti najprimernejši kraj za pristanek ameriških vesoljcev. — Somalski premier Nusein zavrača etiopske zahteve zastran francoske Somalije.

21. Neuspešni poskus, da bi spremenili smer ameriški sondi »Opazovalec 2«, ki so jo izstrelili proti Luni. — Švicarska in Švedska vlada skleneta pogodbo o sodelovanju v oborožitveni tehniki. — Indonezijski parlament zahteva od Sukarna pojasnila o vzrokih lanskega udara. — Johnson izjavi, da so se ZDA pripravljene pogajati s Hanoiem. — Četrti plenum CK ZKJ predlaga, naj bi posebno družbeno telo nadzorovalo dejavnost Uprave državne varnosti (UDV).

22. Leonid Brežnjev v Beogradu. — Predstavnik ZDA izjavi pred skupščino Združenih narodov, da so Američani pripravljeni prenehati z bombnimi napadi in umakniti svoje čete iz Vietnama, če je vlada Severnega Vietnama pripravljena storiti ustrezne ukrepe. — Indonezijci bodo umaknili svoje čete, ki so razporejene na meji severnega Bornea.

23. Sovjetski zunanji minister Gromiko na zasedanju Generalne skupščine OZN odkloni ameriški predlog za mir v Vietnamu. — Množični napad ameriških težkih bombnikov na Severni Vietnam. — Afriški diplomati odobravajo sklep francoske vlade, da razpiše referendum na ozemlju francoske Somalije.

24. Demonstranti v Kinshasi zažgo poslopje portugalskega poslaništva. — Predsednik ZAR Gamar Abdel Naser na uradnem obisku v Tanzaniji.

25. Generalna skupščina je dokončno sprejela dnevni red zasedanja, ki obsega 96 točk. — V New Yorku stane sekretar Rusk-Gromiko. — Generalni sekretar CK KP Sovjetske zveze Leonid Brežnjev odpotoval iz Beograda. — Nemški zvezni kancler Erhard na uradnem obisku v Washingtonu. — Odstop namestnika ameriškega zunanjega ministra Balla. — Upor v Stanleyvillu (Kishansi) v Kongu. — Tajfuni nad japonskimi otoki poškodovali 40.000 hiš; po razdejanju nad 300 ljudi mrtvih in pogrešanih.

26. Generalna skupščina OZN razpravlja o splošnem položaju v Južni Afriki. — Marko Nikezić odpotoval v New York na zasedanje Generalne skupščine OZN. — V Beogradu začetek uradnih pogovorov med državama in partijskima delegacijama Jugoslavije in DR Nemčije; delegaciji vodita predsednika Tito in Ulbricht.

27. Predsednik Johnson izraža prepričanje, da so narodi Sovjetske zveze in ZDA »naravno bolj prijatelji kot sovražniki«, in da nobena druga država ne bi več izgubila v vojni kot bi ZSSR in ZDA. — Johnson in Erhard obravnavata vprašanja o vojaškem sodelovanju med ZDA in Zahodno Nemčijo. — Iz Rima je odpotovala posebna vatikanska misija za mir, ki naj bi v Sai-

gonu posredovala med budisti in katoličani in s tem prispevala k morebitnemu prenehanju sovražnosti v Južnem Vietnamu. — Danska želi postati enakopravna članica Evropske gospodarske skupnosti.

28. Predsednik vlade DR Nemčije Walter Ulbricht na obisku v Sloveniji, kjer je govoril na zborovanju v Parku svobode v Kranju. — Indonezija je po osemnajstmesečni odsotnosti ponovno zasedla svoj prostor v palači OZN. — Brazilska vlada miri študente. Pogajanja med vlado in študenti so dosegla, da je študentsko gibanje končalo stavko. — Jugoslovanski zvezni sekretar za finance Kiro Gligorov se na letni skupščini Mednarodne banke za razvoj v Washingtonu zavzema za večjo pomoč deželam v razvoju.

29. Britanija postavila svoje pogoje Smithu za dokončno ureditev rodezijskega problema. — Več desetisoč študentov in mladincev je v Džakarti demonstriralo proti predsedniku Sukarnu in zahtevalo njegov odstop. — Generalni sekretar romunske KP Ceausescu je sprejel jugoslovansko parlamentarno delegacijo.

30. Botswana (Bečuanija), ki je bila doslej ena izmed treh britanskih protektoratov v Južni Afriki, je dobila neodvisnost in tako postala 38 neodvisna afriška država. Drugi britanski protektorat Basuto bo postal neodvisen 3. oktobra in se bo poslej imenoval Lesotho. — Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikežić je obiskal generalnega sekretarja OZN U Tanta. — Na Brionih so podpisali skupno poročilo o pogovorih med delegacijama NDR in Jugoslavije.

OCTOBER 1966

1. Peti plenum CK KPS je sprejel sklep o reorganizaciji ZK Slovenije. — Argentinski nacionalisti zasedajo za 48 ur britanske Falklandske otoke. — V Džakarti se je začel proces proti Subandriju; obtožen je sodelovanja v državnem udaru.

2. Angleška vlada je sklenila, da bo s prisilnimi ukrepi izvedla odlok o prepovedi zvišanja plač in cen. — Kitajski obrambni minister Lin Piao, za Mao Ce Tungom najvažnejša osebnost v državi, je obtožil Sovjetsko zvezo »neposrednega sodelovanja z ZDA«. — Kitajski tisk poziva ljudi, naj se vključijo v jesenska kmečka dela. — V spopadih med plemeni v Nigeriji je bilo 300 mrtvih. — Predsednik DR Nemčije Walter Ulbricht je odpotoval iz Jugoslavije.

3. Reforma jugoslovanske Zveze komunistov, ki naj zagotovi večji idejni vpliv; Josip Broz Tito je postal predsednik ZKJ. — Prekinitev diplomatskih stikov med Tunizijo in Egiptom. — Delavci angleške avtomobilske industrije demonstrirajo pred letnim kongresom delavske stranke (Labour Party) v Brightonu. — Francoski zunanji minister Couve de Murville na uradnem obisku v ZDA. — Uragan nad vzhodnim Pakistanom je terjal nad 300 človeških žrtev.

4. Bivši podpredsednik republike Aleksandar Ranković izključen iz ZKJ. — Ameriška republikanska stranka začinja volivni boj z zahtevo, da je treba takoj prenehati z vojno v Vietnamu. — Papež Pavel VI. se je zavzel za mir na jugovzhodu Azije in za pomoč državam v razvoju.

5. Na sklepni seji CK ZKJ je Tito izjavil, da se jugoslovanski komunisti ne morejo togo držati marksističnih idej. — De Murville se je v Washingtonu sestal z Johnsonom. — Britanska kolonija Basuto je postala neodvisna država z novim imenom Lesotho. — Letni kongres angleške delavske partije odobri s 3,14 proti 2,9 milijona glasov Wilsonovo gospodarsko politiko. — Politični položaj v Grčiji se zaostrojuje.

6. Predsednik alžirske republike Bumedien je prišel na obisk v Jugoslavijo. — Francoski predsednik de Gaulle napove ukrepe za uresničenje soodločanja in udeležbo delojemalcev v podjetjih. — Na Dunaju so pred sodiščem oprostili vojnega zločinca Novaka. — V Džakarti so indonezijski »marinci« napadli sedež desničarske študentske organizacije. — Britanska vlada je objavila predlog za prenehanje vietnamske vojne.

7. Pogovori med predsednikom Titom in Bumedienom o mednarodnih vprašanjih. — Johnson predlaga Sovjetski zvezi zmanjšanje oboroženih sil v Vzhodni in Zahodni Evropi. — Italija zahteva od Avstrije in Zvezne republike Nemčije ukrepe proti teroristom na Južnem Tirolskem. — V Vietnamu ogorčeni boji.

8. Predsednik alžirske vlade Bumedien na obisku v Sarajevu. V Trstu hude demonstracije proti sklepu, da bodo zaprli ladjedelnico »Sv. Marko«. — Marko Nikežić je v OZN podal jugoslovanski pogled na nevezanost in aktiven boj za mir in enakopravnost v svetu.

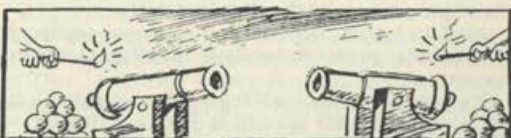
9. Britanski zunanji minister Brown predlaga, naj bi sprejeli Kitajsko v ZN. — Strelji na italijanske carinike na Južnem Tirolskem. — Alžirski predsednik Huari Bumedien v Sloveniji. — Johnson se zavzema za prepoved širjenja jedrskega orožja.

10. Bumedien je odpotoval iz Jugoslavije. — Predsednik vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze Nikolaj Podgorni na uradnem obisku v Avstriji. — McNamara v Saigonu. — Spopad na indijsko-pakistanski meji. — V Sarajevu so ustanovili Akademijo znanosti in umetnosti.

11. Ameriški predsednik Johnson se pogovarja s sovjetskim zunanjim ministrom Gromikom o pogodbi o prepovedi vseh jedrskih poskusov. — Francoskim znanstvenikom, ki so na obisku v Sovjetski zvezi, so dovolili ogled sovjetskih atomskih in raketnih naprav v Serpuhovu.

12. Dr. Aleš Bebler izvoljen za predsednika federacije združenj za OZN. — V Londonu britansko-španska pogajanja o Gibraltaru. — Hudi letalski napadi v neposredni bližini Hanoia. — Peking ponovno zavrnil vse pobude za prenehanje vietnamske vojne.

13. Sovjetski ministrski predsednik Kosigin dolži Kitajsko, da s svojim ravnanjem »prizadeva čedalje večjo škodo interesom svetovnega socializma in Vietnamu«. — Izrael zahteva sestanek varnostnega sveta.

14. Generalni sekretar KP Italije Luigi Longo je izjavil, da se bo KP Italije borila proti »razdralni politiki KP Kitajske«. — Nizozemska vlada je odstopila.

15. Varnostni svet poziva države, naj se ne vmešavajo v kongovske zadeve. — Brežnjev in Goulka obsodita politiko kitajskega vodstva.

16. Slovenski slavisti razpravljajo na zborovanju v Ljutomeru in Mariboru o položaju slovenskega knjižnega jezika. — Avstrijski zunanji minister dr. Tončič predlaga devetim zahodnim in vzhodnim evropskim državam, ki se v okviru OZN dogovarjajo o boljšem sodelovanju, naj bi se sestali v Bukarešti. — Johnson poziva k rasni strpnosti v ZDA. — Izrael izjavlja, da bo pripravljen na orožjem odgovoriti, če bodo Sirijci še naprej izzivali obmejne spopade.

17. V Moskvi so zbrani najvišji partijski in vladni voditelji osmih socialističnih držav, ki se posvetujejo o mednarodni politiki, predvsem o Kitajski.

18. Botswana (bivša Bečuanija) in Lesotho (Basuto) sta postali novi članici OZN. — Predsednik Johnson v Honolulu. — Maroški polkovnik Dlimi se javi francoskim oblastem, da je on ugrabil politika Ben Barko. — Sirija je odklonila nenapadalni pakt, ki ga je predlagal Izrael. — Močan potres v Peruju; 80 ljudi je izgubilo življenje.

19. Predsednik Tito odpotoval v New Delhi. — Johnson na Novi Zelandiji in v Avstraliji. — Komisija ZN preiskuje sirsko-izraelske obmejne spopade. — Prijeli so pet južnih Tirolcev, osumljenih terorističnih akcij. — Kitajski premier Ču En Laj je izjavil, da se je treba pripravljati na svetovno vojno.

20. Predsednik Tito je prispel v New Delhi, kjer se bo pogovarjal s predsednikom ZAR Naserjem in predsednico indijske vlade Indiro Gandhi. — Jugoslovanska parlamentarna delegacija pod vodstvom Edvarda Kardelja na obisku v Sovjetski zvezi. — Predsednik zveznega izvršnega sveta Petar Stambolić je odpotoval na tridnevni obisk v Grčijo.

21. Trojni pogovori v New Delhiju o mednarodnih političnih vprašanjih: Indira Gandhi ter predsednika Tito in Naser. — Plaz jalovine zasul šolo v Merthyru v Walesu; 200 otrok pod ruševinami šole, izpod katerih so odkopali 143 trupel. — Grški kralj Konstantin sprejel Petra Stambolića. — Državni udar v Laosu.

22. Upor v Laosu zatrt. — Tito, Naser in Indira Gandhi izjavljajo ob sklepu pogovorov, da politična svoboda ni popolna brez gospodarske neodvisnosti.

23. Konferenca predsednikov vlad ZDA, Avstralije, Nove Zelandije, Južnega Vietnama, Južne Koreje in Tajske v Manili. — Maroški kralj Hasan v Moskvi.

24. Trojni sestanek v New Delhiju končan; predsednik Tito odpotoval v domovino. — Na konferenci v Manili poziva Johnson k »odločnosti in nepopustljivosti« ter napoveduje, da bodo ZDA poslale nove velike okrepitve za Vietnam. — V Pekingju protisovjetske demonstracije.

25. Tito spet v Beogradu. — Državni tožilec je v procesu proti Subandriu predlagal smrtno kazen.

26. Svet severnoatlantskega pakta je sklenil, da se bo sedež NATO preselil iz Pariza v Bruselj. —

Etiopski cesar Haile Selasie na obisku v Jugoslaviji. — V Moskvi izjavljajo, da je jedrski sporazum mogoč kljub vojni v Vietnamu.

27. Kitajski poskus atomske bombe z nosilno raketo. — Predsednik Johnson v Južnem Vietnamu in na Tajskem. — Cesar Haile Selasie je odpotoval iz Jugoslavije. — Sovjetska zveza protestira v Pekingju zaradi demonstracij. — V Bonnu so odstopili štirje ministri svobodne demokratske stranke.

28. Predsednik de Gaulle je označil ameriško vojskovanje v Vietnamu kot »naravnost odvrtno«. — Generalna skupščina OZN razglasi, da je konec južnoafriškega mandata nad jugozahodno Afriko. — Norveška priznala mejo na Odrini.

29. Hud potres v Grčiji; več tisoč ljudi je ostalo brez strehe. — Zvezni kancler dr. Klaus je bil ponovno izvoljen za vodjo avstrijske ljudske stranke. — V Južnem Vietnamu se je začela nova ofenziva osvobodilnih sil.

30. Ameriški predsednik Johnson je zaključil »azijsko turnejo« z obiskom v Maleziji. — V Zagrebu spominsko srečanje bivših jugoslovanskih španskih borcev.

31. Predsednik Tito je sprejel skupino ameriških gospodarstvenikov. — Britanski zunanji minister Brown v Bonnu.

NOVEMBER 1966

1. V Beogradu zasedanje konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije: izdelava delovnega programa za leto 1967. — Vrnitev naše parlamentarne delegacije iz Sovjetske zveze. — V Akri so pripravili skupino gvinejskih diplomatov, ki so potovali na sestanek Organizacije afriške enotnosti v Adis Abebi. — Osvobodilne enote so s topovskimi granatami razbile slavje ob saigonskem prazniku.

2. Predsednik Johnson v Južni Koreji. — Gvinejski zunanji minister, ki so ga prijeli na letališču v Akri, je zaprt v taborišču ganske vojske.

3. Američani bombardirali področja ob meji z LR Kitajsko. — Na Cape Kennedyju so poslali v vesolje doslej najmočnejšo raketo »Titan 3-C«, ki naj bi utrla pot bodočemu vesoljskemu laboratoriju z vojaško posadko.

4. Orkanski veter besni nad Jadranom s hitrostjo 100 km na uro. Zaradi visoke plime je prišlo do poplav v slovenskih obalnih mestih. — V Parizu proslava 20. obletnice ustanovitve mednarodne organizacije za vzgojo, znanost in kulturo (UNESCO). — Egipt in Sirija sta obnovila diplomatske odnose in vojaški pakt. — V Kairu zaseda mali »arabski vrh«; nepričakovani sestanek med Naserjem, Bumedienom in Zuejenom.

5. V Adis Abebi se je začela konferenca šefov držav članic organizacije afriške enotnosti. — Hanoi izjavlja, da OZN ni pristojna za vietnamsko vprašanje. — Povodnji v Italiji in Avstriji in deloma tudi v Sloveniji so povzročile veliko razdejanje. — Srdita bitka na meji med Vietnamom in Kambodžo; v boju sodeluje 10.000 Američanov.

6. Velikanske povodnji v Italiji; tretjina Italije pod vodo; doslej že nad 100 žrtev. — Ganska vlada je izpustila gvinejske diplomate. — Gana

in Kitajska sta prekinili diplomatske odnose. — Novi spopadi na kamboški meji.

7. V Moskvi v proslobo 49. obletnice oktobrske revolucije velika parada raketnega orožja vseh vrst. — Katastrofalne posledice poplav v Severni Italiji; dolesj nad 200 mrtvih in 1500 milijard lir škode. — V ZDA volitve senatorjev, guvernerjev in drugih državnih funkcionarjev.

8. Kriza nemške vlade; opozicija zahteva, naj kancler Erhard odstopi. Socialistična in liberalna stranka sta v parlamentu preglasovali stranko krščansko demokratske unije. — Pri volitvah v ZDA so republikanci napredovali na škodo demokratov.

9. Predsednik Tito je odlikoval Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti v Zagrebu ob njeni stoletnici in imel pozdravni nagovor na slovesni seji. — V Alžiriji so aretirali več funkcionarjev raznih ministrstev. — V Adis Abebi se je končala konferenca OAE (organizacije afriške enotnosti). — V Parizu podpisan sporazum o vzpostavitvi neposredne zveze med Quai d'Orsayem in Kremljem.

10. Bonska vladna kriza se je razpletla; za novega kanclerja je bil izvoljen predsednik vlade Baden-Württemberg Kurt Kiesinger. — Zaradi čedalje hujših letalskih napadov je ostala v Hanoi le še četrtina prebivalstva, ki ga je bilo še nedavno 750.000. — Pavel VI. je sprejel vaticanskega predstavnika v Jugoslaviji monsignorja Mario Cagna.

11. Papež Pavel VI. se zavzema za božično premirje v Vietnamu. — Na kamboški meji sodeluje v bojih 25.000 vojakov. — Američani so izstrelili satelit »Gemini 12«, ki ima nalogo, da se združi z raketo »Atlas Agena«. V satelitu sta vesoljca James Lovell in Ed Aldrin. Aldrin naj bi se dve uri sprehajal po vesolju.

12. Vesoljca Lovell in Aldrin sta zjutraj posnela sončni mrk, nekaj ur pozneje pa se je vesoljska ladja »Gemini 12« združila z raketo »Agena«. Aldrin je iz vesoljske ladje fotografiral tudi zvezde in zemljo. — Poljska delegacija v OZN je predlagala generalni skupščini osnutek deklaracije, ki prepoveduje grožnje z uporabo sile v mednarodnih odnosih in proti pravicam narodov do samoodločbe. — Študentske demonstracije v Barceloni. — Izraelski vojaški kamion je na izraelskem ozemlju ob jordanski meji zavezil na mino: 3 vojniki so bili mrtvi, 7 pa ranjenih.

13. Izraelci so izpeljali »povračilno akcijo« zaradi treh mrtvih vojakov s tanki in letali; boji na jordanskem ozemlju so trajali tri ure. — Vesoljec Aldrin je zapustil kabino vesoljske ladje in se sprehajal po vesolju nad Pacifikom. — Nikolaj Podgorni na obisku v Avstriji.

14. Španski diktator Franco je objavil amnestijo za »politične zločince«; amnestija se nanaša na udeležence državljanske vojne. — V Londonu sestanek Ruselovega sodišča, ki naj sodi krivcem za ameriško vojno v Vietnamu. — Na Dunaju so odprli slovenski visokošolski dom »Korotan«; otvoritve se je udeležil tudi avstrijski kancler dr. Klaus.

15. Finsko-sovjetski pogovori v Kremlju. — Jordanija zahteva sejo varnostnega sveta. — Po novem poslovniku zvezne skupščine bodo poslej poslanci govorili v svojem jeziku. — V Beogradu se mudi skupina ameriških gospodarstvenikov.

16. Varnostni svet razpravlja o napetosti na Srednjem vzhodu. — V New Delhiju je končala svoje delo mednarodna konferenca proti vojni nevarnosti. — Vesoljca Lovell in Aldrin sta se po štiridnevem uspešnem poletu vrnili v oporišče na Cape Kennedy. — V Združenih narodih razpravljajo o prihodnosti mednarodnih sil OZN.

17. Predsednik Tito v Bosni in Hercegovini. — Indijska vlada prepove vsake demonstracije. — Varnostni svet je obsodil Izrael zaradi oboroženega vdora na jordansko ozemlje. — V spopadih je bilo v Sudanu ubitih nad 100 upornikov.

18. Nikolaj Podgorni s svojim spremstvom na obisku v Celovcu; pogovori z avstrijskimi predstavniki o graditvi naftovoda, ki bo speljal iz Sovjetske zveze preko Avstrije. — V Beogradu na uradnem obisku delegacija malijske skupščine. — V generalni skupščini OZN se je začela razprava o zastopstvu LR Kitajske v svetovni organizaciji. — Angleški parlament glasuje za vstop Velike Britanije v evropsko gospodarsko skupnost.

19. Zaradi negostoljubnega sprejema se je v Moskvo predčasno vrnila iz Pekinga delegacija društva sovjetsko-kitajskega prijateljstva. — Ameriški zunanji minister Dean Rusk je izjavil, da bodo ZDA začasno ustavile boje v Vietnamu med božičnimi prazniki.

20. »Vesile naj prenehajo z jedrskimi poizkusi!« je rečeno v pozivu, ki so ga podpisale Brazilija, Burma, Etiopija, Indija, Mehika, Nigerija, Švedska in ZAR v političnem odboru generalne skupščine. — V Italiji še vedno povodnji; Padova delta pod vodo. — »Savannah«, prva trgovska ladja na svetu na atomski pogon je pripla v reško pristanišče.

21. V New Delhiju pogovori med predsednikom SRCŠ Novotnym in Indiro Gandhi. — Malijska delegacija v Ljubljani. — V Togu udar, vendar se je vojska postavila za predsednika Nicolasa Grunitskyja. — Na Dunaju so se končali avstrijsko-sovjetski politični in gospodarski pogovori.

22. Angleški zunanji minister Brown je odpohtoval v Sovjetsko zvezo. — Delta reke Pad še vedno ogroža področja v Severni Italiji. — Zahodnonemški predsednik Lübke na državnem obisku v Mehiki. — V Španiji napovedujejo novo ustavo.

23. Nova ameriška letalska ofenziva nad DR Vietnamom. — Predstavniki malijske skupščine pri predsedniku Titu. — Volitve na Danskem niso prinesle bistvenih sprememb.

24. Jordanski kralj Husein je razglasil začasno mobilizacijo vseh moških v Jordanu, starih od 18 do 40 let.

25. Zvezni zbor je sprejel zakon o odpravi vizumov za tuje turiste. — V Splitu so odprli novo moderno letališče. — Brown končal obisk v Moskvi. — Leonid Brežnjev na Madžarskem.

26. Predsednik zveznega izvršnega sveta Petar Stambolić je na sarajevski postaji odprl novo progo Sarajevo—Ploče, dolgo 194,6 km. — V Jordaniji nemiri in demonstracije proti režimu kralja Huseina. — Predsednik ZAR Naser je sprejel Edwarda Kennedyja.

27. V Beogradu so bile ob 21. obletnici republike podeljene prve nagrade AVNOJ. — Predsednik Tito je sprožil obratovanje hidroelektrarne »Bajina Bašta« na Drini. — Pomiritev v Jordaniji.

29. Udar v Burundiju; predsednik vlade je vrigel kralja in razglasil republiko. — Jordanski kralj Husein je izjavil, da je Srednji vzhod »tik pred eksplozijo«. — Generalna skupščina OZN je s 57 proti 46 glasovi odklonila sprejem LR Kitajske v svetovno organizacijo. — Zračna bitka na izraelsko-egiptovski meji.

30. Zahodnonemški kancler Erhard je uradno podal ostavko. — Velika koalicija med krščansko demokratsko unijo in nemško socialno stranko. — Barbados, nekdanja britanska kolonija v Antilih, je postala neodvisna država. — V posloplju jugoslovanskega poslaništva v Parizu je eksplozirala bomba in ranila dva uslužbenca.

DECEMBER 1966

1. V generalni skupščini razpravljajo o ukinitvi tujih oporišč. — Predsednik Tito je prispel na tridnevni neuradni obisk v Bukarešto. — Predsednik sovjetske vlade Aleksej Kosigin je prispel v Pariz na devetdnevni obisk. — U Tant poziva Izrael in arabske države, naj kar najtesneje sodelujejo s člani komisije OZN za nadzorstvo nad premirjem. — Ameriška letala so v Tonkinškem zalivu potopila 6 kitajskih ribiškiladij.

2. Američani so bombardirali predmestje Hanoia. — Britanski predsednik Wilson in rodezijski premier Ian Smith se na križarki »Tiger« v Sredozemskem morju pogovarjata o rešitvi rodezijske krize. — U Tant je sprejel nov mandat, ki mu ga je soglasno odobril varnostni svet za nadaljnjih pet let. — Libanonska vlada je odstopila.

3. Slabo vreme v Evropi in Ameriki: v Italiji povodnji, v ZDA pa snežni meteži. — Močan potres v Skopju, vendar brez hušjih posledic. — V Bukarešti so se končali pogovori med Titom in Ceausescum. — Med Jordanijo in Egiptom ne more priti do plodnega sodelovanja, je izjavil kralj Husein.

4. Enote južnovietnamske osvobodilne fronte so napadle ameriško letalsko oporišče blizu Saigona. — Ob Rio Bravu sta se sestala Johnson in Ordaz, ameriški in mehiški predsednik. — Kralj Husein je opozoril Tel Aviv, da bi utegnila Jordanija prenesti vojno na izraelsko ozemlje, če Izraelci ne bodo prenehali z vpadi na jordansko ozemlje.

5. V Beogradu je prišel na uradni obisk predsednik ministrskega sveta LR Bolgarije Todor Živkov. — Pogajanja med Wilsonom in Ianom Smithom o rešitvi rodezijske krize so se končala brez uspeha. — Američani spet bombardirali hanojska predmestja.

6. Zaradi negativnega stališča premiera Smitha groze Angleži, da bodo zaprli pipo naftovoda, ki vodi v Rodezijo. — Generalna skupščina OZN je poslala poziv vsem narodom, naj prenehajo z jadrskimi poskusi v ozračju in pod zemljo.

7. Izvršni svet SR Slovenije je odstopil, ker je republiški zbor sprejel zakon o najvišji meji, do katere se sme določiti stopnja osnovnega prispevka za zdravstveno zavarovanje delavcev, socialno-zdravstveni zbor pa je zakon zavrnil. Do izvolitve novega izvršnega sveta bo opravljal posle sedanji IS. — V varnostnem svetu razprava o Rodeziji.

8. Da bi našli ustrezno rešitev, je predsedstvo republiške skupščine izrazilo mnenje, naj bi pristojni odbor republiškega zbora pripravil nov predlog zakona o stopnji prispevka za zdravstveno zavarovanje delavcev. — Potres 7. stopnje v Petrovcu je poškodoval mnogo hiš. — Egejsko morje je pogotnilo grško potniško ladjo »Heraklion«; 219 potnikov je izgubilo življenje.

9. Zvezni zbor zvezne skupščine v Beogradu je sprejel poročilo zveznega izvršnega sveta o protustavni dejavnosti skupine okoli Aleksandra Rankovića in o zlorabah službe državne varnosti v politične namene. — Ranković in njegova skupina so bili oproščeni kazenskega pregona. — V britanskem parlamentu burna seja zaradi Rodezije. — V Hanoi je prišla delegacija KP Italije. — Barbados, nekdanja britanska kolonija v Antilih, je bila kot 122. država sprejeta v članstvo OZN. — V kitajskih mestih spopadi med delavci in rdečegardisti.

10. V Slovenjem Gradcu so se začele slovesnosti ob otvoritvi mednarodne razstave pod geslom »Mir, humanost in prijateljstvo med narodi«. — Generalni sekretar organizacije afriške enotnosti Diallo Tell zahteva vojaško blokado Rodezije. — V Londonu so bile tihe demonstracije za mir v Vietnamu. — V Stockholmu so izročili Nobelove nagrade za leto 1966.

11. Šef nigerijske vojaške vlade podpolkovnik Govon je opozoril oblasti Vzhodne Nigerije, da bo uporabil vojaško silo, da bo preprečil razcep nigerijske federacije. — V Slovenjem Gradcu, odprtem mestu umetnosti, se je nadaljevala velika proslava ob dnevu človekovih pravic. — Washington zahteva več pomoči od svojih zaveznikov za vojno v Vietnamu. — Kralj Husein je napadel Izrael in »druge sile«, ki skušajo spodkopati Jordanijo.

12. V Parizu so se začela posvetovanja zunanjih, finančnih in obrambnih ministrov NATO. — Povodnji v Grčiji, Zahodni Nemčiji, Britaniji in Venezueli. — Za epidemijo ošpic, ki je zajela 36 vasi občine Dragaša na jugoslovansko-albanski meji, je doslej umrlo že 88 otrok. — ZDA so razširile letalsko vojno proti Severnemu Vietnamu. — Sirska vlada je zaprla naftovod, po katerem je dotekal petrolej iz vrlecev v Severnem Iraku čez sirska ozemlje do pristanišča Barnias ob Sredozemskem morju.

13. V Beogradu so se začeli jugoslovansko-italijanski pogovori. — Jugoslovanska delegacija v generalni skupščini je zahtevala, naj združeni narodi sodelujejo pri odpravljanju vojaških oporišč iz kolonij in odvisnih ozemelj. — V Djakarti je slišati čedalje močnejše glasove, naj Sukarna postavijo pred sodišče. — V Španiji referendum o spremembi ustave. — Na gospodarski konferenci v New Delhiju se pogovarjajo o gospodarskem sodelovanju med SFRJ, ZAR in Indijo.

14. Čedalje hušji bombni napadi na Hanoi. — Na plenumu CK KP Sovjetske zveze je bila sprejeta resolucija, ki ugotavlja, da je »Mao Ce Tungova protisovjetska politika stopila v nevarno obdobje«. — ZDA so poslale v vesolje prvi vesoljski biološki laboratorij »Biosatelit I« s tisoči insektov. — Spet nemiri na Cipru.

15. Umrli je znani ustvarjalec risanih filmov Walt Disney. — Večina volivcev v Španiji je gla-

sovala za ustavno reformo. — Novi zahodno-nemški zunanji minister Willy Brandt pri de Gaulleu.

16. Protesti z vseh strani sveta proti ameriškim bombnim napadom na Hanoi, katerih žrtev je predvsem prebivalstvo.

17. Na zasedanju Slovenske kulturno-gospodarske zveze v Trstu je bilo poudarjeno: »Moramo imeti pravico in možnosti, da prevzamemo aktivno vlogo v družbenem življenju naše dežele in najti poti k popolni enakopravnosti slovenske manjšine v Italiji«. — Poljska je predložila vlogo, da bi jo sprejeli za redno članico GATT.

18. V političnem odboru generalne skupščine ZN so soglasno potrdili sporazum o prepovedi izstreljevanja nuklearnega orožja v vesolje. — ZDA podpirajo zahtevo Španije, da se vključi v NATO.

19. Jugoslovanski odbor za pomoč Vietnamu je pozval državljane Jugoslavije, naj nadaljujejo akcijo vsestranske pomoči vietnamskemu ljudstvu. — Ameriška vojska v Vietnamu šteje že 372.000 mož. — Indonezijski zunanji minister Malik zahteva preiskavo o Sukarnu. — ZDA so posile U Tanta za sodelovanje, da bi se začeli pogovori o ustavitvi ognja v Vietnamu.

20. V Ljubljani in po mnogih drugih mestih v državi so bila protestna zborovanja zaradi ameriške agresije v Vietnamu. — Sovjetski premier Aleksej Kosigin na uradnem obisku v Turčiji. — V globini 1230 m, okrog 135 km severozahodno od Las Vegasa je eksplodirala ameriška super bomba, 10–50-krat močnejša od one, ki so jo vrgli na Hirošimo.

21. Grška vlada je odstopila. — Rodezija grozi, da bo izstopila iz Britanske skupnosti narodov, če bodo izvajali proti njej sankcije.

22. Papež Pavel VI. je sprejel odposlanca jugoslovanske vlade pri Sveti stolici Vjekoslava Cvriljo. Odposlanec Cvriljo je izročil papežu osebno poslanico predsednika Tita ter posebno darilo, relief v lesu »Jezus in Samaritanka«, delo kiparja Ivana Meštrovića. — Novo grško vlado je sestavil Paraskevopoulos. — Zvezna republika Nemčija je zaradi porasta brezposelnosti začela odpustčati tuje delavce.

23. Polnočni se je začelo dvodnevno božično premirje v Vietnamu. — Od leta 1961 do danes je zaradi vojne umrlo 250 tisoč vietnamskih otrok. — Kairski tisk očita Jordaniji »sovraštvo do socialističnih držav arabskega sveta«. — Papež Pavel VI. je ponovno pozval obe strani v vietnamski vojni, naj podaljšata premirje med božičnimi in novoletnimi prazniki in naj začneta pogovore o miru.

24. Neurje v Braziliji. — Kolera v Pakistanu. — Predsednik ZAR Gamal Abdel Naser je napadel reakcionarne arabske režime; njegove ostre besede so bile naperjene zoper kralja Fejsala in Huseina ter tunizijskega predsednika Burgibo. — Omar Dani, nekdanji poveljnik indonezijskega letalstva, je bil obsojen na smrt.

25. DR Vietnam je obtožila ZDA, da so kršile božično premirje. — Amerika je poslala Jordaniji večje pošiljke orožja. — Sovjetska avtomatska postaja »Luna 13« je na ukaz z Zemlje začela pošiljati prve slike Mesečeve površine.

26. Zvezni in gospodarski zbor v Beogradu sta začela obravnavati osnove gospodarske politike v letu 1967. — Takoj po prenehanju božičnega premirja so ameriški bombniki napadli okolico Hanoia. — Predsednik Sukarno se je uklonil zahtevi vojske, da pred kongresom pojasni, kako je prišlo do lanskega poskusa državnega udara. — »Luna 13« je pristala v bližini Mesečeve »svetlobne meje«. — »Luna 13« ne samo fotografira in pošilja fotografije na Zemljo, temveč je danes začela tudi kopati Mesečeva tla.

27. U Tant je odgovoril na ameriški predlog o prenehanju vojne v Vietnamu, da je edina pot do mirne ureditve v tem, da dokončno prenehajo z bombardiranjem, postopoma omejujejo vojaške operacije in priznajo narodnoosvobodilno fronto kot sobesednika pri pogajanjih.

28. V obmorskem mestu Taltal v Čilu je potres porušil okoli 80 odstotkov hiš. — Ameriški in saigonski padalci so izvedli desant na rizeva polja v delti Mekonga. — V Sudanu so preprečili poskus vojaškega udara. — Vlada afriške države Lesatho je vtaknila v hišni pripor kralja te države. — LR Kitajska je opravila svoj peti jedrski poskus.

29. Izvršni svet SR Slovenije je umaknil odstop, ker je republiški zbor izglasoval ustrezen predlog zakona o stopnji prispevka za zdravstveno zavarovanje delavcev. — Bivši kitajski obrambni minister je bil aretiran.

30. Sovjetska vesoljska postaja »Luna 13«, ki je dne 24. decembra pristala na Meseču, je danes v celoti opravila predvideni program znanstvenih raziskav. — U Tant je v svoji novoletni poslanici pozval vse ljudi dobre volje, naj razmišljajo o problemih miru. — V Vietnamu začetek novoletnega premirja.

JANUAR 1967

1. Predsednik DR Nemčije W. Ulbricht je objavil program 10 točk za konfederacijo z Zvezno republiko Nemčijo.

2. Takoj po izteku novoletnega premirja se je vojna v Vietnamu grozljivo nadaljevala.

3. Predsednik vlade in zunanji minister Danske Jens Oto Krag je prispel na uradni obisk na Poljsko. — Hanoi je zavrnil britanski predlog za sestanek med ZDA in DR Vietnamom ter Južnim Vietnamom, na katerem bi skušali najti osnovo za mir. — Napadi kitajske rdeče garde na šefa države Liu Sao Cija. — V Beringovem morju se je potopila sovjetska ribiška ladja; 50 mornarjev je izgubilo življenje.

4. Tragično je izgubil življenje v prometni nesreči pri Sremski Mitrovici podpredsednik zveznega izvršnega sveta tovariš Boris Kraigher; smrtno se je ponesrečil tudi njegov sin Janez. — V Rimu se je začelo posvetovanje evropskih socialistov.

5. Vsa država žaluje za Borisom Kraigherjem. Žari s pepelom pokojnega podpredsednika in njegovega sina so s posebnim vlakom prepeljali v Ljubljano. — Snežni meteži v Avstriji in Italiji.

6. Ljubljana se je s širokim sprevedom ljudi poslovlila od velikega revolucionarja Borisa Kraigherja in njegovega sina; žari s pepelom pokojnih so zazidali na Zalah v grobnico iz belega marmorja. — Iranski šah na Dunaju. — Kongres

KP Francije obsoja kitajsko politiko. — Ameriški zunanji minister Dean Rusk je izjavil, da so ZDA pripravljene pogajati se z DR Vietnamom.

7. Washington in Hanoi vztrajata vsak pri svojih pogojih. — Snežni zameti hromijo promet v Sloveniji. — Desničarske stranke v Indoneziji zahtevajo, naj predsednika Sukarna takoj odstavijo. — Vojaško sodišče v Damasku je obsodilo na smrt 7 oficirjev sirske armade.

8. Londonski tisk piše, da je »Kitajska na robu državljanske vojne«. — Severni Vietnam je doživel najbolj silovito bombardiranje v sedanji vojni. — Šest milijonov Italijanov dela v tujini.

9. Sneg je nekatere kraje v državi popolnoma odrezal od sveta. Pri Sarajevu je zametlo vlak, v Crni gori pa je obtičalo v snegu 300 tovornjakov. — Lepaki rdeče garde poročajo, da je bilo v nekem kmetijskem podjetju okoli Pekinga več kot 170 ljudi »živih zakopanih«.

10. Lepaki v Pekingju napadajo Ču En Laja. — V Vietnamu se je začela največja ofenziva dosejana vojne; ameriške čete so obkolile okrog 100 kvadratnih kilometrov osvobojenega ozemlja. — Kitajski diplomati odhajajo iz evropskih prestolnic na »zimске počitnice«. — V Sarajevu mobilizacija zaradi snega. — V Italiji stavka 40.000 strojevodij, sprevodnikov in odpravnikov vlakov. — Sukarno je zanikal udeležbo pri zaroti.

11. Jugoslovanska pobuda za evropsko medparlamentarno konferenco in medevropsko sodelovanje. — V Džakarti študentske demonstracije proti Sukarnu. — »V Vietnamu popuščanja ne bo«, je rekel Lyndon Johnson in napovedal večje izdatke za vojno, a tudi večje davke. — Osvobodilne sile so uničile 60 ameriških letal ob napadu na letališče Holloway. — Ameriški strokovnjak za rakete Werner von Braun je izjavil, da na Marsu in Mesecu morda obstajajo primitivne oblike življenja.

12. Mraz je terjal v Evropi 12 življenj; najhujše je v Italiji, Franciji, Avstriji in Švici, ker so povsod zameti. — Američani so izstrelili nov komunikacijski satelit za stalno dnevno in nočno zvezo med ZDA in Daljnim vzhodom. — Izrael opozarja varnostni svet na »zelo nevaren položaj« na izraelsko-sirski meji.

13. Cilski predsednik Frey terja reformo Organizacije ameriških držav. — V Mehiki 100 mrtvih zaradi mraza. — Nov državni udar v Togu; oblast je prevzela vojska, predsednik Grunitsky pa je odstopil.

14. Po udaru v Togu so ustanovili odbor za nacionalno pomiritev, ki bo opravljal poslečasne vlade in pripravil volitve. — Kitajska vlada je izdala ukaz vojski, naj začne urediti rdečo gardo po vsej državi. — Epidemija gripe razsaja na Poljskem. — Krvavi nemiri v Argentini.

15. Po poročilih kitajskega tiska se tudi v vojski bije oster in zapleten boj med dvema linijama. — Britanski ministrski predsednik Harold Wilson in zunanji minister George Brown sta prispela v Rim; od Italije pričakujeta podporo pri prizadevanjih za sprejem v Evropsko gospodarsko skupnost. — Bahamsko otočje (britanska kolonija) je po 300 letih vladavine belcev dobila prvo črnsko vlado v svoji zgodovini.

16. Združeni narodi bodo pomagali pri načrtovanju razvoja južnega Jadrana. — U Tant je za-

skrbjen zaradi pogostih spopadov na izraelsko-sirski meji. — Zahodnonemški sindikati zahtevajo prepoved neonacistične stranke. — Vojska je prepovedala demonstracije v Džakarti.

17. Po desetletnih prizadevanjih je danes dopolnje v topilnici velikanske skopske železarne priteklo železo iz prvega električnega plavža. — Zahodnonemški kancler Kurt Kiesinger je izjavil, da bi ZR Nemčija rada obnovila odnose z Beogradom. — Indonezijski zunanji minister Malik je pozval Sukarna, naj se odpove položaju predsednika republike.

18. Kitajski CK poziva v boj zoper gospodarski polom. — Huda eksplozija v kemični tovarni v Vitezu je terjala 4 mrtve in 30 ranjenih. — Bolivijski predsednik Barrientos zahteva, da dobi Bolivija izhod na pacifiško obalo. — Hud mraz v Bosni in Hercegovini in Makedoniji.

19. V Ljubljani je bil ustanovljen odbor za pomoč vietnamskemu ljudstvu. — U Tant podpira konferenco evropskih parlamentarcev, za katero je dala pobudo Jugoslavija. — Severno-vietnamska delegacija v Pekingju. — Koroški Slovenci so poslali dunajski vladi poslanico, v kateri izražajo željo po neposrednih pogovorih o nerešenih vprašanih slovenske manjšine v Avstriji. — Rdeča garda je obtožila štiri vidne voditelje »revizioniste«, da so hoteli strmoglaviti Maocetungo.

20. Predsednik Johnson je izjavil, da ZDA vojno v Vietnamu sedaj »eno najhujših letalskih vojn v svoji zgodovini«. — Sovjetska zveza je izstrelila nov umetni satelit Kozmos 138. — Luigi Longo pri predsedniku Titu. — ZDA bodo zaradi varčevanja ukinile 39 vojaških oporišč, od teh 6 v tujini. — Bivša podpredsednika vlade LR Kitajske Po I Po in Lo Dzui Čing sta napravila samomor. — Močan potres v Mongoliji.

21. Predsednik indonezijske vlade Suharto je pozval vojsko, naj bo v stanju pripravljenosti; rekel je, da nedavno odkriti dokumenti potrjujejo Sukarnoovo krivdo. — Da bi pritisnili na civilno prebivalstvo, so Američani začeli bombardirati namakalne naprave v DR Vietnamu. — »Protiraketni razgovori« med ZDA in Sovjetsko zvezo.

22. »Rešitev problema žita in sploh povečanje kmetijske proizvodnje je na prvem mestu med nalogami novega petletnega plana«, je izjavil prvi sekretar CK Poljske delavske stranke Wladislaw Gomulka. — Britanski predsednik Wilson je prišel v Pariz na pogovore s francoskimi državniki.

23. Predsednik finske republike Urho Kekkonen je prispel na Brione, kjer bo dva dni gost predsednika Tita. — Američani so izpustili tri borbe vietnamske osvobodilne fronte, kar naj bi pomenilo voljo ZDA, da se je pripravljena pogajati s FNO. — Splošna zmeda v Pekingju; na seznamu krivcev se je znašla tudi Maocetungova žena. — Poskus udara v Gani. — Milijon brezposelnih v Argentini.

24. V Münchnu se je začel proces proti trem esesovcem, obtoženim, da so morili nizozemske žide, med katerimi je bila tudi petnajstletna Anna Frank. — Britanski premier Wilson se v Parizu zavzema za »širšo skupnost«, ki bi poleg zahodne zajela tudi vzhodno Evropo. — Predsednik prezidija vrhovnega sovjeta Sovjetske

zveze Nikolaj Podgorni je prispel na uradni obisk v Italijo. — V Braziliji katastrofa zaradi pobesnelih voda: več kot 1500 mrtvih.

25. Zvezna konferenca Socialistične zveze Jugoslavije je na svoji seji poudarila, naj v nove skupščine volijo čim več ljudi iz neposredne prakse. — Predsednik finske republike Kekkonen je iz Jugoslavije odpotoval v ZAR. — V pokrajini Šansi na Kitajskem so se množice delavcev in kmetov uprle nasilju rdeče garde.

26. Predsednik Tito je odpotoval na neuradni obisk v Sovjetsko zvezo. — Poljski zunanji minister Rapacki v Parizu. — Indijski predsednik Radakrišnan svari pred notranjimi spopadi, ki razjedajo demokracijo v Indiji. — V letalskem oporišču Vandenberg v Kaliforniji so izstrelili meteoroški satelit »Essa 4«; ta bo vsak dan slikal oblake, ki obdajajo Zemljo.

27. Predsednik Tito je prispel v Sovjetsko zvezo. — V Moskvi so podpisali sporazum o »miroljubnem vesolju«; podpisale so ga ZDA, ZSSR, Britanija ter še 21 držav, med njimi tudi Jugoslavija. — Predsednik indonezijskega ljudskega kongresa general Nasution trdi, da je bil Sukarno pučist. — Britanski spodnji dom je izglasoval predlog o ponovni nacionalizaciji jeklarske industrije. — Med poskusom z vesoljsko ladjo »Apollo I«, ki naj bi jo izstrelili 21. februarja, je izbruhnil ogenj in je nastala eksplozija v raketi »Saturn«. Pri tem so se smrtno ponesrečili vesoljci Virgil Grissom, Edward White in Roger Chaffee.

28. Rdeča garda v Pekingu oblega veleposlaništvo Sovjetske zveze. — Ameriški senator Robert Kennedy v Londonu razpravlja o Vietnamu. — Vladi Čila in Urugvaja nasprotujeta ustanovitvi stalnih medameriških vojaških sil. — Voditelji 60 diplomatskih predstavništev so v Washingtonu slovesno podpisali sporazum o mirnem izkoriščanju vesolja.

29. V Ljubljani se je začel uradni spored evropskega prvenstva v umetnem drsanju. — Sovjetska zveza svari pred nacizmom in militarizmom v ZR Nemčiji in poziva vse države, naj preprečijo, da bi »te sile ogrozile svetovni mir«. — Sredi noči so eksplodirale bombe v jugoslovanskih diplomatskih predstavništvih v Washingtonu, San Franciscu, New Yorku, Chicagu, Otavi in Torontu; dva Jugoslavana sta bila ranjena. — Rdečegardisti so oblegali jugoslovansko veleposlaništvo v Pekingu.

30. Papež Pavel VI. je sprejel v avdienco predsednika vrhovnega sovjeta ZSSR Nikolaja Podgornega in se z njim pogovarjal o miru v svetu. — Vse kitajsko osebje jugoslovanskega veleposlaništva v Pekingu je prenehalo delati. — Na Dunaju kongres avstrijskih socialistov. — Johnson zahteva, naj najdejo in kaznujejo krivce bombnih atentatov na jugoslovanska predstavništva. — V Djakarti je okoli 90.000 demonstrantov zahtevalo, da odstavijo Sukarna s položaja šefa države. — V Moskvi se je začelo zasedanje sovjetsko-jugoslovanskega gospodarskega odbora.

31. V Ljubljani se je začela doslej največja drsalna prireditev v Jugoslaviji — evropsko prvenstvo 1967 v umetnem drsanju. — Stavkovni val je zajel glavno mesto Španije in Asturijo ter Barcelono. — V Vietnamu je že več kot 400.000

Američanov. — ZDA in Britanija sta zavrnila sovjetsko noto, da se v ZR Nemčiji krepi militarizem in nacizem.

FEBRUAR 1967

1. Predsednik Tito je prispel na tridnevni neuradni obisk v Budimpešto. — Po vsej Franciji se je začela splošna stavka delavcev in nameščenec, ki zahtevajo večje plače in pokojnine ter boljše delovne pogoje. — Britanski ministrski predsednik Wilson je obtožil Združeno arabsko republiko, da so njena bojna letala uporabila strupene pline na saudsko-jemenskih mejah.

2. V Budimpešti so se začeli jugoslovansko-madžarski pogovori. — Republiški in gospodarski zbor sta sprejela družbeni plan SR Slovenije v letih 1966-1970.

3. Predstavniki DR Vietnamu v Phnom Penhu je izjavil: »Če ZDA ustavijo vojaške akcije proti DRV, bi utegnili priti do pogajanj.« — V Pekingu zopet demonstracije pred francoskim, sovjetskim in jugoslovanskim veleposlaništvom. — ZAR in Jemen sta pripravljena sprejeti misijo OZN, ki bi naj preverila trditve saudske vlade, da egiptovsko letalstvo uporablja bojne pline.

4. Predsednik Tito je odpotoval iz Budimpešte v domovino. — V Ljubljani se je končalo 58. evropsko prvenstvo v umetnostnem drsanju 1967. — Ameriški tisk zahteva strogo kazen za krivce nedavnih bombnih napadov na jugoslovanska predstavništva v ZDA. — V Siriji so odkrili zaroto proti sedanjemu režimu.

5. Italijanski socialisti se zavzemajo za obnovo trgovinskih pogajanj med Italijo in Jugoslavijo, ki jih je italijanska vlada nedavno prekinila. — Američani so izstrelili raketo »Atlas-Agena« z opazovalno napravo »Lunar Orbiter 3«. Naprava naj bi posnela na Luni več krajev, kjer bi se lahko izkrkali ameriški raziskovalci. — Indija in druge neuvrščene države so sprožile v OZN novo akcijo za prekinitev vietnamske vojne.

6. V Djakarti spet demonstracije desetstisočev, ki zahtevajo, naj se Sukarno zagovarja pred sodiščem. — Predsednik ministrskega sveta ZSSR Aleksej Kosigin je prispel na enotedenski obisk v Veliko Britanijo.

7. V Ljubljani so bile dvajsetič podeljene Prešernove nagrade za najvišje umetniške dosežke v preteklem letu. Prešernovo nagrado za leto 1967 sta dobila pesnik Božo Vodusek in slikar Maksim Sedej. — Komisija zveznega izvršnega sveta v Beogradu je izdelala predlog načel o uvozu tujega kapitala v Jugoslavijo. — Sovjetsko veleposlaništvo v Pekingu že trinajsti dan oblegajo rdečegardisti. — Več ameriških demokratičnih senatorjev je zahtevalo, naj Johnson ustavi bombardiranje Severnega Vietnamu.

8. Papež Pavel VI. je objavil nov poziv za mir v Vietnamu. — Hud potres v Kolumbiji je terjal več kot 60 žrtev, najmanj 200 ljudi pa je bilo ranjenih. — Britanski spodnji dom je odobril sankcije proti Rodeziji. — Kitajska vlada in partija pozivata rdečegardiste, naj ustavijo velike pohode, se vrnejo domov in nadaljujejo kampanjo na delovnih mestih. — Nemški zunanji minister Willy Brandt v Washingtonu. — Jugoslovanski parlamentarci pod vodstvom Edvarda

Kardelja v Bumaki v Maliju. — Po vsej Sovjetski zvezi protestna zborovanja zaradi protisovjetske gonje na Kitajskem.

9. Hud mraz v ZDA je terjal 20 žrtev. — Sovjetski premier Kosigin je med svojim obiskom v Veliki Britaniji predlagal Wilsonu tehnološko in znanstveno sodelovanje med ZSSR, Francijo in Veliko Britanijo. — Francija je iz oporišča v Hamaguiru v Sahari izstrelila svoj tretji satelit z namenom, da bi le-ta podrobneje proučil topografijo sredozemskega območja. — V Južnem Vietnamu premirje ob budističnem novem letu.

10. Predsednik SFRJ Josip Broz Tito in poglar katoliške Cerkve papež Pavel VI. sta izmenjala osebni poslanici. V poslanici predsednika Tita je med drugim rečeno, da Jugoslavija z zanimanjem spremlja pobude papeža za miroljubno reševanje sporov med državami in ohranitev miru v svetu. — Pogovori med Sovjetsko zvezo in ZDA o tem, kako bi preprečili drago tekmo v protiraketni obrambi. — V Džakarti je 400.000 ljudi demonstriralo proti Sukarnu.

11. Sovjetska vlada zahteva v protestni noti Peking, naj kitajske oblasti takoj omogočijo normalno delo sovjetskega veleposlaništva »sicer bo storila potrebne ukrepe«. — Ameriški zunanji minister Rusk je izjavil, naj Hanoi ne pričakuje ustavitve bombardiranja, dokler »nadaljuje invazijo«. — Sirija obtožuje Izrael, da sabotira delo izraelsko-sirske komisije za premirje. — Francozi so izstrelili »Diadèrne«, svoj četrti umetni satelit.

12. Predsednik Tito je odpotoval na Dunaj; njegov obisk je posvečen pogovorom o medsebojnem sodelovanju in aktualnih mednarodnih vprašanjih. Jugoslovanska parlamentarna delegacija pod vodstvom Edvarda Kardelja je odpotovala iz Malija v Gvinejo. — Severni Vietnam je zavrnil ameriške pogoje za prenehanje bombardiranja njegovega ozemlja ter za nadaljšanje prekinitve ognja po vietnamskem novem letu.

13. Predsednik Tito je ob prihodu na Dunaj doživel prisrčen sprejem. — Socialisti v italijanski vladi zahtevajo odločno izvajanje vladnega programa. — Sovjetski premier Kosigin je odpotoval iz Londona. — Mirnejše ozračje v Peking.

14. Na Dunaju začetek uradnih pogovorov med kanclerjem Klausom in predsednikom Titom. Avstrijski tisk je označil Titov obisk kot novo poglavje odnosov med Avstrijo in SFRJ. — Kosiginov obisk v Londonu se je končal z neuspehom glede Vietnama, kar pa ne zmanjšuje njegovega pomena glede dvostranskih odnosov; taka je ocena z angleške strani. V Moskvi so pa obisk ocenili kot dokaz, da se da koristno sodelovati kljub razlikam v mnogih stališčih. — Izvršna komisija Evropske gospodarske skupnosti v Bruslju je sprožila novo pobudo za sklenitev trgovskega sporazuma med EGS in Jugoslavijo. — Predsednik začasnega indonezijskega kongresa general Nasution je izjavil, da je edinole Sukarno odgovoren za poskus državnega udara pred 18 meseci.

15. Jugoslovansko-avstrijski pogovori na Dunaju o položaju na svetu in v Evropi ter dvostranskih odnosih potekajo v duhu popolnega razumevanja. — V Conacryju gvinejsko-jugoslovanski pogovori. — Na sedežu OZN menijo, da so ZDA z obnovitvijo bombnih napadov pokvarile vse, kar je bilo storjenega v zadnjih tednih za ure-

ditev vietnamskega vprašanja. — Ameriški fotografski laboratorij »Orbiter 3«, ki kroži okrog Lune, je poslal na Zemljo prve posnetke Luninega površja.

16. Predsednik Tito je sprejel predstavnike naših manjšin v Avstriji. — Na Dunaju preprečen poskus atentata na Tita. — Spuščina učenjakov z nuklearnega inštituta Jožef Stefan je začela preučevati možnosti za jedrsko elektrarno v Sloveniji. — U Tant je ponovil svoje predloge za konec vojne v Vietnamu: ustaviti bombardiranje, zmanjšati vojne operacije na jugu in začeti pogajanja.

17. Zbor narodov v Beogradu je ugotovil, da so potrebne nekatere spremembe v jugoslovanski ustavi; spremembe so najne za družbo, ki se stalno razvija. — Rdečegardisti so prevzeli oblast v pokrajini Fukiem.

18. Predsednik Tito se je vrnil s petdnevnega obiska v Avstriji in ob vrnitvi v Beograd izjavil, da so bili pogovori iskreni in izčrpní. — Hudi boji na bojiščih Južnega Vietnama. — Etiopski cesar Haile Selasie je v Washingtonu izjavil, da je pripravljen posredovati med ZDA in DR Vietnamom. — Na svojem domu v Princetonu v New Jerseyju je umrl dr. J. Robert Oppenheimer, »oče ameriške atomske bombe«.

19. V Beograd se je vrnila jugoslovanska parlamentarna delegacija, ki je obiskala Mali in Gvinejo. — Predsednik DR Vietnam Ho Si Minh je napovedal boj do zmage. — Pri volitvah v Indiji vodi kongresna stranka. — Jordanska vlada je umaknila sklep o priznanju jemenske vlade.

20. V Zagrebu se je začela konferenca Pugwash o evropski varnosti. — V Bruslju začetek jugoslovansko-belgijskih pogovorov o gospodarskem sodelovanju. — V Helsinkih pogovori med delegacijo SZDL Jugoslavije in finskimi socialnimi demokrati. — Indonezijski zunanji minister Malik je izjavil, naj predsednik Sukarno prostovoljno odstopi, ali pa ga bo kongres odstavil.

21. Ladula je prva jugoslovanska avtomatizirana ladja »Postojna«. — Katastrofalno neurje v Braziliji je v treh dneh terjalo 500 mrtvih. — Poljski zunanji minister Adam Rapacki je prisel na uradni obisk v London. — V Argentini demonstracije proti vladi generala Onganie. — V Ženevi se je začela konferenca 17 držav o razorožitvi.

22. Gospodarski zbor slovenske republiške skupščine je sprejel resolucijo o izvajanju gospodarske politike v letu 1967. — Delegacija SZDL Jugoslavije je iz Helsinkov odpotovala v Oslo. — Predsednik Sukarno je predal oblast generalu Suhartu, sam pa bo ostal titularni šef države, vendar brez pooblastil. — Vodstvo kitajske partije poziva kmete, naj pravočasno pospravijo pridelke. — V Sovjetski zvezi so ukinili vize za potovanja v vzhodne države. — Ameriški generali zahtevajo, da je treba začeti graditi obrambni raketni sistem.

23. Republiški zbor skupščine Slovenije je sprejel proračun za leto 1967. — Se nič novega o rezultatih preiskav v ZDA in Kanadi o atentatih na jugoslovanska predstavnštva. — Predstavniki DR Vietnama v Parizu je izjavil, da se je Hanoi pripravljen pogajati, če ZDA brezpogojno nehajo bombardirati. — Kitajski zunanji minister Cen

Ji pripravljala mladino LR Kitajske na »možnost« vojne proti Sovjetski zvezi. — Jordanija je odklopicala svojega veleposlanika iz Kaira.

24. Zbor slovenske republiške skupščine je v razpravi o nalogah v mednarodnem letu turizma pozval vse prebivalstvo, naj vsakdo prispeva k uspehu mednarodnega leta turizma. — Ameriško topništvo v Južnem Vietnamu je prvič, kar traja vojna, napadlo ozemlje DR Vietnamu. — Kitajski CK KP je izdal ukrepe, ki naj ustvarijo normalne razmere za delo; ljudje naj se vrnejo domov, v šole in podjetja. — Strahovito neurje po vsej Evropi je terjalo najmanj 40 človeških življenj.

25. Delegacija SZDLJ je odpotovala z Norveške na Dansko. — V Zagrebu se je končalo zasedanje konference Pugwash za evropsko varnost. — Sveta stolica je odprla stalno misijo na evropskem sedežu OZN v Zenevi.

26. PNI, nekaj močna Sukarnova nacionalistična stranka se je po vsej deželi znašla v razsulu. — V Libijo in Tunizijo je odpotovala skupina jugoslovanskih gospodarstvenikov. — Avstrijski zvezni kancler dr. Klaus je pozitivno ocenil nedavne jugoslovansko-avstrijske pogovore. — Sedmo ameriško ladje je začelo sistematično obstreljevati cilje na ozemlju DR Vietnamu.

27. V Adis Abebi se je začelo redno zasedanje sveta ministrov Organizacije afriške enotnosti. — V Moskvo je prispel etiopski cesar Haile Selasie. — Američani bombardirajo Severni Vietnam iz zraka, s kopnega in z morja. — Britanski premier Harold Wilson v Haagu.

28. Zvezni zbor je obravnaval predlog zbora narodov za spremembo nekaterih določil ustave SFRJ, ki jih narekujejo globoki družbeno ekonomski procesi. — V Torontu v Kanadi so odkrili četniško organizacijo, ki je držala v rokah niti napadov na naša predstavništva v Torontu in Ottawi. — Romunsko partijsko glasilo »Scantea« piše, da je obstoj vodilnih centrov ovira za aktivnost partij in da je določanje politične smeri neodtujljiva pravica vsake partije. — Potres na Javi je terjal 51 žrtev. — Brodolom sovjetske ribiške ladje »Tukan« v Severnem morju; 43 mornarjev je utonilo.

DONDI: KIP SVOBODE V VIETNAMU

1. V Moskvi so se začeli razgovori, ki se jih udeležujejo etiopski cesar Haile Selasie, šef madžarske partije Janoš Kadar in prvi namestnik korejskega premiera Kim Ir. — Predsednik začasnega ljudskega kongresa general Nasution je izjavil: »Za kongres ni Sukarno več šef države.« — Casopisi poročajo o strahotnih žrtvah med vietnamskim prebivalstvom zaradi ameriških napadov.

2. Predsednik republike Tito je prispel na Brdo. — V Nevadi so pod zemljo preizkusili letos že šesto atomsko bombo. — Dean Rusk je izjavil, da ZDA ne bodo prenehale bombardirati DR Vietnam, dokler ne bodo dobile od Hanoia zagotovilo o ustrezni akciji. U Tant pa je dejal, da vietnamskega problema ni mogoče rešiti s stopnjevanjem vojne, temveč le z okrepljeno diplomatsko aktivnostjo. — Obsedno stanje v Sierra Leone.

3. Johnson in Rusk sta zavrnila najnovejši načrt senatorja Kennedyja za mir v Vietnamu. — V Rio de Janeiru so prišli vojnega zločinca Franca Stangla, krvnika 700.000 ljudi. — Indija se je pridružila podpisnikom sporazuma o vesolju (gl. 27. jan.).

4. Predsednik republike Tito je obiskal Kropo in Radovljico. — Kakih 300 ameriških letal je bombardiralo železniške proge, ceste in ladje ob obali v Severnem Vietnamu. — Umril je bivši predsednik iranske vlade Mohamed Mosadek. — Španska policija je zaprla več univerzitetnih profesorjev ter kulturnih in javnih delavcev, ker so se na barcelonski univerzi udeležili »ilegalnega sestanka«.

5. V Franciji so se začele parlamentarne volitve. — Ob povodnji v Guliminu v Maroku je 120 ljudi izgubilo življenje. — V francoski Somaliji se je začela kampanja za referendum: za neodvisnost se zavzema stranka ljudskega gibanja, za ohranitev stikov s Francijo pa stranka RDA. — Jordanska vlada je odstopila.

6. Predsednik Tito je sprejel na Brdu predstavnikove tovarne »Titan« iz Kamnika, v kateri je nekoč sam delal. — Na prvi uradni obisk je prišel v našo državo turški zunanji minister Ihsan Sabri Caglayangli. — Ameriški politiki so v kongresu obsodili napade na diplomatska predstavništva SFRJ. — U Tant je izjavil v New Yorku: »Ključ miru je v rokah ZDA.« — V otroškem zavetišču v francoskih Alpah je izbruhnil požar, v katerem je bilo ob življenje 17 otrok.

7. Mednarodno leto turizma naj zbudi zavest, da je Slovenija turistična dežela in da mora biti razvijanje turizma del naših vsakdanjih prizadevanj na vseh področjih gospodarstva, družbenih služb in tudi našega zasebnega življenja, poudarja dnevni tisk pred začetkom turistične sezone. — V ZR Nemčiji je okoli 700.000 brezposelnih. — Francozi so izstrelili vesoljsko kabino in v njej opico, da bi ugotovili, kako reagira živ organizem v breztežnem stanju.

8. Ameriški senatorji pritiskajo na Johnsona, naj sproži pobudo za začetek mirovnih pogajanj o Vietnamu. — V Kinshasi se je začel sodni proces proti Moizu Combeju, bivšemu predsedniku vlade, ki je obtožen za veleizdajo. Combeju so

dijo v odsotnosti. — V Džakarti se posvetujejo o Sukarnovi usodi. — Atentati v Adenu.

9. Znanstveni delavci iz vse Jugoslavije se v Ljubljani posvetujejo o pogojih stabilizacije gospodarstva. — Američani so izstrelili satelit »Oso 3«; vanj je vgrajenih 6 teleskopov za merjenje svetlobne energije.

10. Predsednik Tito je sprejel turškega zunanjega ministra Caglayanglija. — »Ne popuščajmo pred težavami in napori«, je dejal zvezni sekretar za finance Kiro Gligorov na posvetovanju ekonomistov v Ljubljani. — Američani so bombardirali železarno v Tai Nguyenu, največji industrijski objekt v Severnem Vietnamu. — V Sovjetski zvezi so izstrelili nov umetni zemeljski satelit »Kozmos 146«.

11. Indira Gandhi je bila vnovič izvoljena za predsednico indijske vlade. — Papež Pavel VI. je sprejel zagrebškega nadškofa kardinala Franja Šeperja.

12. Indonezijski kongres je sprejel sklep o prenosu predsedniških pooblastil na Suharta; s tem je bil Sukarno praktično odstavljen. — Jordanski kralj Husein je izjavil, da želi obnoviti diplomatske stike z Zvezno republiko Nemčijo.

13. Indira Gandhi je sestavila novo vlado. — Hudo neurje je zajelo zahodno Evropo. — Vojaško sodišče v Kinshasi je Čombeja v odsotnosti obsodilo na smrt. — Degolisti in njihovi zavezniki so s pičlo večino zmagali pri volitvah v Franciji. — Naraščajoča napetost v Nigeriji.

14. Pekinške ulice so spet napolnili demonstranti, ki so napadali predsednika Ču En Laja. — Kubanski premier Fidel Castro poziva na gverilo v Južni Ameriki. — Avstrija in ZR Nemčija zahtevata od Brazilije izročitev Franza Stangla, »krvnika iz Treblinka«. — Svetlana Alilujeva, Stalinova hči, je zaprosila za azil Združene države Amerike. — V Budimpešti se je mudil odposlanec Vatikana.

15. Komisija zveznega zbora zvezne skupščine je sprejela predlog o ukinitvi funkcije podpredsednika republike in namestnika vrhovnega komandanta jugoslovanske armade. — Desnica v Indiji snuje svoj blok. — Generalni sekretar Arabske lige Hasuna očita Jordaniji, da bojkotira Arabsko ligo. — Maršal Arthur de Costa e Silva je postal novi predsednik Brazilije.

16. Slovenski učitelji v Trstu so po dolgih letih dočakali razpis natečaja za stalna učiteljska mesta. — Društvo književnikov Hrvaške in 17 drugih književnih, kulturnih in znanstvenih organizacij v tej republiki je sprejelo deklaracijo, s katero zahtevajo, naj se v novi ustavi bolj natančno določi mesto hrvaškega jezika kot enega izmed enakopravnih jezikov jugoslovanskih narodov. — V Grčiji se pripravljajo na vroče in razburljive volitve zaradi neurejenega notranjega položaja. — Japonska napoveduje preizkus atomske eksplozije.

17. Komisija OZN za človekove pravice je na predlog Poljske soglasno sprejela resolucijo, v kateri obsoja vse manifestacije nacizma, nacistično dejavnost in propagando. — V Moskvo je prispela romunska vladna in partijska delegacija. — V Indoneziji so dali na indeks 170 komunistično-marksističnih knjig. — V Sovjetski zvezi so izstrelili nov umetni zemeljski satelit »Koz-

mos 148«. — V Saudski Arabiji so obsodili na smrt 17 Jemencev.

18. Velika porota v Washingtonu je začela preiskavo v zvezi z atentati na jugoslovanska predstavništva v ZDA in Kanadi. — V Aden je odpovala delegacija OZN, da preuči sodelovanje pri pripravi volitev, preden bodo 1968 razglasili neodvisnost Južnoarabske federacije. — Socialni problemi v Maroku so prerasli v notranjo krizo. — Ameriška vlada je dobila na razpolago 4,5 milijarde novih dolarjev za vojno v Vietnamu.

19. Zvezna skupščina v Beogradu je napovedala reorganizacijo zvezne uprave: ostala bosta državna sekretariata za narodno obrambo in zunanje zadeve; zvezni sekretariati bodo štirje: za notranje zadeve, gospodarstvo, zunanjo trgovino in za finance. — V Ljubljani je umrl akademski slikar Marij Pregelj. — Ameriški predsednik Johnson je odpotoval na otok v Pacifiku Guam, kjer se bo pogovarjal s svojimi svetovalci in saigonskimi voditelji o nadaljnji strategiji v vietnamski vojni. — Na Kitajskem je vojska prevzela upravo nad delom industrije.

20. V Moskvi avstrijsko-sovjetski pogovori med kanclerjem Klausom in Leonidom Brežnevom. — U Tant je izjavil: »V zadnjih dneh smo sprožili nove pobude za miroljubno razreševanje vietnamske vojne.« — »Naj se zgodi karkoli, 700 milijonov Kitajcev, oboroženih z mislijo Mao Ce Tunga, bo korakalo na Washington in Moskvo«, je na mitingu v Pekingu izjavil zastopnik rdeče garde. — Nemiri v Džibutiju ob referendumu, ki naj odloči o neodvisnosti francoske Somalije.

21. Zagrebški »Vjesnik« obsoja »Deklaracijo o nazivu in položaju hrvaškega knjižnega jezika«. — Josip Broz Tito je sprejel predsednika mednarodne zveze turističnih organizacij Arturja Haulota in nosilca Nobelove nagrade za mir Georgesa Pirea. — General Cao Ky, premier Južnega Vietnama, je v pogovorih na Guam, ki se jih udeležujejo Johnson, zunanji minister Rusk in vojni minister Mc Namara, zahteval razširitev vojne v Vietnamu. — 62 odstotkov volivcev v Somaliji se je izreklo za to, da francoska uprava ostane. — Iz nasledlega tankerja »Torrey Canyon« na plitvini med otoki Scilly in skrajnim jugozahodnim koncem britanskega otočja se razliva nafta, ki ogroža britanske, francoske in belgijske obale.

22. Izvršni komite CK Zveze komunistov Hrvatske je obsodil »Deklaracijo o nazivu in položaju hrvaškega knjižnega jezika«. — »Prave ljudi na prava mesta« je bilo poudarjeno na zasedanju republiškega in gospodarskega zbora skupščine LR Slovenije v zvezi z bližnjimi volitvami. — V tržaškem in goriškem občinskem svetu so vse stranke zavrnille in obsodile protislovensko resolucijo neofašistične stranke. — Slovenski republiški zbor je ustanovil komisijo za državno varnost. — Senegalski predsednik Leopold Senghor je ušel atentatu. — V Sierr Leone je vojska prevzela začasno oblast.

23. V Moskvi sovjetsko-ameriški razgovori o tem, kako zavreti tekmo v oboroževanju z balističnimi raketami. — Katoličani mesta Firenze so poslali papežu Pavlu VI. odprto pismo, v katerem obsojajo ameriško vojno v Vietnamu kot »pravi genocid, ki kani uničiti vse vietnamsko

ljudstvo». — Britanski premier Wilson je izjavil, da se njegova vlada zavzema za skrčenje vojaških operacij v Vietnamu.

24. Zvezni zbor je sprejel besedilo predloga nekaterih ustavnih določb, po katerih bo imel zbor narodov večjo vlogo in tudi večjo odgovornost republik pri odločanju. — Na Madžarskem je Tiša preplavila več vasi. — V Deležah Bližnjega vzhoda se je zelo razširila kolera, ki neposredno ogroža evropski jugovzhod. — Nov udar v Sierr Leone; podpredsednik Gende je ustanovil svet za nacionalno reformo, ki je prevzel oblast. — Potres v Taškentu.

25. Predsednik Tito na Kosovem in v Metohiji; v govoru tamkajšnjemu prebivalstvu je rekel, da narodnost in veroizpoved nista ovira za složno delo. — Bonn je izročil Arabski ligi načrt za obnovitev diplomatskih odnosov. — Viharji s tropskim nalivom nad Pakistanom; na Norveškem snežni meteži; v Taškentu novi potresni sunki. — V Londonu, Haagu in Bonnu demonstracije proti vojni v Vietnamu.

26. Američani so spet bombardirali veliko jeklaro severno od Hanoia. — Lepe obale Cornwalla je okužila nafta z nasledlega tankerja »Torrey Canyon«.

27. Po vsem svetu proslavljajo dan gledališča. — V splitsko pristanišče je priplula skupina sovjetskih vojnih ladij. — Na obalah Velike Britanije, Normandije in Bretagne je nastala »plima stoletja«. Zaradi velike plime in oseke pod vplivom Sonca in Lune se dogodijo nenavadne spremembe: morje odkrije že davno potopljena naselja, nastanejo začasni izredno lepi otoki in druge spremembe, kar vse zbujajo pozornost znanstvenikov in številnih turistov. Letošnja oseka je odkrila neolitske in prazgodovinske grobove; med oseko se je voda umaknila za 10 km. — Med velikonočnimi prazniki so prometne nesreče v Franciji zahtevale 123 smrtnih žrtev, nad 1.500 ljudi pa je bilo ranjenih. — Južna angleška obala je bila razglašena za »bojno območje«, ker se proti njej vali še 30.000 ton nafte.

28. V Pragi so se začeli pogovori o kulturnem sodelovanju med SFRJ in CSSR. — Papež Pavel VI. je izdal encikliko »Napredek narodov« (Progressio populorum), posvečeno socialnim vprašanjem sodobnega sveta, problemom nerazvitih dežel ter vprašanjem miru in sodelovanja med narodi. — V Djakarti se je začel proces proti članom Sukarnove garde, ki so sodelovali pri uboju šestletne hčerke generala Nasutiona. — V Sierr Leone so odstavili podpolkovnika Gendo in imenovali za šefa vojaškega režima podpolkovnika Andrewa Juxona-Smitha. — Sovjetski zunanji minister Gromiko je prispel v Kairo. — Izrael zahteva od Brazilije izročitev na cističnega vojnega zločinca Franza Stangla, da bi mu sodili v ZR Nemčiji, Poljski in Avstriji. — Nasedli tanker »Torrey Canyon« se je potopil.

29. »Volite sposobne, ne demagogov!« je rekel Tito v govoru ob koncu obiska na Kosovem in v Metohiji o bližnjih skupščinskih volitvah. — Generalni sekretar ZN U Tant je vojskujočim se v Vietnamu predložil nov načrt, ki vsebuje splošno ustavitev vojaških operacij in pogajanja o sklicanju nove ženevske konference. ZDA so sprejele ta načrt, Hanoi ga pa tudi ni dokončno za-

vrnili. — V Cherbourgu so splavili prvo francosko atomsko podmornico »Redoutable«; oborožena je s 16 raketami, ki jih je mogoče izstreliti 3.000 km daleč. — Moskovski list »Literaturnaja Gazeta« je obdolžil kitajsko vodstvo, da je padlo Vietnamcem v hrbet in se dogovarja z ZDA. — Ameriške čete so v džungli 112 km severovzhodno od Saigona odkrili podzemno oporišče za 10.000 ljudi.

30. V skupščini SRS je bila prva seja komisije za preučitev predlogov o spremembi republiške ustave. — Poslanci dveh zborov sabora Hrvatske so obsodili »Deklaracijo o nazivu in položaju hrvaškega knjižnega jezika«. — Crnski voditelj Luther King je napovedal »vroče poletje« v Chicagu. — Predstavnik ZR Nemčije je prišel v Beograd na informativne pogovore. — London je predlagal skupno prizadevanje za uresničitev novega U Tantovega načrta o premirju v Vietnamu. — Ameriški podpredsednik Hubert Humphrey je odpotoval iz Bonna na uradni obisk v Rim.

31. V Pragi so podpisali program jugoslovansko-češkega kulturnega sodelovanja. — Kitajski tisk ocenjuje U Tantov predlog kot »novo ameriško-sovjetsko prevaro«. — V Moskvi je umrl sovjetski obrambni minister maršal Rodion Malinovski. — »Ambiciozni politiki, ideologi in vojaški voditelji so odgovorni za večino sedanjih mednarodnih težav«, je dejal U Tant v govoru na michiganski univerzi. — Generalni sekretar KP Italije L. Longo je ocenil encikliko papeža Pavla VI. o napredku narodov kot »novo spodbudno stališče katoliške Cerkve glede problemov sodobnega sveta«. Podobno pozitivno je encikliko ocenila tudi francoska komunistična partija.

APRIL 1967

1. Z današnjim dnevom se je uradno začela letošnja turistična sezona v znamenju »leta turizma«. — »Veliko je možnosti, da gre naše kmetijstvo v nadaljnjem razvoju pred industrijo«, je rekel predsednik Tito v pogovoru s kmetijskimi strokovnjaki in voditelji jugoslovanskih kmetijsko-industrijskih kombinatov. — Francoska vlada je odstopila; de Gaulle, ki je zmagal pri zadnjih volitvah, bo imenoval novo vlado. — V Dodekanezu se je potopila grška tovorna ladja »Hristos«. — V Atenah vladna kriza.

2. Izredna plenarna seja združenja književnikov Srbije je obsodila metodo in vsebino »Deklaracije o nazivu in položaju hrvaškega jezika« kakor tudi »Predlog za razmišljanje«, ki ga je objavila skupina srbskih književnikov. — U Tant je pozval vlado ZDA, naj stori prvi korak in razglasi ustavitev ognja kot znamenje konca vietnamske vojne. — Predsednik ZAR Naser je izjavil poslancem britanskega parlamenta, da je za mirno ureditev vprašanja Adena. — V Pekingju doslej največje demonstracije proti predsedniku LR Kitajske Liu Sao Ciju. — Podpredsednik ZDA Humphrey je po tridnevem bivanju v Italiji odpotoval v London. — Turški predsednik na uradnem obisku v ZDA.

3. Hanoi je zavrnil U Tantov načrt za rešitev vietnamskega vprašanja. — V Zenevi se je začel svetovni vremenoslovski kongres. — Novo grško vlado je sestavil vodja radikalne stranke ERE

Panajatos Kanelopulos. — Novi francoski parlament, ki je bil izvoljen na volitvah 5. in 12. marca, se je sestel k prvi seji.

4. »Zelimo več stikov z Jugoslavijo«, je izjavil avstrijski podkancler dr. Fritz Bock, ki je prišel na uradni obisk v našo državo. — V Kairu sestane voditeljev petih afriških držav — ZAR, Alžirije, Tanzanije, Mavretanije in Gvineje. Navzoči so obsodili odsotnost Sekuja Tureja. — V Tokiu zaseda gospodarska komisija OZN za Azijo in Daljni vzhod. — Nizozemska je dobila novo vlado, katere predsednik je postal Piet de Jong, dosedanji obrambni minister. — U Tant je odpotoval na uradni obisk na Cejlon, v Nepal, Afganistan in Pakistan.

5. Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić je odpotoval na uradni obisk v Belgijo. — V DR Vietnamu so v mesecu dni ameriške letalske sile porabile skoraj toliko streliva kakor v drugi svetovni vojni. — Vsaka minuta letalske vojne v Vietnamu stane skoraj 2.000 dolarjev. — Vodja unije centra Papandreu poziva grško ljudstvo v boj proti sedanji vladi.

6. Zbor narodov zvezne skupščine v Beogradu je sprejel predlog ustavnih dopolnil, ki ga je pripravila posebna komisija zveznega zbora. — Predsednik zveznega IS Petar Stambolić je sprejel avstrijskega kanclerja dr. Bocka, ki se na uradnem obisku v Jugoslaviji zavzema za tesnejše gospodarske stike med obema državama. — V Washingtonu razgovori med predstavniki ZDA in šestih atlantskih držav — »najpomembnejši in daljnosežni pogovori v razvoju atlantske zveze«. — Predsednik poljskega državnega sveta Edward Ochab na dvodnevem uradnem obisku v Italiji.

7. Predsednik Tito je sprejel avstrijskega podkanclerja dr. Bocka. — Marko Nikezić je v Bruslju obiskal kralja Baudouina. — V Parizu izmenjava mnenj med de Gaulom in podpredsednikom ZDA Humphreyem. — Hudi boji v Adenu, v katere so posegle britanske oklopne enote. — Spopad ne meji med Sirijo in Izraelom: bitka z letali, tanki in topovi. — Anketna misija OZN je demonstrativno odpotovala iz Adena in obtožila britanske oblasti, da niso sodelovale z njo.

8. Hud incident na Cipru: ciprski Turki so streljali na konvoj grške nacionalne garde. — Obrambni ministri držav NATO so se sporazumeli, da ne bodo ovirali ameriško-sovjetskih pogovorov o preprečenju drugega tekmovanja v raketno-atomski oborožitvi.

9. V SR Sloveniji so občinske skupščine izvolile polovico poslancev zborov delovnih skupnosti zvezne in republiške skupščine. — V Peking u stotisoči demonstrantov na ulicah zahtevajo, naj odstavijo Liu Sao Cija. — Potres v Taškentu. — Neurje na Siciliji.

10. Američani so sklenili postaviti elektronski pas z minami, da bi zaprli mejo med Severnim in Južnim Vietnamom. — U Tant je prispel s Ceylona v Indijo. — Mao Ce Tung je obsodil linijo predsednika LR Kitajske Liu Sao Cija. — Kitajske oblasti so ukazale jugoslovanskemu dopisniku v Peking, da mora zapustiti kitajsko ozemlje.

11. V Stuttgartu se je začel proces proti ustašu Franju Goreti, ki je lani ustrelil jugoslovanskega

konzularnega uslužbenca Milovanovića. — Grški premier Kanelopulos je izjavil, da bo razpustil parlament in razpisal nove volitve. — V palači ZN v Zenevi se je začelo slovesno zasedanje ekonomske komisije OZN za Evropo, posvečeno dvajseti obletnici te organizacije. — V Italiji je začelo stavkati 30.000 zdravnikov.

12. Šef jugoslovanske delegacije na jubilejnim zasedanju ekonomske komisije OZN za Evropo v Zenevi, Kiro Gligorov, je izjavil, da Evrope ni mogoče graditi, če ne podiramo ovir, ki preprečujejo to graditev. — Zunanji minister Kanade Paul Martin se zavzema za pogajanja med Hanoiem in ZDA. — V Punta del Este se je začela konferenca Organizacije ameriških držav na najvišji ravni; udeležuje se je devet predsednikov in en premier iz latinsko-ameriških držav ter predsednik ZDA Lyndon Johnson. — V Moskvi so proslavili dan kozmonavtike, šesto obletnico prvega človekovega poleta v vesolje, in izstrelili nov umetni satelit »Kosmos 155«.

13. V Beogradu pogajanja z delegacijo združenja za svobodno trgovino (EFTA). — Američani bombardirajo Severni Vietnam ob pomoči satelitov. — Enote južnovietnamske osvobodilne fronte so porušile tri mostove in pretrgale zveze med ameriškim vojaškimi oporišči v severnem delu države. — Na srečanju državnih voditeljev članic Organizacije ameriških držav v urugvajskem letovišču Punta del Este je predsednik ZDA Johnson predložil svoj načrt »nove Amerike« v obliki sedmih gospodarskih točk. — V Zenevi se je končalo jubilejno zasedanje ekonomske komisije ZN za Evropo.

HERBLOK: DRUGI LATINSKOAMERIŠKI VRH

»New York Herald Tribune, Paris

14. Gospodarski, socialnozdravstveni in organizacijskopolični zbor so sprejeli ustavna dopolnila, ki sta jih nedavno sprejela tudi zbor narodov in zvezni zbor. — S kamerami opremljeni sateliti »Lunar Orbiter« so našli na Luninem površju osem krajev, primernih za pristanev kabine z vesoljci. — Grška vlada predsednika Kanelopula je razpustila parlament. — Voditelji 20 ameriških držav so ob koncu konference v Punta del Este sprejeli deklaracijo, v kateri se zavzemajo za ustanovitev skupnega trga latinskoameriških držav.

15. V Ljubljani je bila slavnostna seja CK Zveze komunistov Slovenije v proslavo 30. obletnice KP Slovenije. Na seji je govoril Edvard Kardelj. — Na občinskih volitvah v Londonu so konservativci po več kot 30 letih potokli laburiste. — Ker so Španci razglasili okolico Gibraltarja za prepovedano območje, je britanska vlada odložila začetek pogajanj o Gibraltarju s Španijo. — V New Yorku velike demonstracije proti vojni v Vietnamu.

16. Veliko zborovanje samoupravljalcev v Zagorju ob 30-letnici ustanovitve KP Slovenije. — V nekdanjem nacističnem taborišču Auschwitz-Birkenau, ki so ga po vojni spremenili v muzej Oswiecim-Brzezinka, so slovesno odkrili spomenik žrtvam fašizma. Na slovesnosti je govoril predsednik poljske vlade Jozef Cyrankiewicz.

17. Britanski zunanji minister Brown in misija OZN za Aden sta se sporazumela o Južni Arabiji; zanjo naj bi še nadalje skrbela OZN. — Pri poskusu vojaškega udara v Akri se je v središču mesta vnel oborožen spopad, v katerem je bil ubit poveljnik ganskih oboroženih sil general Kotok.

18. Zvezni zbor zvezne skupščine je sprejel sklep o razglasitvi ustavnih dopolnil, s katerimi se spremene ali ukinejo nekatere določbe ustave SFRJ. — Generalni sekretar OZN U Tant se je sestel s pakistanskim predsednikom Ajubom Khanom. — Antikitajski pogromi na vzhodni Javi.

19. »Narodi Jugoslavije imajo danes vse možnosti za svoj individualni razvoj«, je rekel dr. Vladimir Bakarić na seji CK KP Hrvatske, ki je med drugim obravnavala tudi posledice deklaracije o nazivu in položaju hrvaškega knjižnega jezika, ki jo je podpisalo 18 kulturnih in znanstvenih ustanov. — Nekdanji zahodnonemški kancler dr. Konrad Adenauer je v enaindevdesetem letu starosti umrl za pljučnico in bronhitisom. — Libanonska vlada ni privolila v to, da bi enote ameriškega VI. bojnega ladjevja pristale v bejrutskem pristanišču. — Američani so izstrelili vesoljsko ladjo »Surveyor 3«; ladja je opremljena s televizijsko kamero in z napravo za kopanje po Luninih tleh.

20. Nad Ciprom je strela udarila v švicarsko letalo: 123 žrtev. — Ameriška vesoljska ladja »Surveyor 3« je uspešno pristala na Luni. Uro po pristanku je začela oddajati na Zemljo televizijske posnetke. — Plenum CK KP Hrvatske je obsodil nacionalistične izpade skupine okoli »deklaracije« in sprejel odstop Miroslava Krleža kot člana centralnega komiteja.

21. Udar vojske in dvora v Grčiji: v Atenah na ulicah tanki in vojska, v državi so uvedli obsedno stanje, kralj je prekladal velik del ustave; vse zveze s tujino so bile pretrgane; Grki so zaprli

mejo z Jugoslavijo. — Stalinova hči Svetlana je odpotovala iz Zürich v ZDA. — V Bonnu so se zbrali številni evropski, ameriški in azijski državniki, ki so prišli na pogreb pokojnega kanclerja Adenauerja. — Osvobodilna fronta Adena snuje vlado v izgnanstvu, katere program bo: socialistična republika in ena stranka. — Ameriške bombe na Haiphong so ubile več kakor 100 civilistov. — Hanoi je zavrnil ameriški predlog, da bi razširili pas demilitarizirane cone med Severnim in Južnim Vietnamom.

22. Sovjetski kozmonavt Vladimir Komarov je z vesoljsko ladjo »Zveza I« poletel v vesolje. — V Sloveniji je bilo na današnjih volitvah izvoljenih 5 poslancev zveznega zbora, 60 poslancev republiškega zbora in 967 odbornikov občinskih zborov. — V Atenah in Pireju je v improviziranih koncentracijskih taboriščih okoli 8.500 ljudi. — V Grčiji je začela oddajati opozicijska radijska postaja »Glas resnice«, ki je označila vojaški udar kot novo diktaturo fašističnega tipa. — V Vietnamu se razvijajo vse bolj zagrizeni boji. — Meja med Jugoslavijo in Grčijo spet odprta. — Silen tornado v okolici Chicaga je terjal 58 človeških žrtev, več sto ljudi pa je bilo ranjenih. — Na ameriški vesoljski ladji »Surveyor 3«, ki je »mehko« pristala na Luni, je začela delovati izkopna naprava, njeno delovanje pa je spremljala televizijska kamera.

23. Novi grški premier Konstantin Kolias je objavil razglas, v katerem je rečeno, da je državni udar, ki ga je izpeljala vojska, »preprečil prelivanje krvi in kaos v deželi«. — Stalinova hči Svetlana je ob prihodu v ZDA razdelila novinarjem napisano izjavo o vzrokih svojega pobeга iz Sovjetske zveze.

24. Ob zaključku poleta skozi vesoljski prostor z vesoljsko ladjo »Sojuz I« je tragično preminil sovjetski vesoljec Vladimir Komarov. Sedem tisoč metrov nad zemljo so se mu zapletle vrvi padal, ki jih je razpel, da bi »mehko« pristal. — Ameriška letala so bombardirala severnovietnamska letališča za letala MIG. — V 11 mestih v Grčiji kroje pravico vojaška sodišča. — V Parizu živeči Grki so ustanovili »odbor proti diktaturi«.

25. V Bonnu so pokopali bivšega kanclerja dr. Konrada Adenauerja. Ob pogrebnih slovesnostih je prišlo do srečanj med Johnsonom, de Gaullem, Kiesingerjem, Wilsonom in drugimi vodilnimi politiki. — Svetovni tisk piše ob sreči sovjetskega vesoljca Komarova, naj ZDA in ZSSR skupaj osvajajo vesolje. — Američani so bombardirali Hanoi; ta napad je bil usmerjen doslej najbliže središču severnovietnamskega glavnega mesta. — Na sestanku predstavnikov evropskih komunističnih partij v Karlovih Varih — Jugoslavija se ga ni udeležila — je vodja poljske delegacije Vladislav Gomułka predlagal evropski varnostni sporazum, s katerim bi se države odrekle uporabi sile, groženj in vmešavanja v notranje zadeve drugih. — Vojaške oblasti v Grčiji so z ladjami prepeljale več sto zapornikov na otoke v Egejskem morju. — V Rimu velik uspeh ansambla Slovenske filharmonije, ki je izvajal dela Bacha in Stravinskega.

26. V Moskvi so v obzidje Kremlja, kjer leže posmrtni ostanke najvidnejših osebnosti sovjetske zgodovine, pokopali žaro s pepelom tragično

preminulega sovjetskega vesoljca ing. Vladimira Komarova. — ZDA so odložile izstrelitev satelitov, ki naj bi odkrivali skrivne atomske eksplozije na zemlji in v vesolju. — Svetovni tisk ostro obsoja vojaški udar v Grčiji in aretacije voditeljev demokratičnega gibanja. — Štiriindvajset evropskih komunističnih partij, ki so imele konferenco v Karlovi Varih, je poslalo vsem naprednim in miroljubnim silam Evrope poziv, naj se kar najbolj zavzemajo za varnost in miroljubno sodelovanje med evropskimi narodi. — Ameriško letalstvo je že tretji dan zapored, a tokrat najhuje bombardiralo Hanoi in Haiphong.

27. Na današnji dan pred 26. leti je bila ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. — V Jugoslavijo je prispel indijski zunanji minister Dr. C. S. Dža. — Generalni sekretar OZN U Tant je obsodil razširjanje vojne v Vietnamu. — V Montrealu v Kanadi so odprli svetovno razstavo »Expo 67«, na kateri sodeluje 62 držav; razstavo je že prvi dan obiskalo četrť milijona ljudi. — Ameriška avtomatska postaja »Surveyor 3« je na Mesečevi površini izkopala 61 cm dolgo brazdo.

28. Jugoslovansko veleposlaništvo v Atenah je odločno nastopilo, da bi zaščitilo jugoslovanske državljane, izmed katerih so tri aretirali. — V Stockholmu je začelo zasedati Russellovo mednarodno sodišče. — Zunanji ministri Švedske, Norveške, Finske, Danske in Islanda podpirajo poziv U Tanta, naj bi bila ustavitev ameriškega bombardiranja Severnega Vietnama uvod v mirovna pogajanja.

29. Japonski dobitnik Nobelove nagrade za fiziko Hideki Jukava je izdelal novo teorijo, ki nasprotuje Einsteinovi relativnostni teoriji. — Jemenska vlada je izgnala ameriško misijo za pomoč.

30. Ansambel Slovenske filharmonije s solisti, zborom in orkestrom se je po uspešni turneji, ki ga je vodila po poti od Milana do Sicilije, vrnil v Ljubljano. — Sovjetski znanstveniki so začeli preučevati ohranjene aparate z vesoljske ladje »Sojuz 1«, da bi ugotovili, kako je prišlo do nesreče, ki jo je plačal z življenjem vesoljec Vladimir Komarov.

MAJ 1967

1. Praznik delovnega ljudstva. — Socializem predstavlja edino perspektivo človeštva in edino alternativo proti atomskemu uničenju in katastrofi sveta, je zapisano med prvomajskimi gesli slovenskega tiska. — Pučisti v Grčiji napovedujejo široko akcijo proti demokratični levici. — V Moskvi je bila veličastna parada, ki jo je začel novi obrambni minister maršal Grečko. — Sneg v Alžiriji in Bretaniji. — V ZDA so po nekaterih državah zaradi snežnih zametov razglasili izredno stanje. — Hud potres v Grčiji.

2. Predsednik Tito si je ogledal moderno pristanišče v Bakru. — Russellovo sodišče za ugotavljanje vojnih zločinov v Vietnamu je začelo v Stockholmu razpravo s srditim napadom na ZDA. — Avstrijski kancler Josef Klaus na uradnem obisku na Madžarskem.

3. V Beogradu je zasedal odbor za proslavo 50-letnice oktobrske revolucije pri nas. — Naser

je obdožil ZDA in Britanijo, da se skrivata za vsemi mahinacijami na Srednjem vzhodu, medtem ko so saudski, jordanski, tunizijski in izraelski režim samo njihovo orodje.

4. V Grčiji čistka državne uprave, iz katere odstranjujejo »nezaželene elemente«. — Srditi boji blizu laoške meje. — Singapur in SFRJ bosta navezala diplomatske stike. — Grške oblasti so izgnale dva Jugoslovana. — Jugoslovanski veleposlanik v Kairu, Fejić, je izročil predsedniku Naserju Titovo osebno poslanico. — Američani so izstrelili četrti Lunin satelit »Lunar orbiter 4«; do Lune bo letel 89 ur.

5. V Grčiji so prepovedali 260 raznih organizacij. — V Londonu se boje, da spričo novega stopnjevanja vojne v Vietnamu postaja nevarnost širšega spopada vse večja.

6. Izvršni odbor glavnega odbora SZDL Slovenije je na svoji seji obsodil politično nasilje v Grčiji. — V Moskvi pogovor med delegacijama ZSSR in SFRJ o znanstvenem sodelovanju. — Direktor inštituta za proučevanje javnega mnenja George Gallup je izjavil, da Johnsonu grozi, da na prihodnjih predsedniških volitvah v ZDA ne bo več izvoljen. — Pred Russellovim sodiščem v Stockholmu sta nastopili dve vietnamski prič in žrtvi. — Socialistična internacionala je obsodila vojaški udar v Grčiji.

7. Francoska vlada je zahtevala izredna pooblastila. — Protikitajske demonstracije v Džakarti. — Grški notranji minister Patakos je zagrozil z ustrelitvijo vsem, ki razširjajo komunistične letake.

8. Jugoslovanska liga za mir, neodvisnost in enakopravnost narodov protestira proti dejavnosti grških oblasti, ki je naperjena tudi proti dobrim sosedskim odnosom. — V Beogradu jugoslovansko-madžarski uradni pogovori o položaju v Evropi in v svetu.

9. Na seji zvezne konference SZDL Jugoslavije v Beogradu so za predsednika republike ponovno predlagali tovariša Tita, za novega predsednika zvezne skupščine pa Milentija Popovića. — V Ljubljani se je konstituirala republiška skupščina; za njenega predsednika so izvolili Sergeja Kraigherja, za podpredsednika pa dr. Jožeta Brileja in Janka Rudolfa. — Republiški zbor je izvolil za predsednika izvršnega sveta SR Slovenije tovariša Staneta Kavčiča. — Za novega predsednika Indije so izvolili dr. Zakira Huseina. — V Pekingu in Sanghaju spopadi med pripadniki različnih revolucionarnih skupin.

10. V Atenah so vtaknili v »preventivni zapor« znanega politika Andreasa Papandreua. — Ameriški bombniki so znova napadli termoelektrane in letališče pri Haiphongu. — Russellovo mednarodno sodišče je končalo delo in razglasilo, da so ZDA »krive za agresijo proti Vietnamu in za zločine nad civilnim prebivalstvom«. — V Nevada so opravili deseti podzemeljski atomski poskus v letošnjem letu v ZDA.

11. Madžarski zunanji minister Janos Peter na obisku v Sloveniji. — Velika Britanija je uradno prosila za sprejem v Evropsko gospodarsko skupnost. — V Solunu so obsodili več ljudi, ki so žalili kralja in sedanji režim.

12. V italijanskem parlamentu so napovedali obnovev trgovinskih pogajanj z Jugoslavijo, ki

so bila pretrgana v letošnjem januarju. — Nova grška vlada je prevzela nadzorstvo tudi nad Cerkvijo, razpustila je sinod, ki je najvišji cerkveni organ grške pravoslavne Cerkve in odstavila dosedanega patriarha Krisostoma. — U Tant je opozoril na nevarnost spopada med ZDA in LR Kitajsko.

13. V Džakarti odpuščajo Sukarnove sodelavce. — Oblasti v ZAR omejujejo potovanja svojih državljanov v tujino. — V Sovjetski zvezi so izstrelili nov umetni zemeljski satelit »Kozmos 157«. — Črnske demonstracije v Mississippiju. — Neredi v Hongkongu.

14. V Grčiji se nadaljuje čistka nezaželenih. Vlada je imenovala novega patriarha Jeronima Kaconisa. — Pekinško časopisje napada armado, da premalo sodeluje v kulturni revoluciji. — Egiptovska vojaška letala so bombardirala oazo Nadran na ozemlju Saudske Arabije.

15. V Moskvi je bil podpisan sporazum med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo o sodelovanju na področju znanstvenih raziskav in tehničnega razvoja. — Sedem žrtev eksplozije v kemični tovarni v Vitezu v Bosni; letos je bila to že druga huda eksplozija v tej tovarni kemične industrije. — Na poti od Novega Pazarja proti Tutinu v Črni gori je avtobus zdrknil v prepad: 8 mrtvih in 13 ranjenih. — Na grškem otoku Jarosu je interniranih 2500 ljudi. — Člani nasprotujočih se skupin rdeče garde so se stekli pred kitajskim ministrstvom za zunanje zadeve v Pekingju. — Sovjetska vlada je protestirala pri vladi ZDA, ker so ameriške vojne ladje sodelovale pri japonskih manevrih v Japonskem morju. — V OZN razpravljajo o jugozahodni Afriki. — Vojaška parada v izraelskem delu Jeruzalema.

16. Milentije Popović je bil izvoljen za predsednika zvezne skupščine. — V Narodnem muzeju v Beogradu so odprli razstavo slovenskega slikarstva 19. stoletja. — Atenska vlada je ukinila maloobmejni promet na grško-jugoslovanski meji. — Na ločenih sejah vseh zborov zvezne skupščine v Beogradu so bili izvoljeni novi predsedniki in podpredsedniki. — Ideolog novih grških oblastnikov, Papadopoulos, je odkril nevarnost komunizma in panslavizma. — Predstavniki 80 držav so ob zaključku štiriletnih pogajanj v okviru tako imenovane »Kennedyjeve runde« dosegli sporazum, ki približno za 35 odstotkov znižuje carinske in necarinske ovire v njihovi medsebojni trgovini. — Združena arabska republika je sklenila iti v boj proti Izraelu, če bi ta napadel Sirijo.

17. Na današnji skupni seji vseh zborov zvezne skupščine je bil Josip Broz Tito ponovno izvoljen za predsednika Socialistične federativne republike Jugoslavije. — Cete ZAR zavzemajo položaje na Sinaju; Naser zahteva od OZN, naj se mirovne sile na Sinaju umaknejo na področje Gaze. — Sirska armada je v stanju polne vojne pripravljenosti. — Ameriška letala so razrušila še nedograjene severnovietnamske rampe za izstreljevanje raket »zemlja—zrak« v demilitarizirani coni. — V Sovjetski zvezi so izstrelili satelit »Kozmos 159«. — Rasni nemiri v Houstonu.

18. Na predlog predsednika Tita sta zvezni zbor in zbor narodov izvolila Miko Spiljaka za predsednika Zveznega izvršnega sveta. V novem zveznem izvršnem svetu sta zastopana Slovenca

Janez Stanovnik in ing. Marko Bulc. — Enote OZN na Sinaju so na zahtevo ZAR pripravljene na umik, proti čemur Izrael protestira. — Iraška vojska in letalstvo sta v pripravljenosti, prav tako kuvajtske oborožene sile.

19. Predsednik republike Josip Broz Tito je odprl XI. mednarodni sejem tehnike v Beogradu. — Egiptovske oborožene sile zavzemajo vse kontrolne postojanke na meji ob Izraelu: od Gaze na severu do Akabskega zaliva na jugu. — »Zahteva ZAR po odpoklicu vseh mednarodnih sil OZN iz Gaze in Sinaja je posmeh prizadevanjem svetovne organizacije, da bi ohranila mir«, je izjavil britanski zunanji minister George Brown. — Generalni sekretar OZN U Tant je objavil sklep o umiku sil OZN za mednarodne meje med ZAR in Izraelom na Sinaju. — V spopadu med »revolucionarnimi uporniki« in »konservativci« v Sečuanu je bilo ubitih 200 in ranjenih 1500 ljudi.

20. V Kumrovcu so odkrili »Spomenik hvaležnosti Titu«. — Američani so spet bombardirali stanovanjske četrti v Hanoi. — Vojaški režim v Grčiji je odpustil vse okrožne načelnike. — »Položaj na Srednjem vzhodu se zaostrojuje iz dneva v dan in je nevarnejši kot kdajkoli po sueški krizi leta 1956«, je rekel U Tant.

21. Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić je prišel na Dansko; obiskal bo tudi Švedsko in Norveško. — Sovjetski maršal in narodni heroj Nikolajevič Timošenko na obisku v Sloveniji. — ZAR je mobilizirala rezervne sile za obrambo pred morebitnim napadom Izraela. — Izrael je poslal še pet divizij na mejo z Egiptom. — V Vietnamu divjajo boji v demilitarizirani coni. — Eksplozija na jordansko-sirski meji: 10 mrtvih, 21 ranjenih.

22. V vseh arabskih državah so armade v stanju pripravljenosti. — Egiptovske enote so zavzele položaje ob vhodu v Akabski zaliv. — Libanon je pozval v vojsko rezerviste. — U Tant je odpotoval v Kairo. — Predsednik državnega sveta Nemške demokratične republike Walter Ulbricht na odhodu na Brionih.

23. ZAR je zaprla Akabski zaliv za izraelske in druge ladje, ki bi v Izrael vozile strateški material. — Britanski zunanji minister Brown v Moskvi, kjer skuša pridobiti Sovjetsko zvezo, da bi skupaj z ZDA, Vel. Britanijo in Francijo zajamčile mir na izraelskih mejah. — Sovjetska zveza podpira arabske države v obrambi proti imperialistični zaroti. — U Tant je dopotoval v Kairo na pogovore s predsednikom Naserjem o ohranitvi miru in problemu Akabskega zaliva.

24. ZAR je minirala vhod v Akabski zaliv. — Izredno stanje v Jordaniji, mobilizacija v Saudovi Arabiji. Napet položaj na izraelsko-egiptovski meji. — Britanske vojne ladje in enote v Sredozemlju so v stanju pripravljenosti. — Varnostni svet OZN na izredni seji obravnava krizo na Srednjem vzhodu. — Predsednik Johnson je izjavil, da so ZDA trdno odločene podpreti politično neodvisnost in ozemeljsko nedotakljivost vseh držav na Srednjem vzhodu. — Jordanija je pretrgala diplomatske stike s Sirijo in ukazala zapreti sirske veleposlaništvo v Amanu. — Predsednik Naser je U Tantu pojasnil stališče ZAR.

25. Iz vse Jugoslavije prihajajo voščila predsedniku Titu za njegov petinsemdeseti rojstni

dan. Voščilom iz države se pridružujejo številne čestitke iz tujine. — Valjarna skopske železarnice je začela proizvajati valjano jekleno pločevino za ladjedelništvo in težko industrijo; doslej smo jo v glavnem uvažali. — Obrambni minister ZAR Badran je odpotoval na pogovore v Moskvo. — U Tant je odpotoval iz Kaira v New York. — Londonski tisk piše, da je spopad med Izraelom in arabskimi državami skoraj neizogiben. — Avstralija je prodala Kitajski 1,5 milijona ton žita. — V Sovjetski zvezi so izstrelili komunikacijski satelit »Strela 1«.

26. Vlada ZAR je odločno zavrnila zahtevo ZDA, da razveljavi sklep o umiku mednarodnih sil OZN s svojega ozemlja in da ne dovoli plovbe izraelskim ladjam skozi Tiransko ožino. — Vel. Britanija zbira svoje pomorske sile, ki imajo ukaz, naj bodo v stanju pripravljenosti; z njimi naj bi zagotovili svobodno plovo po Akabskem zalivu. — Režim v Grčiji nadaljuje množično čištko v državni upravi. Oficirji so zamenjali okrožne načelnike. Izpustili so 520 političnih zapornikov. — 357 mrtvih in pogrešanih v požaru, ki je uničil bruseljsko veleblagovnico L'Innovation.

27. Rato Dugonjić je bil predlagan za predsednika konference SZDL Jugoslavije, Beno Zupančič pa za generalnega sekretarja. — Kralj Husein je nenadoma obiskal Jeruzalem. — Predsednik Naser je opozoril, da bi se vnel širši spopad, ki ne bo omejen samo na sirske in egiptovsko fronto, če bi Izrael napadel Sirijo ali Egipt. — Papež Pavel VI. je poslal poziv vladama ZAR in Izraela, naj naredita vse za ohranitev miru. — Pekinški tisk je napadel Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo, da »sta odprli vrata tujim investicijam«. — Večina grških voditeljev političnih strank je še zmerom v taboriščih.

28. Saudske vojaške enote so zasedle položaje na vzhodni obali Akabskega zaliva, pripravljene na boj z Izraelom. — Nov val aretacij v Grčiji. — Na Dunaju je bila odprta reprezentativna razstava slovenskega arhitekta Joža Plečnika ob desetletnici njegove smrti.

29. Republiška konferenca SZDL je izvolila za svojega predsednika Janeza Vipotnika, dosedanjega zveznega sekretarja za izobraževanje in kulturo. — Incident v Akabskem zalivu; egiptovska pomorska patrolja je zaustavila ameriški

tanker, ki je plul iz Rdečega morja proti Akabskemu zalivu. — Varnostni svet razpravlja o krizi na Srednjem vzhodu.

30. Egiptovsko blokado v Tiranskem prelivu ocenjuje zahodni tisk kot tvegano in izzivalno potezo. — ZDA so poslale Izraelu 4,5 tone streliva. — Vzhodna pokrajina Nigerije se je odcepila od nigerijske federacije in se oklicala za neodvisno državo Biafra. — V Rimu razpravlja šest zunanjih ministrov o sprejemu Vel. Britanije v Evropsko gospodarsko skupnost.

31. Izrael je vojaško popolnoma obkoljen. — Ameriška letalonosilka »Intrepid« v Rdečem morju. Sovjetske ladje v Sredozemlju. — V Tel Avivu napovedujejo preosnovno izraelske vlade. — Nigeriji preti državljanska vojna zaradi ukrepov federalne vojaške oblasti proti Biafri, ki se je odcepila od federacije in se razglasila za neodvisno republiko.

JUNIJ 1967

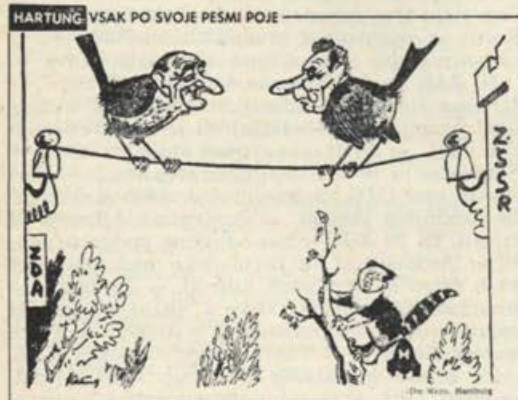
1. Britanski premier Wilson je odletel v Ottawa in Washington na pogovore zaradi krize na Srednjem vzhodu. — Izrael je zaprosil Zah. Nemčijo, naj mu dobavi 20.000 plinskih mask. — Enote libijske vojske so se premaknile proti vzhodnim mejam. — ZAR in Jordanija sta sklenili obrambni sporazum. — Jugoslovanska gospodarska delegacija je prispela na obisk v Čile.

2. V Moderni galeriji v Ljubljani so odprli sedmi mednarodni grafični biennale, na katerem je razstavljenih okrog 900 del čez 300 slikarjev iz 44 dežel. — V Beogradu gospodarski pogovori med delegacijama CSSR in SFRJ. — Predsednik izraelske vlade Eškol je izjavil, da lahko napetost na Srednjem vzhodu popusti, če bo Tiranski preliv odprt za svobodno plovo vseh ladij in če bo na Sinaju manj egiptovskih čet. Zunanji minister ZAR Riad pa je dejal, da bo ZAR imela sleherni kolektivni ukrep »pomorskih sil« zoper njeno suverenost nad vstopom v Akabski zaliv za agresijo. — Angleški premier Wilson predlaga Johnsonu, naj bi pomorske velesile prebile Tiranski preliv. — Ameriški letalonosilki »Intrepid« so egiptovske oblasti dovolile pluti skozi Sueški prekop.

3. Predsednika Johnson in Wilson sta razposlala deklaracijo, s katero naj bi se velike pomorske sile obvezale »z diplomacijo, a če bo treba, tudi s silo« prebiti Tiranski preliv za prosto plovo. — Trije sovjetski rušlci so odpluli skozi Bospor proti Sredozemlju. — V Kairu izjavljajo: Branili bomo svojo suverenost. — General Moshe Dayan je bil imenovan za obrambnega ministra Izraela. — Predsednik Naser je v skrbeh, da se ne bi sedanja kriza sprevrgla v svetovni spopad in atomsko vojno. — V OZN je zaskrbljenost zaradi krize na Srednjem vzhodu čedalje večja.

4. Kairski časopisi pišejo, da se približuje usodna ura krize na Srednjem vzhodu. — Praske na meji med Jordanijo in Sirijo. — V Biafri so pod grožnjo vojne s federalno vlado razglasili splošno mobilizacijo.

5. Na Srednjem vzhodu je izbruhnila vojna. ZAR je uradno obvestila varnostni svet, da jo je napadel Izrael, ki je zjutraj ob 9. uri začel z le-

talskimi napadi na širok krog strateških ciljev. — Izrael obtožuje Egipčane, da so vojno začeli oni. — V puščavi Negev in na Sinaju velike letalske in tankovske bitke, v katerih so Izraelci skoro ohromili udarno moč egiptovskega letalstva, po poročilih iz Kaira pa so bile tudi izraelskemu letalstvu prizadejane velike izgube. — Kralj Fejsal je ukazal četam Saudske Arabije, naj krenejo v boj. — Izraelski napadi so usmerjeni proti Gazi in Sinajskemu polotoku. — V New Yorku izredna seja varnostnega sveta. — V Jugoslavijo je prispela na obisk partijska in vladna delegacija LR Bolgarije pod vodstvom Todorja Živkova.

6. Predsednik Tito je v zvezi z izbruhom sovražnosti na Srednjem vzhodu izjavil, da je izraelsko agresijo treba obsoditi, ustaviti in zagotoviti mir. — Spopad med izraelskimi in arabskimi vojnimi silami se širi na vse strani. Jordanci so posegli v boj vzdolž vse meje v Jeruzalemu. — Sudanske enote so odpotovale v ZAR. Vse arabske države, razen Tunizije, so napovedale vojno Izraelu. ZAR je sklenila zapreti Sueški prekop. — Spričo spopada na Srednjem vzhodu so oči vsega sveta uprte v OZN. V Washingtonu, v Moskvi, Londonu, Parizu, Rimu, v Bonnu, v Beogradu, povsod proučujejo novi položaj, o katerem se ne ve, ali bo omejen na lokalni spopad, ali se utegne razrasti v svetovno katastrofo.

7. »Izdelati moramo dolgoročen koncept gospodarskega razvoja naše republike«, je dejal na seji izvršnega sveta SR Slovenije predsednik Stane Kavčič. — Izraelske čete so vdrlle daleč za sinajsko obrambno črto in zajele večje število egiptovskih vojakov ter uničile mnogo tankov. Hudi boji so tudi na jordansko-izraelski meji in na meji med Sirijo in Izraelom. V bojih sodelujejo na obeh straneh letala, topništvo, tanki in pehota. Izraelski obrambni minister Dayan je izjavil, da so arabskim letalskim silam prizadejali »razdiralen udarec«. — V Amsterdamu, Melbourneu in Parizu demonstracije za Izrael; v Tunisu, Kartumu in Alžiru demonstracije proti Izraelu, ZDA in Vel. Britaniji. — Na množičnih protestnih zborovanjih po vsej Jugoslaviji obsojajo izraelsko agresijo. — Varnostni svet je sprejel sovjetski predlog, naj bi sovražnosti na Srednjem vzhodu ustavili nocoj ob 21. uri. — ZAR je prekinila odnose z ZDA.

8. »Agresija Izraela na arabske države je atentat na našo politiko in naše interese«, je dejal predsednik republiškega zbora dr. Joža Vilfan. — Jugoslovanske družine odhajajo iz Kaira v Aleksandrijo, od tam pa jih bo potniška ladja »Dalmacija« s skupino tujih turistov vred pripeljala v domovino. — Varnostni svet je soglasno pozval vojskujoče se države k prekinitvi ognja. — Vojna se nadaljuje, Izraelci se bližajo Sueškemu prekopu. — ZAR očita Vel. Britaniji in ZDA, da podpirata Izrael pri njegovi agresiji. — Jordanija je sprejela poziv OZN k prekinitvi ognja, Izrael ga je sprejel pogojno, Irak in ZAR pa sta ga zavrnila. — Alžir poziva vse Arabce, naj pretrgajo stike z ZDA in ustavijo dobavo nafte.

9. V Moskvi sestanek voditeljev sedmih evropskih socialističnih držav, na katerem so obsodili izraelsko agresijo in izrekli vso podporo arabskim državam; sestanka se je udeležil tudi pred-

sednik Tito. — Po 64 urah »bliskovite vojne« so bile izraelske čete ob Sueškem kanalu in se prebile do Akabskega zaliva; Izraelci so zasedli Jeruzalem. — Tunizija je ukazala svojim četam, ki so bile na poti na fronto, naj se vrnejo domov. — Vse arabske države razen Jordanije so pogojno zavrnille poziv k prenehanju sovražnosti. Na jordanski fronti obe stranki spoštujeta premirje. V Kairu sodijo, da bi bilo nadaljevanje vojne v prid Arabcem. — Kairo je sporočil, da so na izraelsko-egiptovski fronti ustavljene operacije. Sirija je v noči od 8. na 9. junij sprejela poziv za prekinitve ognja. Izraelske čete so prešle sirsko mejo. — ZAR zahteva od OZN, naj zagotovi umik izraelskih čet z zasedenega ozemlja. Novica o vojaškem zlomu je legla kot mora na Egipčane. V Kairu so nezadovoljni s stališčem Sovjetske zveze. Predsednik Naser je odstopil.

10. Na sirski fronti Izraelci prodirajo proti Damasku. — Ob 18.30 so prenehali boji na sirsko-izraelski fronti. — Predsednik Josip Broz Tito se je vrnil iz Moskve, kjer se je udeležil sestanka voditeljev socialističnih držav. — Naser je svojo izjavo o odstopu prekalal na zahtevo javnosti, voditelj ZAR ter arabskih držav. — Svetovni tisk poudarja nujnost vzpostavitve trajnega miru na Srednjem vzhodu, kar bi obnem zbudilo tudi upanje za mir v Vietnamu. — Kanadski premier Leaster Pearson je predlagal, naj bi med Izraelom in njegovimi arabskimi sosedi ustvarili demilitarizirano cono pod nadzorstvom OZN. — Arabske države so sklenile ustaviti ves izvoz nafte. — Sovjetska zveza in LR Češkoslovaška sta pretrgali stike z Izraelom. — Sueški prekop je zaprt, ker je zaradi izraelskega bombardiranja onesposobljen za plovbo. — Nacionalna skupščina ZAR je dala Naserju vsa pooblastila glede splošne mobilizacije ljudskih sil za vojaško in politično obnovo dežele.

11. Vlada SFRJ zahteva v noti Izraelu, naj se njegove čete umaknejo z zasedenega ozemlja. — Clan sveta federacije Koča Popović je kot osebni odposlanec predsednika Tita prispel v Kairo. — Na srednjevzhodnih frontah vlada premirje; spopad se prenaša v Združene narode. — Arabske, neuvrščene in socialistične države dajejo velik poudarek »moskovski izjavi«. — Življenje v Kairu se normalizira. Predsednik Naser je izmenjal komandno sestavo egiptovskih oboroženih sil in dal upokojiti več višjih vojaških voditeljev; glavni poveljnik oboroženih sil je postal Mohamed Favzi. — Sirija »za vselej prekinila stike« z ZDA in Britanijo. — LR Bolgarija prekinila stike z Izraelom. — Izraelci hočejo naseliti okupirano jordansko ozemlje; vlada je ustanovila odbor za zasedeno ozemlje. — Britanski tisk svetuje Izraelu umik z zasedenega ozemlja. — V Amanu je že 80.000 beguncev z jordanskega ozemlja, ki so ga zasedle izraelske čete.

12. Predsednik ZAR Gamal Abdel Naser je sprejel Kočo Popovića. — Alžirski predsednik Bumedien se je na poti v Moskvo ustavil na beograjskem letališču, kjer se je sestel s predsednikom Titom. — Težišče srednjevzhodne krize je zdaj v varnostnem svetu ZN. ZAR terja razpravo o izraelski agresiji, ZSSR pa izpolnitev sklepa o umiku izraelskih čet z zasedenega ozemlja. LR Poljska in LR Madžarska sta prekinili stike z Izraelom. — Izjemno stanje v vsej Nigeriji za-

radi bojev med četami zvezne vlade in odcpljene Biafre. — V Bejrutu in Damasku se položaj umirja. — Jordanski kralj Husein je pozval prebivalstvo k vsakdanjim opravkom.

13. Jugoslovska vlada je prekinila stike z Izraelom in naprosila Avstrijo, da zastopa njene koristi. — Na poti iz Moskve se je predsednik Alžirije Bumedien zopet ustavil v Beogradu in se sestal s Titom. — Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić odpotoval v New Delhi. — V zunanjepolitičnem odboru zveznega zbora zvezne skupščine so razpravljali o ukrepih za pomoč žrtvam izraelske agresije. — Vlada ZAR je sprejela nove ukrepe za normalizacijo življenja v Egiptu. — Sovjetski protest Pekingju zaradi očitkov kitajskega tiska, da je ZSSR »prodala« arabske narode imperialistom. — Romunija predlaga pogajanja med Izraelom in Arabci.

14. Jugoslavija se je vključila v pomoč za arabske dežele; letala so že odpeljala zdravila in živila. — Marko Nikezić je prispel v New Delhi kot osebni odposlanec predsednika Tita na pogovore z indijskimi funkcionarji o položaju na Srednjem vzhodu. — Na razpravi varnostnega sveta o krizi na Srednjem vzhodu zahteva ZSSR, da obsodijo Izrael kot agresorja in da takoj umakne svoje čete na prejšnjo črto premirja. Varnostni svet je zavrnil sovjetski predlog. — Johnson je izjavil, da ZDA podpirajo ozemeljsko nedotakljivost vseh držav na Srednjem vzhodu. — Ameriški diplomati so zapustili ZAR, Jemen, Irak, Sirijo, Alžirijo in Mavretanijo, ki so pretrgale diplomatske stike z ZDA. — Sueški prekop bo zaprt toliko časa, dokler bodo Izraelci na njegovem bregu, je izjavil egiptovski zunanji minister Mahmud Riad. — Američani so izstrelili vesoljsko ladjo brez človeške posadke »Mariner 5«, ki naj bi v 4 mesecih preletela 339 milijonov kilometrov in prišla do Venere.

15. Prva pomoč Jugoslavije žrtvam izraelske agresije na ZAR je prispela z letalom v Kairo. — Varnostni svet je pozval Izrael, naj omogoči beguncem, da se vrnejo na svoje domove. — Indija in SFRJ soglašata v vseh bistvenih vprašanih Srednjega vzhoda, je izjavil Marko Nikezić v pogovoru z novinarji v New Delhiju. — U Tant je pozval vse vlade in dobrodelne organizacije, naj pomagajo beguncem, žrtvam spopada na Srednjem vzhodu. — Z okupiranega ozemlja je v Jordanijo pribežalo že 150.000 Arabcev.

16. Romunski zunanji minister Manescu pri predsedniku Titu. — V reško пристanišče je priplula ladja »Istra« s sinajskim odredom JLA v sklopu sil OZN. — Libija zahteva od ZDA in Vel. Britanije, naj čimprej likvidirajo svoja vojna oporišča in umaknejo enote z libijskega ozemlja. — Hudi spopadi pri Da Nangu. — Predsednik sovjetske vlade Aleksej Kosigin v Parizu.

17. V New Yorku se je začelo izredno zasedanje generalne skupščine, ki obravnava sovjetsko zahtevo, da se izraelske čete takoj umaknejo z arabskega ozemlja, da je treba odstraniti posledice agresije in napraviti konec agresiji. — V Kuvajtu se zunanji ministri arabskih dežel dogovarjajo o akciji proti Zahodu; poleg petrolejske blokade mislijo tudi na prenos naložb iz anglo-ameriških bank. — Po petih atomskih poskusih, opravljenih v dveh letih in osmih mesecih je Kitajska uspešno sprožila eksplozijo svoje

prve hidrogenske bombe. — V New Yorku so se na sedežu OZN sešli veleposlaniki 43 neuvršenih držav in za predsednika skupine izvolili Danila Lekića.

18. Predsednik zveznega izvršnega sveta Mika Spiljak, vodja jugoslovske delegacije na izrednem zasedanju generalne skupščine OZN, je odpotoval iz Beograda v New York. — V Kairu jugoslovsko-egiptovski pogovori o ekonomski pomoči Jugoslavije Egiptu. — ZAR prosi U Tanta, naj posreduje pri Izraelu, da bo mednarodni Rdeči križ pomagal ujetnikom in prebivalcem na Sinaju, ki je zdaj pod izraelsko okupacijo. — Kolektivni, organizacije in posamezniki po vsej Jugoslaviji prispevajo denarno pomoč arabskim deželam. — Rdeča garda oblega indijsko veleposlanstvo v Pekingju. — V Sredozemlje sta pripluli še dve sovjetski vojni ladji. — Z otoka Jarosa so izpustili 800 političnih jetnikov; zaprtih je še okoli 3000.

19. Predsednik sovjetske vlade Aleksej Kosigin je v generalni skupščini predlagal načrt za resolucijo, s katero naj bi OZN obsodila izraelsko agresijo, nujno terjala umik izraelskih čet z okupiranih arabskih ozemelj in zahtevala izraelsko odškodnino žrtvam agresije. — V Kairu nova vlada — Naser je poleg predsedstva republike prevzel tudi predsedstvo vlade in generalni sekretariat socialistične unije. — V Parizu francosko-britanski pogovori med predsednikom de Gaulleom in premierom Wilsonom. — Izraelski zunanji minister Aba Eban je v govoru v generalni skupščini pozval arabske dežele na svobodna pogajanja z vsakim od svojih sosedov in za trajno rešitev na Srednjem vzhodu.

20. Predsednik Mika Spiljak je obiskal U Tanta. — Indija je zaskrbljena zaradi eksplozije kitajske vodikove bombe. — U Tant je zavrnil obdolžitve izraelskega zunanjega ministra Ebana, češ da je

OZN sokriva vojne z arabskimi državami, ker je na zahtevo Egipta umaknila svoje čete s Sinaja. — V Kairo je odpotoval predsednik prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR Nikolaj Podgorni; na poti tja se je ustavil v Pulju in se sestal s predsednikom Titom. — V Suez sta pripluli dve tovorni kitajski ladji s pošiljko kitajske pšenice in koruze za ZAR. — Izraelski premier Levi Eškol se je pripravljen pogajati in sestati s katerimkoli od arabskih voditeljev.

21. Predsednik zveznega IS Mika Špiljak je v svojem govoru v generalni skupščini ZN dejal: Ni mogoče dovoliti, da bi sila diktirala rešitve. — Predsednik Kameruna Ahmedou Ahidjo je prispel na uradni obisk v Jugoslavijo. — Predsednik prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR Podgorni je s svojimi spremljevalci odpotoval iz Jugoslavije v ZAR. — Francoski predsednik de Gaulle je obsodil izraelski napad na arabske države. — Arabski uporniki so zažgali poslopje adenskega parlamenta. — »Krasnaja zvezda« — glasilo sovjetskega obrambnega ministrstva, dolži Peking, da se na skrivnih pogajanjih z ZDA sporazumeva z njimi na račun sil miru, socialističnega tabora in vietnamskega ljudstva.

22. V Kairu pogovori Podgorni—Naser. — Predsednik Kameruna Ahmedou Ahidjo na obisku v Sloveniji; obiskal je Koper, Piran in Ljubljano. — Peking je ponovno obtožil sovjetske voditelje, da »paktirajo z ameriškim imperikalizmom«.

23. Predsednik ZDA Lyndon Johnson in predsednik sovjetske vlade Aleksej Kosigin sta se sestala v mestecu Glassboro, ki leži na sredi med New Yorkom in Washingtonom. — Predsedstvo in izvršni odbor republiške konference SZDL sta pozvala občinske in krajevne organizacije SZDL, naj podpro prizadevanja za pomoč žrtvam izraelskega napada. — Predsednik vrhovnega sodišča ZDA Earl Warren na obisku v Jugoslaviji. — Moskva in Kairo sta se sporazumela o vojaškem in drugem sodelovanju. — Iz Brazilije so pripe-

ljali z letalom v Pariz nacističnega vojnega zločinca Franza Stangla in ga izročili zahodnonemški policiji.

24. Predsednik prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR Nikolaj Podgorni je ob vrnitvi iz Kaira prispel v Pulj, kjer ga je sprejel predsednik Tito. — Johnson in Kosigin sta imela pet ur in pol trajajoče pogovore. — Jordanski kralj Husein je odpotoval v New York, da bi pridobil podporo za arabske dežele. — Sovjetske vojne ladje, ki so med krizo na Srednjem vzhodu priplule v Sredozemlje, se vračajo skozi Bospor na Črno morje.

25. »Vrhunski sestanek« v Glassborou se je končal tako, da sta Johnson in Kosigin pozdravila tisoče državljanov z besedami, v katerih je glavna misel veljala miru. — V Kairu pogovori med maršalom Sovjetske zveze Zaharovom, načelnikom generalnega štaba sovjetskih oboroženih sil in generalom Mohamedom Favzijem, glavnim komandantom oboroženih sil ZAR. — V Beograd je prispela italijanska trgovska delegacija.

26. Predsednik zveznega izvršnega sveta Mika Špiljak se je vrnil iz New Yorka v Beograd. — V Damasku napovedujejo federacijo med Egiptom, Sirijo, Irakom in Alžirijo. — Sovjetski premier Aleksej Kosigin je odpotoval z letalom iz New Yorka v Havano, kjer se bo sestal s kubanskim premierom Fidelom Castrom. — Predsednik Johnson je sprejel romunskega premiera Maurerja.

27. Italijanski ministrski predsednik Moro in zunanji minister Fanfani na uradnem obisku v Londonu. — Dr. Franci Zwitter in dr. Valentin Inzko — predstavnika obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev, pri avstrijskem kanclerju Klausu v zvezi s predlogom novega manjšinskega zakona, s katerim naj bi uredili predvsem vprašanje slovensčine kot enakopravnega jezika v javni upravi in vprašanje dvojezičnih krajevnih napisov. — V Beogradu so bili obnovljeni jugoslovansko-italijanski trgovinski pogovori, ki so bili pretrgani 20. januarja letos. — Izraelski premier Eškol izjavlja, da se izraelske čete ne bodo umaknile, dokler ne bo sklenjen sporazum z arabskimi deželami. — Predsednik SFRJ Josip Broz Tito je sprejel parlamentarno delegacijo Konga (Brazzaville).

28. V zvezni skupščini v Beogradu se je začela seja zvezne konference SZDLJ. — Izrael je nasilno priključil arabski del Jeruzalema. — Ameriška vlada je poslala Izraelu poziv, naj nikar s kakšno pre nagljeno akcijo ne priključi starega mesta Jeruzalema in svetih krajev v tem mestu. — V generalni skupščini OZN se nadaljuje razprava o Srednjem vzhodu. — Resolucija nezaveznih držav v OZN zahteva umik Izraela za črto premirja 1949 in jamstvo za izvajanje. — Predsednik Johnson je sprejel jordanskega kralja Huseina. — V Parizu pogovori med predsednikom de Gaullem in romunskim premierom Maurerjem.

29. Zvezna konferenca SZDLJ je izvolila za novega predsednika Rata Dugonjića, za generalnega sekretarja pa Bena Zupančiča. — V Boliviji spopadi z gverilci in kritičen položaj v uporniških rudarskih središčih. — Zaradi čedalje večje napetosti v Adenu so Angleži poslali tja okrepitev

CUMMINGS: ČLOVEŠKI OKOVI

12.000 vojakov. — Zaradi terorizma na Južnem Tirolskem so se zaostriili odnosi med Rimom in Dunajem.

30. Ameriška letala so napadla sovjetsko ladjo »Frunze«, ki je iztovarjala v vietnamskem pristanišču. — Predsednik prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR Nikolaj Podgorni je odpotoval v Sirijo. — Amanske bolnišnice so polne ranjencev — žrtev napadov z napalm bombami. — Sovjetski premier Kosigin je po tridnevem bivanju na Kubi odpotoval iz Havane. — Gasilci so končno pogasili požar, ki je besnel več ko 24 ur in je grozil, da bo uničil rimsko železniško postajo Termini. — Na alžirskem vojaškem letališču je prisilno pristalo Combejevo letalo.

JULIJ 1967

1. Na seji CK Zveze komunistov Jugoslavije je predsednik Tito govoril o aktualnih vprašanjih v zvezi z izraelsko agresijo proti arabskim državam in o mednarodnih odnosih. — V posloppju zvezne skupščine v Beogradu je bila pod predsedstvom Josipa Broza Tita prva seja sveta federacije. — V Beogradu podpisan nov trgovinski sporazum med Jugoslavijo in Italijo. — Liu Sao Ci odstavljen s položaja predsednika LR Kitajske. — Egipt obtožuje Izrael, da je prekršil ustavitev ognja. — Sudanske čete ostanejo še dalje v ZAR. — Minister Abdel Kader el Badri je postal novi premier Libije namesto Huseina Mazaka, ki je odstopil, ker so ga nacionalisti napadali zaradi pošiljanja libijskega petroleja zahodnim državam. — Novi zapleti v Nigeriji: na novo oklicana republika Biafra je pripravljena na odprto vojno, če bi jo napadle čete federalne vlade.

2. Po skoraj dveh letih plovbe okrog sveta je jugoslovanski književnik in pomorsčak Joža Horvat zaplul z jadrnico »Bes« v zaliv Boke Kotorske. — Nikolaj Podgorni je iz Damaska odpotoval v Bagdad. — Romunska delegacija je

pod vodstvom premiera Maurerja odpotovala v Peking na pogovore o Vietnamu in Srednjem vzhodu. — Kongoška vlada zahteva izročitev Combeja, ki so ga prijeli na alžirskem letališču.

3. Predsednik republike Josip Broz Tito je na proslavi ob dnevu borca položil venci na spominsko grobnico borcev, padlih v bitkah na Sutjeski. — Predsednik zveznega izvršnega sveta Mika Špiljak je dopotoval v Moskvo, kjer bo odprl jugoslovansko industrijsko razstavo. — Francoski premier Pompidou je prišel na petdnevni obisk v Sovjetsko zvezo.

4. Mika Špiljak je v Moskvi odprl jugoslovansko razstavo, na kateri sodeluje 500 naših podjetij iz vseh industrijskih panog. — Na Duhu na Ostrem vrhu je Miha Marinko odkril spominsko ploščo Djuri Djakoviću.

5. V Moskvi pogovori: Mika Špiljak—Aleksej Kosigin. — Resolucija neuvršenih v OZN, ki je predlagala, naj Izrael takoj umakne vse svoje enote na položaje, ki jih je zasedal pred 5. junijem, ni bila sprejeta. — Sovražni padalci namerniki so se spustili v kongovskih mestih Kisanganiju (Stanleyville) in v Bukavuju. — Napetost okrog Cipra narašča, ker ciprska vlada nasprotuje grško-turškim pogajanjem o usodi otoka. — Vatikan je obsojil priključitev starega Jeruzalema k Izraelu. — V Stockholmu se je začela mednarodna konferenca o Vietnamu.

6. Ameriški obrambni minister McNamara je odpotoval v Saigon. Ameriški poveljniki v Vietnamu zahtevajo še 200.000 vojakov. — V hudi železniški nesreči v DR Nemčiji je izgubilo življenje 79 ljudi. — V arabskih državah izražajo hudo nezaupanje do OZN. — V Kongu splošna mobilizacija; hudi boji v Kisanganiju in Bukavuju, kjer so se uprli »beli priseljenci«. — V Maroku so po več ko dveh letih spet uvedli položaj predsednika vlade.

7. Gospodarska zbornica SRS je začela javno razpravo o izdelavi 30-letnega razvojnega načrta naše republike. — Enote kongovske armade so spet zavzele Bukavo in večji del Kisanganija. — V Moskvi pogovori med premierom Pompidoujem in predsednikom ZSSR Kosiginom.

8. Sesturni boji ob Suez; izraelski tanki so se skušali prebiti proti Port Fuadu. — Čete zvezne nigerijske vlade prodirajo v Biafro. — Demonstranti iz Kitajske so vdrli čez mejo Hongkonga in napadli policijsko postajo. Britanska vojska in policija v pripravljenosti. — Ze enajst dni zapored napadajo ameriški bombniki severovietnamsko letališče Kap. — ZAR in Izrael zahtevata sestanek varnostnega sveta zaradi spopadov ob Sueškem prekopu. — V Londonu je umrla sloveča filmska igralka Vivien Leigh.

9. Izrael je pripravljen sprejeti opazovalce OZN. — Papež Pavel VI. se zavzema za internacionalizacijo Jeruzalema. — Čete nigerijske zvezne vlade se bližajo Enuguju, prestolnici Biafre. — Maroški kralj Husein II. je izjavil, da so arabski narodi doživeli poraz zaradi lastnih napak. — Novi spopadi v Hongkongu. — Zaradi močnega orkana na Japonskem 340 mrtvih in 134 pogrešanih, več sto ranjenih in okrog 1150 hiš porušeni.

10. »Del gospodarske reforme je že za nami; dosežena stabilnost zahteva zdaj večjo skrb za

povečanje proizvodnje, je rekel podpredsednik zveznega izvršnega sveta Kiro Gligorov na skupni seji zveznega in gospodarskega zbora. — V Kairu pogovori med Naserjem, Bumedienom in kraljem Huseinom. — Varnostni svet ZN predlaga, da bi poslali opazovalce na Sueški prekop. — Alžirska javnost zahteva, naj Combeju sodi v Alžiru vseafriško sodišče. — Beli najemniki, ki so napadli Kisangani, imajo še vedno v svojih rokah letališče v tem mestu. — Srditi boji v Biafri. — Rasni nemiri na jugu ZDA.

11. Več jugoslovanskih ladij vozi pomoč žrtvam izraelske agresije. — Na skupni seji zveznega zbora in zbora narodov je poročal Marko Nikezić o delu delegacije SFRJ na izrednem zasedanju generalne skupščine OZN. — V pristaniščih Portsaida in Aleksandrije je zasidranih 12 sovjetskih vojnih ladij. — Protislovna poročila iz Nigerije: Lagos poroča o zmagah, Biafra o begu zveznih čet. — Nad Sinajem sestreljeno egiptovsko letalo. — Jordanija je zavrnila izraelske pogoje za vrnitev arabskih beguncev na zahodni breg reke Jordana.

12. Državni in partijski voditelji Bolgarije, Madžarske, DR Nemčije, Poljske, ČSSR, ZSSR in SFRJ se na sestanku v Budimpešti že drugi dan posvetujejo o stanju na Srednjem vzhodu. — V Sofiji je bil podpisan sporazum o znanstvenotehničnem sodelovanju med Bolgarijo in Jugoslavijo. — Nov spopad v Sueškem prekopu. — Izrael noče preklicati priključitve Jeruzalema. — Bumedien se je iz Damaska vrnil v Kairo, kjer je izjavil, da je vojna med Arabci in Izraelci neizbežna. — Boji z gverilci v Boliviji. — Predsednik de Gaulle v Bonnu. — Predsednik Tito odptoval iz Budimpešte.

13. Predsednik ZAR, Alžirije, Iraka in Sirije — Naser, Bumedien, Aref in Atasi se v Kairu posvetujejo o skupni politiki. — Skupina afriških držav v OZN pripravlja »afriško resolucijo« o Srednjem vzhodu. — Najemniki so se umaknili z letališča v Kisanganiju. — V neredih v Hongkongu so Britanci poslali nad demonstrante poleg policije tudi vojsko.

14. V Ljubljani je umrl v petinosemdesetem letu pesnik Alojz Gradnik. — V Atenah so aretirali bivšega zunanjega ministra Evangela Averofa. — V Pekingu demonstracije proti »kitajskemu Hruščovu«, predsedniku Liu Šao Čiju. — Američani so izstrelili avtomatsko postajo »Surveyor 4«, ki naj bi »mehko« pristala na Luni. — General Odd Bull je bil imenovan za šefa misije OZN za nadzorstvo nad premirjem v Kairu in Jeruzalemu.

15. Letalski boji nad Sueškim prekopom. — Enote vietnamske osvobodilne fronte so ob napadu na ameriško oporišče uničile 11 letal. — ZDA bodo poslale v Vietnam še 80 do 100 tisoč vojakov. — Pekinški revolucionarni komite trdi, da so Mao Ce Tungovi nasprotniki pripravljali državni udar. — Na otoku Lerosu v dodekaneški otoški skupini so odprli koncentracijsko taborišče za politične zapornike.

16. V Medani v Brdih pri Gorici so pokopali pesnika Alojza Gradnika. — V Newarku v državi New Jersey je bilo v štiridnevnih spopadih med črnici in policijo ubitih 20 ljudi, od tega 18 črncev; nad 1000 ljudi je bilo ranjenih in nad 1000

aretiranih. — Jordanska vlada očita Izraelcem, da so na zasedenem ozemlju oropali jordanske banke.

17. Nad Mariborom se je utrgal oblak; v Tovarni avtomobilov so morali ustaviti proizvodnjo. — Opazovalci OZN so začeli nadzorovati premirje vzdolž Sueškega prekopa. — Vlada ZAR izjavlja, da bo imela za kršitev premirja vsak poskus Izraela, da bi spravil v Suez kakršenkoli plovni objekt. — Bumedien in Aref v Moskvi. — V Boliviji na oblasti spet vojaška junta, ker je general Barrientos razpustil vlado. — V Indoneziji aretacija Sukarnovih pristašev. — Brazilija hoče imeti atomsko bombo.

18. Arhierejski sinod makedonske pravoslavne cerkve je razglasil samostojnost svoje cerkvene organizacije. — Izvršni svet SRS je sprejel predlog za likvidacijo energokemičnega kombinata Velenje. — Mednarodna banka odobrila 10,5 milijona dolarjev posojila za modernizacijo jugoslovanskih podjetij. — Izrael izsiljuje svobodno plovbo po Suez, ZAR pa grozi, da bo streljala na njihove čolne. — ZDA predlagajo pogovore o zamenjavi ujetnikov v Vietnamu. — Vel. Britanija je sklenila, da bo do leta 1971 povsem umaknila svoja oporišča iz Singapura in Malezije. — Zvezne nigerijske čete napredujejo proti Enuguju; iz Biafre evakuirajo Evropejce.

19. Dr. Anton Vratuša imenovan za stalnega predstavnika SFRJ v OZN. — Šef opazovalne misije ZN Odd Bull poziva predsednika Naserja in premiera Eškola, naj spoštujeta premirje. — Aman zahteva posredovanje ZN zaradi beguncev. — Bumedien in Aref sta se vrnila iz Moskve v Kairo. — V Indoneziji so razkrili zaroto za vrnitev Sukarna.

20. V Kartumu priprave za sestanek afriških zunanjih ministrov. — Po šestih tednih spet letalske bitke nad Sev. Vietnamom. — Na zasedanju ekonomsko-socialnega sveta ZN zahteva Sovjetska zveza, naj Izrael plača odškodnino arabskim državam. — V Biafri se umikajo uporniške čete. — Pomanjkanje hrane v New Delhiju. — Rasni spopadi v Minneapolisu.

21. Po vsej Sloveniji priprave na proslavo 25-letnice ustanovitve prvih slovenskih brigad. — Indijski zunanji minister Karim Čagla pri predsedniku Titu. — Sovjetska zveza in ZDA se zavzemajo, da bi arabske države prekinile vojno stanje z Izraelom. — Ameriški bombniki so na področju blizu laoške meje v treh letalskih napadih odvrgli 2000 ton bomb.

22. V Beogradu pod predsedstvom Tita zasedanje sveta za narodno obrambo. — V pristanišče Latakija sta prispeli dve jugoslovanski ladiji s pomočjo za žrtve izraelske agresije v Siriji. — Alžirsko vrhovno sodišče se je odločilo, da bo Moizja Combeja izročilo kongovski vladi. — V Djakarti vojska na ulicah; po ukazu generala Suharta so odstranili iz armade pristaše strmoglavljenega Sukarna.

23. Predsednik francoske republike de Gaulle v Quebecu. — Katastrofalen potres v zahodni Turčiji: 75 mrtvih, 1000 hiš porušenih. — V ameriških mestih Birminghamu, Engelwoodu in harlemski četrti v New Yorku rasni nemiri.

24. Predsednik zveznega izvršnega sveta Mika Spiljak na Koprskem. — Ameriška letala in ladje so napadle severnovietnamsko elektrarno; to je

bil prvi kombinirani napad iz zraka in morja na industrijske objekte v DR Vietnamu. — De Gaulle je s svojim govorom v mestni hiši v Montrealu razburil Kanadčane; končal ga je z besedami: »Zivel Quebec! Zivel svobodni Quebec! Zivela francoska Kanada! Zivela Francija!« Sef kanadske opozicije je govor označil kot »neodpustljivo vmešavanje v notranje zadeve Kanade«. — V najbogatejšem rudniku zlata na svetu v Južnoafriški uniji se je zaradi zemeljskega useda smrtno ponesrečilo 50 rudarjev.

25. Papež Pavel VI. je z letalom prispel v Istanbul na dvodnevni obisk v Turčijo. S turškimi državniki se je pogovarjal o miru na Srednjem vzhodu in o svetih krajih v Jeruzalemu, s patriarhom pravoslavne cerkve Atenagorom pa o vprašanih zedinjenja. — Po 48 urah rasnih nemirov in spopadov, v katerih je bilo ubitih 23 ljudi, več kot 1000 ranjenih, kakih 2000 pa aretiranih, je v Detroitu nastalo vsaj začasno zatišje. V mesto je prišlo 1800 padalcev, ki so obkolili črnske četrti.

26. Neznanci so vrgli bombe na rezidenco šefa države v Caracasu, Leoneja. — Rasni neredi se širijo kot val po ZDA; v Detroitu že 33 žrtev, 8 mrtvih v Saginawu (Michigan), eksplozije zažigalnih bomb v Clevelandu. — Nigerijske zvezne čete so zavzele mesto Boni. — De Gaulle je odpovedal obisk v Ottawi in srečanje s predsednikom Pearsonom. — Venezuelska vlada zahteva ostre ukrepe za zaježitev agresije s Kube.

27. Mesto Detroit zbujata vtis bojišča in je razglašeno za »razrušeno področje«. — Nov hud potres v Turčiji; v Anatoliji več vasi porušenih do tal in nad 100 ljudi mrtvih. — V zasedenih krajih raste odpor proti Izraelcem. — Peking poroča, da je v Vuhaju več kot milijon vojakov pod poveljstvom oficirjev, ki nasprotujejo Mao Ce Tungu. — V Pakistanu zaradi povodnji 125.000 ljudi brez strehe, 30 smrtnih žrtev in več sto ranjenih. — Francoska javnost očita de Gaullu, da se je spozabil s svojo izjavo v Quebecu.

28. Angleški zunanji minister George Brown poziva ZAR, naj osposobi za plovbo Sueški prekop. — Val rasnih neredov v ZDA je zajel še dve mesti: Philadelphijo in Albany; predsednik Johnson je imenoval posebno komisijo, ki naj razišče vzroke rasnih nemirov in predlaga ustrezne ukrepe. — Venezuela je uradno obtožila Kubo, da je pripravila atentat na predsednika Raula Leoneja. — V Grčiji so zaplenili imetje prepovedanih strank.

29. Veleposlanik ZDA v Jugoslaviji Burk Elbrick je izročil Titu osebno poslanico predsednika ZDA Lyndona Johnsona. — Miloš Šumonja — novi načelnik generalštaba JLA. — V zgodovinski Bazovici nad Trstom partizanski tabor — ena največjih manifestacij bivših partizanov na Tržaškem. — Na ameriški letalonosilki »Forrestal«, zasidrani v Tonkinškem zalivu, je eksplodiralo letalo; po prvih poročilih 26 mrtvih, 29 letal uničenih.

30. Zborovanje neofašistične stranke v Bolzanu, glavnem mestu Južne Tirolske, se je sprevrglo v demonstracije, v katerih so udeleženci zahtevali, naj Italija pretrga diplomatske odnose z Avstrijo. — V Pragi pogovori s predstavniki bonske vlade o ustanovitvi stalnih trgovinskih misij v Pragi in Frankfurtu. — V Teheranu pogovori

med voditelji Irana, Turčije in Pakistana. — Eksplozija na ameriški letalonosilki »Forrestal« je terjala 76 smrtnih žrtev, 78 vojakov je bilo ranjenih, 112 pa jih pogrešajo.

31. V Abidjanu (Slonokoščena obala) se je začel 35. svetovni kongres mednarodnega PEN kluba. — Na Kitajskem so odkrili »zarotniško kliko«, katere namen je bil prevzeti nadzorstvo nad vojsko in se upreti Mao Ce Tungu. — Rasni nemiri so zajeli ameriška mesta Milwaukee, Portland, Wichita in Riviera Bich. — ZAR se strinja z razmestitvijo opazovalcev OZN, ne prizna pa črte premirja po sredini Suez. — 102 ubita, 5000 ranjenih, 80.000 ljudi brez strehe, to so posledice potresa, ki je 29. julija prizadel Caracas. — Alžirska vlada napoveduje amnestijo političnih zapornikov, sodelavcev bivšega predsednika Ben Bele.

AVGUST 1967

1. Po julijskih statističnih podatkih ima Indija 511 milijonov prebivalcev. — Hudi boji v delti Mekonga. — V Kartumu začetek zasedanja zunanjih ministrov arabskih držav. — »Edina pot je oborožen boj«, je svetovala Kuba udeležencem prve konference organizacije sodilarnosti Latinške Amerike (OLAS), ki se je začela v Havani pod geslom: »Dolžnost vseh revolucionarjev je, da netijo revolucije.« — V Caracasu so doslej našli 200 trupel, žrtev nedavnega potresa.

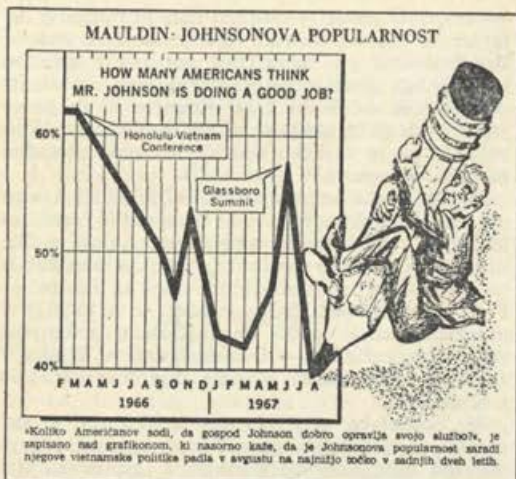
2. Zemlja pod Caracasom se še ni umirila. — »Ne bomo trpeli neobnega tujega vmešavanja v notranje zadeve svoje države«, je rečeno v uradnem sporočilu kanadske vlade na nedavni de Gaullov govor v Quebecu. — Italija v protestni noti poziva Avstrijo, naj brzda teroriste. — V ZDA so izstrelili proti Luni vesoljsko ladjo »Orbiter 5«, ki bo 14 dni snemala Lunino površino.

3. Letaki v Pekingju pozivajo sovjetsko ljudstvo k uporabi proti svojememu vodstvu. — ZAR je sprejela predlog voditelja misije OZN generala Bulla, naj za mesec dni ustavi plovbo po Sueškem prekopu. — ZR Nemčija in CSSR sta se sporazumeli o izmenjavi trgovinskih misij.

4. V Jugoslavijo je prispel na obisk etiopski cesar Haile Selasie. — V Vuhanu so bolnišnice polne vojakov, ki so bili ranjeni v nedavnih spopadih med pristaši Mao Ce Tunga in nasprotniki. — Johnson je obljubil, da bo poslal v Vietnam še najmanj 45.000 vojakov. — ZAR je predlagala Saudski Arabiji poravnavo spora zastran Jemena. — V Djakarti se nadaljuje čiščenje Sukarnovih pristašev. — Izrael izganja Egipčane iz Gaze.

5. Po izmenjavi mnenj o mednarodnem položaju s predsednikom Titom je etiopski cesar Haile Selasie odpotoval iz Jugoslavije. — Kitajska je podpisala s Sev. Vietnamom nov sporazum o gospodarski in tehnični pomoči. — Ameriška vesoljska ladja »Orbiter 5« se je vtirila v orbito okoli Lune.

6. Ta dan se je dopolnilo 22 let od dne, ko so Američani pred koncem vojne z Japonsko odvrgli atomsko bombo na Hirošimo, ki je terjala več kot 200 tisoč žrtev. — V rasnih nemirih v ZDA je doslej izgubilo življenje 72 ljudi. — »Vietnam-

ska vojna smer pelje v svetovno vojno», je izjavil U Tant v Londonu. — V Boliviji nova vlada.

7. V Džakarti so zaprli bivšega premiera Alija Sastroamidjoja. — Izrael in Jordanija sta se sporazumela o vrnitvi kakih 200.000 beguncev. — Borci FNO so prodrli do severnih predmestij Saigona, uničili pet ameriških helikopterjev in ranili ameriškega generala. — Liu Sao Cija dolžijo, da je pripravljal tajno poročilo zoper Mao Ce Tunga, podobno poročilu, s katerim je svoj čas Hruščov nastopil zoper Stalina. — Arabski trgovci v okupiranem delu Jeruzalema so zaprli trgovine iz protesta, ker so Izraelci prevzeli Jordanski del mesta v svojo upravo. — V jugovzhodni Aziji nova organizacija za regionalno sodelovanje; ustanovile so jo Indonezija, Malezija, Tajska, Singapur in Filipini.

8. Jugoslavija je podpisala v New Yorku mednarodne konvencije o ekonomskih, socialnih, kulturnih in političnih pravicah človeka. — Američani pripravljajo nov sistem komunikacij, s katerimi bodo izkoriščali zemeljske satelite za prenašanje vojaških povelj. — Po vsej Indoneziji se je povečala politična napetost zaradi govoric, da se na vzhodni Javi zbirajo Sukarnovi gverilci.

9. Izraelci so prijeli več Arabcev, češ da so snovali organizacijo »El Fatah« za gverilske akcije. — Obračunavanje v vrhovih kitajske ljudske armade: »zarotniški general« Lo Jui Čing je hotel »osvojiti partijsko oblast«. — V Nigeriji se nadaljujejo boji med četami federalne vlade in enotami odcepljene Biafre.

10. S posebnim letalom je prispel v Kairo predsednik Tito. Težišče njegovih pogovorov z Naserjem bo utrditev neuvrščeniosti; to je že njuno osemnajsto srečanje. — Beli plačanci, ki nadzorujejo mesto Bukavu v Katangi, zahtevajo svobodo za Čombeja. — Hudi spopadi med Maovimi pristaši in nasprotniki v glavnih industrijskih središčih severovzhodne Kitajske. — V Grčiji požari zaradi vročine; na otokih temperatura v senci do 42 stopinj. — Čeprav so v Lagosu napovedali, da je Biafra pred »neposrednim zlomom in razsulom«, govore novejša poročila o uporih v vrstah federalnih sil in o vdoru enot Biafre na federalno ozemlje. — V Tripolisu po-

ganjanja med ZDA in Libijo o ukinitvi ameriške baze Wheelus. — »Napredek, neodvisnost in mir so cilji francoske politike«, je rekel predsednik de Gaulle.

11. V Ljubljano je prispela skupina ameriških zdravstvenih delavcev s profesorjem dr. DeBakeyem; znameniti ameriški kirurg za srčne operacije bo s skupino ljubljanskih zdravstvenih delavcev operiral več bolnikov. — Predsednik Iraka Abdel Rahman Aref je po dvodnevnem obisku v Siriji odpotoval v Jordanijo. — »Vsa Latinska Amerika razen Mehike je že dozorela za revolucijo«, je rekel Fidel Castro v oceni sklepov na prvi konferenci solidarnosti narodov Latinske Amerike.

12. Američani bombardirali hanojski most Dume (most je dolg 1800 m in je hkrati jez); to je cel skok v nadaljnjem stopnjevanju vojne v Vietnamu. — V Kairu politični in gospodarski pogovori med delegacijama SFRJ in ZAR. — V Cordobi poskus atentata na argentinskega predsednika Onganio. — Papež Pavel VI. je sprejel metropolita ruske pravoslavne cerkve iz Leningrada.

13. Predsednik SFRJ Tito je prispel iz Kaira na obisk v Damask na pogovore s sirijskim predsednikom Nuredinom el Atasijem. — V Adenu stavke in spopadi. — V Kantonu hudi boji med maoisti in nasprotniki, ki so izropali z orožjem natovorjeno ladjo, namenjeno v Sev. Vietnam in se oborožili s strojnimi in strelivom. — Ameriška letala prvič napadla Long San in druga križišča blizu kitajske meje. — Zahodnonemški kancler Kiesinger je odpotoval v ZDA.

14. Predsednik SFRJ Tito je iz Sirije odpotoval v Irak; pogovori v zvezi s krizo na Srednjem vzhodu, možnosti za odstranitev posledic izrael-

ske agresije in okrepitev vloge neuvrščeni. — Enote kongovske vojske na pohodu proti Bukavu, ki ga imajo v rokah plačanci majorja Jeana Schramma. — Prof. dr. DeBakey je operiral na ljubljanski kliniki 25-letno bolnico in ji bolno srčno zaklopko zamenjal z umetno. — Stalni zastopnik SFRJ pri ZN dr. A. Vratuša in U Tant se pogovarjata o krizi na Srednjem vzhodu. — Izraelski zunanji minister Eba Aban predlaga neposredne razgovore z arabskimi državami. — Prva skupina jugoslovanske alpinistične odprave se je povzpela na 7134 m visoki vrh Pika Lenina v Pamirju.

15. Profesor dr. DeBakey je danes s sodelavci opravil v ljubljanski bolnišnici že peto in šesto operacijo na srčni zaklopki. — V Bagdadu začetek konference ministrov za gospodarstvo, finance in petrolej arabskih držav. — Politični

razgovori med jugoslovansko in iraško delegacijo v Bagdadu: izmenjava menj o poteh in načinih, kako prebroditi krizo, ki je nastala po izraelskem napadu na arabske države. — Zunanjetrgovinska delegacija s Filipinov v Jugoslaviji; to je prvi obisk neke delegacije s Filipinov v naši državi. — V DR Vietnamu priprave na »ljudsko vojno« v primeru ameriškega vdora v deželo. — V Washingtonu pogovori med Johnsonom in Kiesingerjem o varnosti Evrope.

16. Jugoslovanska delegacija s predsednikom Titom se je iz Bagdada vrnila v Kairo, kjer so nadaljevali z izmenjavo mnenj z Naserjem in drugimi voditelji ZAR; v pogovorih so zajeli celotno podobo stališč arabskih držav. — U Tant je imenoval Svicarja Ernesta Thalmanna za svojega zastopnika v Egiptu. — V srednjehodni Nigeriji je podpolkovnik Banjo razglasil še eno neodvisno vojaško deželo.

16. Druga skupina jugoslovanske alpinistične odprave je dosegla vrh Pika Lenina v Pamirskem višavju (Kirgiška ZSR).

17. V Kairu zadnji sestanek med Titom in Naserjem. »Globoko cenim vaše stališče«, je dejal Naser, Tito pa je ob odhodu iz Aleksandrije rekel: »Vračamo se polni optimizma.« — Američani bombardirajo namakalne naprave v Sev. Vietnamu. — Vulkan Taal na Filipinih je začel bruhati lavo.

18. Jugoslovanska gospodarska delegacija je odpotovala v ZAR, Sirijo Irak in Jordanijo. — Po posredovanju mednarodnega Rdečega križa so se začeli arabski begunci vračati na zahodno obalo reke Jordan. — Profesor houstonske univerze dr. DeBakey je prispel iz Ljubljane v Beograd, kjer bo s svojimi sodelavci opravil dve zapleteni operaciji srčnih bolnikov.

19. Stiri sovjetske ladje — raketonosilka, dve podmornici in tanker so odplule iz aleksandrijskega pristanišča, kjer so bile od 10. julija; v pristanišču v Portsaidu je zasidranih še osem sovjetskih vojnih ladij. — V Djakarti terjajo demonstranti odločne ukrepe proti korupciji. — V Pragi sestanek Novotny—Ulbricht. — Okoli 323.000 Arabcev je po izraelskem napadu zapustilo domove.

20. V nekem jugoslovanskem pristanišču so splavili podmornico novega tipa »Heroj«; sodobno opremljeno in oboroženo so izdelali domači strokovnjaki. — V Kairu, Damasku in Bagdadu vztrajajo trdno pri upravičeni zahtevi, naj se Izraelci umaknejo z okupiranih ozemelj. — Nigerijske federalne čete prodirajo proti glavnemu mestu Biafre. — Sukarno čedalje huje bolega na ledvicah in depresiji. — Na konferenci arabskih ministrov v Kairu se Saudska Arabija in Libija obotavljata, da bi za 3 mesece ustavili dobave nafte nekaterim zahodnim deželam.

21. Proračun OZN za leto 1968 znaša približno toliko, kot porabijo ZDA za dva dneva vojne v Vietnamu. — V Boliviji so začeli preganjati opozicijske sindikalne voditelje in politične delavce. — V Caracasu so potresi terjali 277 človeških žrtev. — Ameriška letala zopet nad Hanojem.

22. V New Delhiju pogovori predstavnikov ZAR, Indije in SFRJ o industrijskem sodelovanju. — V Helsinkih zasedajo zunanji ministri nordijskih držav. — V Guadalajavi so odprli zdravstveni center »Jugoslavija«, darilo Jugoslavije Mehiki.

— Ameriški senat je odobril nad 70 milijard dolarjev za vojaške izdatke ZDA v tekočem letu. — Rdečegardisti so zažgali in opustošili zgradbo britanskega predstavništva v Pekingu, diplomate pa pretepli. — Grški kralj Konstantin je pomislil bivšega zunanjega ministra Evangela Averofa, ki ga je vojaško sodišče nedavno obsodilo na pet let zapora.

23. Generalni sekretar KP Italije Luigi Longo pri predsedniku Titu. — Nacionalni svet za obrambo revolucije je prevzel vso oblast v Maliju. — Nigerijske federalne čete so zaustavile napredovanje secesionističnih enot iz Biafre. — Pred vojaškim sodiščem v Atenah se je začel prvi množični proces proti nasprotnikom sedanjega vojaškega režima. — Demonstranti v Djakarti zahtevajo, naj vlada pretrga diplomatske stike s Kitajsko.

24. Sovjetska gospodarska delegacija v Damasku. — V Kairu pogovori med sudanskim premierom Ahmedom Mahgoubom z egiptovsko vlado o jemenskem problemu. — Britanske čete so se začele umikati iz Adena. — Bolivija bo na prihodnjem sestanku ministrskega sveta OAD zahtevala vojaško intervencijo proti Kubi, je izjavil predsednik Barrientos. — Indonezijski poslanci zahtevajo od vlade, naj naveže stike z Malezijsko federacijo in Singapurom.

25. Vsi bolniki, ki jih je operiral profesor dr. DeBakey, so že izven nevarnosti. — V bosanskih vaseh okoli Kalinovika že mesec dni traja »mišja ofenziva«, proti kateri so kmetje brez moči. — Predsednik danske vlade Krag v Bukarešti. — V Zahodni Nemčiji je začela delovati barvna televizija. — Incidenti na obmejnih predelih med Kitajsko in Hongkongom.

26. Predsednik ZK Jugoslavije Josip Broz Tito je sprejel generalnega sekretarja KP Francije Waldecka Rocheta. — Sporazum med ZAR in Saudovo Arabijo je zgladil pot do arabskega vrha. — Nigerija je dobila novo vojaško vlado za učinkovitejše vodenje vojne proti Biafri. — Ministri za finance držav kluba deseterice so se v Londonu sporazumeli za reformo svetovnega monetarnega sistema.

27. Generalni sekretar KP Francije Rochet na obisku v Sloveniji. — V Kartumu konferenca ministrov za zunanje zadeve 13 arabskih držav. — Sajgonski režim se želi pogajati z osvobodilno fronto. — Nekdanji grški minister Andreas Papandreu obtožen veleizdaje.

28. Predsednik Tito na Brdu pri Kranju. — Osvobodilne sile Vietnamu so s silovitim topovskim ognjem napadle ameriško letališče v Dong Hauju. — V Veliki Britaniji nad pol milijona brezposelnih. — V Indiji poplavljenih več sto vasi.

29. Predsednik Tito s svojim spremstvom na Krvavcu. — Član sveta federacije Koča Popović je prispel v Pariz z osebno poslanico predsednika Tita za predsednika francoske republike de Gaulla. — V Pekingu demonstracije rdeče garde proti Sovjetski zvezi. — V Kartumu začetek »arabskega vrha«. — Tretjina Američanov je za umik iz Vietnamu, kot je ugotovila Harrisonova anketa.

30. Sekretar zveznega izvršnega sveta Marko Nikezić je odpotoval v New York; predsedniku Johnsonu in generalnemu sekretarju ZN U Tantu

bo izročil Titovo osebno poslanico. — Iz Sovjetske zveze prihajajo glasovi, da ZR Nemčija pripravlja atomsko bombo in se pogaja z Južno Afriko o skupnih jedrskih poskusih. — Alžirska vlada je nacionalizirala ameriške petrolejske družbe. — Sile FNO osvobodile 1200 zapornikov v Quang Ngaiu.

31. Obnovitev stikov med Malezijo in Indonezijo. — Protibritanske demonstracije v Pekingu. — Vlada odcepljene Biafre se je pripravljena pogajati o vzpostavitvi skupnih služb z drugimi deli Nigerije.

SEPTEMBER 1967

1. Šefi arabskih držav so v Kartumu objavili deklaracijo o sporazumu glede ustreznih ukrepov za odstranitev posledic izraelskega napada. Sprejeli so tudi več resolucij za utrditev stališča arabskih držav. — Predsednik britanske vlade Harold Wilson je sprejel veleposlanika Iva Sarajčiča, ki mu je izročil poslanico predsednika Tita o razmerah na Srednjem vzhodu. — Vojaške vaje enot NATO v severni Grčiji in Turčiji ocenjujejo ruski časopisi kot »izzivanje na jugu Evrope«. — Na tiskovni konferenci v Washingtonu je Johnson izjavil: »Delamo vse, kar je v naši moči, da bi pomagali, da se najde rešitev za položaj v Vietnamu in na Srednjem vzhodu«. — Haile Selasie je sprejel osebnega odposlanca predsednika Tita Mišo Pavičevića, ki mu je izročil poslanico jugoslovanskega predsednika. — V noči od 31. avgusta na 1. septembra je v Moskvi umrl znani sovjetski pisatelj Ilija Ehrenburg. Star je bil 76 let.

2. Član sveta federacije Petar Stambolić je odpotoval v Alžirijo, kjer bo predsedniku Bumedieniu izročil osebno poslanico predsednika Tita. Titove poslanice bo Stambolić izročil tudi šefom nekaterih drugih držav severne in zahodne Afrike. — V Ljubljani se je začel muzikološki kongres, ki bo obravnaval zgodovino, sociologijo in estetiko glasbe. — V New Delhiju so se končali pogovori med šefi delegacij Jugoslavije, Indije in ZAR o dolgoročnem industrijskem sodelovanju. — Če bi zagotovili umik izraelske vojske z okupiranega ozemlja, bi bila odprta pot za pogajanja, menijo kairski opazovalci. — Slavko Komar je izročil Titovo poslanico Indiri Gandhi. — Alžirija je sklenila, da ne bo obnovila dobav nafte in plina ZDA in Vel. Britaniji.

3. Današnjih volitev v Južnem Vietnamu se je udeležilo le pičlo število volivcev. — Federalna vlada Južne Arabije, na katero se je opirala Velika Britanija, je popolnoma razpadla. — Načelnik generalštaba ZAR je prispel v Beograd na obisk k Jugoslovanski ljudski armadi. — Kuvaitska vlada se je odločila, da bo obnovila dobavo petroleja vsem deželam.

4. Predsednik Tito je obiskal likovno razstavo »Mir, humanost in prijateljstvo med narodi« v Slovenjem Gradcu. Tu je izjavil na vprašanje, kaj meni o vlogi umetnosti v prizadevanjih za mir: »Največja umetnost danes je, da bi ohranili mir.« — Iz Slovenjega Gradca se je Tito s spremstvom odpeljal v Trbovlje in Zagorje, kjer je bil prisrčno sprejet. — Kardelj prispel na petdnevni obisk v Bolgarijo. — Ponovni spopadi na Sueškem prekopu, kjer so Izraelci z minometi

napadli egiptovske položaje na področju mesta Suez. — Ker je oblast šejkov v Južni Arabiji popolnoma propadla, namerava britanska vlada izročiti oblast v tej deželi narodnoosvobodilni fronti. — V Beogradu sestanek socialističnih držav o gospodarskem sodelovanju z Arabci. — Kairski list »Al Ahram« poroča o neuspelem poskusu (27. avgusta) nekdanjega namestnika poveljnika oboroženih sil ZAR maršala Amerja, da bi se vrnil na svoj prejšnji položaj. Amerja so vtaknili v hišni pripor, hkrati pa so prijeli kakih 50 višjih oficirjev, med njimi tudi nekdanjega vojnega ministra Badrana.

5. Predsednik Tito v Zagrebu. — Med izraelskimi in jordanskimi enotami se je vnela štiriurna bitka; bojevali so se s tanki in topovi ob reki Jordan. — Indijski zunanji minister Mohamadali Karim Cagla je odstopil, ker se ne strinja s prosvetno politiko vlade. — Mika Spiljak, predsednik zveznega izvršnega sveta, je sprejel načelnika generalnega štaba oboroženih sil ZAR generala M. Riada. — V Milwaukeeuju pohodi in demonstracije črnec za rasno enakost. — Hudo neurje, ki je zajelo Britanijo, je ohromilo letalski, pomorski in kopenski promet. Neurje je terjalo več smrtnih žrtev.

6. Za novega danskega zunanjega ministra je bil imenovan dosedanji stalni predstavnik Danske v OZN Hans Tabor. — Gvinejski predsednik Sekou Toure je sprejel Petra Stambolića, ki mu je izročil osebno poslanico predsednika Tita o položaju na Srednjem vzhodu. — Iz Lagosa poročajo, da je Enugu, glavno mesto secesionistične republike Biafre, v plamenih. — Po nekaterih poročilih tujih časopisov je sklepiti, da na področju Sanghaja, največjega kitajskega mesta, divja državljanska vojna. — Maršal Tito je obiskal graditelje savskega nasipa pri Zagrebu. — V Budimpešti je prispela sovjetska vladna in partijska delegacija na čelu z generalnim sekretarjem CK KP Sovjetske zveze Leonidom Brežnjevom. — Jugoslavijo je v prvih sedmih mesecih obiskalo 1.860.000 tujih turistov, največ iz Zahodne Nemčije, potem pa iz sosednje Avstrije in Italije. — Predsednik francoske republike de Gaulle, ki je na državnem obisku na Poljskem, je ponovil stališče Francije, da so poljske meje nespremenljive. — Zahodnonemški kancler Kiesinger pa je izjavil: »Ozemlje na vzhodu se ne odpove!« — Zagrebški velesem, dvajseto veliko mednarodno gospodarsko prireditve po vojni, je slovesno odprl predsednik republike Josip Broz Tito.

7. Na povabilo državnega sekretarja za zunanje zadeve je prispel v Beograd zunanji minister Belgije Pierre Harmel. — Leonid Brežnjev je napadel Kitajsko in označil politiko Pekinga kot pustolovsko. — Iz Iraka so izgnali deset vojaških in političnih voditeljev bivšega režima. — ZDA so svetovale svojim zahodnim zaveznikom, naj v varnostnem svetu sprožijo akcijo za prenehanje vojskovanja v Vietnamu in za pogajanja o miru. — V Varšavi so se začeli pogovori med predsednikom LR Poljske Edwardom Ochabom in francoskim predsednikom de Gaullem.

8. Predsednik republike Josip Broz Tito je v Zagrebu sprejel zunanjega ministra ZAR Riada in belgijskega zunanjega ministra Harmela. Pogovori so zadevali iskanje politične rešitve za

krizo na Srednjem vzhodu. — Ameriški vojaški funkcionarji so zahtevali od kongresa, naj odobri 31,5 milijona dolarjev vojaške pomoči Afriki; ameriška pomoč naj bi zaustavila širjenje vpliva Kitajske in Sovjetske zveze na tej celini. — V Sofiji je bil podpisan sporazum o znanstveno-tehničnem sodelovanju med Jugoslavijo in Bolgarijo o mirolnem izkoriščanju atomske energije. — Na Dunaju je bila ustanovljena Jugoslovansko-avstrijsko-nemška bančna družba z osnovnim kapitalom 4,5 milijona šilingov. Družba se ne bo ukvarjala samo z običajnimi trgovskimi posli, ampak predvsem s kooperacijo in drugimi oblikami gospodarskega sodelovanja, z organizacijo velikoserijske proizvodnje, z razvijanjem širokega sistema skupnega industrijskega načrtovanja in gospodarskega sodelovanja. — Izraelska letala nad egiptovskim ozemljem. — Britanski sindikati kritizirajo vlado, češ da ne izvaja politike, za kakršno se je obvezala pred volivci. — V zvezi s proslavo 25-letnice jugoslovanske mornarice so zlasti v obmorskih mestih odprli razne razstave, tako tudi v Kopru razstavo pod naslovom »25 let vojne mornarice in pomorstva Jugoslavije«.

9. Predsednik republike Josip Broz Tito je prižgal večni ogenj na spomeniku revolucije v Podgariču in položil venec na grobnico 1.500 padlih. — Manevri sil atlantske zveze, ki so trajali od 26. avgusta, so bili danes končani s slovesno paradno udeleženi sil. — V Salzburgu pogovori o ureditvi južnotiroškega spora. — Velike povodnji v Indiji so terjale 150 mrtvih. — Po poročilih poljskih časopisov je francoski predsednik de Gaulle po vseh poljskih mestih, ki jih je obiskal, doživel triumfalen sprejem. V spominsko knjigo v taborišču v Auschwitzu je zapisal: »Auschwitz — kakšna bolečina in odvratnost in kakšna izkušnja za človeštvo!« — Nad francoskim otokom Martiniquom je divjal močan tropski uragan »Beulah«; mrtvih je 13 ljudi, 700 pa jih je brez strehe. — Ob eksploziji v premogovnem rudniku na Škotskem je bilo šest rudarjev mrtvih, kakih 50 pa ranjenih. — V Kesoni v Turčiji, 38 km od grške meje, so se začeli pogovori med premierom Grčije in Turčije, nadaljevali pa se bodo 10. t. m. v Aleksandropolisu v Grčiji.

10. Predsednik republike Kenije Jomo Kenyatta je sprejel državnega sekretarja Miša Pavičevića, ki mu je izročil Titovo poslanico v zvezi s krizo na Srednjem vzhodu. Osební odposlanec predsednika republike Svetozar Vukmanović pa je iz Ria de Janeira odpotoval v Caracas, kjer bo predsedniku Venezuele Raulu Leoneju izročil osebno poslanico predsednika Tita o položaju na Srednjem vzhodu. Vukmanović bo potem odpotoval še v Mehiko, kjer bo poslanico predsednika Tita izročil predsedniku Diazu Ordazu. — Demokratična republika Nemčija in Bolgarija sta v Sofiji podpisali 20-letni sporazum o sodelovanju.

11. Hanoi nasprotuje ameriški »mirovni ofenzivi« v OZN. »Nan Dan«, glasilo vietnamske delavske partije, odreka vsako pravico svetovni organizaciji, da bi se ukvarjala z vietnamskim problemom. — Predsednik Češkoslovaške socialistične republike Novotny na neuradnem obisku v Jugoslaviji. — Nova vlada v Damasku; sestavil jo je dosedanji premier Zuajen. — Emirati Beihan, ki leži med Jemenom in Južno Arabijo, raz-

glašen za republiko. — Grčija in Turčija sta se sporazumeli, da bosta raziskovali ustrezne možnosti za zblizanje stališč glede Cipra. — Na referendumu 10. septembra se je več kot 99 odstotkov gibraltarskega prebivalstva izreklo proti priključitvi k Spaniji in hoče, da ostane Gibraltar britanska kolonija. Madrid ne priznava tega referenduma. — Predsednik de Gaulle je v govoru v poljskem sejmu pozval LR Poljsko, naj si skupaj s Francijo prizadeva za združno Evropo, za »Evropo od Atlantika do Urala«, rešitev nemškega vprašanja, kolektivno varnost in zagotovitev miru v Evropi, jugovzhodni Aziji in na svetu sploh. — V Kinshasi se je začela konferenca organizacije afriške enotnosti (OAE); tako imenovani »afriški vrh« je odprl predsednik Konga Mobutu. — Kitajska je zaprla mejo s portugalsko kolonijo Macao. — Grški kralj Konstantin na obisku v ZDA. — Prvi sneg je pobelil vrhove gora na Gorenjskem. — Na Dunaju so se začela avstrijsko-jugoslovanska trgovinska pogajanja. — Ameriški »Surveyor 5« je rahlo pristal na Luni; 75 minut po pristanku je že začel pošiljati na Zemljo jasne in ostre slike Luninega površja.

12. Član sveta federacije SFRJ Petar Stambolić je v Kakarju senegalskemu predsedniku Leopoldu Senghorju izročil poslanico predsednika Tita o krizi na Bližnjem vzhodu. Podobno poslanico je izročil malijskemu predsedniku Modibu Keiti. — U Tant odpotoval v Kinshaso na konferenco šefov organizacije afriške enotnosti. — Spet incident ob Sueškem prekopu; Egipčani so na področju Kantare sestrelili izraelsko letalo. — De Gaulle se je s sodelavci po šestdnevnem uradnem obisku na Poljskem vrnil v Pariz. — V bolnišnici »Petra Držaja« v Ljubljani je po dolgi bolezni umrl pisatelj Vladimir Bartol.

13. Predsednik SFRJ Tito in predsednik ČSSR Novotny sta obiskala Opatijo. — Iz Kaira poročajo, da bodo zarotnike, ki so hoteli ustanoviti »revolucionarni svet« proti sedanji vladi, postavili pred izredno vojaško sodišče; med zarotniki sta bivši notranji minister Abas Raduan in bivši obrambni minister Badran. — Na indijsko kitajski meji so se spopadle patrolje, potem pa so Kitajci streljali s topovi in minometi. — V Bangokoku se je končala konferenca vojaških svetovalec SEATO. — Medparlamentarna unija, ki zaseda v Zenevi, obsoja sedanji politični režim v Grčiji, ki je »v nasprotju z demokratičnimi in humanističnimi načeli«. — V Pekingu so na javnem sodnem procesu obsodili na smrt štiri »aktivne kontrarevolucionarje«. — Predsednik francoske vlade Georges Pompidou je prispel na štiridnevni uradni obisk v Avstrijo. — Indija je predlagala Kitajski ustavitev ognja in sestanek obmejnih poveljnikov.

14. Marko Nikezić je prišel na uradni obisk v Pariz, kjer je ob prihodu izjavil: »Prizadevamo si za mednarodno skupnost, v kateri bi bila sila izključena.« — Znova boji na prelazu Natul na meji med Sikkimom in Tibetom, kjer so kitajske enote s topovi obstreljevale indijske položaje. Peking je odbil predlog Indije za sestanek krajevnih poveljnikov in grozi, da bo poslal letalstvo nad indijske enote. — Američani so bombardirali progo, ki povezuje Hanoi s Kitajsko. — Na Brijunih so se zaključili pogovori Tito—Novotny. —

Voditelj kamboške države princ Norodom Sihanuk je izjavil, da bo iz Pekinga odpoklical vse kamboške diplomate iz protesta zaradi subverzivne dejavnosti Kitajske proti Kambodži. — V vseh afriških državah, kjer so Titovi osebni odposlanci izročili poslanice, so le-te sprejeli kot pozitivno pobudo za rešitev krize na Srednjem vzhodu. — V Kinshasi končana konferenca članic organizacije afriške enotnosti. Sklepne seje se je udeležil tudi U Tant. Na konferenci so sestavili odbor, ki bo skušal posredovati v državljanski vojni v Nigeriji.

15. Te dni poteka dvajset let, odkar je bilo Slovensko Primorje priključeno k Jugoslaviji. — Mehiški predsednik je sprejel Svetozarja Vukmanovića, ki mu je izročil poslanico predsednika Tita o krizi na Srednjem vzhodu. — Predsednik CSSR Novotny je odpotoval iz Jugoslavije. — V Parizu so se začeli pogovori med Nikezićem in de Murvillom. Nikezić je izročil de Gaulleu povabilo predsednika Tita, naj uradno obišče Jugoslavijo. — V Kairu ugotavljajo, da je kartumska konferenca sprejela možnost politične rešitve krize na Srednjem vzhodu, pod pogojem, da se rešitev prilagodi pravicam arabskih držav. — Boji na indijsko-kitajski meji. — Velike operacije ameriških čet v delti Mekonga.

16. Predsednik francoske republike Charles de Gaulle je v razgovoru z državnim sekretarjem Markom Nikezićem dal popolno podporo Titovi pobudi za rešitev arabsko-izraelske krize. — Maršal Abdel Hakim Amer, bivši podpredsednik Združene arabske republike, je napravil samomor. — »Prenehanje bombardiranja bi privedlo do razgovorov med Hanoiem in Washingtonom«, je izjavil U Tant.

17. Predsednik zveznega izvršnega sveta SFRJ Mika Spiljak je odpotoval v Kanado na proslavo stoletnice federacije Kanade. — Močni ameriški napadi na uporniška oporišča vzdolž severne obale Južnega Vietnama. — Argentinska vlada se je odločila za graditev raketne baze. — Turčija se zavzema za »cono miru« na Balkanu.

18. V New Yorku začetek rednega zasedanja generalne skupščine OZN; v ospredju kriza na Srednjem vzhodu. — Uragan »Beulah«, ki je na Karibih zadnje dni zahteval 18 žrtev, divja nad mehiškim otokom Yucatanom.

19. Turška parlamentarna delegacija na obisku v Jugoslaviji. — »Čedalje bolj se bliža zli duh tretje svetovne vojne,« je rekel U Tant v svojem poročilu na začetku zasedanja generalne skupščine ZN in pozval ljudi po vsem svetu, naj se upro negativnemu razvoju odnosov v mednarodnem življenju. — ZDA so sklenile zgraditi delni sistem protiraketne obrambe, da se zavarujejo pred kitajskim napadom.

20. Papež Pavel VI. je sprejel jugoslovanskega odposlanca Vjekoslava Cvrlijo, ki mu je izročil poslanico predsednika Tita v zvezi s položajem na Srednjem vzhodu. — Za novega predsednika generalne skupščine ZN je bil izvoljen romunski zunanji minister Corneliu Manescu. — V Nigeriji je bivša centralno-zahodna pokrajina oklicala neodvisnost; nova država se imenuje Benin.

21. Ob Sueškem prekopu hudi boji med izraelskimi in egiptovskimi enotami, ki so se obstreljevale s topovi in raketami. — Turški premier Demirel na uradnem obisku v Moskvi.

22. V Biafri so zadržali poskus udara. — Hudi ameriški napadi na Haiphong.

23. Milijon ljudi v južnem Texasu zaradi povodnji odrezanih od prometnih zvez. Orkan »Beulah« je terjal 35 smrtnih žrtev in povzročil milijardo dolarjev škode. — Sporazum med Etiopijo in Somalijo, da bosta odstranili vzroke napetosti med državama. — Izraelsko zastopstvo v ZN je zavrnilo poziv sovjetskega zunanjega ministra Gromika, naj se Izrael umakne z zasedenih arabskih ozemelj.

24. V valovih razburkanega Indijskega oceana je zajel požar jugoslovansko ladjo »Trebinje«; posadka je morala zapustiti gorečo ladjo v gumijastih čolnih; štirideset mornarjev brodolomcev je rešila nizozemska ladja »Schieker«. — Sovjetski kozmonavt Pavel Popovič je odprl v Beogradu razstavo »Kozmos miru«. — Na reki Angari pri Bratsku v Sibiriji je začela obratovati najmočnejša hidrocentrala na svetu. — Tunizija je izgnala kitajske diplomate. — Saigonski študentje zahtevajo konec vojne in umik ameriških čet iz Vietnama. — Britanske čete zapuščajo Aden; oblast je prevzela južnoarabska armada.

25. V Beogradu se je začel 18. kongres mednarodne astronavske federacije ob udeležbi več kot 1000 znanstvenikov iz 30 dežel. — Predsednik Tito je sprejel turške parlamentarce. — Kanada se zavzema za konferenco o Vietnamu.

26. V Ljubljani je umrl Ivan Regent, ugleden revolucionar.

27. Spet hudi topniški boji ob Sueškem prekopu; Izraelci so izstrelili 1000 granat na Izmailijo, ki so ubile 72 ljudi, več sto pa ranile. — Mesto Enugu v Nigeriji pod ognjem zveznih sil.

28. Na Zalah v Ljubljani pogreb Ivana Regenta, veterana delavskega gibanja. — Boljši obeti v ZN za rešitev krize na Srednjem vzhodu. — Več govornikov je v generalni skupščini ZN ugodno ocenilo Titove predloge o Srednjem vzhodu. — Kanelopulos, bivši predsednik grške vlade, zahteva, naj se vojaška junta čimprej odpre oblasti.

29. Predsednik Tito je prevzel pokroviteljstvo nad proslavo ob 100-letnici Levstikovega Dramatičnega društva. — Zaradi nenehnih izraelskih napadov prebivalci zapuščajo mesta vzdolž Sueškega prekopa. V Kairu menijo, da skuša Izrael s svojimi izzivjanji preplašiti Egipčane in vplivati na notranji položaj. — Generalni sekretar OZN U Tant je poslal »nujen poziv« Izraelu in ZAR, naj se vzdržita akcij vzdolž Sueškega prekopa.

30. V Zagrebu je bila slovesna seja centralnega komiteja ZK Hrvatske ob 30-letnici ustanovitve KP Hrvatske in prihoda Tita na čelo KP Jugoslavije. Na seji je govoril predsednik Josip Broz Tito. — V Pariz je prispela delegacija JLA. — Robert Kennedy je izjavil, da so ZDA pred največjo notranjo krizo v zadnjih sto letih — pred hudimi upori med razočaranimi revnimi množicami. — V hudi nesreči pri Zagrebu, kjer je trčil britanski avtobus ob tovorno dvigalo, je izgubilo življenje 15 angleških študentov, več pa jih je bilo ranjenih. — Posebno Jatovo letalo je pripeljalo v domovino brodolomce z ladje »Trebinje«. — Predsednik Johnson je izjavil, da vojne v Vietnamu ne bo konec, dokler Hanoi ne bo voljan, da se pogaja.

CUPRABLAU

PRIPOROČAMO VINOGRADNIKOM, HMELJARJEM, POLJEDELCEM IN SADJARJEM

Pri nas se varstvo nasadov in posevkov pred boleznimi in škodljivci še ni utrdilo da te mere, kot ga zahteva sodobna kmetijska proizvodnja. Le vinogradniki in hmeljarji škrope včasih bolj, včasih manj uspešno toda vse vinograde in hmeljišča, medtem ko so še vedno redki sadjarji in poljedelci, ki bi dovolj energično varovali vse svoje površine vsaj pred najnevarnejšimi boleznimi in škodljivci.

Glavna naloga vinogradnikov glede varstva je preprečiti razvoj peronospore na vinski trti. S peronosporo imajo obilo izkušenj, saj je že dolga desetletja preganjajo s škropivi. Edino sredstvo, ki se je izkazalo proti peronospori je bila do nedavna modra galica. Sedaj pa jo izpodrivajo tudi drugi pripravki, kot cineb, dithane M-45, orthocide, faltan in kot bakreno sredstvo zlasti cuprablau in cuprablau Z.

Modra galica je res dobro in dolgotrajno sredstvo proti peronospori in proti drugim glivičnim boleznim. Ima pa tudi slabe lastnosti. Med največje štejemo pripravljanje. Razen tega se nam lahko zgodi, če nismo dovolj natančni, da dodamo raztopini modre galice preveč ali premalo apna. Kadar smo ga dodali preveč, je delovanje galice slabše, če smo ga dodali premalo je škropivo kislo in lahko precej poškodujemo nasad.

Pri prvih škropljenjih, lahko galico nadomestimo z organskimi pripravki (cineb, datin, itd.), po cvetenju pa, ko iščemo dolgotrajno delovanje in ker se bojimo zaradi preprečevanja vrelega procesa v moštu organskih fungicidov, zamenjamo modro galico uspešno le z dobrim bakrenim sredstvom, kot sta cuprablau in cuprablau Z.

Cuprablau in cuprablau Z sta učinkovita bakrena pripravka, pri katerih je zaradi finih delcev škropivo zelo obstojno in lepljivost dovolj velika, da ju lahko uporabljamo tudi pri raslinah z gladko površino listja ali plodov, kot je to vinska trta ali sladkorna pesa. Oba cuprablaua sta se pri preizkušanju v inštitutih, kakor tudi v praksi odlično obnesla tako za varstvo vinogradov, kakor tudi v hmeljiščih, pri sladkorni pesi, krompirju pa tudi za nekatera škropljenja na sadnem drevju.

Hmeljarji uporabljajo cuprablau za škropljenje proti peronospori na hmelju predvsem za obe najvažnejši tretiranji, to je za škropljenje v cvet. Prednost dajejo cuprablauu predvsem zato, ker

ima zelo dolgotrajno delovanje, dobre fizikalne lastnosti, ne maši šob in je med bakrenimi sredstvi, ki so za ta škropljenja na prvem mestu, najcenejši.

Tudi krompirišča lahko škropimo s cuprablauom proti fitoftri in prav tako peso proti cercospori. Sadjarji škrope s cuprablauom predvsem ribezove nasade ali pa ga dodajajo pri predspomladanskem škropljenju eleodiazinonu, oziroma filodolu. Prednost cuprablaua pred modro galico, je kot rečeno predvsem v enostavnem pripravljanju in pa v dejstvu, da je brozga nevtralna, to se pravi niti kislila niti bazična, da nam zato pri uporabi ne more poškodovati zelenih delov rastline, na drugi strani pa, da jo lahko kombiniramo z drugimi pripravki in tako sočasno škropimo proti boleznim in škodljivcem, kar škropljenje občutno poceni.

Ne smemo ga mešati le z žvepleno apneno brozgo, ki pa se itak z večino ostalih sredstev ne more kombinirati. Pri mešanju z ostalimi prispevki, upoštevamo le glavno pravilo, da je treba za kombiniranje s cuprablauom izbirati predvsem sredstva v obliki močljivih praškov. Močljive praške s tekočimi sredstvi ni priporočljivo mešati. Kljub temu v praksi često naletimo na primere, ko imamo na razpolago samo tekoče pripravke, tako na primer matasystox, paration, ipd. V tem primeru si pomagamo tako, da mešanico pripravimo tik pred uporabo. Najprvo zmešamo z vodo cuprablau tik predno škropimo, pa vlijemo v brozgo še tekoče sredstvo.

Dovoljeno je tudi mešati cuprablau s cosanom, moramo pa biti pri odmeri žvepla, zlasti v poletni vročini izredno pazljivi, da ne prekoračimo dovoljenega odmerka, ker nam sicer lahko povzroči požig. Najbolje je, če poleti ne dajemo več kot 15 dkg cosana na 100 l vode. Kadar pa se dvigne vročina čez 30° C, žvepljenih pripravkov raje ne uporabljamo.

Cuprablau uporabljamo v koncentraciji 0,5 %, cuprablau Z pa v polovico manjšem odmerku. Sredstvu je namreč dodan cink, kar mu zveča delovanje in je zato tudi omogočena manjša poraba. Obe bakreni sredstvi sta tudi med vsemi bakrenimi pripravki kljub veliki učinkovitosti najcenejši in imata tako vse pogoje da zamenjata, kjer je le mogoče ostale pripravke.

Kač ing. Mileva

Cuprablau in Cuprablau Z

sta odlični zaščitni sredstvi:

- v vinogradu proti peronospori
(v konc. 0,5 % oz. 0,3 %)
- na hmelju proti peronospori pred in med
cvetjem
(v konc. 0,5 % oz. 0,3 %)
- na hmelju proti peronospori po cvetenju
(v konc. 0,4—0,5 % oz. 0,25 %)
- proti listni pegavosti pese
(6 kg/ha oz. 5 kg/ha)
- proti fitoftori na krompirju — ce
(4—6 kg/ha oz. 3—4 kg/ha)

Prodajne cene:

- cuprablau á 1 kg = 9,70 din/kg
- cuprablau á 25 kg = 9,50 din/kg
- cuprablau Z á 1 kg = 12,70 din/kg
- cuprablau Z á 25 kg = 12,50 din/kg

Vsakdo ve, da je treba modro galico raztapljati pred škropljenjem do enega dne, ter zaradi nevtralizacije odvečne kisline dodajati še apneno mleko, kar vzame kmetovalcu precej časa. Tako pripravljena bordojska čorba pa ima še ozko časovno omejenost uporabnosti.

Priprava cuprablau-ovega škropiva, ki po času obstojnosti nima časovne omejitve pa je nasprotno silno enostavna: določena količina sredstva (z ozirom na potrebno koncentracijo) se enostavno strese v škropilnico z vodo, se dobro premeša in škropivo je pripravljeno.

Cuprablau lepo modro obarva poškrpljene dele rastlin, ter je kontrola škropljenja zelo enostavna.

Škropivo ima zelo dobro lepljivost, kar potrjuje praksa. Fungicidnost mu je neoporečna. Izkušnje številnih kmetijskih proizvajalcev širom Jugoslavije govore v prid tem ugotovitvam.

Cuprablau je najcenejše bakreno zaščitno sredstvo, saj stane pri Cuprablau Z za vinograd 100 l škropiva le 3,75 din, medtem, ko je ta strošek pri modri galici, 100 l škropiva vsaj 6,00 din, pri ba-

krenem apnu 25 % 100 l škropiva 5,75 din, pri bakrenem apnu 50 % 100 l škropiva pa 5,00 din. Cenjeno in mnogo uporabljano Thomaževo žlindro pa Vam želimo nadomestiti s:

— superfosfatom v prahu

	prodajna cena po odbitku regresa za 1 tona sezona	nesezona
16 %	196,24	159,94
17 %	200,64	164,34
18 %	205,04	168,74

— superfosfat granulirani suhi

17 %	224,84	188,45
18 %	229,24	192,04
10 %	233,64	197,34

Proizvajamo in nudimo še mešana gnojila in to:

	prodajna cena po odbitku regresa za 1 tona sezona	nesezona
— mešano gnojilo granulirano PK-o : 14 : 12	337,20	307,20
— mešano gnojilo granulirano PK-o : 14 : 9	317,70	287,70

Vsem grosistom nudimo rabat 6 %, tako, da Vam ostane naša prodajna cena neizpremenjena,

CINKARNA

metalurško-kemična industrija

CELJE

telefon 30-81

ZALOŽNIŠKO PODJETJE MOHORJEVA DRUŽBA V CELJU

Fran Detela: Zbrano delo

- I. zvezek: Lepa ideja v neumni odeji — Misli g. Jeremija Tožnika v Dolgi vasi — Malo življenje — Kislo grozdje — Prihajač — Gospod Lisec
- II. zvezek: Zgodovinska dela: Veliki grof — Pegam in Lamberger — Takšni so — Hudi časi — Dobrodušni ljudje
- III. zvezek: Trojka — Učenjak — Dva prijatelja — Novo življenje
- IV. zvezek: Rodoljubje na deželi — Delo in denar — Sošolci
- V. zvezek: Tujski promet — Žrtev razmer — Spominska plošča — Trpljenje značajnega moža — Nova metoda — Oficiala Ponižna zločin — Svetloba in senca — Dva skopuha — Blage duše

Ivan Pregelj: Izbrani spisi

- I. knjiga: Tolminci — Štefan Golja in njegovi — Matkova Tina
- II. knjiga: Zenske povesti: Ograjnica — Dom gospe matere Serafine — Otroci sonca — Stara Tolminka in njegovi vnuki
- III. knjiga: Plebanus Joannes — Bogovec Jernej — Azazel — Novele: Sin pogubljenja — Rutharius christianus — Glejte človek — Tolminski Tit Manlij Torkvat — Gospoda Matije zadnji gost
- IV. knjiga: Ljudske povesti: Odisej iz Komende — Zgodbe zdravnika Muznika
- V. knjiga: Zdrava zemlja — Simon iz Praš — Osmero pesmi — Na vakance — Balade v prozi, legende in glose — Groteske

Cenik knjig je na zadnjem listu Koledarja

ZALOŽNIŠKO PODJETJE MOHORJEVA DRUŽBA V CELJU

ARGO *Juha*

DELAMARIS

KOMBINAT KONZERVNE INDUSTRIJE • IZOLA

Tudi ograja pri vrtu ali sadovnjaku Vam povzroča skrbi.

Vedno ste pred vprašanjem:

ŽIVA MEJA, LESENA OGRAJA, OGRAJA IZ POCINKANE ŽICE, ALI ...

- živa meja nekaj let ne ogradi prostora, potem pa jo morate striči, vsako leto striči ...
- lesena ograja je samo za nekaj let, potrebuje nego, povzroča stroške ...
- iz pocinkane žice ali pocinkanega pletiva? Ni slabo — pa vendar jo je treba minimizirati, barvati ...

NA TRŽIŠČU JE NOV PROIZVOD! NOVA, SODOBNA IN ESTETSKA REŠITEV PROBLEMA!

**ŽIČNA MREŽA — ŽIČNO PLETIVO IZDELANO IZ ŽICE
PREVLEČENE S PLASTIKO.**

ZELENA — RDEČA — RUMENA — ZELENA

Takšna mreža kljubuje vremenskim nepravilnostim 20 let in več. Plastična prevleka je odporna na temperaturo od -40° do $+80^{\circ}$ C. Ne poka in se ne deformira! Zelo lepo izgleda!

Pletivo izdeluje in ga dobavlja veletrgovski mreži

KOVINOTEHNI	CELJE
MERKUR	KRANJ
METALKI	LJUBLJANA
KRKA	BREŽICE

IN VSEM SPECIALIZIRANIM TRGOVINAM Z ŽELEZNINO

TOVARNA ŽIČNIH IZDELKOV • CELJE

EMO
CELJE

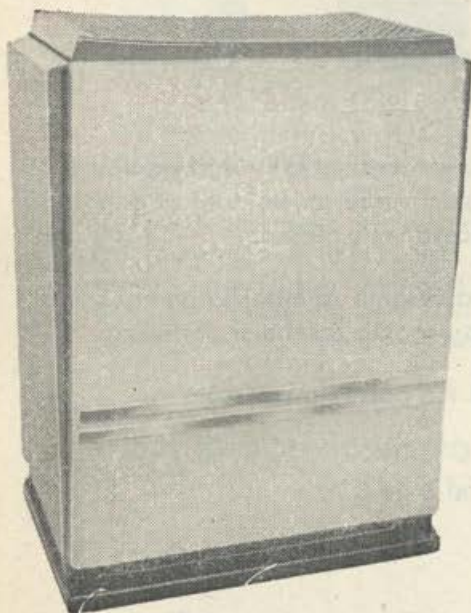

IZDELUJE IN DOBAVLJA
PEČ NA OLJE EMO 5

ELEKTRIČNI VŽIG, AVTOMATSKA REGULA-
CIJA S TERMOSTATOM

ima moderno obliko in je izredno ekono-
mična. Grajena je po principu ogrevanja
zraka, ki brezšumno kroži po prostoru in
zagotavlja higieno v ogrevanih prostorih
ter ugodno počutje. Zakurilni čas je izred-
no kratek in daje 5.500 kcal/h, izkoristek
peči pa je 85-odst. Dveletna garancija potr-
juje kvalitetno izdelavo in funkcionalnost
peči.

Peč je primerna za ogrevanje stanovanjskih
prostorov, gostinskih, prodajnih in poslov-
nih prostorov.

TOVARNA
»AERO« CELJE

Kreditna banka • Celje

s podružnicami Celjsko mestno hranilnico, Velenjem, Slovenj Gradcem, Slovensko Bistrico ter podružnico za kmetijstvo v Celju in ekspoziturami v Žalcu, Mozirju, Šoštanjju, Dravogradu, Ravnah na Koroškem, Prevaljah, Mežici, Radljah ob Dravi, Slovenskih Konjicah, Rogaški Slatini, Brežicah, Sevnici, Šmarju pri Jelšah, Šentjurju in Laškem sprejema:

avista vloge,

vezane vloge,

vloge za stanovanjsko varčevanje, iz katerih odobrava posojila od 80 do 300 % od privarčevanega zneska, po ugodni obrestni meri in odplačilnim rokom.

Vloge namenskega kmetijskega varčevanja za hitrejši napredek kmetijske proizvodnje. S kmetijskim varčevanjem dobi vlagatelj 75 do 200 % posojila od privarčevanega zneska.

Vloge za namensko obrtniško varčevanje za hitrejši napredek obrti. Iz teh sredstev banka odobrava posojila zasebnim obrtnikom.

Hranilne vloge sprejemajo tudi vse pošte na področju Kreditne banke Celje.

Hranilne vloge se obrestujejo od 6 do 8 %.

Kreditna banka • Celje

etol

TOVARNA AROM IN ETERIČNIH OLJ — CELJE

GOSPODINJE!

Zahtevajte receptne knjižice, ki vam jih brezplačno pošlje tovarna ETOL.

MLEKO S POMARANČO

$\frac{1}{4}$ l mleka, sok ene pomaranče,
žlica sladkorja, 2 kapljici Etolove
arome za gospodinjstvo
CITRONE ali **VANILIN**.
Vse skupaj dobro premešati
in hladno servirati.

OREHOVI KROFKI

14 dkg moke, $\frac{1}{4}$ zavitka pecilnega praška, 14 dkg sladkorja, 14 dkg surovega
masla ali margarine, 14 dkg dobro sesekljanih orehov, 2 rumenjaka, Etolove
arome za gospodinjstvo: **CITRONE** in 3 kapljice **RUMA**, malo cimeta in klinčkov.
Testo zamesimo, za prst debelo razvaljamo, razrežemo z modelom za krofe,
premažemo z jajcem, posipamo s sladkorjem in cimetom ter spečemo.

AROME ZA GOSPODINJSTVO UPORABLJAJTE

za pecivo, slaščice, torte, kreme in
sladolede, za osvežujoče pijače, za
domače likerje, rum itd.

Naročite **Kmetijski priročnik 1968**

Poleg novega koledarja boste našli v njem strokovne nasvete:

— Poglavitne značilnosti republiškega zakona o gozdovih — Izkoriščanje gozdov — Gozdno go-
spodarski načrt — Odkazovanje drevoja za sečnjo — Gozdni požari — Cuvanje kmetijskih pridel-
kov za prodajo — Priprava pridelkov za trg — Prodaja pridelkov in na kaj moramo paziti
v gozdu — Skodljive žuželke na lesu — O vrednosti kemične analize tal in gnojilni odmerki —
Kako spoznamo dobro seme — Preprosti krmni obroki — Zajedavci in zadrževalke, bolezni pri
prašičih — Higiena mleka — Skropilnice — Motorne žage — Kako popravimo orodje — Trgatev
in priprava za kletarjenje — Jagodičevje — Cepljenje orehov — Žive meje — Brajda — Uporaba
polivinilastih ponjav — Sejemski dnevi v Sloveniji — Pravni nasveti za kmete in podobno.

Priročnik lahko naročite z dopisnico na naslov:

ČP »KMECKI GLAS«, LJUBLJANA, MIKLOŠICEVA 4/I.

Priročnik vam bomo poslali po vplačilu 12 ND (1.200 starih dinarjev) po položnici, ki vam jo
bomo poslali takoj po prejemu vašega naročila.

KOVINOTEHNA

VELETRGOVINA • EXPORT — IMPORT • CELJE

TELEFON: 39-71 (8 linij) — TELEX 033516 — POŠTNI PREDAL 157

IND. TIR. KOVINOTEHNA CELJE — ŽIRO RAČUN 507-1-68

PREDSTAVNIŠTVA:

BEOGRAD, Maršala Tita 34

MARIBOR, Dvoržakova 14

SKOPJE, Ulica 256 b. b.

POSLOVNE ENOTE:

OPREMOTEHNA Ljubljana,

Kidričeva 3

UNIVERSAL, Jesenice, Cesta

Maršala Tita 79

LESNA INDUSTRIJA

»**JAVOR**«

PIVKA

nudi:

vse vrste žaganega lesa

vezane in panel plošče

gradbene plošče, furnirje

kosovno pohištvo: stole, mize, omarice za čevlje

kavče, fotelje, dnevne sobe in jedilnice.

Zahtevajte prospekte!

ZALOŽNIŠKO
PODJETJE
MOHORJEVA
DRUŽBA V CELJU

CENIK KNJIG (december 1967)

MOHORJEVA KNJIZICA:

	Cena N-din	
	broš.	vez.
Kesten Herman: Otroci Gernike	—	6.—
Perko Pavel: Novele in črtice	—	8.—
Green Graham: Moč in sijaj	—	14.60
Savnik Dušan: Črna celina	2.80	5.—
Meško Ksaver: Mladim srcem VI. zv.	2.80	—
Lipičnik France: Črtice	3.50	6.50

SLOVENSKE VECERNICE:

Munih Joži: Ljudje iz Stržišča	2.—	4.40
Munih Joži: Sadovi zla	2.80	—
Kozar Lojze: Takšen prag	—	5.—
Matičič Ivan: Rezinka	—	7.50
Jurčič Josip: Deseti brat	5.—	8.—

IZBRANA DELA SLOVENSКИH PISATELJEV:

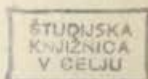
Detela Franc: I. knjiga — platno	—	26.50
	—	30.—
	—	26.50
	—	30.—
III. knjiga — platno	—	29.—
	—	32.50
IV. knjiga — platno	—	29.—
	—	32.50
V. knjiga — platno	—	36.—
	—	40.—
Finžgar Fr. S.:		
III. knjiga — platno	—	25.—
	—	28.—
IV. knjiga — platno	—	25.—
	—	28.—
IV. knjiga — platno	—	21.50
Meško Ksaver:		
III. knjiga	10.—	—
VI. knjiga	10.—	—
V. knjiga	—	12.50
Pregelj Ivan: I. knjiga — platno	—	24.—
	—	27.50
II. knjiga — platno	—	24.—
	—	27.50
III. knjiga — platno	—	24.—
	—	27.50
IV. knjiga — platno	—	25.—
	—	28.70
V. knjiga — platno	—	29.—
	—	32.50

RAZNO:	Cena N-din	
	broš.	vez.
Cajnkár Stanko: Misli k svetopisemskim knjigam	—	19.—
Grivec Franc: Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod	15.—	18.—
Janžekovič Janez: Smisel življenja	7.—	10.—
Klemenc B.: Elektrika v hiši	—	5.—
Kneipp J. S.: Domači zdravnik	2.80	—
Kocbek Edvard: Slovensko poslanstvo	—	27.50
Kocjančič Anton: Stara pokljuka	—	5.70
Kuhelj Anton: Tehnika v vsakdanjem življenju		
I. del	2.—	4.40
II. del	2.—	4.40
Kuret Niko: Praznično leto Slovencev I. del	—	30.—
II. del	—	30.—
Ogorevc Miha: Pot v vrtno veselje	2.80	—
Pertl Eman: Naše življenje	7.—	10.—
Poljanec-Hrastelj: Knjiga o Slomšku	2.80	5.—
Puntar Hedvika: Na ženi dom stoji	2.—	—
Trstenjak Anton: Človek v stiski	2.—	—
Truhlar K. Vladimir: Pokoncilski katoliški etos	10.—	15.—
Vodnik Anton: Glas tišine (pesmi)	—	6.—
Žitnik Jože: Rak — bolezen naših dni	6.—	—
Kramolc-Tomc: Slovenska pesmarica I. del	—	6.—
Kramolc-Tomc: Slovenska pesmarica II. del	5.—	7.50
Sveto pismo SZ, III. del (Preroške knjige)	—	15.—
Na novo posredujemo — preko uvoznika — tudi nekatere knjige celovške Družbe sv. Mohorja:		
Fran Erjavec: Koroški Slovenci, zvezki od 1-8, zvezek po	4.90	—
Kristo Srienc: Pastir Ciril	4.90	—
Dolores Vieser: Hema Krška I. del	4.90	—
II. del	4.90	—
dr. F. Mihelčič: Naše zdravilne rastline (z barvn. slikami)	9.80	—
—: Kozamurnik (v 150 slikah)	4.90	—

Tudi za gornje knjige velja 10 % popust poverjenikom MD za vsa naročila nad enim izvidom posameznega naslova. Celovške knjige naročajte pri: DZS, inozemska knjiga, Ljubljana, Titova 25, ali pri nas.

Vse knjige naročajte pri poverjenikih ali na naslov:
ZALOŽNIŠKO PODJETJE MOHORJEVA DRUŽBA V CELJU

Poštni predal 36 — Zidanškova ulica 7 — žiro račun 507-1-457
 PODRUŽNICA V LJUBLJANI — Gornji trg 14

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA

**PRIPOROČAMO VAM
IZBRANE NAJLEPŠE IZDAJE ZA MLADE
IN ODRASLE BRALCE**

**Lepa knjiga
je najprimernejše darilo za praznike
in razne priložnosti**

**Naročajte
se pri poverjenikih Mohorjeve družbe
tudi na knjige založbe**

Mladinska knjiga

Velike slikanice za otroke do 10. leta. Z barvnimi podobami bogato in privlačno opremljene pripovedi najboljših naših in svetovnih pisateljev.

SNEGULJČICA, brata Grimm;
cena br. N-din 5.—, krt 8.—

DESETNICA, Fran Milčinski;
cena krt N-din 13.—

PASTIR, Matija Valjavec; cena krt N-din 9.—

Najlepše pravljice:

SLOVENSKE NARODNE PRAVLJICE;
cena N-din 22.—

UKRAJINSKE PRAVLJICE; cena N-din 36.—

**SNEGULJČICA IN DRUGE GRIMMOVE
PRAVLJICE**; cena N-din 28.—

ARMENSKE PRAVLJICE; cena N-din 16.—

Knjige za šolarje:

ČEZ GORO K OCETU, Prežihov Voranc;
cena N-din 12.—

BOBRI, Janez Jalen; cena cpl N-din 25.—

ZLATI FARAON, Karl Bruckner;
cena krt N-din 21.—

OTOK ZAKLADOV, R. L. Stevenson;
cena krt N-din 18.—

MULE IN LISCKI, Tone Seliškar;
cena krt N-din 15.—

Lepa književnost za zahtevnejše bralce:

PETER VELIKI, I. in II. del, Aleksej Tolstoj;
cena ppl N-din 79.—, pus 98.—

GOLI MED VOLKOVI, Bruno Apitz;
cena cpl N-din 36.—, pus 46.—

ANA KARENINA, Lev N. Tolstoj;
cena cpl N-din 68.—

MED STRAHOM IN DOLŽNOSTJO, Karel Grabeljšek; cena cpl N-din 48.—, pus 56.—

FARAON, Boleslav Prus;
cena cpl N-din 59, pus 68.—

Med gramofonskimi ploščami Mladinske knjige so prišle na trg tri nove, in sicer:

SLOVENSKA POPEVKA 67; cena N-din 42.—

A. VIVALDI in J. S. BACH, solista Igor Ozim in Primož Novšak; cena N-din 42.—

STARE CERKVENE PESMI; izvaja zbor slovenskih madrigalistov; cena N-din 42.—